Onderbouwing agendapunt

Betreft agendering van:	Brief van GS van 1 nov. 2013 inzake BIO-plan Drentsche Aa en BIP Drents-Friese Wold met de 2 bijlagen (de ontwerpen: BIO-plan en BIP)
Geagendeerd door:	PVV
Vergadering:	Statencommissie OGB
Datum vergadering:	Eerstvolgende OGB commissievergadering
Motivatie voor agendering:	Beide ontwerpplannen vormen de basis voor de bestedingsplannen en de verdeling van het provinciale budget (zie de begeleidende brief) waarover PS dient te beslissen. In de plannen worden een aantal maatregelen voorgesteld die ons inziens onwenselijk zijn of minstens gevaren inhouden. O.a.: - Uitplaatsing buiten het Nationaal Landschap stimuleren voor ondernemers.. (pag. 27 BIO-plan) - Investeren in de uitplaatsing of bedrijfsbeëindiging van varkens- en pluimveebedrijven in het gebied. (pag. 29 BIO-Plan) - plan tot 'Rewilding': het op termijn terugbrengen van grazers zoals: wilde paarden, wilde runderen, edelherten, everzwijnen en eventueel wisenten (pag. 2 samenvatting BIP en pag. 14 BIP).
Visie van de fractie	De PVV fractie denkt dat de voorgestelde maatregelen m.b.t. bedrijven in het Landschap Drentsche Aa de Drentse economie zullen schaden. De Rewilding van het Drents-Friese Wold brengt op de voorgestelde wijze grote gevaren en mogelijk grote overlast met zich mee voor de burgers in het gebied of het kan leiden tot onnodig dierenleed op grote schaal.
Vragen aan de overige fracties:	Hoe denken de overige fracties eigenlijk over deze voorgestelde maatregelen?
Vragen aan het college van GS:	1. Bent u het met ons eens dat Drents geld investeren om werkgelegenheid te verplaatsten (mogelijk naar buiten onze provincie) of te beëindigen niet in het belang is van de Drentse economie? En dus gekkenwerk is? 2a. Denkt u niet dat de door u voorgestelde Rewilding van het Drents-Friese Wold zonder afrasteringen erg problematisch zal worden? 2b. Kan GS ons garanderen dat indien bij die Rewilding afrasteringen geplaatst worden dat dit niet gaat leiden tot een drama als bij de Oostvaardersplassen waar sprake is van onnodig dierenleed? 3c. Is Rewilding alles overziend eigenlijk wel zo'n goed idee?

Provinciehuis Westerbrink 1, Assen
Postadres Postbus 122, 9400 AC Assen
www.drenthe.nl
T (0592) 36 55 55
F (0592) 36 57 77

provincie Drenthe

Aan:
de voorzitter en leden van
Provinciale Staten van Drenthe

Assen, 30 oktober 2013
Ons kenmerk 44/3.1/2013007866
Behandeld door de heer K. Folkertsma (0592) 36 58 64/mevrouw C. Scholten (0592) 36 57 26
Onderwerp: BIO-plan Drentsche Aa en BIP Drents-Friese Wold

Geachte voorzitter/leden,

Het verheugt ons dat wij u hierbij de geactualiseerde versies van het Beheer-, Inrichtings- en Ontwikkelingsplan Drentsche Aa (BIO-plan) en het Beheer- en Inrichtingsplan Drents-Friese Wold (BIP) kunnen aanbieden. Ons college heeft onlangs met beide documenten ingestemd. Het BIO-plan en BIP dienen als meerjarig plandocument voor de verdere doorontwikkeling en beheer van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa en Nationaal Park Drents-Friese Wold. Voor beide gebieden geldt dat het om het tweede plan gaat sinds de oprichting van de Nationale Parken. Een BIO-plan en BIP wordt normaal gesproken eens per tien jaar geactualiseerd en waar nodig bijgesteld. Voor het Drents-Friese Wold heeft dat iets langer geduurd, omdat in 2010 nog de verwachting was dat het BIP gecombineerd zou kunnen worden met het N2000-beheerplan. De status en doelstelling van beide plannen blijken echter niet overeen te komen. Daarom is alsnog besloten het BIP als zelfstandig document te actualiseren.

Tien jaar Nationaal Park Drentsche Aa
In de tien jaar van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa is via het overlegorgaan/de gebiedscommissie geïnvesteerd in natuur en landschap, recreatie, landbouwontwikkeling, water, educatie en leefbaarheid. De Drentsche Aa is op de kaart gezet als één van de mooiste gebieden van Nederland. Dit resultaat is mede het gevolg van een gecoördineerde en gebiedsgerichte aanpak. *"Alle neuzen dezelfde kant op"* bleek hier de belangrijkste succesfactor. In het gebied is mede daardoor veel draagvlak ontstaan. Goed voorbeeld hiervan is het "Levend bezoekersnetwerk Drentsche Aa": zo'n honderd recreatie- en horecaondernemers (verdeeld over ruim zeventig bedrijven) zijn hierbij aangesloten. Zij hebben de cursus Gastheerschap

gevolgd en ook zij vertellen de bezoekers het verhaal van het Drentsche Aa-gebied. Zij zijn de informatiepunten voor bezoekers - en delen de jaarlijkse Op Stap-krant uit - en liggen verspreid over het gehele Drentsche Aa-gebied. De bezoekersstroom wordt geleid via de gerealiseerde toegangspoorten en knooppunten met de bijbehorende fiets- en wandelpaden, routes en informatiezuilen.

Twaalf jaar Nationaal Park Drents-Friese Wold

In bijna twaalf jaar Nationaal Park Drents-Friese Wold is er veel gerealiseerd. Er zijn grote projecten uitgevoerd zoals beekherstel van de Vledder Aa om de verdroging tegen te gaan. Er zijn maatregelen genomen om het Aekingerzand weer te laten stuiven en grote delen van het bos om te vormen van productiebos naar natuurlijk bos.

De meeste grond in de landbouwenclave Oude Willem is verworven. Het inrichtingsplan voor Oude Willem is vastgesteld en een bestuurscommissie voor de uitvoering ingesteld. Aan de bestuurscommissie is opdracht gegeven om ook de laatste hectares te verwerven.

Er is een groot aantal fiets-, wandel- en ruiterroutes ontwikkeld. Voor ATB'ers is een nieuw pad aangelegd, dat hoog gewaardeerd wordt. Bij Appelscha en Diever zijn informatiecentra voor bezoekers ingericht. Samen met het IVN is een uitgebreid pakket aan educatie- en informatiematerialen opgesteld. Met de recreatieondernemers zijn er goede contacten via het netwerk van gastheren van het Nationaal Park. Zij zijn naast de bezoekerscentra, het eerste aanspreekpunt voor toeristen. Kortom, het Nationaal Park Drents-Friese Wold is met recht één van de grootste aaneengesloten bos- en natuurgebieden van Nederland.

BIO-plan Drentsche Aa 2.0

Het tweede BIO-plan Drentsche Aa (2012-2020) is een versie 2.0 van het oorspronkelijke plan uit 2002. Aan de visie voor de verre toekomst is niet veel veranderd; die is in grote lijnen dezelfde gebleven en vormt nog steeds de basis voor samenwerking en investeringen, maar nu voor het totale Drentsche Aa-gebied. Immers, met de aanwijzing (in 2007) van het Nationaal Landschap Drentsche Aa is het aandachtsgebied van de werkzaamheden van het overlegorgaan/de gebiedscommissie formeel "uitgeklapt" van brongebied (Elp) tot benedenloop (Haren).

Maar de omgeving is wel veranderd. In de afgelopen tien jaar is het beleid voor natuur en landschap dichter bij de provincie gekomen. Daarnaast drogen financiële stromen op en zijn nieuwe verdienmodellen in ontwikkeling. Vanuit deze context zijn in het BIO-plan 2.0 nieuwe eigentijdse acties geformuleerd, waarbij op voorhand duidelijk is dat niet alle plannen en ideeën op korte termijn kunnen worden uitgevoerd. Wel heeft het overlegorgaan zijn ambitie voor de toekomst helder gemaakt en kansrijke ontwikkelingen en projecten benoemd en geprioriteerd. Op basis daarvan gaat men op zoek naar financiering en nadrukkelijk ook naar het realiseren van eigen inkomsten uit het Drentsche Aa-gebied zelf, via het Gebiedsfonds Drentsche Aa.

Beheer- en Inrichtingsplan Drents-Friese Wold 2012-2022
Waar het eerste BIP van het Drents-Friese Wold nog een grote focus had op het neerzetten van het Nationaal Park als gebied, gaat dit tweede BIP vooral over de doorontwikkeling richting het langetermijnperspectief van een groot, natuurlijk systeem van beek en bos, waarbij natuurlijke processen sturend zijn en de mens alleen bijstuurt waar nodig (begeleid natuurlijk systeem). De ambitie van het Nationaal Park voor de komende tien jaar is dan ook om met name de hydrologische situatie te herstellen en het beheer vorm te geven met inzet van (grote) grazers. Staatsbosbeheer zal als terreinbeheerder een trekkende rol op zich nemen om het concept "rewilding" verder uit te werken. Wij zullen op basis van voorstellen van het overlegorgaan/de Stuurgroep Nationaal Park besluiten over de nadere invulling van "rewilding". Dit onderwerp vergt intensieve communicatie met de mensen die wonen en werken rond het gebied en duidelijke afspraken. Een derde poot onder de toekomst van het Nationale Park is het verder vormgeven van een duurzame economische ontwikkeling rond het park. De dorpen worden nadrukkelijker bij het Nationaal Park betrokken. Hiermee wil het overlegorgaan/de stuurgroep een kwaliteitsimpuls geven aan de recreatie, maar bijvoorbeeld ook inzetten op duurzame energie uit biomassa en de verbinding leggen tussen streekproducten en het Nationaal Park.

Voor de financiering ziet het Nationaal Park kansen voor een koppeling tussen streekproducten en natuur (de economie van het wild) en het ziet een duidelijke meerwaarde voor natuur en gezondheid. Wonen, werken en bewegen in een groene omgeving heeft bewezen een positief effect op de gezondheid van mensen. Door de verbinding en het efficiënt organiseren van beheer, educatie en communicatie samen met het Nationaal Park Dwingelderveld en het Holtingerveld, is een besparing in organisatiekosten te vinden. Binnenkort zullen wij u informeren over de nieuwe structuur en overlegvormen in Zuidwest-Drenthe.

BIO-plan en BIP basis voor financiering
Met de decentralisatie van het natuurbeleid van het Rijk naar de provincies per 1 januari 2013 zijn wij bevoegd gezag voor de drie Nationale Parken in Drenthe. Het is de bevoegdheid van ons college om BIO-plan en BIP formeel goed te keuren, conform de *"Regeling aanwijzing nationale parken"* (Staatscourant nummer 26543 d.d. 20 december 2012). Het BIO-plan Drentsche Aa en BIP Drents-Friese Wold zullen samen met het BIP Dwingelderveld de basis zijn voor het jaarlijks in te dienen bestedingenplan en de verdeling van het provinciale budget voor de uitvoering van maatregelen in onze drie Drentse Nationale Parken.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Drenthe,

, secretaris , voorzitter

Bijlage(n):
wa/coll.

BIO-plan Drentsche Aa 2.0

(2012 - 2020)

Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa

NATIONALE LANDSCHAPPEN

"Management of change: what kind of change do you want...?"

Het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa BIO-plan 2.0

(2012 - 2020)

Vastgesteld door het Overlegorgaan Drentsche Aa op 4 februari 2013

ARCADIS

076863695:0.9 - Definitief
B02042.000245.0100

Inhoud

Voorwoord 5

Verder op dezelfde weg, met nieuw elan! 5

1. Inleiding 6

Een nieuw BIO-plan 6
Succesvolle aanpak 6
Een nationaal park met verbrede doelstelling 6
Van Nationaal Park naar Nationaal Landschap 7
Actualiseren van het BIO-plan 7

2. Gebiedsbeschrijving 8

Een unieke identiteit, ... maar niet vanzelfsprekend 8
Samenhang vormt het gebied 8
De vormende invloed van het water 9
Landbouw als beeldbepaler van het landschap 9
Natuurlijke rijkdom 10
Domein voor stedelijke recreanten 10
Landschapsgerichte ontwikkelingsfilosofie: behoud door vernieuwing! 10

3. Ontwikkelingen in de beleidsomgeving 12

Algemene ontwikkelingen 12
Decentraliatie 12
Investeringsbudget Landelijk Gebied 12
Inzet provincie Drenthe 12
Ruimtelijk beleid 12
Omgevingsvisie Drenthe 12
Omgevingsvisie Groningen 12
Provinciale Omgevingsverordeningen 13
Programma Vitaal Platteland 13
Regio Groningen – Assen 13
Integrale Kansenkaart Drentsche Aa 13
Rijksvisie Erfgoed en Ruimte 13
Stilte en duisternis 14
Snelwegpanorama 14
Structuurvisies 14
Landbouwbeleid 14
Gemeenschappelijk Landbouwbeleid 14
Programmatische Aanpak Stikstof 14
Plattelands Ontwikkelingsprogramma EU 14
Beleid natuur en landschap 14
Biodiversiteit 14
Ecologische Hoofdstructuur 15
Natura2000-gebieden 15
Landschapsvisie Drentsche Aa 15
Nationale Landschappen 15
Cultuurhistorie 16
Geopark de Hondsrug 16
Waterbeleid 16
Europese Kaderrichtlijn Water 16
Regionaal Bestuursakkoord Water 16
Regionaal Waterplan 16
Watersysteemplan Drentsche Aa 17
Project Schone bronnen 17

4. Algemeen toekomstbeeld 18

Toekomstbeeld 18
Thematische uitwerking 18
Begrenzing 18
Versterken van de gebiedsidentiteit 19

5. Het watersysteem centraal 21

Toekomstbeeld 21
Thematische uitwerking 22
UitvoeringWatersysteemplan 22
Realisatie gewenst grond- en oppervlaktewaterregime 22
Ecohydrologisch systeemherstel 23
Vergroting beleefbaarheid van de beek voor de recreant 24
Verbetering waterkwaliteit 25

6. Landbouw: kiezen voor perspectief 26

Toekomstbeeld 26
Thematische uitwerking 26
Ruimte voor de landbouw 26
Een duurzaam inkomen voor de landbouw 27
Verbetering van de landbouwstructuur 29

7. Natuur en landschap: landschap als strategie 30

Inleiding 30
Toekomstbeeld 30

Thematische uitwerking 31
Het esdorpenlandschap ontwikkelen met het oog op de toekomst 31
Herstel kleinschalig beeklandschap 32
Uitwerken Natura 2000 beheerplan 33
Ontsnippering 33
Verminderen van ongewenste invloeden vanuit andere functies 34
Handhaving 35
Bosaanleg en nieuwe landgoederen 35

8. Recreatie en Toerisme: van stroomdal naar droomdal 36

Toekomstbeeld 36
Thematische uitwerking 37
Verbetering van het recreatieve aanbod 37
Gebiedspromotie 38
Stimuleren van dagrecreatie 38
Kwaliteitsverbetering verblijfsrecreatie 39
Bereikbaarheid en ontsluiting 39
Tegengaan permanente bewoning van recreatiewoningen en stacaravans 40

9. Communicatie en educatie: beleving, betrokkenheid en participatie 41

Toekomstbeeld 41
Thematische uitwerking 41
Kennis, beleving, betrokkenheid en participatie 41
Doelgroepen 42
Middelen 42
Het Levend bezoekersnetwerk 43

10. Wonen en leefbaarheid in de dorpen 45

Toekomstbeeld 45
Thematische uitwerking 45
Dorpsomgevingsplannen 45
Landschappelijk bouwen 46
Dorpen in het groen 46
Regulering mobiliteit 46
Inzet lokale kennis 47

11. Organisatie van beheer en bestuur 48

Toekomstbeeld 48
Thematische uitwerking 48
Organisatie 48
Werkwijze 49
Gebiedsfonds Drentsche Aa 50

12. Monitoring 51

Toekomstbeeld 51

13. Meerjarenactie-programma 52

14. Bijlagen 58

1. Literatuur 59
2. Kaarten 60
Kaart 1. Topografie Nationaal Landschap Drentsche Aa 61
Kaart 2. Integrale kansenkaart Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa 62
Kaart 3. Afgeronde projecten 2002 - 2012 63
Kaart 4. Ecologische Hoofdstructuur en Natura2000-gebieden 64
Kaart 5. Het levend bezoekersnetwerk Drentsche Aa 65
Kaart 6. Landschapsvisie Drentsche Aa 66
3. Advies Visitatiecommissie Nationale Parken d.d. 12 oktober 2012 68
4. Aantal inwoners in Nationaal Landschap Drentsche Aa 70
5. Grondgebruik Nationaal Landschap Drentsche Aa 71
6. Landbouwbedrijven in het Drentsche Aa-gebied 71
7. Indicatoren monitoring 2007 72
8. POV Drenthe (artikel 3.32 en 3.33) en POV Groningen (artikel 4.35) 73

Voorwoord

Verder op dezelfde weg, met nieuw elan!

Op 5 juli 2012 stelde het Overlegorgaan, tevens Gebiedscommissie Drentsche Aa, het 'Ambitiedocument Drentsche Aa 2020' vast. Een (tijdelijk) document waarin veel nieuwe plannen en projecten staan die het Overlegorgaan in de komende periode in het Drentsche Aa-gebied wil realiseren. Met die keuze voor nieuwe ambities is ook de eerste periode van het Beheer-, Inrichtings- en Ontwikkelingsplan (BIO-plan) voor de Drentsche Aa afgerond, het basisdocument waarop de samenwerking tot dan toe was gestoeld.

In de tien jaar van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap is er ongelofelijk veel gebeurd. In deze periode is via het Overlegorgaan ongeveer 30 miljoen euro geïnvesteerd in natuur en landschap, landbouwontwikkeling, water, educatie en leefbaarheid. Het resultaat is zichtbaar in de kwaliteitsimpuls die het landschap heeft gekregen, de vele beekherstelprojecten, een verbeterde landbouwstructuur en een betere omgevingskwaliteit. Het gebied is aantrekkelijker geworden voor bewoners, omwonenden en talloze recreanten. De Drentsche Aa is op de kaart gezet als 'het mooiste landschap van Nederland'.
Dit mooie resultaat is mede het gevolg van onze gecoördineerde en gebiedsgerichte aanpak. "Alle neuzen dezelfde kant op" bleek hier de belangrijkste succesfactor. Het resultaat van de vele projecten en de investeringen die gedaan zijn tonen aan dat deze gebiedsgerichte aanpak succesvol is geweest. In het gebied is mede daardoor veel draagvlak ontstaan. Voor alle bewoners en betrokkenen is dat iets om trots op te zijn.

Het is nu tijd om ook het BIO-plan zelf te herschrijven, als nieuwe basis voor samenwerking en investeringen in het gebied. Een versie 2.0 van het oorspronkelijke BIO-plan dus. Aan de visie hoeft niet veel te gebeuren, die blijft in grote lijnen dezelfde. Het bestaande beleid is en blijft uitgangspunt. Maar de omgeving is wél veranderd. In de afgelopen tien jaar is het beleid dichter bij de Provincie, dus bij de regio's gekomen. Financiële stromen zijn opgedroogd en nieuwe 'verdienmodellen' staan in de steigers. De projecten uit het eerste BIO-plan zijn bovendien voor het overgrote deel uitgevoerd. En het aandachtsgebied van onze werkzaamheden is met de aanwijzing als Nationaal Landschap Drentsche Aa aanzienlijk vergroot. Om verder te kunnen was het goed dat we in 2012 de ambities van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap hebben herijkt. Nu komt het er op aan om nieuwe, eigentijdse acties te formuleren. U treft dit allemaal aan in deze nieuwe versie van het BIO-plan.

Op voorhand is duidelijk dat niet alle plannen en ideeën op korte termijn kunnen worden uitgevoerd.
Ook in het Drentsche Aa-gebied zal men de 'tering naar de nering' moeten zetten. Maar in dit BIO-plan 2.0 maakt het Overlegorgaan haar ambitie voor de toekomst in ieder geval helder en benoemt het kansrijke ontwikkelingen en projecten. Op basis daarvan zullen wij zoeken naar financiering. Daarbij kijken wij nadrukkelijk ook naar het realiseren van eigen inkomsten uit het Drentsche Aa-gebied zelf, via het Gebiedsfonds Drentsche Aa.

Kortom, aan de koers is weinig veranderd, en we gaan verder met nieuw elan!

Ir. H. R. Oosterveld,
Voorzitter Overlegorgaan
Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa

1. Inleiding

Een nieuw BIO-plan

Op 3 juni 2002 zag het eerste Beheer-, Inrichtings- en Ontwikkelingsplan (BIO-plan) voor de Drentsche Aa het licht. Na tien jaar is het tijd voor een nieuwe versie. Zo'n nieuwe versie is vooral nodig omdat het plan verouderd is en de meeste projecten uit het eerste plan zijn uitgevoerd. Niettemin heeft het Overlegorgaan vastgesteld dat het BIO-plan uit 2002 op hoofdlijnen nog steeds voldoet. De daarin beschreven visie en doelen staan nog steeds recht overeind. De ambitie kan dan ook gehandhaafd blijven. De inzet blijft daarmee ook in het vervolg gericht op het in stand houden en versterken van de totale kwaliteit van het Drentsche Aa-gebied als één geheel. Wel is er behoefte aan een nieuwe tekst, die past bij deze tijd en die nieuwe actiepunten formuleert. Richting, tempo en maatvoering moeten opnieuw worden gekozen en gekoppeld aan nieuwe (financiële) kansen die zich voordoen. Het nieuwe BIO-plan is dus op de eerste plaats een actualisatie van het oude, met nieuwe acties voor de periode 2012 – 2020.

Er is nog een reden om het BIO-plan aan te passen. Tijdens het vorige BIO-plan is het gebied aangewezen als het Nationaal Landschap Drentsche Aa, met een aanzienlijk ruimere begrenzing dan het oorspronkelijke gebied waarvoor het was geschreven. Feitelijk is de nieuwe begrenzing soepel in het beleid van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap geïntegreerd. Nu het BIO-plan wordt herschreven, is het zaak om ook de tekst hierop aan te passen.

De derde reden voor het herschrijven is het verslag van de Visitatiecommissie Nationale Parken op 12 oktober 2012 aan het Drentsche Aa-gebied. Hoewel in hoofdlijnen zeer positief, bevat het advies een aantal aanbevelingen waarmee het Overlegorgaan haar voordeel wil doen. Deze aanbevelingen zijn in deze geactualiseerde versie verwerkt. Het advies zelf is als bijlage bij dit plan opgenomen.

Succesvolle aanpak

De aanpak van Drentsche Aa-gebied is op de eerste plaats een succesverhaal. In de periode van het eerste BIO-plan is door bemiddeling van het Overlegorgaan ongeveer 30 miljoen euro in de kwaliteitsverbetering van het gebied geïnvesteerd. Daarnaast zijn de natuurgebieden fors uitgebreid en met elkaar verbonden. Er zijn diverse beekherstelprojecten uitgevoerd. Er is een inspirerende landschapsvisie opgesteld, die mede de basis is van de uitbreiding van het gebied tot een Nationaal Landschap. Er is een Integrale kansenkaart gemaakt, die ook de landbouw weer perspectief biedt. Het levend bezoekersnetwerk is op de rails gezet. Alle riooloverstorten zijn gesaneerd. De drinkwaterwinning Zuidlaren is gesloten en de capaciteit van de winningen in Gorecht en bij Loon zijn sterk verminderd. Maar bovenal geldt dat de gebiedsgerichte aanpak van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap zich kan verheugen op een breed draagvlak. Wel is er blijvende zorg over de toenemende invloed van regionale, landelijke en Europese invloeden die zorgen voor vervlakking en verlies aan identiteit en betekenis van het gebied. Daarom blijven een alerte houding en actief investeren in het gebied noodzakelijk.

In het Overlegorgaan zijn alle bestuurders van de betrokken instanties, eigenaren en beheerders vertegenwoordigd:

- Provincie Drenthe
- Gemeenten Aa en Hunze, Assen, Haren en Tynaarlo
- Waterschap Hunze en Aa's
- Staatsbosbeheer
- Recreatiesector (Recron en Recreatieschap)
- Natuur- en Milieufederatie Drenthe, mede namens Het Drentse Landschap en Natuurmonumenten
- Noordelijke Land- en Tuinbouw Organisatie (LTO-Noord)
- Brede Overleggroep Kleine Dorpen (BOKD)
- Waterbedrijf Groningen, mede namens de WMD
- Ministerie van EZ (adviseur)

Een nationaal park met verbrede doelstelling

Toen de toenmalige minister Veerman het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa op 4 december 2002 instelde, deed hij dat op basis van het eerste BIO-plan uit 2002. De instelling gebeurde binnen het regime van de nationale parken. Tot dan toe bestonden nationale parken uitsluitend uit grote, aaneengesloten natuurgebieden. Het Nationale beek- en esdorpenlandschap werd in 2002 echter voor ongeveer de helft in beslag genomen door andere vormen van grondgebruik, veelal agrarische gronden. Ook lagen en liggen er hele dorpen in het aangewezen gebied. De aanwijzing was dus een experiment, opgezet omdat men dacht dat de kenmerkende waarden met deze menging beter zouden kunnen worden bewaard. Met terugwerkende kracht kunnen wij nu zeggen dat dit inderdaad zo heeft gewerkt. De keus voor een 'nationaal park met een verbrede doelstelling'[1] heeft het unieke Drentsche Aa-gebied sindsdien een impuls

1 In de Nederlandse Staatscourant van 16 maart 2001 definieerde de toenmalige Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij bij de instelling van de voorlopige adviescommissie voor het nationaal beek- en esdorpenlandschap de verbrede doelstelling als volgt: "De verbrede aanpak houdt in dat de doelen van de landbouw ontwikkeld worden in relatie met de doelen van natuur, cultuurhistorisch landschap en recreatie, en dat tevens aandacht wordt gegeven aan milieukwaliteit, drinkwaterwinning, waterhuishouding en aande productie van schoon water".

gegeven door nieuwe ontwikkelingen mogelijk te maken en tegelijkertijd de bijzondere kwaliteitskenmerken te versterken.

De Visitatiecommissie Nationale Parken, die het gebied op 12 oktober 2012 bezocht, schreef hierover
" ... dat de verbrede doelstelling misschien wel de belangrijkste succesfactor is geweest voor de ontwikkeling van het Nationale Park. Zonder deze verbreding was men waarschijnlijk niet zo ver gekomen als men nu is. De verbrede doelstelling zoals hier vormgegeven zou voor andere parken ook wel eens een interessante optie kunnen zijn".

Anno 2013 hanteert het Overlegorgaan als algemen toekomstbeeld voor het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa dat het een duurzaam functionerend beek- en esdorpenlandschap zou moeten zijn. Duurzaam heeft hierin de drieledige betekenis van economisch vitaal, ecologisch houdbaar en sociaal aanvaardbaar. De diverse gebruiksfuncties (natuur, landbouw, recreatie) dienen zich volgens dit orgaan te ontwikkelen in onderlinge samenhang en in overeenstemming met de structuur van het gebied. Ook de voorstellen en oplossingsrichtingen vanuit het BIO-plan dienen levensvatbaar, op termijn houdbaar en sociaal aanvaardbaar te zijn. Daarmee staat de verbrede doelstelling nog recht overeind!

Van Nationaal Park naar Nationaal Landschap

Sinds de vaststelling van de Nota Ruimte door de Eerste Kamer op 17 januari 2006 is de Drentsche Aa officieel een Nationaal Landschap. Het Rijk heeft hiervoor het gehele stroomgebied aangewezen. Waar in het eerste BIO-plan nog werd voorgesteld om met een nationaal park van een bescheiden omvang van start te gaan, deze begrenzing in de loop van de tijd te evalueren en het gebied desgewenst uit te breiden tot het gehele stroomgebied, is dat met de aanwijzing door het Rijk dus achterhaald.

Het Drentsche Aa-gebied is nu een van de twintig gebieden met de status van 'Nationaal Landschap' in Nederland. Dergelijke gebieden hebben als doel de kwaliteiten te behouden, duurzaam te beheren en te versterken. Uitgangspunt voor het ruimtelijk beleid is, net als in het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa'Behoud door ontwikkeling'. In de Nota Ruimte (2006) worden Nationale Landschappen omschreven als "gebieden met internationaal zeldzame of unieke en nationaal kenmerkende landschapskwaliteiten, en in samenhang daarmee bijzondere natuurlijke en recreatieve kwaliteiten". In algemene zin geldt het uitgangspunt dat ruimtelijke ontwikkelingen mogelijk zijn, mits de kernkwaliteiten worden behouden of versterkt (de 'ja, mits-benadering').

De specifieke kernkwaliteiten van het Nationaal Landschap Drentsche Aa zijn inmiddels – als één van de projecten uit het vorige BIO-plan, voor het gehele stroomgebied uitgewerkt in de Landschapsvisie Drentsche Aa. Andere invullingen van de visie, zoals het opstellen van een Integrale Kansenkaart en een Plan van Aanpak Levend bezoekersnetwerk, zijn in eerste instantie gemaakt voor het kleinere Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa. Alle drie zijn in het Uitvoeringsprogramma Nationaal Landschap Drentsche Aa (2007) gebruikt om het Nationaal Landschap nader vorm te geven. Met dit Uitvoeringsprogramma is de werkwijze in het gehele Drentsche Aa-gebied, zoals die vanaf 2002 vorm en inhoud is gegeven, door de Provincie Drenthe geformaliseerd en vervolgens ook opgenomen in de Omgevingsvisie Drenthe (2010) en de Omgevingsverordening Drenthe (2011)

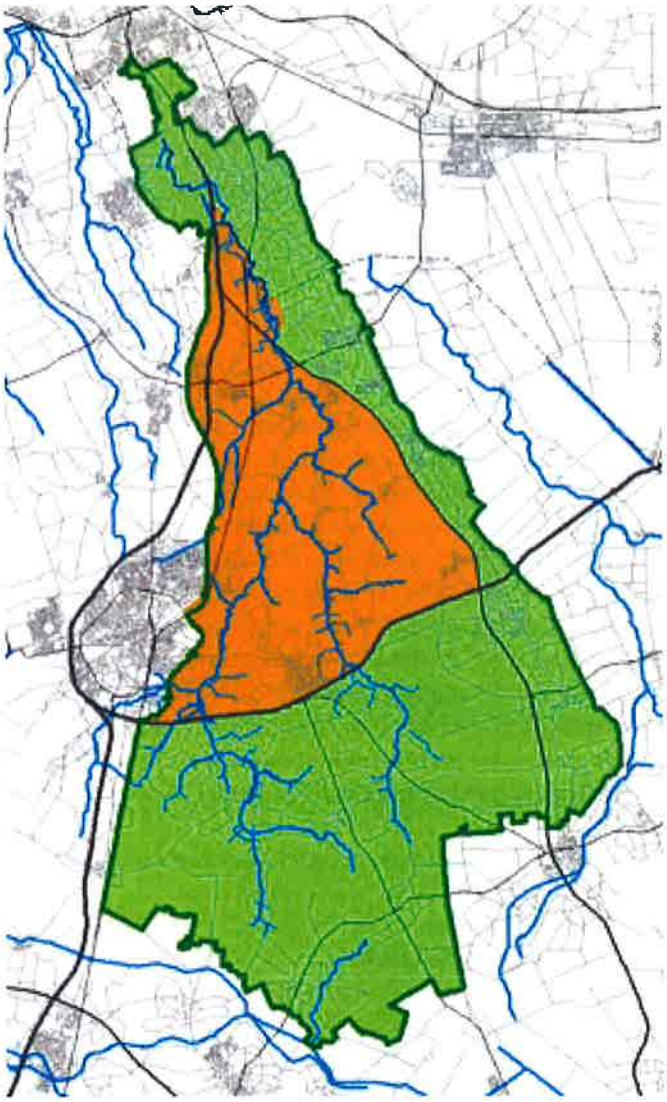

Figuur1. Uitbreiding van het werkgebied: van Nationaal Park (oranje) naar Nationaal Landschap Drentsche Aa (oranje + groen)

Actualiseren van het BIO-plan

Dit tweede BIO-plan is opgezet voor de periode van 2012 tot 2020. Doelen en werkwijze gelden voor het gehele gebied dat is aangewezen als Nationaal Landschap Drentsche Aa. Veel van de visie is onveranderd gebleven ten opzichte van het eerste plan. Het bestaande beleid is voorts ook uitgangspunt voor het nieuwe plan. De plannen en projecten zijn wel grotendeels vernieuwd.

2. Gebiedsbeschrijving

Het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa ligt in het noordoosten van de provincie Drenthe, een klein gedeelte van de provincie Groningen hoort er ook bij. Een kaart vindt u in Bijlage 2 van dit document.
Het gebied komt globaal overeen met het stroomgebied van het bekenstelsel van de Drentsche Aa. Het Drentsche Aa-gebied is 34.112 ha groot. Daarvan bestaat ongeveer de helft uit landbouwgronden en 42 procent uit bos en natuurgebieden. Er wonen ruim 35.650 mensen in het gebied (situatie 2012, zie bijlage 4).

Een unieke identiteit, ... maar niet vanzelfsprekend

Het Drentsche Aa-gebied heeft ten opzichte van de rest van Nederland een geheel eigen sfeer en identiteit. Op de eerste plaats valt het gebied op door de bijzondere variatie aan vaak gave landschappen en bijzondere natuur. Wat dit betreft behoort het gebied tot de landschappelijke en ecologische pareltjes van Nederland. Niet voor niets is dit gebied, samen met het Geuldal in Limburg, door het publiek met het maximale aantal van vijf sterren uitgeroepen tot het mooiste landschap van Nederland! Er zijn maar weinig gebieden waar de samenhang van bodem, stromend water, natuur en landgebruik zo compleet, zo historisch en zo dooraderd is als in dit gebied. De aanduiding Nationaal beek- en esdorpenlandschap is dan ook terecht.

In de Nota Ruimte zijn de volgende kernkwaliteiten benoemd van het Nationaal Landschap Drentsche Aa:

- De grote mate van kleinschaligheid;
- vrij meanderende beken;
- het samenhangende complex van essen, bossen, heiden en moderne ontginningen.

"Dit zeer kleinschalige laaglandbeek en essen landschap wordt gekarakteriseerd door vrij meanderende beken. De beekdalen zelf kenmerken zich door, met vaak door wallen en singels omzoomde weiden en hooilanden. Op de hogere gronden bevinden zich de essen en dorpen, omgeven door grotere ontginningen en de vroegere woeste gronden in de vorm van bossen en heiden. De agrarische geschiedenis is goed te herkennen in dit landschap door de samenhang
tussen verschillende elementen. Zeer bijzonder zijn de opvallend lineair gegroepeerde grafheuvels langs prehistorische wegen."
Deze kernkwaliteiten zijn voor deze rijksnota leidend voor de ruimtelijke ontwikkeling.
Daarnaast vraagt de Nota Ruimte specifiek aandacht voor de toeristisch-recreatieve betekenis van het Nationaal Landschap Drentsche Aa, aansluitend bij deze kernkwaliteiten.

Samenhang vormt het gebied

Het Drentsche Aa-gebied is een overwegend agrarisch cultuurlandschap in een van oorsprong bos- en waterrijk landschap. De ontstaansgeschiedenis van dat landschap is op veel plaatsen nog goed herkenbaar, vaak beter dan elders in Nederland. Bijzonder is de typerende onderlinge rangschikking van de diverse landschappelijke onderdelen. Deze is in grote lijnen aan te duiden als een combinatie van esdorpen, essen en madelanden, maar in werkelijkheid zijn de elementen veel specifieker en complexer met elkaar verbonden. Ook is er veel lokale variatie. Binnen het gebied komen levensgemeenschappen voor van beken, beekdalen, heide- en stuifzandgebieden, vennen, bossen, houtwallen, singels en agrarisch gebied. Tussen deze levensgemeenschappen bestaat een nauwe ecologische samenhang. De rijkdom aan soorten is bijzonder groot, waaronder veel beschermde en zeldzame soorten. De huidige natuurwaarde wordt gevormd door enerzijds de gevarieerde bodemopbouw en anderzijds de specifieke grond- en oppervlaktewatersystemen en het vroegere respectievelijk huidige agrarische gebruik. Natuur, water en landbouw zijn daarmee in het Drentsche Aa-gebied gelijkwaardige dragers van het landschap. Daarnaast bevinden zich in het gebied een aantal dorpen. Deze versterken het karakter van een 'levend landschap'. Niettemin kenmerkt het gebied zich door een relatieve rust, zelfs al ligt het onder de rook van plaatsen als Groningen en Assen.

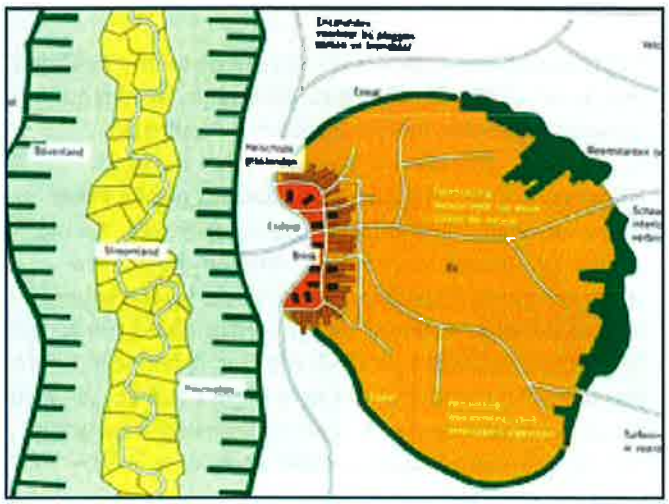

Figuur2. Schematische weergave van een kenmerkend beek- en esdorpenlandschap

De vormende invloed van het water

De Drentsche Aa is een laaglandbeek. Zij is ontstaan aan het einde van de laatste ijstijd toen smelt- en regenwater moesten worden afgevoerd en het water de bodem van de latere beekdalen uitsleet. Kenmerkend voor een laaglandbeek is het sterk meanderende verloop. Een voordeel van de uitbreiding van het gebied tot het Nationaal Landschap Drentsche Aa is dat nu het totale stroomgebied binnen het werkgebied van het beek- en esdorpenlandschap ligt, van brongebied tot benedenloop.

Dat stroomgebied bestaat uit een verzameling van beekjes, die water van de Hondsrug en het Drents Plateau afvoeren in noordelijke richting. De brongebieden liggen in de boswachterijen van Gieten, Schoonloo, Grolloo en Hooghalen en in het open gebied Geelbroek. De beekjes voeren in natte perioden vooral regenwater af, maar ook in perioden met weinig neerslag blijft het water van de beek stromen doordat er dan grondwater (kwel) wordt afgevoerd. In de natuurdelen van het gebied komt dit kwelwater aan de oppervlakte echter dit is vaak erg lokaal en wordt bepaald door de aan of afwezigheid van lagen van klei of fijn zand in de ondergrond. De locaties waarbij kwelwater in de wortelzone komt en dus beschikbaar is voor de vegetatie zijn nog niet overal voldoende in beeld. Door het geringe verval zijn de beken van het Drentsche Aa-gebied traag stromend. Hoe verder stroomafwaarts, hoe langzamer het water stroomt en hoe groter de bochten van de beek worden. Het beeklandschap van de Drentsche Aa vormt een onlosmakelijk onderdeel van het esdorpenlandschap van Drenthe. De beken vormen de levensaders van het gebied.

Het landschap van de Drentsche Aa behoort tot de gaafste laagland beeklandschappen van Nederland. Het Drentsche Aa-gebied verschilt van andere beeklandschappen doordat de beek voor het overgrote deel niet is gekanaliseerd of, in het jargon van de waterbouwers: 'genormaliseerd'. Elders in Nederland en in Europa is dat veelal wel het geval. Wel is de beek al vanaf de Middeleeuwen op veel plaatsen vergraven om bevloeiing mogelijk te maken. Niettemin is de waterhuishouding, mede door kunstmatige stuwing, grondwaterwinning en drainage verre van natuurlijk te noemen. Enkele delen van het bekenstelsel, zoals het Deurzerdiep en het Rolderdiep, zijn overigens wel gekanaliseerd. De waterkwaliteit is door een aantal maatregelen verbeterd, maar nog niet optimaal. In de afgelopen jaren zijn op dat punt al veel maatregelen getroffen. Een verdere verbetering van de waterkwaliteit is echter nodig, zowel uit het oogpunt van het beheer van de natuurgebieden als vanwege de drinkwaterfunctie en de recreatieve beleving van het gebied. De natuur in de beekdalen wordt sterk gereguleerd door de hoger gelegen inzijgingsgebieden van het hemelwater, het afvoerregime van de beek en de grondwaterstanden in de natuurgebieden. Verschillende functies beïnvloeden deze factoren, bijvoorbeeld grondwaterwinning, te lage beekpeilen, drainage en beregening en in de benedenloop de bemaling van polders. Daardoor kampen veel natuurgebieden met verdroging.

Laaglandbeken
Beken in Nederland stromen langzaam. Dat komt door een gering hoogteverschil en door de veelal zandige bodem. Door deze trage afstroming en de zachte, vervormbare ondergrond kronkelen dergelijke beken van nature wijd door het lage land. Bijna alle beken in Nederland zijn echter in de loop der tijd rechtgetrokken. De beken van de Drentsche Aa vormen hierop een belangrijke uitzondering. Maar niet volledig. Want ook in de het Drentsche Aa-gebied komen nog veel rechtgetrokken beekdelen voor, met kunstmatige oevers en gestuwde waterpeilen. Dat heeft deels te maken met het gebruik als hoog-geleide toevoerkanalen ('leibeken') voor het stelsel van vloeivelden in de beekdalen uit de periode vóór 1850 en voor een dele uit de tijd van de ruilverkavelingen na 1950.

Als in dit BIO-plan 2.0 gesproken wordt over herstel van het karakter van het bekenstelsel als 'half-natuurlijke laaglandbeek' worden maatregelen bedoeld om de beken weer te laten kronkelen (meanderen). Dit op basis van bodemonderzoek, om zo dicht mogelijk bij oorspronkelijke beekloop uit te komen. Oevers kunnen dan weer afkalven en - op andere plaatsten - aangroeien, met een natuurlijke oeverbegroeiing. Zandbanken en overhangende takken maken het natuurlijk karakter compleet. Zo mogelijk worden stuwen weggehaald of vervangen door de minder kunstmatige vistrappen van gestapelde stenen (zoals in het Loonerdiepje). Dergelijke beken zijn beter voor de natuur, bevatten meer vissoorten en zijn mooier om te zien. Omdat in het dichtbevolkte Nederland enige regulatie door de mens onvermijdelijk is, spreekt men in zo'n geval over een 'half-natuurlijk laaglandbeek'.

Landbouw als beeldbepaler van het landschap

De landbouw is overwegend grondgebonden (rundveehouderij en akkerbouw). In het Drentse deel van het gebied zijn een kleine 200 voltijds landbouwbedrijven actief (zie bijlage 6). Daarnaast zijn er zo'n 150 boeren met een bedrijfsvoering minder dan 10 NGE. Deze worden over het algemeen aangeduid als 'hobbyboeren'2. Ruim 45 procent van het Drentsche Aa-gebied heeft een agrarische bestemming. Door veranderingen in de wereldhandelssituatie en nieuwe regelgeving zullen in de komende tien jaar veel bedrijven de landbouwactiviteiten stoppen. De productieomvang zal echter in het gebied naar verwachting niet afnemen. De landbouw was en is daar door een belangrijke beeldbepaler in het gebied en zal dat door schaalvergroting van de resterende bedrijven ook in de toekomst blijven. Door de eeuwen heen moest de landbouw zich schikken naar de uitgangssituatie van bodem en water en de beperkingen van het landschap. Hierdoor is een landschap ontstaan dat nu door velen hogelijk wordt gewaardeerd. Door schaalvergroting in de landbouw is ook in de afgelopen decennia het aantal bedrijven al sterk afgenomen. De dorpsgemeenschappen zijn geleidelijk veranderd van agrarische werkgemeenschappen in woondorpen

2 Cijfers uit het GIAB-bestand, telling 2008.

met een gemengde samenstelling. Het oorspronkelijke beeld van het dorp met een centrale brink, omringd door bouwlanden op de es is nog herkenbaar in het gebied, zij het meestal niet meer in zijn optimale vorm. De omschakeling is tot nog toe niet ten koste gegaan van de sociale vitaliteit. De boerencultuur en -historie is nog duidelijk zichtbaar en voelbaar en de dorpsbewoners voelen zich betrokken bij het dorp en het omringende buitengebied. Niettemin staat het agrarisch grondgebruik onder grote druk. De verwevenheid met natuur en landschap maakt de landbouw in dit gebied slechts geschikt voor schaalvergroting en intensivering op zeer beperkte schaal en onder stringente voorwaarden. Het biedt daarentegen bij uitstek kansen voor combinaties van functies en (betaalde) zorg voor natuur en landschap. De landbouwers vinden hun regio prachtig, maar hebben tegelijkertijd het gevoel dat hun bedrijf door alle ruimtelijke en milieubeperkingen is beperkt. Bij sommigen is er zorg over een duurzaam perspectief voor de landbouw in het Drentsche Aa-gebied, voor anderen bieden de maatschappelijke belangstelling voor het gebied en de behoefte aan duurzaam ecologische inpasbaarheid juist kansen.

Natuurlijke rijkdom

In het Drentsche Aa-gebied is thans circa 14.382 ha ingericht als bos- of natuurgebied (situatie 2010). Dat is ruim 40 procent van het totale gebied. In het totale stroomdal van de Drentsche Aa komen zo'n 850 plantensoorten voor. Dit is de helft van alle in Nederland voorkomende plantensoorten. Ook leven er in het stroomdal bijzondere diersoorten zoals de adder, de alpenwatersalamander, de rivierprik, de weidebeekjuffer en de grauwe klauwier en sinds kort ook de bever.

Door de aanwezigheid van hoger gelegen inzijgingsgebieden van hemelwater is de uitgangssituatie voor de ontwikkeling van door kwel gevoede veenvegetaties goed. Belangrijke delen van het gebied worden als natuurgebied beschermd. Deze gebieden liggen vooral in smalle stroken langs de beeklopen, de stroomdalgraslanden. De reservaten zijn daarmee relatief smal en kwetsbaar voor invloeden van buitenaf. Er wordt momenteel gewerkt aan de realisatie van de (herijkte) Ecologische Hoofdstructuur (EHS) om via grondverwerving en inrichting de natuurgebieden uit te breiden en beter beheerbaar te maken. Voor een goed en duurzaam functioneren zijn ook aanpassingen in het water- en milieubeheer nodig. Tussen de expanderende natuurgebieden en de oorspronkelijke agrarische bevolking van het gebied bestaat een spanningsveld over de ruimte die de natuur in het beleid krijgt. De agrarische ondernemers wensen een grotere rol bij het beheer van de natuurgebieden. Aan de andere kant kan nog meer gebruik worden gemaakt van de mogelijkheden voor agrarisch natuurbeheer.

Domein voor stedelijke recreanten

Het afwisselende karakter van het gebied, gelegen tussen de stedelijke kernen van Groningen en Assen, is bijzonder in trek bij recreanten. Op jaarbasis bezoeken zo'n bijna 2 miljoen mensen het Drentsche Aa-gebied. Uit het Recreatieonderzoek van Grontmij Vandertuuk uit 2010 blijkt dat de meeste uit de drie noordelijke provincies komen. Het Nationaal Landschap trekt vooral dagrecreanten aan die, of vanaf het thuisadres, of vanaf een verblijfsaccommodatie buiten het NL Drentsche Aa, het gebied bezoeken voor een dagtrip. Een kwart van de bezoekers die vanuit huis naar het NL Drentsche Aa komen, komt vanuit het gebied zelf. Driekwart komt dus van buitenaf naar het gebied toe. De provincies Drenthe en Groningen zijn daarbij veruit de belangrijkste herkomstprovincies en Assen, Groningen en Veendam de belangrijkste woonkernen.

Jaarlijks kan een bijdrage van € 70 miljoen omzet door de status van het Drentsche Aa-gebied worden toegeschreven aan toeristische bestedingen door bezoekers in de horeca, fietsverhuur, winkels, dagattracties en verblijfsrecreatie. Daarmee zijn ongeveer 1.100 arbeidsplaatsen gemoeid (bron: 'De groene toegevoegde waarde van het Nationaal Landschap Drentsche Aa' Triple E, 2010). Hiermee wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan de vitaliteit van het Drentsche Aa-gebied en het in stand houden van voorzieningen. Toch worden de mogelijkheden voor recreatie en toerisme in het gebied volgens de Visitatiecommissie onderbenut (zie Hoofdstuk 8 voor een toelichting).

Er is een onbemand informatiecentrum in Anloo (Homanshof), een eveneens onbemand informatiecentrum bij de schaapskooi op het Ballooërveld. Ook de boswachterij Gieten-Gasselte-Drouwen trekt veel bezoekers met het Boomkroonpad, het informatiecentrum en de horeca in de omgeving. Het huidige recreatieve gebruik bestaat vooral uit het op een extensieve wijze genieten van het landschap en de natuur. Cultuurhistorische elementen zoals nederzettingen en esgronden maken het geheel extra interessant. Daarnaast is het gebied rijk aan archeologische monumenten als hunebedden, grafheuvels (tumuli), vroegmiddeleeuwse raatakkers, karrensporen en oude wegen. Het Drentsche Aa-gebied wordt vooral gebruikt voor dagtoerisme en door recreanten uit de omliggende steden en dorpen, zoals Groningen, Assen, Rolde, Vries en Hoogezand. Verblijfsrecreatie vindt vooral plaats aan de randen van het gebied en vlak daarbuiten. Ondanks de groei van steden als Groningen en Assen en van dorpen als Rolde en Tynaarlo is het gebied tot op heden redelijk vrij gebleven van verstedelijking.

Landschapsgerichte ontwikkelingsfilosofie: behoud door vernieuwing!

In de aanloop naar de oprichting van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap is als een van de uitgangspunten een basisfilosofie ontwikkeld, die er op neer komt dat het behoud van het gebied gebaat is bij een verdere ontwikkeling en niet door het landschap te conserveren: de ontwikkelingsgerichte landschapsstrategie. In het eerste BIO-plan werd dit de 'landschapsgerichte ontwikkelingsfilosofie' Behoud door vernieuwing genoemd. De ontwikkelingsvisie 'Behoud door vernieuwing' is uitgewerkt in de Landschapsvisie Drentsche Aa.

In het Uitvoeringsplan Nationaal Landschap Drentsche Aa van de Provincie Drenthe is deze 'basisfilosofie' verder uitgewerkt als 'Kwaliteit in ontwerp'. Het bestaande landschap is in deze filosofie het vertrekpunt voor het nieuwe. Ontwikkelingen zijn toegestaan, ja zelfs gewenst, maar moeten in het verlengde liggen van de ontstaansgeschiedenis en de onderliggende structuren. Natuur en landbouw zijn beide gelijkwaardige dragers van het landschap, waarin ook de landbouw ontwikkelingsperspectief behoud. De kenmerken van het landschap worden zo versterkt in plaats van afgevlakt door een vermenging met oneigenlijke elementen. Overheden zullen het belang van kwaliteit van het landelijk gebied nadrukkelijk moeten uitdragen. Zij moeten opkomen voor de doelen die ze zelf hebben gesteld. Kwaliteitsborging is gewenst door deskundig advies (ruimtelijke ontwerpprocessen), toetsing en monitoring.

Hiervoor is, naast verstandige politiek, veel kennis nodig over het ontstaan van het gebied. Die kennis is voor een deel aanwezig bij beherende organisaties als Staatsbosbeheer en het Waterschap en bij instituten als de Rijksuniversiteit Groningen. Maar die kennis is niet compleet. Daarom is het noodzakelijk deze aan te vullen. Echter, de overtuiging bestaat dat veel andere kennis over de ontstaansgeschiedenis en over het oorspronkelijke grondgebruik beschikbaar is bij de agrariërs en bij veel bewoners in het gebied. Het project digitale historische dorpsatlas Nationaal Landschap Drentsche Aa is hier een goed voorbeeld van. Door deze kennis aan te boren ontstaan ook nieuwe, creatieve oplossingen voor problemen. Het voorliggende BIO-plan probeert samenhang aan te brengen in de diverse activiteiten die nodig zijn om deze kennis aan te boren en te gebruiken voor het behoud van het karakter van het gebied. Deze aanpak is essentieel voor de verbrede doelstelling van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap, waarin naast het bekenstelsel en de natuurgebieden ook de landbouw en de dorpen een prominente rol spelen.

De ontwikkeling van het landschap in beeld

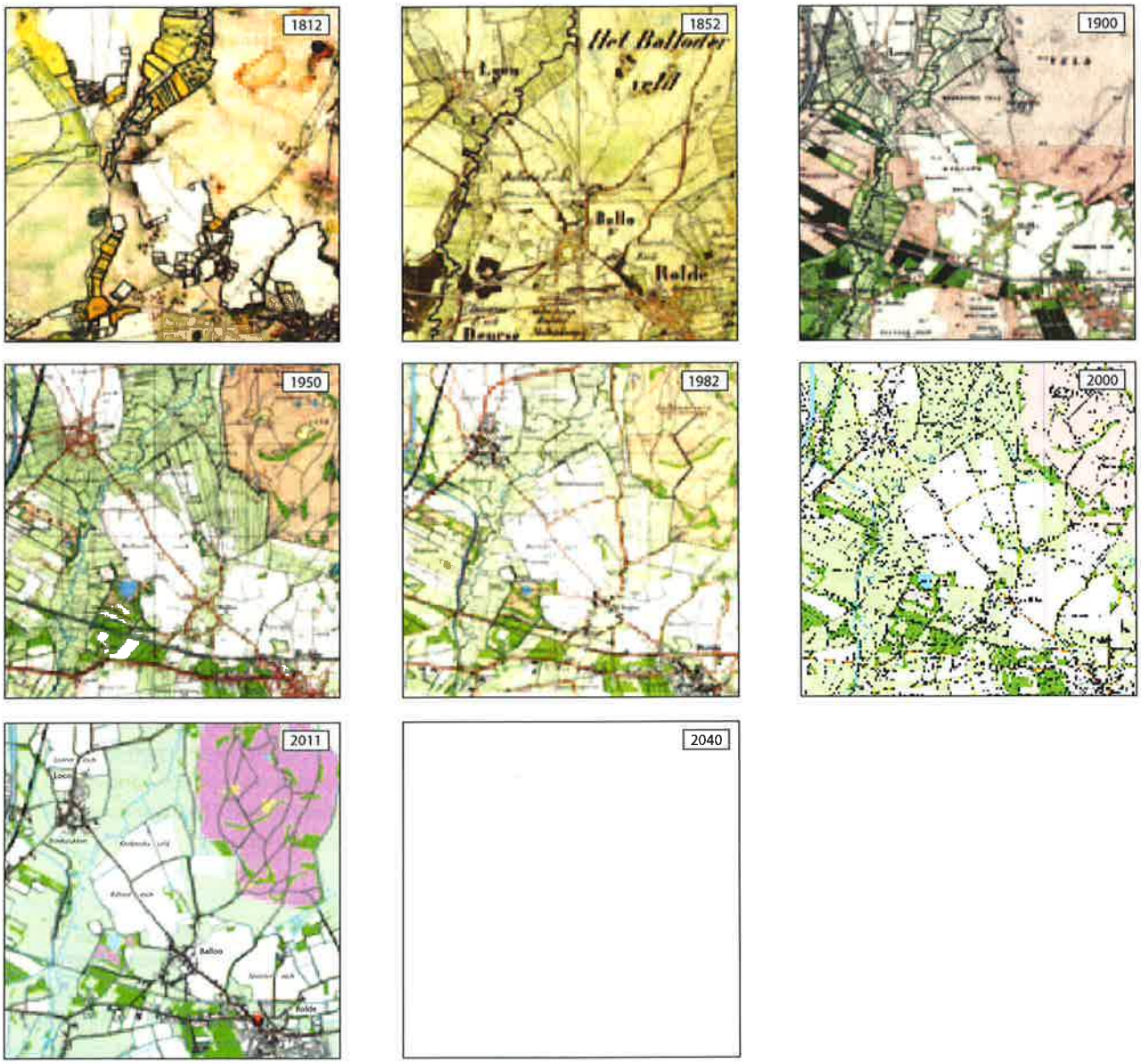

3. Ontwikkelingen in de beleidsomgeving

Algemene ontwikkelingen

In het afgelopen decennium hebben zich stormachtige ontwikkelingen voorgedaan, deels in het beleid, in het overigens zo rustige landelijke gebied. Deze ontwikkelingen hebben grote gevolgen voor de toekomst van het Drentsche Aa-gebied.

Decentralisatie

De regering heeft allereerst belangrijke stappen gezet in de decentralisatie van het plattelands- en natuurbeleid naar de Provincies. Zo kregen de Provincies de verantwoordelijkheid om voortaan de rijksdoelen voor het landelijk gebied te realiseren. Voor hen betekende dit, anders dan bij de voorheen centraal vanuit het Rijk geleide landinrichtingen, de rol van regisseur, aanjager, opdrachtgever en medefinancier tegelijk. De doelen hebben weliswaar nog steeds betrekking op natuur, landbouw, recreatie, landschap, bodem, water en sociaal-economische vitalisering van het landelijk gebied, maar de samenwerking met diverse partners staat meer centraal.

Tijdens het Kabinet Rutte I (2010 -2012) heeft een verdere decentralisatie van taken plaatsgevonden, vooral op het gebied van het natuurbeleid en het plattelandsbeleid. De Provincie Drenthe is nu in belangrijke mate zelf verantwoordelijk voor beide, ook voor de financiering hiervan. Wettelijke taken zijn aan de provincies overgedragen zonder bijbehorende capaciteit. De voortzetting ervan wordt aan de Provincies overgelaten. In het wetsvoorstel Natuurbescherming is de stelselverantwoordelijkheid van het Rijk voor de Nationale Parken geborgd.

Investeringsbudget Landelijk Gebied

De afspraken met het Rijk over de uitvoering van projecten waren voor de periode 2007-2013 vastgelegd in het provinciaal Meerjarenprogramma Landelijk gebied (pMJP). De financiering ervan geschiedde vanuit het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG). Dit programma is bij de verschijning van dit BIO-plan 2.0 zo goed als afgerond. In het nieuwe beleid zal de Provincie over ruimtelijke projecten vaker rechtstreeks afspraken maken met grondeigenaren en beheerders.

Inzet provincie Drenthe

Met de decentralisatie is de Provincie Drenthe dus zelf verantwoordelijk geworden voor het plattelandsbeleid. Omdat het Rijk geen middelen mee geeft voor de daarmee samenhangende doelen heeft de Provincie gekozen om een eigen koers uit te zetten. Voor Drenthe zijn vooral van belang: de Nationale parken en landschappen, landschapsbeheer, milieukwaliteit EHS en verdroging, landbouwstructuurverbetering (kavelruil), leefgebiedenbenadering, routestructuren, leefbaarheid en schaapskuddes. Drenthe beseft dat het landschap een van de kernkwaliteiten van deze provincie is. Het (kleinschalige) landschap draagt in hoge mate bij aan een aantrekkelijk klimaat om te wonen en te werken. Daarnaast is het landschap van grote culturele betekenis. Gedeputeerde Staten zijn bovendien van mening dat de Nationale parken een essentiële bijdrage leveren aan de vrijetijdseconomie die voorziet in een (inter)nationale behoefte en een gunstig woon-werk klimaat in Drenthe. GS hebben zich derhalve voorgenomen om zich te blijven inspannen voor de nationale parken in de provincie. De Begroting 2013 stelt dan ook voor dit doel budget beschikbaar. Deze insteek heeft de instemming van Provinciale Staten. Het beleid voor het Nationaal Landschap is verankerd in zowel de Omgevingsvisie Drenthe, alsook die van Groningen.

Ruimtelijk beleid

Ook in Drenthe heeft het gebiedsgericht werken, mede door de decentralisatie van rijkstaken naar de provincies, meer nadruk gekregen.

Omgevingsvisie Drenthe

Het belangrijkste voertuig hiervoor in de provincie Drenthe is de Omgevingsvisie Drenthe, Deze is in 2010 vastgesteld. Deze visie vormt voor de komende jaren het integrerend kader voor de ruimtelijk-economische ontwikkeling. In het collegeprogramma "Focus en verbinding in Drenthe" hebben Gedeputeerde Staten van Drenthe vervolgens aangegeven ter realisatie van de Omgevingsvisie met gebiedsagenda's te willen gaan werken. Inmiddels wordt gesproken over regionale agenda's met een eigen ontwikkelingsperspectief per regio.

De Provincie onderscheidt drie verschillende regio's, namelijk Noord-, Zuidwest- en Zuidoost-Drenthe. Het Nationaal beek- en esdorpenlandschap bevindt zich binnen het werkgebied Noord-Drenthe. Hier ligt het accent vooral op afstemming en samenwerking binnen de Regio Groningen-Assen met als aandachtspunten woon-werk, voorzieningen en vrije tijd. De Provincie zal de Omgevingsvisie in 2013 op een beperkt aantal onderdelen actualiseren, onder meer vanwege de herijkte Ecologische Hoofdstructuur (EHS), windenergie en de beekdalenvisie die in ontwikkeling is.

Omgevingsvisie Groningen

Ongeveer 5 procent van het Nationaal Landschap Drentsche Aa ligt in de provincie Groningen. De bescherming en ontwikkeling van dit gebied is op het moment van vaststelling van dit BIO-plan 2.0 vastgelegd in het Provinciaal Omgevingsplan Groningen 2009 – 2013. Hierin geven Gedeputeerde Staten

van de Provincie Groningen aan volop te willen meewerken aan de totstandkoming van het Nationaal Landschap Drentsche Aa. Men sluit aan bij de doelstelling van het Rijk, in 2009, om het gebied zich sociaaleconomisch voldoende te laten ontwikkelen, terwijl de bijzondere kwaliteiten worden behouden of versterkt. In samenhang hiermee dient ook de toeristisch-recreatieve betekenis van deze gebieden toe te nemen. Binnen het Nationaal Landschap Drentsche Aa is ruimte voor ten hoogste de eigen bevolkingsgroei. Het omgevingsbeleid van de Provincie Groningen wordt in 2013 geactualiseerd.

Provinciale Omgevingsverordeningen

Het beleid rond het Drentsche Aa-gebied is zowel in Drenthe als in Groningen vastgelegd en uitgewerkt in de Provinciale Omgevingsverordeningen.

Artikel 3.32 uit de Drentse verordening stelt dat ruimtelijk plannen in beginsel alleen zijn toegestaan als is onderbouwd dat die bijdragen aan behoud en versterking van de kenmerken van het Nationaal Landschap Drentsche Aa conform het Uitvoeringsprogramma Nationaal Landschap Drentsche Aa en het Cultuurhistorisch Kompas. Dergelijke plannen mogen in elk geval niet leiden tot grootschalige stads- of dorpsontwikkeling of tot realisering van grootschalige werklocaties of infrastructuur.

In de Omgevingsverordening van de Provincie Groningen zijn regels opgenomen voor de bescherming van de kleinschaligheid van het landschap, de vrij meanderende beek de Drentsche Aa en de samenhang van essen, bossen, heidevelden en moderne ontginningen (artikel 4.35). Daarbij zijn ook regels opgenomen voor de bescherming van het zicht vanaf de snelweg A28 op het Drentsche Aa-gebied ('snelwegpanorama'). Voor de verdere uitwerking en realisatie sluiten GS van Groningen aan bij het Uitvoeringsprogramma Nationaal Landschap Drentsche Aa.

Programma Vitaal Platteland

In het Programma Vitaal Platteland formuleert de Provincie haar visie en ambities voor het landelijk gebied, mede in het licht van de verwachte krimp van de bevolkingsgroei over enkele jaren. Voor Noord-Drenthe houdt dit onder meer in dat de Provincie inzet op het stimuleren van initiatieven van de Drentse inwoners in samenwerking met gemeenten. Wel binnen randvoorwaarden, namelijk dat zij een antwoord geven op problematiek rond leefbaarheid/bereikbaarheid, vernieuwend zijn en overdraagbaar zijn naar andere locaties in Drenthe. Voor het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa en het waardevolle cultuurlandschap inclusief Veenhuizen, streeft de Provincie naar behoud en ontwikkeling van dit kleinschalige (vrijetijds)landschap, inclusief aardkundige en cultuurhistorische waarden. Als definitie voor een 'vitaal platteland' hanteert de Provincie: 'Een platteland dat levenskrachtig en zelfredzaam is, waarbij sprake is van een goede balans tussen wonen, werken en bereikbaarheid van voorzieningen'.

Regio Groningen – Assen

Twaalf gemeenten en de Provincies Groningen en Drenthe werken samen aan het nationaal stedelijk netwerk Regio Groningen-Assen. Het doel van de samenwerking is om de regio verder te ontwikkelen met behoud en versterking van de aanwezige kwaliteiten. Het scherpe contrast tussen stad en het omliggende land, de rust en de ruimte in een diversiteit aan landschappen grenzend aan dynamische steden wordt daarbij als een kernkwaliteit gezien, waarmee dit gebied zich onderscheidt van andere stedelijke gebieden. In dit kader is het programma 'Regiopark' opgesteld, dat de agenda voor het omringende gebied van de steden formuleert. Het Drentsche Aa-gebied maakt hier prominent deel uit van het Regiopark. Het Regiopark kent een deelproject 'Koningsas', dat voor een groot deel overlapt met het Nationaal Landschap. Medio 2013 wordt de samenwerking in de Regio Groningen -Assen geactualiseerd.

Integrale Kansenkaart Drentsche Aa

Op initiatief van het Overlegorgaan is in 2004 voor het Nationale Beek- en Esdorpenlandschap een Integrale Kansenkaart opgesteld. Het betreft een visie op de kansen in het gebied om de landbouw te behouden en zich verder te laten ontwikkelen, de dorpen leefbaar te houden, het gebied nog aantrekkelijker te maken voor recreatie en het hoogwaardige natuur- en watersysteem te versterken. De integrale kansenkaart geeft aan welke ontwikkeling waar gewenst is en geeft daarmee sturing aan de inzet van menskracht en middelen via concreet benoemde projecten! De integrale kansenkaart bestaat uit drie delen: een rapport, een kaart en diverse projecten. Via deze projecten is een vertaalslag gemaakt naar een kansenkaart.

Rijksvisie Erfgoed en Ruimte

Voor de cultuurhistorische waarde van het Drentsche Aa-gebied is tevens de Rijksvisie Erfgoed en Ruimte "Kiezen voor karakter' van belang. Het hoofdstuk 'Levend Landschap' sluit nauw aan bij de visie in dit BIO-plan op het landschap

van de Drentsche Aa. Daarnaast hanteren de diverse gemeenten eigen archeologische en cultuurhistorische kaarten als kader voor ruimtelijk beleid.

Stilte en duisternis

Op de kernkwaliteitenkaart van de Omgevingsvisie zijn twaalf gebieden aangewezen als stiltegebied, gericht op rust en duisternis. Het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa en de Natura 2000 deelgebieden behoren daartoe. De stilte in deze gebieden beschouwt de Provincie van provinciaal belang. Het doel is om de stilte in deze gebieden te behouden, door geen ontwikkelingen toe te staan die de rust verstoren. Hetzelfde geldt voor het aspect 'duisternis'. Dit zal worden opgenomen in de beheerplannen voor deze gebieden.

Snelwegpanorama

Door het Rijk is in de voormalige Nota Ruimte het Drentse deel van het snelwegtraject Groningen – Assen van de A28 aangewezen als een landschapspanorama, met als doel de beleving van het Nationaal Landschap Drentsche Aa te behouden. Ook de Provincie Groningen hanteert in haar omgevingsbeleid dit uitgangspunt. De N33 tussen Assen en Gieten is door de Provincie Drenthe aangewezen als landschapspanorama.

Structuurvisies

In de ruimtelijke structuurvisies van de gemeenten hebben het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa en het Nationaal Landschap Drentsche Aa beide een plek gekregen. De gemeente Tynaarlo is nog een stap verder gegaan en heeft het Landschapsontwikkelingsplan (LOP) Tynaarlo als een aparte structuurvisie vastgesteld. Elke gemeente is actief met het opstellen van nieuwe bestemmingplannen buitengebied. Afgesproken is dat hierin de kaders voor ontwikkelingen in het Nationaal Landschap Drentsche Aa worden vastgelegd.

Landbouwbeleid

Gemeenschappelijk Landbouwbeleid

Het landbouwbeleid wordt in de Europese Unie vanouds sterk gestuurd door het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). Dit beleid staat voor grote veranderingen. De nadruk op marktondersteuning in de afgelopen decennia wordt langzaam ingewisseld voor ondersteuning van maatschappelijke baten (cross-compliance). Steun wordt voortaan meer verleend voor inzet voor natuur en landschap, zorg voor het milieu en leefbaarheid van het platteland. De huidige inkomenssteun, nog gebaseerd op de vroegere prijsondersteuning, zal tussen nu en 2019 geleidelijk worden vervangen door een voor alle bedrijfstypen gelijke hectaretoeslag. Hoe het beleid vorm krijgt is nog onduidelijk, maar de verwachting is dat de veranderingen ingrijpend zullen zijn en dat verduurzaming en vergroening daarbinnen belangrijke items worden. Momenteel is er nog discussie over (nationaal) maatwerk voor de invulling van dit beleid. In 2015 zal de melkquotering vervallen waarmee ook het plafond op de nationale melkveestapel vervalt. Dit kan betekenen dat de melkveehouderijsector intensiever en minder grondgebonden wordt (meer koeien per ha).

Programmatische Aanpak Stikstof

Voor de veehouderij in het gebied is voorts van belang de in ontwikkeling zijnde Programmatische Aanpak Stikstof, die naar verwachting vanaf 2014 van kracht zal zijn voor de omgeving van Natura 2000 gebieden. Dit beleid zal per aangewezen habitattype bepalen welke ontwikkelingsruimte er is voor activiteiten die stikstofdepositie veroorzaken en hoe die ontwikkelingsruimte zal worden verdeeld over de verschillende activiteiten: landbouw, verkeer, industrie. Bij het bepalen van de ontwikkelingsruimte wordt mede rekening gehouden met generieke reductiemaatregelen (bijvoorbeeld nationale eisen aan stallen) en met mogelijke mitigerende maatregelen in de habitattype, bijvoorbeeld afplaggen of maatregelen aan de waterhuishouding. Vooruitlopend op dit nieuwe beleid is in Drenthe rond Natura 2000 gebieden interimbeleid van kracht.
Andere ontwikkelingen doen zich voor in de sfeer van de huisvesting (grotere stallen, uit een oogpunt van dierenwelzijn) en de bestrijding van infectieziekten. De grotere hygiëne die daarvoor nodig is, vergt in veel gevallen een andere opzet van de bedrijfsvoering. Beide typen veranderingen vragen grote investeringen van landbouwbedrijven. Voor het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa betekent dit dat veel agrarische ondernemers zullen overwegen om te stoppen of te verhuizen. Andere ondernemers zullen er voor kiezen om te intensiveren of juist om te investeren in niet-agrarische nevenactiviteiten. Overigens voert de Provincie Drenthe beleid op de landschappelijke inpassing van nieuwe agrarische bedrijfsgebouwen.

Plattelands Ontwikkelingsprogramma EU

Ten slotte is het Plattelands Ontwikkelingsprogramma (POP) van de Europese Commissie van belang. Dit programma regelt afspraken tussen de lidstaten en plattelandsgebieden over plattelandsinvesteringen, met cofinanciering vanuit 'Brussel'. De tweede tranche van het programma, POP2, loopt in 2013 af en zal worden opgevolgd door het derde programma, POP3, met een looptijd van 2014 tot 2020. Dit derde programma regelt onder meer de groene en blauwe diensten die landbouwbedrijven met steun van de overheid kunnen leveren.

Beleid natuur en landschap

Biodiversiteit

Internationaal en nationaal is in het afgelopen decennium meer belangstelling ontstaan voor biodiversiteitsbeleid, mede als gevolg van de ernstige achteruitgang van het aantal soorten wereldwijd. Op het internationale vlak zijn afspraken over het stoppen van de achteruitgang gemaakt in het Biodiversiteitsverdrag van de UNEP, het milieuprogramma van de Verenigde Naties. Dit verdrag is mede ondertekend en vertaald in eigen beleid door zowel de EU als door de individuele lidstaten, waaronder Nederland. Nederland stimuleert

het denken over biodiversiteit in zowel het natuurbeleid, de agrarische sector en het Nederlandse (internationale) bedrijfsleven. Initiatieven als de Nationale Parken en Natura 2000 passen hier goed in.

Ecologische Hoofdstructuur

In de periode voorafgaand aan dit BIO-plan 2.0 is sterk bezuinigd op de financiering van het natuurbeleid, in eerste instantie met 72 %. Daardoor leek de uitvoering van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) onzeker, mede door de keuze van het kabinet Rutte I om afronding van de EHS in 2018 te staken.
Grote delen van de natuurinrichting van het Drentsche Aa-gebied behoren tot de EHS. In het Lenteakkoord van 2012 is besloten om het budget voor het natuurbeleid weer met € 200 miljoen euro te verhogen. Daarmee is de bezuiniging teruggebracht tot ongeveer de helft van het oude budget. Het kabinet Rutte II besloot later in datzelfde jaar om deze extra € 200 miljoen voor de komende periode structureel te maken. Bovendien kondigde het aan dat de Ecologische Hoofdstructuur (inclusief de verbindingszones) zal worden afgerond, al wordt dat vermoedelijk na 2018. In Drenthe heeft inmiddels een heroverweging plaatsgevonden van de omvang en de ligging van de EHS; hierover zijn in het Groenmanifest afspraken gemaakt die door het huidige College van GS als uitgangspunt zijn genomen. De herijkte EHS is begin 2013 ter inzage gelegd.

Gevoegd bij de eerder genoemde decentralisatie van het natuurbeleid naar de Provincies heeft deze (nog steeds forse) bezuiniging op het natuurbeleid tot gevolg dat zowel overheden als natuurorganisaties naarstig op zoek zijn naar aanvullende vormen van financiering van hun doelen. Deze komen deels van buiten de natuurbescherming, door samenwerking met derden.

Natura2000-gebieden

In november 2007 heeft de Europese Commissie, op voordracht van de Nederlandse regering, zowel delen van het Drentsche Aa-gebied alsook het Elperstroom-gebied en het Drouwenerzand als 'Habitatrichtlijngebied' op de lijst van communautaire natuurgebieden gezet. Alle drie gebieden bevinden zich binnen de grenzen van het Nationaal Landschap Drentsche Aa. Dergelijke gebieden staan in Nederland bekend als Natura 2000 gebieden. Het Natura 2000 gebied 'Drentsche Aa-gebied' omvat ongeveer 3.900 ha en bestaat vooral uit het stelsel van beekdalen in de middenloop van het stroomgebied. Het maakt slechts een beperkt deel uit van het Nationaal Landschap Drentsche Aa. Het Natura 2000 gebied Drouwenerzand met zijn bijzondere stuifzandvegetaties beslaat 223 ha en het Natura 2000 gebied Elperstroom met onder andere een bijzonder kalkmoeras en blauwgrasland vegetaties is 355 ha groot.

In 2009 heeft de (toenmalige) Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij in conceptaanwijzingsbesluiten de doelen van deze Natura 2000 gebieden bekend gemaakt. Nederland heeft zich wettelijk verplicht om in de drie gebieden de instandhouding of verbetering te garanderen van een groot aantal habitattypen en van het leefgebied van diverse soorten broedvogels, overwinterende vogels en andere planten- en diersoorten. De Rijksoverheid zal voor deze gebieden Natura 2000 beheerplannen opstellen. De voorbereidingen hiervan zijn in 2011 gestart. De Dienst Landelijk Gebied schrijft het beheerplan in opdracht van het Rijk en in overleg met de Provincie Drenthe als bevoegd gezag. De beheerplannen zijn naar verwachting in 2013 gereed.

Landschapsvisie Drentsche Aa

De Landschapsvisie Drentsche Aa, in 2004 ontwikkeld op initiatief van Staatsbosbeheer, omvat de ontwikkeling, de inrichting en het beheer van het gehele stroomgebied Drentsche Aa. Voorafgaand aan het opstellen van deze landschapsvisie is een cultuurhistorische inventarisatie uitgevoerd, waarvan het resultaat is verwerkt in de Landschapsvisie Drentsche Aa. De cultuurhistorische inventarisatie wordt verder uitgediept in de 'Biografie van de Drentsche Aa' die in 2015 zal verschijnen.
De landschapsvisie benoemt de bestaande waarden en omschrijft de identiteit, schetst een ruimtelijk beeld van de toekomst en laat zien welke concrete maatregelen nodig zijn om de toekomstbeelden te verwezenlijken. Er worden 74 projecten voorgedragen voor uitvoering.

Nationale Landschappen

Sinds de vaststelling van de Nota Ruimte door de Eerste Kamer op 17 januari 2006 is de Drentsche Aa officieel een Nationaal Landschap. Het gaat om een gebied dat aanzienlijk groter is dan het oorspronkelijke Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa, zoals dit in het kader van het nationale-parkenbeleid is geformuleerd. Het betreft het gehele stroomgebied van de Drentsche Aa, inclusief de boswachterijen in het zuiden. Doel van een nationaal landschap is de kwaliteiten te behouden, duurzaam te beheren en te versterken. Uitgangspunt voor het ruimtelijk beleid is 'Behoud door ontwikkeling'.

Op 12 juni 2007 is door GS Drenthe het Uitvoeringsprogramma Nationaal Landschap Drentsche Aa vastgesteld. De aanwijzing van het Drentsche Aa-gebied als Nationaal Landschap moet verder bijdragen aan de kernkwaliteiten van het Drentsche Aa-gebied. De Landschapsvisie Drentsche Aa uit 2004 geldt als inhoudelijke leidraad voor dit beleid. Ook het vorige BIO-plan, de Integrale Kansenkaart en het Plan van Aanpak Levend bezoekersnetwerk vormen hiervoor een basis.
Doelstellingen worden onder andere bereikt door een gecoördineerde inzet van menskracht en middelen en met behulp van middelen uit het Investeringsfonds Landelijke gebieden (ILG). Dit programma loopt in 2013 af. Het Rijk heeft besloten om het beleid van de nationale landschappen niet voort te zetten. De Provincie Drenthe heeft er echter voor gekozen om het beleid voor het Nationaal Landschap Drentsche Aa te continueren.

Cultuurhistorie

Het provinciaal beleid ten aanzien van cultuurhistorie is beschreven in het Cultuurhistorisch Kompas, onderdeel van de Omgevingsvisie. Twee doelstellingen staan hierin centraal. Ten eerste gaat het er om de cultuurhistorie herkenbaar te houden. Wat tot de cultuurhistorie wordt gerekend is vastgelegd in de provinciale Cultuurhistorische Hoofdstructuur. Ten tweede dient de ruimtelijke identiteit te worden versterkt. Het veilig stellen van cultuurhistorische waarden en het tegelijkertijd bieden van ruimte voor ontwikkelingen vraagt om een heldere wijze van sturing. De Provincie wil onder andere in het Drentsche Aa-gebied de ontwikkelingen actief in de (vanuit de cultuurhistorie bezien) gewenste richting sturen. Van de initiatiefnemer verwacht zij dat de cultuurhistorische samenhang als dé drager voor nieuwe plannen wordt gebruikt. Ontwikkelingen dienen op deze samenhang voort te bouwen.

Geopark de Hondsrug

Van verschillende hoeken is het initiatief genomen om de Hondsrug uit te werken en voor te dragen als (mondiaal) Geopark bij de UNESCO. Het internationale predicaat 'geopark' heeft als kenmerk dat het een uniek en logische geologische eenheid is. Daarom is de begrenzing breder dan alleen de Hondsrug zelf. Het gaat naast de Hondsrug zelf om het Bargerveen, het Hunzedal en het Drentsche Aa-gebied. Onder andere de Provincie Drenthe, gemeenten Aa en Hunze en Tynaarlo en het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa werken hier als partners aan mee. De basis van de samenwerking ligt in het ontwikkelen van een economische toekomstvisie op basis van de gebiedsgeschiedenis, in samenwerking met alle partijen en inwoners van het gebied. Dit verhaal omvat de geologische geschiedenis, gekoppeld aan de cultuurhistorie, hedendaagse cultuur en natuur van het gebied. De uitwerking gebeurt op basis van afstemming van gebiedsprojecten. De UNESCO zal in 2013 beslissen om de Hondsrug al dan niet als Geopark te erkennen.

Waterbeleid

Europese Kaderrichtlijn Water

De Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) stelt eisen aan de verbetering van de ecologische en chemische kwaliteit van het oppervlaktewater. Het oppervlaktewater moet uiterlijk in 2027 aan Europese normen voor waterkwaliteit voldoen. De Drentsche Aa is bovendien aangewezen als 'water bestemd voor menselijke consumptie'. De waterkwaliteitsnormen hiervoor zijn neergelegd in het Besluit kwaliteitseisen monitoring water. Het Drentsche Aa-gebied is één van de zeven gebiedspilots van het project Landbouw Centraal waarin wordt gewerkt aan een efficiëntieverbetering op landbouwbedrijven ten gunste van de waterkwaliteit.
De Kaderrichtlijn Water verplicht er ook toe dat aangetaste beken weer een nagenoeg natuurlijk profiel krijgen en weer optrekbaar worden voor vissen en andere waterorganismen (streefbeeld van een stromende, en voor vissen vrij optrekbare laaglandbeek). De huidige maatregelen met betrekking tot het Zeegserloopje en het Deurzerdiep zijn daarvan voorbeelden.
Ten slotte verplicht de Kaderrichtlijn Water om maatregelen te nemen in ernstig verdroogde gebieden. Mede naar aanleiding hiervan is in Drenthe een zogeheten 'TOP-lijst' van verdroogde gebieden opgesteld, waarin ook een aantal situaties in het Drentsche Aa-gebied zijn opgenomen.

Regionaal Bestuursakkoord Water

In het Regionaal Bestuursakkoord Water is afgesproken dat toename van neerslag door klimaatverandering niet op de Groninger boezem (i.c. het Noord-Willemskanaal) mag worden afgewenteld, maar in het Drentsche Aa-gebied moet worden opgevangen. Projecten die in de afgelopen jaren in dit kader zijn of worden uitgevoerd zijn de hermeandering van het Deurzerdiep en van het Anreeperdiep en de herstelproject Holmers-Halkenbroek en Scheebroekerloopje.

Dergelijke projecten worden steevast in samenhang met de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur ter plaatse uitgevoerd.

Regionaal Waterplan

Het provinciale waterbeleid is neergelegd in Hoofdstuk 6 van de Omgevingsvisie Drenthe, het Regionaal Waterplan. Zo zet de Provincie er zo veel mogelijk op in om aan de bovenlopen van de beekdalen een natuurfunctie toe te kennen. Ook is het streven om de beken zo natuurlijk mogelijk in te richten, zodat daar zo veel mogelijk water kan worden vastgehouden. Daarnaast moet de kwaliteit van het grond- en oppervlaktewater verder worden verbeterd.
De Provincie zet bovendien in op het op orde krijgen en houden van een watersysteem dat in staat is de gevolgen van klimaatverandering op te vangen. Daarbij spelen de beekdalen een belangrijke rol.

Provinciale accenten zijn:
Een robuust watersysteem, dat zodanig is ingericht dat de risico's op wateroverlast en watertekort tot een maatschappelijk aanvaardbaar niveau beperkt blijven, met bijzondere aandacht voor de beekdalen. De Provincie Drenthe werkt dit uit in een beekdalvisie, die zich onder meer op het meer bovenstrooms vast houden van het afstromende water.
Een goede kwaliteit van het oppervlaktewater, gebaseerd op de normen van de KRW.
Voor onder andere de Drentsche Aa moet de kwaliteit zo goed zijn dat het water geschikt is voor de bereiding van drinkwater.
Een zo groot mogelijke voorraad zoet grondwater van een goede kwaliteit, beschikbaar voor mens en natuur.
Een zodanige kwaliteit van het grondwater dat het zonder ingrijpende en kostbare zuivering geschikt is voor de bereiding van drinkwater.

tegengaan van wateroverlast in natte perioden, het tegengaan van watertekort in droge zomers en het zorgen voor een goede waterkwaliteit van zowel grond- als oppervlaktewater.

Project Schone bronnen

In het landelijke project 'Schone bronnen' werken drinkwaterbedrijven, de gewasbeschermingsmiddelenindustrie, waterschappen en de land- en tuinbouwsector samen aan schoner water. Door bundeling van krachten en expertise worden gewasbeschermingsknelpunten in water pragmatisch en constructief opgelost. Het project 'Schone bron Drentsche Aa' is hier een uitwerking van. Omdat in het gebied van de Drentsche Aa de meeste technische maatregelen (zoals spuitvrije zones langs de beek) al zijn getroffen, ligt de nadruk op bewustwording van de gebruikers van gewasbeschermingsmiddelen en onkruidbestrijdingsmiddelen.

Voldoende ruimte voor waterberging.

Watersysteemplan Drentsche Aa

Het Watersysteemplan Drentsche Aa is het overkoepelend waterplan van het Waterschap Hunze en Aa's voor het Drentsche Aa-gebied. De basis van het plan ligt in de Waterwet. Doel van het plan is aan te geven hoe op korte en langere termijn om te gaan met het watersysteem van de Drentsche Aa, ook in het licht van de klimaatverandering. Het waterschap maakt dit plan samen met betrokkenen in het Drentsche Aa-gebied. Hiermee beoogt het waterschap dat het plan draagvlak krijgt voor verder herstel en beheer van het watersysteem in de toekomst. Het Overlegorgaan Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa is hiervoor het bestuurlijk platform. Het plan sluit zoveel mogelijk aan op de lopende ontwikkelingen in het kader van het Nationaal Landschap Drentsche Aa. De maatregelen zijn gericht op het

4. Algemeen toekomstbeeld

Toekomstbeeld

Uitgangspunt voor de toekomst van het Drentsche Aa-gebied is het behouden en het versterken van de identiteit van het beek- en esdorpenlandschap. De ontwikkeling van het landschap met haar bijzondere kenmerken en specifieke betekenis geldt daarbij als een overkoepelende beleidsstrategie, met 'behoud door vernieuwing' en de cultuurhistorie als inspiratiebronnen en als leidend principes. Bij het uitwerken hiervan worden alle sectoren in het gebied actief betrokken, in het bijzonder de landbouw en de dorpsbewoners. Hierdoor wordt de leefbaarheid bevorderd en ontstaan nieuwe vormen van samenwerking. Het doel is een evenwichtige en harmonieuze ontwikkeling van het gebied die aansluit bij de karakteristieke identiteit. De integratie van functies, bijvoorbeeld van landbouw en natuurbeheer, draagt hier aan bij.

Het algemene toekomstbeeld voor het gebied is een duurzaam functionerend beek- en esdorpenlandschap. Duurzaam heeft hierin de drieledige betekenis van economisch vitaal, ecologisch houdbaar en sociaal aanvaardbaar. De diverse gebruiksfuncties (natuur, landbouw, recreatie) ontwikkelen zich in onderlinge samenhang en in overeenstemming met de structuur van het gebied. Ook de voorstellen en oplossingsrichtingen in dit BIO-plan 2.0 dienen levensvatbaar, op termijn houdbaar en sociaal aanvaardbaar te zijn.

Meer specifiek is het toekomstbeeld als volgt:

Het grondgebruik is zo vormgegeven en gesitueerd dat de verschillende functies goed beheerbaar zijn en elkaar niet negatief beïnvloeden. Het gebied is zeer aantrekkelijk voor recreanten en toeristen uit de nabije omgeving en van elders. De verstedelijking van het platteland is tot staan gebracht; het gebied heeft haar landelijke karakter behouden. De dorpen zijn vitaal. Ze worden door de bevolking als leefbaar ervaren. De landbouw vervult in het gebied nog steeds een hoofdrol, zowel als grondgebruiker en als beeldbepaler van het landschap, als ten aanzien van de bijdrage aan de natuur- en milieukwaliteit. Daarnaast draagt de sector bij aan de levensvatbaarheid en de culturele identiteit van de kleine dorpen. De bijdrage van de toeristisch-recreatieve sector aan de dorpseconomie is verbeterd.

Het toekomstbeeld voor het gebied past voorts binnen het geformuleerde beleid van het provinciaal omgevingsbeleid van de Provincie Drenthe. In 2020 zijn de meeste daarin genoemde maatregelen uitgevoerd. De beschikbare instrumenten worden geïntegreerd en gecoördineerd ingezet. Er is voldoende financiering om de acties uit het meerjarenactieprogramma van dit BIO-plan soepel uit te voeren. In dit gebied worden veel 'groene' investeringen gedaan.

Thematische uitwerking

Begrenzing

Streefbeeld

De grenzen van het gebied worden gevormd door de contouren van het Nationaal Landschap Drentsche Aa, zoals deze in 2005 in de Nota Ruimte zijn aangegeven en in de Provinciale Omgevingsverordeningen van Drenthe en Groningen formeel zijn vastgelegd. Zie hiervoor ook figuur 3. Het gebied omvat globaal het stroomgebied van het beekstelsel van de Drentsche Aa, inclusief de brongebieden en de benedenloop.

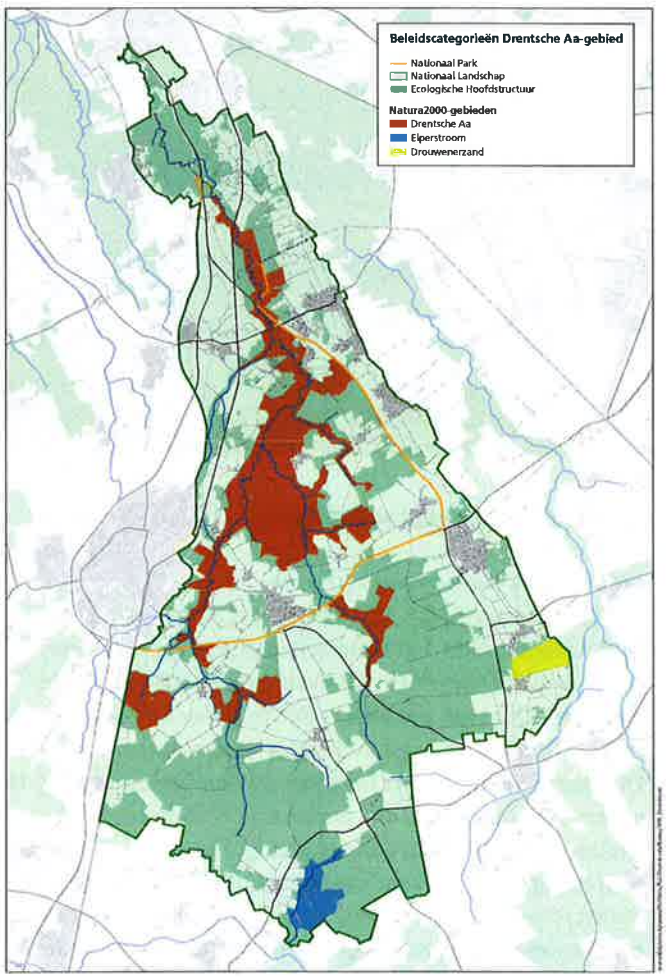

Figuur3. De begrenzing van het Nationaal Landschap Drentsche Aa en de in liggende Natura 2000-gebieden.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan beschouwt – anders dan in het eerste BIO-plan, maar in lijn met de recente werkwijze – het totale Nationale Landschap als haar werkgebied. De uitbreiding van het oorspronkelijke werkgebied maakt het mogelijk om water, landbouw, natuur, recreatie en cultuurhistorie meer integraal te benaderen. Van bron tot benedenloop is hierbij het credo. Sinds de uitbreiding behoren ook gebieden in de provincie Groningen tot het werkgebied. Het Overlegorgaan zal werken aan een goede verhouding met de beide provinciaal besturen en met de organisaties in beide provincies.

Argumentatie

Het Overlegorgaan is formeel als platform opgericht om beleid te voeren voor het gebied binnen de driehoek Assen - Glimmen - Gieten. Echter, in de afgelopen periode heeft het Rijk een groter gebied aangewezen als Nationaal Landschap Drentsche Aa. De doelen van dit gebied zijn vergelijkbaar met die van oudsher voor de driehoek golden, bovendien is het Overlegorgaan door Gedeputeerde Staten van Drenthe tevens ingesteld als gebiedscommissie voor het Nationaal Landschap. De Provincie Drenthe heeft het Nationaal Landschap volledig in haar beleid opgenomen. De hierboven geformuleerde operationele uitwerking komt overeen met de praktijk die het Overlegorgaan sinds de gebiedsuitbreiding heeft gevoerd.

Maatregelen

- Uitvoeren van het meerjarenactieprogramma van dit BIO-plan 2.0
- Het verder investeren in een cultuur van goede verstandhouding, goed overleg en intensieve samenwerking rond problemen en kansen door de verschillende partijen binnen het gebied.
  Permanente oriëntatie op de beleidsontwikkelingen in de provincies Drenthe en Groningen, voor zover relevant geacht voor de kwaliteit van het Nationaal Landschap Drentsche Aa; gebruikmaken van de kansen die zich voordoen en invloed uitoefenen op de beleidsontwikkeling.
- Doordat de gemeente Haren lid is van Overlegorgaan en van de Projectgroep Drentsche Aa is ook het Groningse deel van het Nationaal Landschap bestuurlijk bij het gebiedsproces betrokken.
- Oriëntatie en inspelen op gebiedsontwikkelingen in de omgeving, waaronder de ontwikkeling van de Koningsas van de Regiovisie Groningen – Assen en het Geopark de Hondsrug.

Versterken van de gebiedsidentiteit

Streefbeeld

Ontwikkelingen in het gebied passen alle binnen de basisfilosofie 'Behoud door vernieuwing'. Dit wil onder meer zeggen: ontwikkelingen die de natuur, de onderlinge relaties en de structuren in het landschap versterken en behouden en er (soms) tegelijkertijd een eigentijdse kleur aan geven. De landbouw, de bewoners van het gebied en de andere betrokkenen dragen deze filosofie en handelen ernaar. Ontbrekende kennis is aangevuld, waarbij veelvuldig gebruik is gemaakt van de kennis van de plaatselijke bevolking. Er zijn vanuit deze filosofie nieuwe oplossingsrichtingen bedacht voor bestaande problemen. Er zijn communicatiemiddelen beschikbaar om deze gedachte te ondersteunen en levend te houden.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan streeft voor het totale gebied van het Nationaal Landschap Drentsche Aa een integrale ontwikkelingsgerichte landschapsstrategie na waarbij de onderlinge samenhang van ecologie, landschap, cultuurhistorie, grondgebruik en hydrologie centraal staat bij de verdere ontwikkeling van het gebied. Het behoud en de versterking van deze samenhang hanteert de commissie als toetssteen voor de beoordeling van plannen en projecten. Hierbij initieert, begeleidt, stuurt en ondersteunt het Overlegorgaan als platform het proces van onderzoek, visievorming, planvorming en uitvoering. Het Overlegorgaan hecht daarbij aan de inzet en de betrokkenheid van de lokale bevolking bij het beheer van het gebied.

Het Overlegorgaan acht het wenselijk dat het huidige, door een visitatiecommissie recent nog als 'indrukwekkend' beoordeelde, communicatieproces voor bewoners van en betrokkenen bij het Drentsche Aa-gebied ook in de komende BIO-plan periode wordt voortgezet, ondanks de mogelijk teruglopende financiering. Het communicatieproces is gericht op het kweken van betrokkenheid bij de ingezette gebiedsontwikkeling. Ook besteedt het proces veel aandacht aan innovaties voor een economisch en ecologisch duurzame landbouw en aan de rol van de landbouw als beeldbepaler van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap. Het communicatieproces nodigt bovendien uit tot het ontwikkelen van creatieve oplossingen die bijdragen aan het algemene streefbeeld voor het gebied.

Argumentatie

De ontwikkelingsgerichte landschapsstrategie is een van de kernpunten van het vorige BIO-plan. Deze insteek heeft in de afgelopen jaren goed gewerkt. Er is dus genoeg reden om deze strategie ook in de komende jaren te blijven hanteren. Bij de basisfilosofie van de 'ontwikkelingsgerichte landschapsstrategie' behoort ook een interactief communicatieproces, dat bewoners en betrokkenen uitnodigt in de lijn van deze filosofie te handelen en mee te denken. Aandacht voor de positie van de landbouw, terreinbeherende organisaties en andere domeineigenaren (dorpsgemeenschappen, boermarken, plattelandsorganisaties) is belangrijk voor het draagvlak onder de bevolking van het gebied. Immers, veel mensen verdienen hun boterham in deze sector. Om de identiteit van het gebied te kunnen behouden is een sterke landbouw nodig. Het betekent ook dat boeren zich gewaardeerd weten door de maatschappij en kunnen rekenen op een positieve houding richting de agrarische sector.
In 2015 is het 50 jaar geleden dat het Gedachtenplan Drentsche Aa het licht zag, de eerste aanzet voor het huidige Nationale beek- en esdorpenlandschap.

Maatregelen

- Continueren van de aandacht voor nieuwe informatie over landschap, cultuurhistorie, hydrologie en ecologie om de huidige visie op het gebied uit te breiden en uit te dragen.
- Uitvoering geven aan de bestaande deelgebiedsvisies voor het Ballooërveld en het gebied De Strubben-Kniphorstbosch.
- Uitvoering geven aan het projectenboek Assen aan de Aa
- De bestaande communicatiemiddelen voor het gebied, waaronder een nieuwsbrief en de website www.drentscheaa.nl blijven inzetten, met aandacht voor doelen, kansen en resultaten. Ook wordt met eigen informatie aangesloten bij de bestaande website voor nationale parken van het Samenwerkingsverband Nationale Parken (SNP) en het Servicenet Nationale Landschappen, het samenwerkingsverband van de twintig nationale landschappen in Nederland.
- Organisatie in 2015 van een programma rond 50 jaar Gedachtenplan Drentsche Aa
- Oriëntatie op de functie die de landbouw in nationale parken en nationale landschappen in het buitenland vervult.

5. Het watersysteem centraal

Toekomstbeeld

Voor de lange termijn geldt als toekomstbeeld dat het gehele stroomgebied van de Drentsche Aa zodanig is ingericht dat sprake is van een optimale waterhuishouding met een natuurlijke afwatering behorend bij een half-natuurlijke laaglandbeek met als referentie het esdorpenlandschap. De verschillende functies in het gebied, onder andere landbouw, wonen en natuur, moeten zich kunnen ontwikkelen zonder negatieve gevolgen voor het watersysteem. De waterkwaliteit wordt niet meer negatief beïnvloed en de diverse functies in het gebied kunnen zich optimaal ontplooien. Door een uitgekiende zonering is er geen sprake meer van een wederzijdse negatieve beïnvloeding. Er wordt voldoende water vastgehouden en er is voldoende berging om problemen met hoge neerslagpieken in de benedenstroomse gebieden te voorkomen.

Het functioneren van het watersysteem is (mede)sturend voor de ruimtelijke ontwikkelingen in het gebied. De sponswerking in de bovenloop van de Drentsche Aa is fors toegenomen: water infiltreert in de bodem en vult het diepere grondwater aan. Hetzelfde geldt voor de hogere delen in de midden- en de benedenloop. Hierdoor vindt de waterafvoer meer geleidelijk plaats en is de basisafvoer van de Drentsche Aa verhoogd: in de droge zomerperiode is meer gebiedseigen water voorhanden, bovendien worden piekafvoeren afgezwakt. De kwelstromen zijn versterkt en de kwelafhankelijke vegetatie is daardoor met name in de beekdalen toegenomen.

Het water in de beek verkeert overal in een ecologisch goede toestand en voldoet aan de KRW-normen voor drinkwater. De invloed van diffuse bronnen is sterk verminderd door regulier beleid (generiek mestbeleid, AMvB Open Teelten e.d.) en door specifieke maatregelen in het gebied. De oeverstroken langs de beek worden milieuvriendelijk beheerd.

Door herstelmaatregelen functioneert het bekenstelsel zelf als een 'half-natuurlijke laaglandbeek' waarin beeksysteemeigen processen, zoals erosie en sedimentatie, vrijelijk optreden. De condities voor de ontwikkeling van kenmerkende zoetwater-levensgemeenschappen zijn geschikt. Dat betekent dat de stroming en een goede waterkwaliteit zijn hersteld. Waar zich in de natuur verdrogingsproblemen voordoen zijn oplossingen uitgewerkt. Als zich kansen voor doen zal met de betrokken partijen worden onderzocht of de effecten van de grondwaterwinning kunnen worden geminimaliseerd. Drainage en beregening uit grondwater zijn zodanig uitgevoerd en gesitueerd dat deze geen verdrogend effect meer hebben op natuurgebieden. De beek fungeert als een ecologische verbinding voor beekorganismen en langstrekkende dieren.

Voor de periode tot 2020 betekent een en ander dat voldoende ruimte wordt gecreëerd voor het herstel van een half-natuurlijk bekenstelsel. Het Watersysteemplan Drentsche Aa biedt hiervoor de visie en de instrumenten. Op grond hiervan is een aantal projecten in uitvoering genomen. Daarbij is voldoende aandacht voor de aspecten 'water vasthouden', 'waterberging' en 'verbetering waterkwaliteit'. Ook zijn diverse vormen van waterconservering in het gebied van toepassing. Voor al deze activiteiten is voldoende financiering beschikbaar. Delen van het bekenstelsel met een sterk onnatuurlijk karakter zijn onderhanden genomen waardoor deze een meer natuurlijk karakter hebben.
De diverse onderdelen van het bekenstelsel zijn op de middellange termijn minimaal via natuurstroken en natuurlijke oevers met elkaar verbonden voor beekorganismen en langstrekkende dieren. Uiteindelijk vormt het patroon van beken, natuurgebieden en landschapselementen in het cultuurlandschap één samenhangend ecologisch netwerk. Van brongebied tot benedenloop. Er zijn projecten gestart om het bekenstelsel landschappelijk te accentueren.

Thematische uitwerking

UitvoeringWatersysteemplan

Streefbeeld

Op basis van het Watersysteemplan van Waterschap Hunze en Aa's zijn in het Nationaal Landschap de voorgenomen projecten deels in 2015 en deels in 2027 uitgevoerd. Op de iets langere termijn is de visie volledig uitgevoerd in het totale stroomgebied.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan zal de uitvoering van het Watersysteemplan voor de Drentsche Aa van het Waterschap Hunze en Aa's met belangstelling volgen en ondersteunen. Voor dit gebied zijn vooral van belang:

- *Een robuust watersysteem, dat bijdraagt aan de berging van oppervlaktewater in de beekdalen en de haarvaten van het gebied*
- *Een goede kwaliteit van het oppervlaktewater voor mens en dier*
- *Een zo groot mogelijke voorraad zoet grondwater van een goede kwaliteit*

De formele verantwoordelijkheid voor het Watersysteemplan ligt bij het Waterschap Hunze en Aa's. Het Overlegorgaan zal er echter op toezien dat de wensen en standpunten van het Nationaal Landschap voldoende tot hun recht komen. Het Overlegorgaan zal zich inzetten voor voldoende financiering om de projecten daadwerkelijk uit te voeren.

Argumentatie

De uitvoering van het Watersysteemplan voor de Drentsche Aa maakt het mogelijk om een optimale waterhuishouding te realiseren met een natuurlijke afwatering. Dit is niet alleen van groot belang voor de functionele inrichting van het gebied en voor de kwaliteit van de natuurgebieden, maar voor alle bewoners van het stroomgebied.

De ecologische kwaliteit van de Drentsche Aa voldoet nog niet geheel aan het streefbeeld van een stromende, en voor vissen vrij optrekbare laaglandbeek, zoals voor 2015 eigenlijk zou moeten. Dit heeft vooral te maken met het ontbreken van karakteristieke beekprocessen langs sommige, nog rechte beektrajecten. Ook voor drinkwater voldoet de beek niet aan de normen van de Kaderrichtlijn Water. Voor een aantal bestrijdingsmiddelen worden de normen nog overschreden.

Maatregelen

- De aan het Overlegorgaan deelnemende organisaties brengen de visie van het BIO-plan in bij de opstellers van het Watersysteemplan. Dit plan dient goede voorstellen te bevatten die het watersysteem robuust maken, zorgen voor voldoende water voor de landbouw, voor een goede kwaliteit van het beekwater en voor voldoende mogelijkheden voor vissen om de beken op te trekken.
- Opstellen van een uitvoeringsplan voor het gewenst grond- en oppervlaktewater regime (GGOR, zie par. 5.2.2.)
- Uitvoeren van de waterbergingsopgave van 0,6 miljoen m^3 water uit de taakstelling van de Nota Waterbeheer 21e Eeuw (WB21).Hiervan is 0,48 miljoen m^3 uitgevoerd. De totale opgave tot 2050 aan waterberging is 1,9 miljoen m^3 in het Drentsche Aa-gebied.

Realisatie gewenst grond- en oppervlaktewaterregime

Streefbeeld

Reeds op korte termijn is er per functie voldoende inzicht in en bestuurlijk commitment over het gewenst grond- en oppervlaktewaterregime (GGOR). Door zonering en herverkaveling van functies in het plangebied wordt de problematische beïnvloeding tussen landbouw en natuur opgelost. De knelpunten zijn op korte termijn (2013) in kaart gebracht en voorzien van een oplossingsrichting. De belangrijkste knelpunten zijn rond 2017 weggenomen. Het grond- en oppervlakteregime is rond 2020 zo ingesteld dat de diverse functies optimaal kunnen functioneren en van elkaar geen wederzijdse negatieve invloed ondervinden. Dit betekent onder meer dat de waterhuishouding zowel in de landbouwgebieden als in de in het kader van Natura 2000 aangewezen habitattypen optimaal is ingericht.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan zal onderzoek en overleg stimuleren over het gewenst grond- en oppervlaktewaterregime (GGOR) voor landbouw en natuur in het Drentsche Aa-gebied. Met deze kennis wil het Overlegorgaan de huidige knelpunten in het waterregime in beeld brengen en oplossingsrichtingen aangeven. Mede op grond hiervan zal zij haar wensen voor de invulling van het GGOR inbrengen bij de het Waterschap Hunze en Aa's, dat hiervoor verantwoordelijk is. Uitgangspunt is dat in de diverse deelgebieden van het Nationaal Landschap een optimale waterhuishouding wordt nagestreefd voor de diverse functies in dat deelgebied.

Na deze studiefase zal het Overlegorgaan stimuleren dat het Waterschap met de Provincie en andere betrokken instanties een uitvoeringstraject start waarbij de knelpunten daadwerkelijk worden aangepakt.

Argumentatie

Het opstellen van een GGOR is al een langer bestaande wens van het Overlegorgaan. Door de aanwijzing van het Drentsche Aa-gebied als Natura 2000 gebied is de noodzaak van een GGOR nog belangrijker. Het op te stellen Natura 2000 beheerplan dient immers passende maatregelen te nemen voor de instandhoudingsdoelen waarvoor het gebied is aangewezen. Daarbij zijn nogal wat kwel- en grondwaterafhankelijke habitattypen, waarvan enkele met relatief grote oppervlakten in het Drentsche Aa-gebied. Zowel voor de natuur als voor de landbouw is het noodzakelijk dat de problematische wederzijdse beïnvloeding wordt opgelost. Door de wensen goed in kaart te brengen, wordt het duidelijk waar de grootste knelpunten liggen. Deze kunnen dan gericht (planmatig) opgelost worden. Het GGOR wordt opgesteld door het waterschap in gezamenlijk overleg met de Provincie en anderen.

Maatregelen

- Het op basis van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen in kaart brengen van de waterhuishoudkundige knelpunten en oplossingsrichtingen voor onder meer de functies natuur en landbouw (in 2013).
- Inbrengen van de wensen vanuit het Nationaal Landschap in het proces van het opstellen en vaststellen van de GGOR door het waterschap.
- Starten van een uitvoeringstraject met alle betrokken instanties waarbij de knelpunten planmatig worden aangepakt. Hierbij biedt onder meer de inzet van het instrument kavelruil mogelijkheden.
- Voldoende budget voor het uitvoeren van de aldus geformuleerde projecten.

Ecohydrologisch systeemherstel

Streefbeeld

Het afvoerpatroon van de beken is qua tijd, peilfluctuaties en hoeveelheid afgevoerd water in overeenstemming gebracht met de situatie van een half-natuurlijke laaglandbeek.
Het beekonderhoud is gericht op de functie van wateraf-voer én aan de omgeving gerelateerde doelen. Voor zover mogelijk wordt de sponswerking van het omringende gebied versterkt. Dit betekent dat water zowel in de landelijke als in de bebouwde gebieden, zoveel mogelijk infiltreert om het grondwater te voeden. Via kwelstromen komt dit water in een later stadium weer aan de oppervlakte en wordt het water langer vastgehouden. De afvoer wordt hierdoor gelijkmatiger, neerslagpieken worden door deze vertraging afgevlakt en bovendien wordt de basisafvoer vergroot.

Het bovengenoemde toekomstbeeld is een perspectief voor de lange termijn, te bereiken vóór 2030. Op de middellange termijn (2015) is in elk geval inzicht in de aanpak beschikbaar en zijn diverse deelprojecten in uitvoering genomen.

Ook voeren de gemeenten in het gebied een actief beleid met betrekking tot het hergebruik van stedelijk afvalwater en tot het afkoppelen van schoon hemelwater in stads- en dorpskernen en bedrijventerreinen.
Het afgekoppelde regenwater komt via helofytenfilters en in een natuurlijk afvoerpatroon weer ten goede aan het beeksysteem. Er is hiervoor voldoende berging beschikbaar.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan zet in op het herstel van het afvoerpatroon van een meer natuurlijke laaglandbeek. Herstel van het watersysteem zal grotendeels gerealiseerd worden via projecten en plannen die in lijn zijn met het Watersysteemplan en het gewenste grond- en oppervlaktewaterregime (GGOR). Zie de vorige twee paragrafen. Hierbij zijn het vasthouden van water in de haarvaten van het beekstelsel, het verbeteren van het natuurlijke afvoerpatroon en het verhogen van de beekbodem belangrijke leidraden.
Het Overlegorgaan stimuleert gemeenten om over te gaan op afkoppelen van schoon hemelwater binnen de bebouwde kom. Daarnaast zal het Overlegorgaan de ontwikkeling en uitvoering van aangepaste beheerplannen stimuleren voor de delen van de beeklopen met een primaire natuurfunctie. Herstel van de beekloop zelf zal planmatig worden aangepakt.

Argumentatie

De huidige beek functioneert onvoldoende als natuurlijke laaglandbeek. Inundatie vindt te weinig plaats, er zijn te weinig verschillen in stroomsnelheid en substraat en de beek ligt dikwijls zo diep dat deze eerder bijdraagt aan de verdroging dan dat ze de natuurgebieden met water voedt. De ecologische en belevingswaarde is daarmee lager dan mogelijk en wenselijk is. In de benedenloop vormen piekafvoeren een probleem, die bij een natuurlijkere inrichting van de beek en sponswerking van de bovenloop en het omringende gebied kan worden verholpen. Er is hiermee voldoende aanleiding voor beekherstel. Ook verlenging van de afvoerweg en een meer natuurlijke begroeiing van de beekoever dragen bij aan het vertraagd afvoeren van hemelwater.

Bij de voorbereidingen voor het opstellen van het Natura2000 beheerplan voor het Drentsche Aa-gebied (DLG-rapport PAS-analyse Herstelstrategieën Drentsche Aa) is veel nadruk gelegd op het ecohydrologisch systeem van de Drentsche Aa. Ook door het Waterschap wordt hier vanuit de Kaderrichtlijn Water (KRW) en Waterbeheer 21e Eeuw (WB21)aan gewerkt. Op basis van het Plan van Aanpak voor de TOP-lijst van verdroogde gebieden ligt er in het Drentsche Aa-gebied een opgave van 2.200 ha, waarvan 700 ha momenteel in voorbereiding of in uitvoering is.
De totale WB21-opgave aan waterberging tot 2050 is 1,9miljoen m^3 in het Drentsche Aa-gebied. Voor de beheerplanperiode 2010-2015 is de opgave 0,6 miljoen m^3. Hiervan is 0,48 miljoen m^3 uitgevoerd, 0,45 miljoen m^3 is in voorbereiding of in uitvoering.

Vergroting van de infiltratie in het bovenstroomse deel van het stroomgebied en op de plateaus kan onder meer worden bereikt door het profiel van de haarvaten van het beeksysteem te verbreden en minder diep te maken, bijvoorbeeld in de vorm van een smal zomerbed en een breder winterbed (een zogenoemd 'accoladeprofiel'). Een andere mogelijkheid is het inzetten van instelbare stuwen. Deze liggen niet in de beek, maar eventueel in de toevoerende watergangen. Ook het dempen van niet gewenste sloten behoort tot de mogelijkheden. Daarnaast vertraagt ook het verlengen van de beeklopen door hermeandering de afvoer en bevordert de infiltratie, evenals een meer natuurlijke oeverbegroeiing (extra wrijving door verruwing van de oevers).

Maatregelen

- Projectmatig genormaliseerde beken in de natuurlijke staat herstellen, zodra de grondsituatie dit mogelijk maakt. Daarbij aandacht behouden voor het cultuurhistorisch aspect van de waterlopen, bijvoorbeeld wanneer deze zijn gebruikt voor bevloeiingen van graslanden. Kansrijke genormaliseerde waterlopen zijn: het Rolderdiep nabij de Osbroeken, het zuidelijk deel van het Deurzerdiep en het Zeegserloopje. Momenteel is 6 km uitgevoerd of in voorbereiding. De totale opgave in KRW-verband is 11 km.
- Uitvoeren van maatregelen voor de natuurgebieden die in het kader van de verdrogingsbestrijding het meest urgent zijn. Leidraad hiervoor is het Plan van Aanpak bij de TOP-lijst 'Verdroogde gebieden'.
- Opstellen en uitvoeren van deelgebiedsplannen, waarbij specifiek aandacht wordt besteed aan waterconservering (waar mogelijk en aanvaardbaar voor de landbouwuitoefening), het vertragen van de afvoer en het mogelijk maken van natuurlijke processen als erosie en sedimentatie.
- Toepassen van peilverhogende maatregelen op plaatsen waar deze zonder bezwaar voor derden mogelijk zijn.
- Aankoppelen oude meanders en toestaan van een meer natuurlijke begroeiing.
- Inbreng van de visie van het Overlegorgaan in het onderzoek en de besluitvorming over de GGOR.
- Herformuleren van de strategie rond het watersysteem van de Drentsche Aa in bredere zin voor de komende 30 jaar. Zie ook de beekdalenvisie van de Provincie Drenthe die momenteel in ontwikkeling is. In dat kader kan bijvoorbeeld worden bezien of het water uit het Deurzerdiep voortaan volledig via het Loonerdiep kan worden afgevoerd in plaats van via het verdeelwerk naar het Afwateringskanaal
- Heroverwegen van het onderhoud en beheer van oevers in het licht van het moderne waterbeheer.
- Invoeren van beleid met betrekking tot het hergebruik van stedelijk afvalwater en het afkoppelen van schoon hemelwater binnen de bebouwde kom (onder verantwoordelijkheid van de gemeenten).
- Inspelen op nieuwe mogelijkheden voor groene en blauwe diensten

Vergroting beleefbaarheid van de beek voor de recreant

Streefbeeld

De Drentsche Aa is in de uiteindelijke situatie zodanig ingericht dat het beeksysteem duidelijk in het landschap herkenbaar is. Dat betekent dat het kleinschalige karakter van het agrarisch cultuurlandschap op een aantal plaatsen is hersteld en dat op andere plaatsen is gekozen voor een landschappelijke accentuering. Het beekdal is vrij van bebouwing.

Reeds op korte termijn is een begin gemaakt met het herstel van het natuurlijke karakter van de door normalisatie aangetaste beken. Landschapsplannen zijn uitgevoerd en meanders zijn weer stromend gemaakt en verbonden met de beek. Waar dit zonder schade voor de natuur kan, zijn oevers toegankelijk gemaakt voor wandelaars. Ook is een aantal voorden opnieuw ingericht en er zijn hier en daar loopbruggetjes aangelegd. Daarbij is rekening gehouden met de mogelijk verstorende invloed van de recreatie op de natuur, stilte/duisternis en de waterkwaliteit.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan zal plannen en ontwikkelingen stimuleren, die de beleefbaarheid van de beekloop en het beekdal vergroten. Het streeft daarbij naar het planmatig verdichten en herstellen van het kleinschalige beekdallandschap. Daarnaast zet het Overlegorgaan zich in voor het hermeanderen van genormaliseerde beeklopen. De integrale ontwikkelingsgerichte landschapsstrategie vormt de belangrijkste basis voor de concrete herstelplannen. De beleefbaarheid kan verder worden vergroot door de aanleg van recreatieve voorzieningen, zoals wandelpaden, voorden (op historisch verantwoorde locaties) en loopbruggetjes. Schouwpaden en oevers kunnen ten dele worden opengesteld. Overleg tussen de betrokken instanties moet uitwijzen waar de meest geschikte locaties liggen.

Argumentatie

De belevingswaarde van de beek kan aanmerkelijk worden vergroot door het beekdal herkenbaarder te maken, genormaliseerde beken weer te laten meanderen en de ontsluiting voor recreanten te verbeteren. De Landschapsvisie Drentsche Aa vormt hiervoor het kader. Niet alleen de recreant profiteert hiervan, maar ook de natuur en de waterhuishouding. Daarnaast wordt de cultuurhistorische waarde van de Drentsche Aa vergroot.

Maatregelen

- Projectgewijs genormaliseerde beeklopen in natuurlijke staat herstellen.
- Uitvoering van de voorstellen in de Landschapsvisie Drentsche Aa met betrekking tot de zichtbaarheid en de landschappelijke aankleding van de beeklopen.
- Als de kansen zich voordoen en er is vanuit de Flora- en faunawet geen bezwaar: uitbreiden van wandelmogelijkheden langs de beek, onder meer door oevers en schouwpaden toegankelijk te maken.

Verbetering waterkwaliteit

Streefbeeld

De waterkwaliteit is in de eindsituatie voldoende voor het functioneren van de kenmerkende beekorganismen en voor de drinkwaterfunctie. Als tussenstap zijn de eisen van de EU-Kaderrichtlijn Water voor 2015 in dat jaar gehaald. Diffuse belasting is teruggedrongen door inzet van het reguliere landbouwmilieubeleid, de AMvB Open Teelten en door vermindering van de belasting uit de dorpen en het stedelijke gebied van Assen. Zonering van functies en mogelijk verplaatsing van bedrijven voorkomen verdere ongewenste wederzijdse beïnvloeding van de waterkwaliteit. Met name de stroken langs de waterlopen zijn door functieverandering of ander beheer geëxtensiveerd. Gebiedsgerichte projecten in samenwerking met agrarische ondernemers als 'Schone bron Drentsche Aa' en 'Landbouw Centraal' helpen mee dit doel te bereiken. Reeds op korte termijn is het beschikbare instrumentarium voor deze doelen ingezet.
De gemeenten in het gebied voeren met betrekking tot het stedelijk hemelwater een actief afkoppelingsbeleid.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan omarmt bestaande initiatieven - zoals het reguliere landbouwmilieubeleid en de AMvB Open Teelten, maar ook de gebiedsgerichte projecten als 'Schone bron Drentsche Aa - die leiden tot verbetering van de waterkwaliteit van het watersysteem van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap. Daarnaast stimuleert het Overlegorgaan nieuwe maatregelen, zoals extensivering van het grondgebruik in de beekdalrand, sanering van ongezuiverde lozingen en het verminderen van de vuillast uit de dorpen en het stedelijke gebied van Assen. Het Overlegorgaan zal zich sterk maken voor de inzet van beschikbare instrumenten voor deze doelen.

Argumentatie

In het afgelopen decennium hebben de inspanningen om de waterkwaliteit van de diverse stroompjes van de Drentsche Aa te verbeteren ontegenzeggelijk een positief effect gehad. Met uitzondering van hogere stikstofgehalten in enkele bovenlopen worden de streefwaarden voor de waterkwaliteit van de Drentse Aa grotendeels gehaald. Het aantal normoverschrijdingen is een aantal jaren fors afgenomen, maar liet in 2012 weer een stijging zien. Echte piekconcentraties komen bijna niet meer voor. Stoffen die de laatste jaren nog normoverschrijdingen vertonen zijn de herbiciden: MCPP, MCPA, glyfosaat en AMPA, een afbraakproduct van glyfosaat. Blijvende aandacht en verdere stappen in de verbetering van de waterkwaliteit zijn derhalve noodzakelijk voor het herstel van kenmerkende beeklevensgemeenschappen en vanwege de functie voor de drinkwaterwinning.

Maatregelen

- Afronding 1e fase KRW-maatregelen in 2015 en 2e fase maatregelen in 2021.
- Zonering van functies door de gecombineerde inzet van bedrijfsdoorlichting, kavelruil, hervestiging en inzet van financiële instrumenten.
- Inzet van gebiedsgerichte projecten samen met de landbouw en andere sectoren voor het terugdringen van diffuse bronnen. Uitvoeren en uitbreiden van het project 'Schone bron Drentsche Aa' van de Provincie Drenthe, het Waterschap Hunze en Aa's en het Waterbedrijf Groningen, in samenwerking met de agrarische sector. Daarnaast ook nadrukkelijk aandacht voor afspoeling (van verhardingen) op industrieterreinen, kantoorlocaties en particulieren erven. Bij het benutten van schoon stedelijk hemelwater door middel van actief afkoppelingsbeleid in het stedelijk gebied zal hiermee rekening worden gehouden.
- Aandacht voor handhaving van het verbod mest en gewasbeschermingsmiddelen in de randzone van de beek te gebruiken.

6. Landbouw: kiezen voor perspectief

Toekomstbeeld

Duurzame landbouw blijft op de middellange termijn en in de eindsituatie een economisch sterke sector in het Drentsche Aa-gebied. Daarnaast is en blijft zij een van de belangrijkste beeldbepalers van het Nationaal Landschap en draagt zij bij aan de levendigheid en de identiteit van het gebied. Het aantal bedrijven is als gevolg van autonome ontwikkelingen sterk afgenomen. De resterende bedrijven zijn voor een groot deel gegroeid in oppervlakte en bedrijfsomvang (NGE), echter niet per se in hectare-intensiteit. Gemengde bedrijfsvoering is met name op gebiedsniveau aan de orde. Niet bij alle bedrijven vormt voedselproductie nog het hoofdinkomen. Veel bedrijven hebben (daarnaast) hun inkomen verbeterd met nevenactiviteiten in de landbouw of in niet-agrarische bedrijvigheid. Er is een kerngroep van ontwikkelingsbedrijven in de melkveehouderij. Een aantal bedrijven is omgeschakeld naar een niet-agrarische specialisme. Tezamen met de afgeleide werkgelegenheid dragen deze bedrijven bij aan het inkomen en de banen in de regio. Jonge boeren in het gebied hebben weer volop perspectief op bedrijfsovername en continuïteit.

De agrarische sector draagt in de uiteindelijke situatie volop bij aan de kwaliteiten van het gebied. Dat betreft zowel haar bijdrage aan de natuur, als aan het landschap en de identiteit van het gebied (onder meer met streekproducten en diensten). In 2020 werkt de helft van de landbouwsector in Drenthe volgens het kringloopprincipe waardoor bodemecosystemen zo min mogelijk worden aangetast en de kans krijgen te herstellen. Het Drentsche Aa-gebied heeft volop gebruik gemaakt van de mogelijkheden die het nieuwe Gemeenschappelijke Landbouwbeleid (GLB) biedt voor kwaliteits- en structuurverbetering. Landbouwbedrijven in het gebied werken in het toekomstbeeld duurzaam, dat wil zeggen met een minimale uitstoot van schadelijke stoffen. Innovatie is een belangrijk kenmerk van de toekomstige landbouw in het gebied. Vooral gewassen die benut worden voor farmacie en andere hoogwaardige toepassingen, zoals stevia, lupine en hennep en voor het sluiten van de eiwitkringloop (luzerne, klaver, lupine) komen hiervoor in aanmerking.

Veel van deze aspecten zijn te vatten onder de noemer 'Behoud door vernieuwing'. De landbouw werkt op de middellange termijn volop aan deze innovatieve koers, daarbij geholpen door onder meer het nieuwe Gemeenschappelijke Landbouwbeleid, met ruimte voor 'groene' investeringen en 'groene diensten'. Hierbij wordt goed samengewerkt met de Agrarische Natuurvereniging Drenthe. De daarbij behorende fiscale regelingen zijn ook van toepassing op investeringen ten behoeve van de ontwikkeling van landbouwbedrijven. Hierdoor wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan het versterken van de regionale economie en aan de instandhouding van de essentiële rol van de landbouw in het gebied.

Thematische uitwerking

Ruimte voor de landbouw

Streefbeeld

Het streefbeeld is dat de agrarische sector alle ruimte krijgt voor bedrijfsontwikkeling, binnen de kaders van het provinciaal omgevingsbeleid en van het generieke en gebiedsgerichte milieubeleid. Het karakteristieke landschap is in nauwe relatie met het agrarisch gebruik versterkt. De Integrale kansenkaart is voor de ruimtelijke ontwikkeling van de sector uitgangspunt. Deze biedt aan de landbouw uiteenlopende ontwikkelingskansen van de diverse deelgebieden. De verschillende overheidsinstrumenten zijn zo ingezet dat zij optimaal aan deze ontwikkelingskansen bijdragen. De landbouw krijgt een passende beloning voor haar rol in het behoud van het (cultuurhistorische) landschap.

Landbouwers weten dit en spelen daar met hun bedrijfsvoering op in. Sommigen kiezen voor een verdere ontwikkeling in de reguliere landbouwtakken, anderen kiezen bijvoorbeeld voor de combinatie van landbouw en natuurbeheer of voor

de combinatie landbouw-cultuurhistorie-recreatie of voor streekproducten. Er is in het Drentsche Aa-gebied ruimte voor vele combinaties. Bedrijven die weinig heil zien in de specifieke kansen van hun deelgebied worden desgewenst geholpen het bedrijf te verplaatsen naar een regio die beter bij hun doelstellingen past. Het totale gebied krijgt hierdoor een zeer veelzijdige aanblik.

Op de hoger gelegen plateaus (essen en heideontginningen) is en blijft voldoende ruimte voor innovatieve en duurzame vormen van landbouw. De essen dienen – ondersteund door de diverse overheden en binnen de milieurandvoorwaarden – als proefgebied voor nieuwe, duurzame teelten die passen in het landschap en voor nieuwe vormen van landbouwstimulering.

Planmatige kavelruil is nog steeds een belangrijk instrument voor het verbeteren van de landbouwstructuur. Het instrumentarium van Rijk, provincie, gemeenten en het waterschap is in deze periode gericht op de maximale inzet voor de specifieke doelen van de verschillende gebieden.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan zal zich actief inzetten voor het welslagen van een langjarig proces waarbij agrarische bedrijven de ruimte krijgen voor de bedrijfsontwikkeling die zij wensen, op die plaatsen die zich daar binnen de kaders van het provinciaal omgevingsbeleid en het generieke en gebiedsgerichte milieubeleid voor lenen. De ruimte die de Integrale kansenkaart aan de agrarische sector biedt is uitgangspunt voor de te kiezen ontwikkelingsrichting. Het Overlegorgaan zal daarnaast trachten de overheidsinstrumenten zo te sturen dat deze optimaal aan deze ontwikkelingskansen bijdragen. Kavelruil speelt hierbij een zeer belangrijke rol, evenals de inzet van financiële instrumenten voor bedrijfsverbetering, kavelverbetering en groene diensten, steeds in de juiste combinatie en gerelateerd aan de functies van het deelgebied.

Het Overlegorgaan zal zich bij bedrijfsverplaatsing soepel opstellen als zich kansen voordoen om elders ruimtelijke problemen te verlichten. Tenslotte zal het Overlegorgaan de agrarische sector vragen om het voortouw te nemen bij de ontwikkeling van innovatieve en duurzame vormen van landbouw, bijvoorbeeld door het opzetten van een studievereniging en door proefnemingen onder collectieve verantwoordelijkheid te bevorderen.

Argumentatie

Vanuit de Omgevingsvisie Drenthe (2012) en de Integrale Kansenkaart is duidelijk welke ruimte er is voor de verschillende bedrijfsontwikkelingen. Door de instrumenten, waaronder kavelruil en financiering voor groene diensten, zo in te zetten dat zij de aldus bedoelde zonering ondersteunen, ontstaat helderheid in het beleid en kunnen de agrarische bedrijven lange-termijn keuzen maken. Verwacht wordt dat een deel van de bedrijven zal kiezen voor bedrijfsbeëindiging, mede in het licht van de aanstaande veranderingen in het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). Mede hierdoor ontstaat ruimte voor het ingezette proces.

Afhankelijk van het deelgebied wordt dus een bepaalde ontwikkeling gestimuleerd door een gerichte inzet van middelen en subsidies. Wanneer een landbouwbedrijf zich bijvoorbeeld in een bepaald deelgebied van het gebied wil richten op agrarisch natuurbeheer, maar deze ontwikkeling wordt in het betreffende gebied niet gestimuleerd, dan kan het wenselijk zijn het bedrijf te verplaatsen naar een zone waar agrarisch natuurbeheer wel wordt gestimuleerd. Indien gewenst zullen bedrijven, die weinig heil zien in de specifieke kansen van hun deelgebied, ruimtelijk en procesmatig (en als er weer financiering beschikbaar is: financieel) worden geholpen het bedrijf te verplaatsen naar een gebied dat beter bij hun ambities past. Uiteindelijk ontstaat - op de lange termijn - een situatie waarbij specifieke vormen van landbouw volledig in hun omgeving passen, zonder onoverkomelijke hinder te ondervinden van naburige functies. Een geactualiseerd landschapsontwikkelingsplan, zoals in de gemeente Tynaarlo, zorgt voor een passende en ondersteunende aankleding.

Maatregelen

- Continuering van de bestaande inzet op landbouwstructuurversterking via vrijwillige kavelruil onder de vlag van de bestuurscommissie Planmatige Kavelruil Drenthe
- Leren van ervaringen van de vier Nederlandse GLB-pilots, waaronder die in het Nationaal Landschap Noordelijke Friese Wouden en deze benutten voor het Drentsche Aa-gebied
- Ontwikkelen van geschikte mechanismen om het GLB voor groene doelen op een voor het Drentsche Aa-gebied geschikte manier in te zetten.
- Zonering van functies door de gecombineerde inzet van bedrijfsdoorlichting, kavelruil, hervestiging en inzet van financiële instrumenten.
- Uitplaatsing buiten het Nationaal Landschap stimuleren voor ondernemers die hiervoor belangstelling hebben.
- Stimuleren van de sanering van asbestdaken projecten gecombineerd met plaatsen van zonnecollectoren op agrarische bedrijven ('Zon voor asbest').
- Stimuleren van het gedachtengoed van 'Kwaliteit in bouwen'. Hierbij is er extra aandacht voor architectuur en landschappelijke inpassing van nieuwe bedrijfsgebouwen. Het voormalige project Agrarisch Landschappelijk Bouwen Drentsche Aa in samenwerking met het Drents Plateau dient hierbij als voorbeeld
- Uitvoering geven aan de gemaakte afspraken over de omgang met het archeologisch erfgoed in agrarisch gebruik (Convenant Provincie, 11 gemeenten & LTO, afdeling Drenthe, dec. 2011).

Een duurzaam inkomen voor de landbouw

Streefbeeld

Landbouwers in het Drentsche Aa-gebied hebben in dit toekomstbeeld een perspectief op een goed inkomen. Dit

wordt voor een deel gewaarborgd door efficiëntere productieomstandigheden, zoals concentratie van percelen, huiskavelvergroting, waterbeheersing en ontsluiting. Voor een ander deel wordt dit veroorzaakt door aanpassing van de bedrijfsvoering doordat wordt ingespeeld op de kansen en het instrumentarium die in het kader van het BIO-plan 2.0 en andere regelingen worden geboden. Ook werken agrariërs samen in de vorm van coöperaties of door middel van een gedeeld machinepark.
Verbrede landbouw is een geaccepteerde manier om het inkomen aan te vullen en risico's te spreiden. De landbouw kent verschillende gezichten in de vorm van diverse bedrijfstypen. Enerzijds zien wij grootschalige gespecialiseerde landbouwbedrijven, anderzijds zijn er verschillende bedrijven die nevenactiviteiten hebben ontwikkeld, zowel binnen als buiten de landbouw. Het karakteristieke landschap en de natuurgebieden worden voor een belangrijk deel onderhouden door agrariërs (in samenwerking met de agrarische natuurvereniging Drenthe) die hier extra inkomsten door verwerven. Ook worden inkomsten gegenereerd uit de productie van schoon water of hogere waterpeilen en andere 'groene en blauwe diensten'. Daarnaast produceren en verkopen verschillende boeren een breed assortiment streekproducten. Deze streekproducten zijn aangesloten bij het regionale keurmerk 'Drents Goed'. Er zijn verschillende nieuwe verkooppunten voor lokale producten gerealiseerd. Waar inpasbaar worden nieuwe, milieuvriendelijke teelten gestimuleerd. Ondernemers zijn zich bewust van hun toekomstmogelijkheden en spelen daar goed op in.

Bovendien is de recreatieve functie in het Nationaal Landschap nauw verweven met het leven in en om de boerderij: de boer als gastheer. Deze relatie blijkt ook uit de Drentsche Aa-aanduiding bij het 'Drents Goed' keurmerk dat consument en toerist verzekert van de herkomst van kwalitatief hoogwaardige streekproducten.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan zal de genoemde ontwikkeling stimuleren onder meer door middel van kavelruil. De Integrale Kansenkaart biedt hiervoor een helder zicht op de ontwikkelingskansen per deelgebied. Het beschikbare instrumentarium wordt zo ingezet dat het de ontwikkelingskansen in de nagestreefde zonering ondersteunt. Het Overlegorgaan wil zich tevens inzetten voor een optimale benutting van het instrumentarium van de groene diensten in het Drentsche Aa-gebied vanuit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) en de EU2020 strategie.
Het Overlegorgaan stimuleert een positieve houding van de streek ten aanzien van nieuwe neveninkomsten en zal hier in de voorlichting ruimschoots aandacht aan besteden. Landbouwers hebben de kans om op aangewezen natuurgronden zelf de natuur te realiseren, dus zonder dat de grond wordt verworven. Ook ondersteunt het Overlegorgaan de activiteiten van de Agrarische Natuurvereniging Drenthe in het gebied.
Het Overlegorgaan zal tevens de productie en de verkoop van streekproducten uit het Nationaal beek- en esdorpenlandschap stimuleren. Het ontwikkelen van nieuwe verkooppunten vormt hierbij een aandachtspunt. Het Overlegorgaan denkt hierbij onder meer aan arrangementen tussen boeren, lokale supermarkten, recreatieondernemers en lokale horecaondernemers. Ook boerenmarkten en evenementen vormen een interessante markt. Het Overlegorgaan bepleit dat de producten worden verkocht onder het bestaande keurmerk 'Drents Goed'.
De teelt van nieuwe, duurzame producten zal worden bevorderd, onder meer door te stimuleren dat ter zake een agrarische studievereniging wordt opgezet.

Argumentatie

Voor de instandhouding van de landbouw in het gebied van het Nationaal Landschap Drentsche Aa is het een vereiste dat de betrokken agrariërs voldoende perspectief zien voor continuering van hun bedrijf. Tegelijkertijd komen vele ontwikkelingen op de landbouwsector af, onder andere op het gebied van landbouwpolitiek, de marktordening en milieubeleid. Bovendien is de vraag naar grond in ons kleine landje groot: grote delen van het landbouwareaal zijn de laatste decennia opgeslokt door ruimtevragende functies als stedenbouw, infrastructuur, natuur en recreatie. Als gevolg van de schaarse ruimte zijn de grondprijzen en daarmee de productiekosten bijzonder hoog. Dit benadeelt de concurrentiepositie van de grondgebonden landbouwproductie. Wanneer daarbij ook nog de sterke stijging van diverse lasten wordt opgeteld, dan zal duidelijk zijn dat het niet eenvoudig is om op basis van agrarische productie een economisch gezond bedrijfsresultaat te realiseren. Bovendien zijn veel boeren gebonden aan investeringen uit het verleden die de flexibiliteit in de bedrijfsvoering beperken: gemaakte kosten ten behoeve van een bepaalde productievorm moeten over een bepaalde periode worden terugverdiend. Hierbij valt te denken aan de samenstelling van het machinepark, opslag en silage, stalinrichting en dergelijke.

Gezocht moet worden naar mogelijkheden om de landbouw in het Drentsche Aa-gebied te helpen om de omslag naar een schone sector te maken, een sector die bovendien naadloos past op de andere functies in het gebied. Er dienen zich verschillende kansen aan maar tegelijkertijd spelen er vele vragen die nader onderzoek rechtvaardigen: alvorens te investeren in nieuwe kansen moet helder zijn wat de voorwaarden, consequenties en te verwachten opbrengsten zijn.

Maatregelen

- Bevorderen van de ontwikkeling van 'groene en blauwe diensten' door landbouwbedrijven en andere grondeigenaren.
- Stimuleren van streekproducten onder het keurmerk 'Drents Goed'.
- Landbouw uitnodigen om de innovatie van duurzame teelten op te pakken, met name op de essen, en om de kringlooplandbouw ter hand te nemen.

- Stimuleren van de teelt en de afzet van gewassen met een specifieke kwaliteit. Bij voorbeeld lupine voor de productie van eiwitten of specifieke medicinale planten. Ook in het Drentsche Aa-gebied liggen hiervoor kansen.
- Verwaarding van biomassa uit het Drentsche Aa-gebied via twee projecten die begin 2012 zijn gestart (Energielandschap Drentsche Aa). De voorkeur ligt bij reststromen en tweede-generatie energiegewassen.
- Inspelen op de Regionale voedselstrategie Regio Groningen- Assen. Uitwerken van het thema 'Proef de Drentsche Aa' met de productie en verwerking van streekproducten als onderdeel van een totaalbeleving van het Drentsche Aa-gebied
- Voortzetting van het gedachtengoed/aanpak uit het project 'Duurzaam boer blijven' door middel van een studiegroep in het Drentsche Aa-gebied met als doel het: herstel en behoud van de gezonde bodem en het verder terugdringen van de milieubelasting via de kringloopbenadering.

Verbetering van de landbouwstructuur

Streefbeeld

Gegeven de mogelijkheden van het gebied (uitgedrukt in de toegepaste zonering van de Integrale Kansenkaart is de landbouwstructuur in het gebied uiteindelijk optimaal. Deze structuur is gericht op grondgebonden landbouw, met – afhankelijk van de zone – natuur al-dan-niet als gelijkwaardige partner, conform de kaders van het provinciaal omgevingsbeleid.
Door bedrijfsbeëindiging komen landbouwgronden vrij. De grondmobiliteit is hierdoor hoog. Een actuele grondbalans maakt duidelijk hoe vraag en aanbod zich tot elkaar verhouden.
Door actieve kavelruil ontstaat toch de gewenste dynamiek in de structuurverbetering. Een snelle kavelruil is in dezen een sleutel voor de gebiedsontwikkeling. In dit kader past ook een creatieve houding van agrarische instanties, overheden en terreinbeherende organisaties als bepaalde maatregelen tot wederzijds voordeel strekken. Bijvoorbeeld in de vorm van boerderij nieuwbouw als daarmee elders een stuk reservaat kan vrijkomen. De landbouwgebieden zijn goed ontsloten, met oog voor de veiligheid, de recreatiedruk en het sluipverkeer.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan zet in op een optimale inrichting voor grondgebonden vormen van landbouw. In dat kader zal zij de uitplaatsing of beëindiging van niet-grondgebonden bedrijven, zoals varkens- en pluimveehouderijbedrijven, in het gebied ondersteunen. Een actieve grondbalans dient inzicht te geven hoe vraag en aanbod zich tot elkaar verhouden. Het Overlegorgaan wil het instrument kavelruil met zoveel mogelijk armslag inzetten. Er wordt gezocht naar creatieve ruimtelijke oplossingen als deze tot wederzijds voordeel strekken.

Argumentatie

Voor de landbouw is het van groot belang de bedrijfsvoering op een effectieve en efficiënte wijze te kunnen uitvoeren. Een optimale bedrijfsstructuur en een goede ontsluiting besparen tijd, geld en energie en is bovendien gunstig voor mens, dier en milieu. Bovendien draagt een goede ontsluiting bij aan de leefbaarheid van het gebied. Belangrijke aandachtspunten zijn verkeersveiligheid, recreatiedruk en sluipverkeer.
Bij het gebied passen geen nieuwe vormen van intensieve veehouderij. Deze worden overigens vanuit het provinciaal omgevingsbeleid in vrijwel alle deelgebieden ontmoedigd.

Maatregelen

- Blijven inzetten op kavelruil.
- Streven naar een ruime armslag voor de kavelruil in de vorm van meer financiële middelen, meer grond in de grondpot en meer mogelijkheden voor overbedeling en kavelaanvaardingswerken.
- Investeren in de uitplaatsing of bedrijfsbeëindiging van varkens- en pluimveebedrijven in het gebied.
- Soepel omgaan met ruimtelijke oplossingen als dit per saldo kwaliteitswinst oplevert.

7. Natuur en landschap: landschap als strategie

Inleiding

Tijdens een 'Ronde tafel bijeenkomst Drentsche Aa' van Staatsbosbeheer zijn in september 2011 de contouren geschetst van het duurzaam toekomstig beheer van het beekdallandschap Drentsche Aa in de 21ste eeuw. Dit is verder uitgewerkt in 'Beheerstrategie Drentsche Aa' (Staatsbosbeheer, 2013). Hierin wordt het Drentsche Aa-gebied grofweg in drie delen verdeeld. Het beheer in het noordelijke deel is gericht op het instand houden van het cultuurhistorische landschap. Het beheer in de boswachterij Gieten-Gasselte is daarentegen gericht op recreatieve natuur rondom het Boomkroonpad. In het brongebied Geelbroek-Hooghalen-Schoonloo ten slotte is de inzet gericht op natuurlijke vitale (zelfregulerende) natuur.
Deze globale indeling is ook de insteek van dit BIO-plan 2.0. Het ontwikkelen en beheren van de landschapsecologische eenheid Drentsche Aa wordt opgevat als een gezamenlijke verantwoordelijkheid van alle betrokken partijen.

Voor het beheer wordt ingezet op drie punten:

1. Ecologische Hoofdstructuur (EHS): doorgaan met afrondingsaankopen van essentiële gebieden in het Drentsche Aa-gebied, vanuit de gedachte dat stoppen met aankopen tot waardeverlies van eerdere aankopen en inefficiënt beheer leidt;
2. Waterbeheer: volledig herstel van het watersysteem. Investeren in herstel van de Drentsche Aa verdient zich dubbel en dwars terug in de waarde van landschap en natuur, veiligheid en schoon drinkwater. Dit ook vanuit de eisen die wettelijk uit het Beheerplan Natura2000 Drentsche Aa vloeien.
3. Recreatie: in samenwerking investeren in betere toegankelijkheid en beleving door aanpassingen in de infrastructuur en zonering

Dit BIO-plan 2.0 werkt deze drie punten verder uit, waarbij vooral 1. en 2. voor dit hoofdstuk van belang zijn.

Toekomstbeeld

In het Drentsche Aa-gebied zijn in de toekomst de natuur, landschappelijke en cultuurhistorische waarden duurzaam behouden en versterkt, in samenhang met de ontwikkeling van een ecologisch verantwoorde landbouw. Als strategie geldt daarbij de ontwikkeling van een leefbaar, levendig en levensvatbaar beek- en esdorpenlandschap, met alle daarin thuishorende elementen en van goede kwaliteit.
Het stelsel van beken en beekdalen vormt, tezamen met de rijkelijk aanwezige natuurwaarden de feitelijke ondergrond van het gebied. Hierover ligt een cultuurhistorisch gebruikspatroon, bestaande uit nederzettingen, esgronden, houtwallen, stroomdalgraslanden, veldontginningsgronden en bossen. Ondergrond en cultuurpatroon vertonen een onlosmakelijke samenhang. Het gebied kenmerkt zich voorts door rust, ruimte en duisternis. In de eindsituatie zijn deze waarden, evenals hun onderlinge samenhang, niet alleen nog steeds duidelijk herkenbaar, maar ook verbeterd en versterkt. De waarden zijn in het algemeen recreatief goed ontsloten.

De landbouw speelt een belangrijke rol in deze ontwikkeling. De aanwezige cultuurhistorische waarden, waaronder ook de archeologische, zijn mede richtinggevend voor het beheer en de inrichting van essen, fraaie dorpsgezichten en beekdalen. De diverse onderdelen van het esdorpenlandschap zijn duidelijk herkenbaar, evenals de eeuwenlange ontstaansgeschiedenis. De cultuurhistorie wordt ingezet als inspiratiebron voor vernieuwing. Kleinschaligheid van het beheer is hierbij een belangrijk kenmerk.

De aardkundige waarden, het historisch bodemarchief en het culturele erfgoed zijn duurzaam beschermd. Uiteindelijk is de Ecologische Hoofdstructuur conform het huidige begrenzingenplan gerealiseerd. De nadruk ligt bij het herstel van een gaaf laaglandbeekstelsel, inclusief de aanliggende stroomdalgraslanden. Het stelsel wordt omgeven door essen, brinkdorpen, beboste en agrarische heideontginningen en landgoedachtige gebieden. In de bovenloop van de Drentsche Aa ontwikkeling van (zelfregulerende) aaneenge-

sloten 'vitale' natuur. De landschappelijke variatie is groot en daarmee ook de betekenis voor bewoners en bezoekers. Het milieu voldoet aan de eisen van de bijzondere milieukwaliteit.

Thematische uitwerking

Het esdorpenlandschap ontwikkelen met het oog op de toekomst

Streefbeeld

Locatie-, inrichtings- en vormgevingskeuzen in het Nationaal beek- en esdorpenlandschap passen in een ontwikkelingsgerichte landschapsstrategie, gebaseerd op de gedachte 'behoud door vernieuwing'. Onderdeel van deze strategie is een landschapsvisie waarin landschappelijke, cultuurhistorische en hydrologische karakteristieken als uitgangspunten worden gehanteerd en die oog heeft voor de beleving van bewoners en bezoekers van het gebied.

Het bestaande culturele erfgoed van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap is door goed beheer behouden gebleven. Dat geldt zowel voor de levende en de niet-levende natuur, de archeologie, de cultuurhistorie en het landschap als wisselwerking tussen natuur en cultuur. Uitgangspunt is de versterking van de samenhang van het huidige cultuurhistorische laaglandbeeklandschap inclusief zijn ontwikkelingsgeschiedenis.

De herkenbaarheid van de ontstaansgeschiedenis van het landschap komt reeds op de middellange termijn tot uitdrukking. De overgang tussen esdorp, es en beekdal, met de afwisseling tussen open ruimten (heidevelden, essen, heideontginningen en benedenloop) en besloten ruimten (boven- en middenloop beek, landgoederen en bossen) is met diverse inrichtings- en beheermaatregelen vergroot.
Er is beleidsafstemming tussen de betreffende overheden gericht op het herkenbaar maken en houden van het contrast. Nieuwe ontwikkelingen sluiten hierop aan. Er zijn nieuwe zichtlijnen aangebracht en cultuurhistorische structuren zijn in het landschap geaccentueerd. Helder gecommuniceerde eindbeelden voorkomen dat de bevolking met onverwachte ingrepen wordt geconfronteerd.

Met name op de hoger gelegen plateaus (essen en heideontginningen) is en blijft voldoende ruimte voor moderne landbouwvormen. Het beheer in de beekdalen is mede gericht op het herstel van het patroon van landschapselementen. Plaatselijke agrariërs worden betrokken bij het onderhoud voor zover dit mogelijk en wenselijk is. Landbouwbedrijven kunnen hiermee een deel van hun inkomsten verwerven. Agrariërs kunnen, waar dit binnen het beheer past, meerjarige contracten afsluiten voor het medegebruik van reservaten. Agrariërs en natuurbeheerders werken samen aan het beheer van natuur en landschap. Op korte termijn worden de geleidelijke verstedelijking en de verrommeling in het Drentsche Aa-gebied tegengegaan. Zo zijn de huidige open essen blijvend planologisch beschermd tegen woningbouw en bosaanplant. Hier worden tevens alle mogelijkheden benut om de oorspronkelijke esrandbeplanting en openheid te herstellen.

Het Drentsche Aa-gebied kenmerkt zich door de afwisseling tussen open ruimten en meer besloten landschap. Dit beeld is voor de gebiedsontwikkeling slechts een referentiepunt en géén blauwdruk. Ontwikkelingen en nieuwe elementen blijven in het gebied mogelijk, mits zij geen afbreuk doen aan het genoemde uitgangspunt.

In de toekomst zijn de open ruimten in algemene zin door verwijdering van groene elementen opener geworden en de besloten landschappen door aanplant en herstel juist meer verdicht. Dit algemene uitgangspunt is op een verstandige manier vormgegeven: niet altijd hoeven groene elementen uit open ruimtes te worden verwijderd. Als voorbeeld is de statige beplanting over de Ballooëres gehandhaafd en zelfs hersteld. Ook rond boerderijen is volop geboomte en erfbeplanting aanwezig.

Het kleinschalige beekdallandschap is in de eindsituatie duurzaam behouden en volop beleefbaar voor bezoekers. Duisternis en stilte zijn als kenmerkende waarden van het gebied nog volop te vinden. Het cultuurhistorische landschap wordt in overleg met de bevolking planmatig hersteld en behouden, inclusief de daartoe behorende monumenten. Dit wordt reeds op de middellange termijn ondersteund door het instrumentarium van het Nationaal Landschap en van bijvoorbeeld de Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL). De plaatselijke agrariërs hebben de mogelijkheid om de wallen, houtsingels en andere elementen in het gebied te beheren door middel van het instrument agrarisch landschapsbeheer. Ook zijn er beheerpakketten voor extra, vrijwillige milieu- en watermaatregelen op de flanken van de beekdalen.

In het gebied bevinden zich diverse concentraties van archeologische vindplaatsen en objecten, zoals concentraties grafheuvels en 'raatakkerstructuren' ('celticfields'). Deze gebieden worden deskundig beheerd en herkenbaar gemaakt voor een breed publiek.
In de beheergebieden is de deelname onder de agrariërs hoog; men kiest vooral voor de zwaardere natuurdoelpakketten. De eerste experimenten zijn in 2010 geëvalueerd.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan zet in op een integrale ontwikkelingsgerichte landschapsstrategie gericht op het planmatig vergroten van de herkenbaarheid van de overgang tussen esdorp, es en beekdal. De Landschapsvisie Drentsche Aa is hierbij in belangrijke mate richtinggevend. Concrete beheer- en inrichtingsplannen op uitvoeringsniveau met het bijbehorende instrumentarium moeten er vervolgens voor zorgen dat de ontstaansgeschiedenis herkenbaar blijft. In lijn met het versterken van de overgang tussen esdorp, es en beekdal wordt het kleinschalige beekdallandschap planmatig verdicht en hersteld. De essen en beekdalen worden juist vrijgemaakt van niet karakteristieke beplanting. Daarnaast zet het Overlegorgaan zich in voor het herstel van de beeklopen

waarbij natuurlijke processen vrij hun gang kunnen gaan. Ontwikkelingen die duisternis en stilte structureel bedreigen worden tegengegaan.

De Integrale Kansenkaart en de overkoepelende Landschapsvisie vormen de basis voor de concrete herstel- en onderhoudsplannen. De benodigde beleidsafstemming loopt via het Overlegorgaan. Hier wordt onder meer het herstel en de planologische bescherming van open essen ter sprake gebracht. Het Overlegorgaan stelt zich verantwoordelijk voor het verwerven van draagvlak en medewerking onder de lokale bevolking. Bij het beheer worden lokale agrarische en andere ondernemers zoveel mogelijk betrokken.

Argumentatie

Het behoud en herstel van het kenmerkende culturele erfgoed is één van de belangrijkste pijlers van de instelling van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa. Dit betekent niet dat er geen nieuwe ontwikkelingen mogelijk zijn. Het motto 'Behoud door vernieuwing' geeft al aan dat een en ander goed kan samen gaan. De Landschapsvisie Drentsche Aa vormt hiervoor het gemeenschappelijke kader.

Maatregelen

- Continueren van de bestaande inzet op landschappelijke vormgeving volgens het principe 'Behoud door ontwikkeling'.
- Uitvoering blijven geven aan de projecten van de Landschapsvisie Drentsche Aa uit 2004.
- Nieuwe projecten oppakken vanuit de Landschapsvisie Drentsche Aa, zoals de Inrichting & Beheerplannen voor De Strubben-Kniphorstbos en het Ballooërveld, het projectboek 'Assen aan de Aa' en vervolg uitvoering Belvedères.
- Landschapsherstel landgoederengordel Eelde-Paterswolde en Glimmen
- Het starten van een project Herstel kleinschalig cultuurlandschap en eenheid in beheer omgeving Nieuwlanden – Gasterse Duinen. Dit project moet goed met de diverse beheerders, Staatsbosbeheer, maar ook Het Drentse Landschap, Natuurmonumenten en particulieren worden afgestemd.
- Landschappelijk ongewenste vormen van verlichting, bijvoorbeeld op bedrijventerreinen en melkveehouderijbedrijven, worden tegengegaan. Daarbij wordt ingespeeld op lopende initiatieven op dit punt en gebruik gemaakt van de ervaringen met beleid in andere provincies.
- Actief zoeken naar aanvullende financiële instrumenten voor inrichting en beheer van het landschap, waaronder het Gebiedsfonds Drentsche Aa.
- Optimale benutting van de geactualiseerde archeologische waarden- en verwachtingenkaarten van de gemeenten Aa & Hunze, Assen, Haren en Tynaarlo.

Herstel kleinschalig beeklandschap

Streefbeeld

Op de lange termijn heeft de beek over het hele traject een meer natuurlijke loop gekregen en is het profiel aangepast. De relatie met de bos- en natuurgebieden in de bovenloop is hersteld. Natuurlijke processen, zoals erosie en sedimentatie en overstromingen, krijgen meer ruimte. Op korte termijn is een start gemaakt met het beekherstel aan de hand van concrete uitvoeringsplannen. Het onderhoudsregiem van de beek en de beekoever is dan optimaal afgestemd op de natuurfunctie.

Uitgangspunt is het herstel van de samenhang van het cultuurhistorische laaglandbeeklandschap. Dit betekent dat de natuurgebieden grotendeels worden ingericht volgens een 'half-natuurlijke' doelstelling. Dat wil zeggen dat het natuurbeheer in beginsel uitgaat van de combinatie van spontane natuur en grotendeels oude agrarische beheermethoden (maaien, hooien, plaggen e.d.). Op sommige plaatsen, passend binnen het kleinschalige landschapspatroon, is ruimte voor natuurontwikkeling eventueel gevolgd door spontane processen en met een minimum aan menselijk ingrijpen. Dit geldt in het bijzonder voor de beekbeddingen, maar ook voor plaatsen waar de natuur zich ontwikkelt in de richting van hoogveenvorming.
Er is aandacht in het beheer voor de bijzondere gradiënten in het landschap en voor de specifieke samenhang van de aanwezige ecologische, archeologische, aardkundige en cultuurhistorische waarden.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan stimuleert de grondverwerving binnen de begrensde EHS. De inrichting van de nieuw verworven gebieden wordt met voortvarendheid ter hand genomen. De natuurdoeltypen van het provinciaal Natuurbeheerplan Drenthe voor het Drentsche Aa-gebied zijn richtinggevend voor het beheer en voor het flankerende milieu- en waterbeleid. Bij het herstel van de ecohydrologie van het bekenstelsel zal de hoogste prioriteit worden gegeven aan gebieden die vanuit ecologisch perspectief het meest kwetsbaar zijn.
Gezien de identiteit van het Drentsche Aa-gebied zal het beheer voornamelijk gericht zijn op behoud en ontwikkeling van 'half-natuur'.

Het Overlegorgaan stimuleert via beleidsafstemming en overleg met betrokkenen het gebruik van bestaande instrumentarium en – zonodig – de ontwikkeling van nieuw instrumentarium voor beekherstel en herstel van de hydrologie van het beekdal. Zo zullen specifieke milieu- en watermaatregelen op de beekdalflanken vragen om aanvullende beheerpakketten.

Argumentatie

Het herstel van het kleinschalige beeklandschap vloeit logisch voort uit de doelstelling van het Nationaal Landschap en de specifieke identiteit van het Drentsche Aa-gebied. Landschappelijke verdichting van het beekdal vergroot de ecologische-, de cultuurhistorische- en de belevingswaarde.

Beekherstel is een belangrijk instrument om de waterhuishouding te herstellen, de natuur van de beken én van de aanliggende stroomdalgraslanden te verbeteren en de recreatieve betekenis van het beeklandschap te versterken.

De realisatie van de EHS is een langdurig proces. Met name de huidige knelpunten in het ecohydrologische systeem hebben verstrekkende gevolgen voor de actuele en potentiële waarde van de beekdalreservaten. Deze knelpunten moeten zo snel mogelijk worden opgelost. Bij het aankoopbeleid hebben de betreffende gronden daarom de hoogste prioriteit.

Maatregelen

- Continueren van de inspanningen om de beekdalen beschikbaar te krijgen voor het beheer als stroomdalgrasland, inclusief het herstel van de daarvoor noodzakelijke hydrologie. De basis hiervoor vormt de Scan TOP-verdroging Drentsche Aa van de Dienst Landelijk Gebied (juli 2010).
- Ondersteuning van initiatieven om in de brongebieden van de Drentsche Aa (Geelbroek en boswachterijen Hooghalen, Grolloo en Schoonloo) een aaneengesloten natuurlijke beheereenheid te bewerkstelligen ('Vitale natuur brongebied Drentsche Aa').
- Zoeken naar een vervolg van het project 'Landschapsherstel Anlooër- en Amerdiep' i.s.m. de landschapsploeg van ANV Drenthe voor de periode na 2013.

Uitwerken Natura 2000 beheerplan

Streefbeeld

In 2013 ontstaat duidelijkheid over de noodzakelijk te nemen maatregelen in het kader van de aanwijzing van het Drentsche Aa-gebied als Natura 2000 gebied. Het in dat kader op te stellen Natura 2000 beheerplan is in de loop van 2013 in concept gereed en is besproken met de belangrijkste participanten en de bewoners van de streek. De consequenties hiervan voor het naburige grondgebruik zijn inzichtelijk gemaakt. Door zonering vindt geen negatieve beïnvloeding vanuit naastgelegen functies meer plaats. De beheerdoelen worden ondersteund door investeringen in het watersysteem. Voor de uitvoering is voldoende financiering beschikbaar.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan zorgt er voor nauw betrokken te zijn bij de opstelling, door Rijk en Provincie, van het Natura 2000 beheerplan Drentsche Aa-gebied. De visie van de participanten wordt hierbij in het overleg rond de totstandkoming ingebracht. Uitgangspunt is dat de unieke ecologische en landschappelijke samenhang door (een te rigide) toepassing van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen niet verloren mag gaan. De maatregelen als geheel moeten de economische vitaliteit van het gebied ondersteunen en ontwikkeling moet mogelijk blijven. Ook streeft het Overlegorgaan naar een optimale invulling van de ontwikkelingsruimte die door het PAS-instrumentarium wordt geboden.

Argumentatie

De aanwijzing van belangrijke delen van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap als Natura 2000 gebied kan een impuls zijn voor de inrichting en het beheer van het gebied als landschappelijk gevarieerd en half-natuurlijk bekenstelsel met bijbehorende stroomdalgraslanden. De uitgangspunten van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap moeten echter wel overeind blijven om het totaal te behouden.
De regering bereidt momenteel het wettelijke kader voor een Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) voor. Deze beoordeelt en verdeelt de beschikbare ontwikkelingsruimte voor ondernemers, die ontstaat door uitvoering van het generieke milieubeleid en door specifieke herstelmaatregelen in de stikstofgevoelige natuur.

Maatregelen

- Actieve deelname vanuit het Overlegorgaan aan de organisatie van het Natura 2000 beheerplan
- Inbreng van de uitgangspunten van het BIO-plan in het proces van totstandkoming
- Actieve lobby om gelden vanuit het Natura 2000 proces naar het Nationaal beek- en esdorpenlandschap te krijgen.

Ontsnippering

Streefbeeld

De verschillende natuurgebieden in het Nationaal beek- en esdorpenlandschap zijn in het toekomstbeeld op een voor trekkende dieren functionele manier met elkaar verbonden: migratie en dispersie kunnen ongehinderd plaatsvinden. De natuurgebieden zijn ook verbonden met natuurgebieden in een ruimere omgeving van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap. De bossen en andere droge natuurgebieden op schrale grond staan op hun beurt in verbinding met de boswachterijen bij Gieten, Grolloo en Schoonloo en via deze met gelijksoortige natuurgebieden op de Hondsrug en elders in Drenthe.

De rijkswegen, provinciale wegen en drukkere wegen rond en in het Nationaal beek- en esdorpenlandschap zijn in de eindsituatie alle voorzien van faunapassages.
De beek zelf en de aanliggende oevers zijn in de toekomst over de volle lengte obstakelvrij. Daardoor kunnen de diverse organismen vrijelijk heen en weer bewegen. Op middellange termijn zijn er technische oplossingen voor alle knelpunten geformuleerd. De belangrijkste knelpunten zijn dan reeds opgeheven. Ook de verbindingen dwars op de beek zijn hersteld. Oude meanders zijn weer aan de beek gekoppeld. Voor zover er nog stuwing van het water plaatsvindt in de beek vindt deze plaats via vistrappen uitgevoerd met natuurlijk materiaal (stenenstapeling). In de nabijheid van de beek zijn voldoende schuil- en leefgebieden ingericht. Het beheer en het onderhoud van de oevers houdt rekening met de natuurfunctie. Op een aantal plaatsen, waar dit gunstig is voor de natuurfunctie en waar dit geen overlast voor anderen veroorzaakt, is het onderhoud zelfs geheel gestaakt.
Op een regionale schaal zijn de verbindingen met het Paterswoldsemeer, het beekstelsel van Peizerdiep en

Leekstermeer enerzijds en het Zuidlaardermeer, Hunzedal en Midden-Groningen anderzijds hersteld.
Overheden binnen en buiten het Drentsche Aa-gebied werken samen aan het herstel van de zoet-zoutverbinding met de Waddenzee ten behoeve van trekvissen.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan streeft naar een situatie waarbij planten en dieren ongehinderd en zonder gevaar kunnen trekken tussen de natte en droge natuurgebieden in en om het Drentsche Aa-gebied. Het maakt zich er sterk voor dat de geplande verbindingszones en de aanleg van faunavoorzieningen vóór het jaar 2020 zijn afgerond. Een en ander zal zijn beslag moeten krijgen via concrete uitvoeringsplannen en beekherstelplannen. Het Overlegorgaan stimuleert het overleg tussen de betrokken overheden om daadwerkelijk over te gaan tot uitvoering. Ook als het gaat om het herstel van de zoet-zoutverbinding met de Waddenzee.

Argumentatie

Het nut en de noodzaak van ecologische verbindingen tussen natuurgebieden is in voldoende mate bekend. Hierbij moet ook de ecologische relatie van de Drentsche Aa met haar omgeving beschouwd worden. Diverse overheden zijn nauw betrokken bij de totstandkoming van verbindingen en het oplossen van knelpunten. Om enige spoed te betrachten zijn vastomlijnde plannen nodig en voldoende overleg.
Een punt van overweging is het weer oppakken van de ambitie van de Natte As als ecologische robuuste verbinding tussen de diverse grote natuurkernen in Noord-Nederland.

Maatregelen

- Continueren van het wegwerken van knelpunten in de verbindingen en het aantakken van meanders.
- Het beheer en onderhoud van beken en oevers heroverwegen in het licht van de gewenste verbindende functie en waar nodig aanpassen.
- Invloed uitoefenen op de planvorming rond de inrichting van benedenstroomse gebieden vanuit de optiek van het verbeteren van de optrekmogelijkheid voor vissen en andere waterdieren.
- Herintroductie van de bever in het Drentsche Aa-gebied.
- Idem met betrekking tot de ecologische verbindingen met de naastgelegen natuurkernen van Paterswoldsemeer, Peizerdiep en Leekstermeer respectievelijk Zuidlaardermeergebied, Hunzedal en Midden-Groningen.

Verminderen van ongewenste invloeden vanuit andere functies

Streefbeeld

De milieucondities van het beekdal en de aangrenzende gronden zijn afgestemd op de natuurdoelen van de Gebiedsvisie NBL voor de Drentsche Aa (de zogeheten 'natuurdoeltypen'). Er zijn inmiddels belangrijke vorderingen gemaakt bij het bereiken van de afgesproken algemene en bijzondere omgevingskwaliteit. Dit als gevolg van het generieke en gebiedsgerichte milieubeleid en geholpen door projecten in het kader van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap en, onder meer, het Subsidiestelsel Natuur en landschap (SNL). Het gaat hierbij met name om het realiseren van hoge grondwaterstanden, het terugdringen van de ammoniakdepositie en het voorkomen van diffuse waterverontreiniging (nutriënten en andere antropogene verontreinigingen). Er komen geen storingen in het hydrologische systeem voor die de ecologische duurzaamheid nadelig beïnvloeden. De beïnvloeding vanuit het agrarisch grondgebruik, in de vorm van diffuse bronnen, drainage en beregening, is door middel van een zonering geminimaliseerd.

De recreatieontwikkelingen zijn op de draagkracht van de natuurgebieden afgestemd. De vormgeving van de reservaten is zodanig robuust dat de gebieden duurzaam kunnen worden beheerd en dat de natuurdoelen daadwerkelijk kunnen worden gerealiseerd. Het beheer en onderhoud van bermen en watergangen is aangepast aan de natuurdoelstelling van de reservaten.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan streeft naar een goede afstemming van de milieu- en waterdoelen op de afgesproken natuurdoelen. Met name de intermediaire gebieden - de zone die ligt tussen de hoger gelegen infiltratiegebieden en de lager gelegen kwelgebieden - verdienen hierbij aandacht. Bovendien streeft het Overlegorgaan naar voldoende financiële armslag om dit door middel van zonering en het wegnemen van knelpunten mogelijk te maken. Waar nodig stimuleert het Overlegorgaan nader onderzoek.

Argumentatie

De realisatie van de vereiste kwaliteit van water en milieu voor de afgesproken natuurdoelen vergt veel inspanning van alle betrokkenen. Een goedgekozen zonering in combinatie met ondersteunende instrumenten is hiervoor de aangewezen weg, naast uiteraard het generieke milieubeleid dat reeds op andere gronden wordt gevoerd. Daarvoor is een ruime financiële armslag nodig. Voor een deel zal er meer duidelijkheid moeten komen over de milieueisen die horen bij de duurzame instandhouding van de afgesproken natuurdoeltypen: de zogeheten kritische milieugrenzen.

Maatregelen

- Afstemmen van het milieu- en waterbeleid op de afgesproken natuurdoelen.
- Gecombineerde inzet van bedrijfsdoorlichting, zonering, hervestiging en kavelruil.
- Het wegnemen van knelpunten op het gebied van milieu en verdroging.
- Tegengaan van onnodige verlichting en lichtreclame. Uitwerken projecten die bijdragen aan behoud en beleving van duisternis in het Drentsche Aa-gebied. Zie ook de uitkomsten van recent onderzoek naar lichtoverlast vanuit ligboxenstallen in de provincies Friesland en Groningen in samenwerking met LTO-Noord.
- Starten of ondersteunen van onderzoek naar kritische milieugrenzen
- Inzet van de juiste mix van financiële instrumenten

- Heroverweging beheer en onderhoud van bermen en watergangen in het licht van de aangrenzende natuurdoelen

Handhaving

Streefbeeld

De verschillende overheden en instanties voeren een goed afgestemd en consistent beleid met betrekking tot de zonering, de recreatieontwikkeling en de ruimtelijke ordening. Er is voor deze taken bij de diverse overheden voldoende capaciteit beschikbaar. Uitgangspunt is de uitvoering van het in kader van de Provinciale Omgevingsvisie afgesproken beleid. Er is regelmatig overleg tussen de diverse instanties.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan streeft naar een goede mix van voorlichting, geleiding en handhaving in het gebied. Naar de mening van het Overlegorgaan zijn duidelijke gedragsregels nodig om het gebied schoon, veilig en beschermd te houden. Toezichthouders dienen duidelijk zichtbaar in het veld aanwezig te zijn. Daarnaast streeft het Overlegorgaan naar een goede afstemming en een goede overlegstructuur tussen de handhavingsinstanties.
Het Overlegorgaan stimuleert voorts regelmatig overleg tussen de betrokken overheden en beheerders gericht op afstemming van het handhavingsbeleid. Hierbij vormen zonering, recreatieontwikkeling en ruimtelijke ordening belangrijke onderwerpen.

Argumentatie

Goed afgestemd en consistent handhavingsbeleid is een belangrijke voorwaarde voor het behoud van de natuur- en landschapswaarden. Daarnaast zal regelmatig overleg het wederzijds begrip en de betrokkenheid ten goed komen.

Maatregelen

- Regelmatig overleg tussen de betrokken overheden en beheerders over afstemming van het handhavingsbeleid: heldere afspraken maken over wie waarop toezicht houdt en hoe informatie wordt uitgewisseld.
- Participanten zorgen voor voldoende capaciteit voor toezicht en handhaving.
- Jaarlijks bespreken notitie RO-ontwikkelingen in het Nationaal Landschap Drentsche Aa in het Overlegorgaan.
- Tegengaan van illegale en ontsierende reclame-uitingen in bermen/weilanden/akkers (tegengaan verrommeling)
- Illegale stortingen worden in overleg met Staatsbosbeheer door de gemeente(n) afgevoerd.

Bosaanleg en nieuwe landgoederen

Streefbeeld

Uitgangspunt voor de ontwikkeling van het gebied is dat uit een oogpunt van de beleving van het landschap de bestaande afwisseling tussen open ruimten en kleinschalige, besloten gebieden wordt versterkt. Daardoor is er slechts beperkte ruimte voor de ontwikkeling van nieuwe landgoederen. Bosaanleg is, zij het op kleine schaal, uitgevoerd in randen van sommige dorpen. Nieuwe landgoederen op een wat grotere schaal zijn ontwikkeld langs de randen van het gebied of daarbuiten.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan zal in voorkomende gevallen de Landschapsvisie Drentsche Aa en de ontwikkelingsgerichte landschapsstrategie ('Behoud door vernieuwing') gebruiken om de wenselijkheid van bosaanleg en nieuwe landgoederen af te wegen.

Argumentatie

Er is een breed gedragen standpunt dat nieuwe bossen en landgoederen niet passen binnen het beek- en esdorpenlandschap. Plaatselijk zijn wellicht toch mogelijkheden voor dergelijke nieuwe landschapsvormen. De Landschapsvisie uit 2004 vormt hiervoor een toetssteen.

Maatregelen

In voorkomende gevallen een standpunt innemen over nieuwe landgoederen of bosgebieden.

8. Recreatie en Toerisme: van stroomdal naar droomdal

Toekomstbeeld

Toerisme en recreatie zijn in het toekomstbeeld belangrijke economische factoren in het gebied. Zij dragen elk bij aan de werkgelegenheid en aan de inkomensvorming, mede dankzij veel afgeleide werkgelegenheid. Recreatie en toerisme zijn daarom belangrijk voor een vitaal platteland. De sector heeft een sterke bedrijfseconomische positie om dit te kunnen waar maken. Voor een uitgebreide analyse wordt verwezen naar bestaande rapporten en onderzoeken, zoals 'Toerisme in Drenthe verdient meer' (Ecorys, 2012), Feiten en Cijfers Vrijetijdseconomie Drenthe (Provincie Drenthe, 2012), Toeristisch-recreatief Ontwikkelingsplan 'Aa en Hunze doet wat met je' (gemeente Aa en Hunze, 2009) en Natuurlijke Recreatie Drenthe – 'Ontwikkelingsperspectief Aa en Hunze' (Recron-NMFD, 2009).

De bijzondere natuur, het karakteristieke landschap, de rust en de ruimte zijn belangrijke kurken waarop de recreatie en het toerisme drijven. In het Drentsche Aa-gebied wordt op een verstandige manier gebruikgemaakt van de economische potentie van deze kwaliteiten. De sector zorgt zo voor draagvlak voor de bescherming en de ontwikkeling van natuur, cultuur en landschap. Bezoekers kunnen op diverse bijzondere manieren kennis nemen van unieke aspecten van het Drentsche Aa-gebied waarbij de beleving van het water, het beekdalsysteem, het unieke landschap, het traditionele landgebruik en de dorpen centraal staat. Er zijn vormen van beleving mogelijk voor verschillende doelgroepen. Van jong tot oud, van ontspannen tot meer educatieve vormen van beleving. Maar zeker ook spannende en avontuurlijke vormen zijn mogelijk. Het Nationaal beek- en esdorpenlandschap biedt hiervoor unieke mogelijkheden en staat inmiddels in heel Nederland bekend als een gebied waar men de rust en ontspanning kan vinden om tot zichzelf te komen. Mond-tot-mond reclame is hiervan een belangrijke oorzaak. Iedereen komt thuis met enthousiaste verhalen van wat hij/zij heeft meegemaakt in het gebied. Veel verblijfsrecreanten elders in het noorden van Nederland nemen het Drentsche Aa-gebied als dagtocht in hun programma op. Het Boomkroonpad en Herinnneringscentrum Kamp Westerbork zijn belangrijke publiekstrekkers.

Zowel toeristische ondernemers, boeren, natuurbeheerders als overheden hebben dit mogelijk gemaakt door in hechte samenwerking innovatieve toeristische producten te ontwikkelen waarbij men een gemeenschappelijke visie heeft ontwikkeld op het aanbieden van vormen van beleving in het beekdallandschap. De bezoeker merkt dit op subtiele wijze; waar hij zich ook bevindt in het gebied en welke activiteit hij/zij ook onderneemt: van natuurgebied tot cultuurlandschap tot op de camping, het pension, de boerderij of het hotel waar hij of zij verblijft. Door het aanbieden van dergelijke eigentijdse professionele producten (aanbieden van belevingen) is duidelijk meerwaarde verkregen waarvoor een goede prijs kan worden gevraagd. Er is ruimte voor meer dagrecreanten vanuit de omgeving en voor meer overnachtingen.

Er worden in de periode tot 2020 allerlei zaken aangepakt om bovenstaand eindbeeld te bereiken. Ten eerste worden veel inspanningen verricht om dit gewenste gezamenlijk eindbeeld bij alle partijen die hieraan moeten meewerken op de agenda te krijgen. Dit is in 2020 meetbaar gelukt.
De toeristische accommodatieverstrekkers, boeren die actief willen inzetten op verbrede landbouw, de Tourist Info Punten (TIP's), de diverse terreinbeheerders, de horeca tot en met de inwoners en ondernemers in de dorpen werken hierin nauw samen. De Provincie en gemeenten stellen zich hier faciliterend op. Het beleid ten aanzien van de toeristisch-recreatieve sector is positief stimulerend, binnen de kaders van het ruimtelijk beleid.

Thematische uitwerking

Verbetering van het recreatieve aanbod

Streefbeeld

In 2020 is het recreatieve aanbod, tegen de huidige landelijke trend in, in het Drentsche Aa-gebied verder verbeterd. Dit is het gevolg van de combinatie van stimulerend beleid, goed gastheerschap, slimme arrangementen, goede milieuzorg en een gezamenlijk 'verhaal'. Vooral dit laatste maakt een verblijf in het gebied tot een unieke ervaring. Structuren als het Levend bezoekersnetwerk Drentsche Aa en het Geopark de Hondsrug bieden nieuwe kansen voor de vermarkting van het gebied.

Innovatieve toeristische productontwikkeling vindt voortdurend plaats in de horecasector, de verblijfsrecreatieve sector, bij de beheerders van natuurterreinen en door agrarische ondernemers. De dagrecreatieve mogelijkheden zijn sterk verbeterd en uitgebreid door een moderne aanpak gericht op dienstverlening en het aanbieden van belevingen. Er is voldoende flexibel aanbod van een breed scala van op maat gesneden producten: van actief en educatief tot passief en vermaak. Er is op dit punt voldoende samenwerking om tot een optimale dienstverlening te komen. Het recreatief-toeristische aanbod sluit aan bij de geschiedenis en het karakter van het gebied.

Operationele uitwerking

Het Drentsche Aa-gebied heeft een goede toeristisch-recreatieve basis. Om deze positie vast te houden is er behoefte aan vernieuwing en samenhang. Dit vraagt om durf van ondernemers en overheden. De grondhouding van het Overlegorgaan ten aanzien van deze sector is positief stimulerend.
Het Overlegorgaan stimuleert de ontwikkeling van een samenhangend en divers pakket van toeristische producten voor alle onderscheiden doelgroepen. Thema en inhoud moeten wel aansluiten op de kernkwaliteiten van het Nationaal beek- esdorpenlandschap. Hierbij heeft de toeristische sector het voortouw. Een belangrijke taak van het Overlegorgaan is om de samenwerking tussen (recreatie)ondernemers te versterken, waardoor productinnovatie, nieuwe arrangementen, een goed gastheerschap en een goede ontwikkeling van verblijf- en dagrecreatie gerealiseerd worden. Het Overlegorgaan stimuleert voorts dat nieuwe arrangementen worden ontwikkeld, rond bijvoorbeeld de relatie Regio Groningen-Assen, waterbeheer, geschiedenis, natuur en cultuurhistorie. Verder bepleit het Overlegorgaan de ontwikkeling van nieuwe duurzame recreatievormen in de natuur, vooral in en rondom de grote boswachterijen in de bovenloop van de Drentsche Aa.

Argumenten

De vrijetijdseconomie is een belangrijke drager van het Drentsche Aa-gebied. Natuurgerichte recreatie is één van de hoofddoelen van nationale parken. In dat licht bezien ligt het voor de hand om het recreatieve aanbod af te stemmen op de kenmerken van het gebied. Volgens de Visitatiecommissie Nationale Parken is het gebied "... groot genoeg om het, zonder dat het volledig door bezoekers en toeristen wordt overstroomd, nog meer te vermarkten. Het 'merk' Drentsche Aa kan wellicht meer worden ingezet. Goede zonering en sturing van bezoekersstromen is daarbij wel van belang".

Volgens de deelnemers aan drie discussiebijeenkomsten, in 2012 georganiseerd door de Rabobank Noord-Drenthe en UNO Bedrijfsadviseurs BV, moet de toeristische sector zich blijven vernieuwen om ook in de toekomst een aantrekkelijk aanbod te kunnen leveren. Het aanbod hoeft niet te worden uitgebreid, maar moet wel worden verbeterd. Afstemming is noodzakelijk om de aantrekkingskracht te kunnen behouden. Daarnaast is anticipatie op trends en ontwikkelingen een voorwaarde voor behoud en groei van de sector.

De hedendaagse bezoeker wil originele en afwisselende vormen van, vooral actieve, beleving. Er is ook niet meer sprake van één doelgroep maar van verschillende doelgroepen met uiteenlopende wensen en eisen. Om deze te kunnen bedienen is een samenhangend pakket nodig van toeristische producten in het gebied. Dit pakket moet wel van meerwaarde zijn voor het gebied.

Gastheerschap en duurzaamheid zijn belangrijke kwaliteitsaspecten. In het Drentsche Aa-gebied krijgt dit vorm door middel van het Levend bezoekersnetwerk Drentsche Aa en de gastheren en gastvrouwen in het gebied (zie ook par. 9.2.4). Daarbij komt het verhaal van de unieke natuur en de unieke cultuurhistorie van het beek- en esdorpenlandschap die een extra dimensie aan het verblijf in deze regio aanbrengt. Hierbij kan goed worden aangesloten bij (en deelgenomen aan) het Levend bezoekersnetwerk voor de Drentsche Aa. Dit netwerk biedt immers volledige flexibiliteit en ruimtelijke spreiding en tegelijkertijd een complete verhaallijn. Ook kan worden teruggegrepen op de verkiezing van het Drentsche Aa-gebied als 'mooiste landschap van Nederland' van een aantal jaren geleden (samen met Zuid-Limburg).
Het Drentsche Aa-gebied is daarnaast fysiek en organisatorisch aangesloten bij het 'Geopark de Hondsrug'. Hierdoor ontstaat een prima gelegenheid om ook in het verre buitenland bezoekers aan te trekken, te meer omdat het de bedoeling is om het Geopark te laten erkennen door de UNESCO.

De eerder genoemde Visitatiecommissie vond in haar rapportage de betrokkenheid van de (recreatie)ondernemers in het Drentsche Aa gebied op orde, maar maakte daarbij wel de volgende opmerking:
"Toch is het opvallend dat de recreatie- en andere ondernemers niet een grotere rol spelen, respectievelijk willen spelen. In vergelijkbare beschermde gebieden in het buitenland wordt veelal breed ingezet op plattelandsontwikkeling, met als uitgangspunt de doelstellingen van het park. Voorbeelden zijn de AONB's in Engeland, de Franse regionale parken en, dichtbij, de Duitse Biosphärenreservate, die gericht zijn op behoud en ontwikkeling. Onze aanbeveling is daarom de relatie met ondernemers verder te ontwikkelen".

Maatregelen

- Onderhouden en uitbouwen van het levend bezoekersnetwerk Drentsche Aa. Hiervoor actief de jaarlijkse ondernemersdag voor gastheren en gastvrouwen in het Drentsche Aa-gebied inzetten.
- Vanuit dit netwerk een gemeenschappelijke visie ontwikkelen op toeristische productontwikkeling in het gebied. De visie laat zich breed inspireren door voorbeelden uit het (nabije) buitenland op het gebied van recreatie en plattelandsontwikkeling.
- Het op basis van deze visie ontwikkelen van nieuwe toeristische producten. Ook kwaliteitsverbetering van bestaande producten is aan de orde.
- Afstemmen ontwikkeling en samenwerking met Geopark de Hondsrug i.o. Het verhaal en de werkwijze van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa past binnen de context van het Geopark.

Gebiedspromotie

Streefbeeld

Er is - in samenwerking en afstemming met de Tourist Info Punten (TIP's) en Marketing Drenthe - een samenhangend, gemeenschappelijk doelgroepen- en promotiebeleid opgesteld door ondernemers uit allerlei sectoren, terreinbeheerders en overheden.
Hierbij is uitdrukkelijk gekeken naar de moderne wensen en eisen van de diverse (potentiële) bezoekers.
Diverse doelgroepen zijn onderscheiden (van jong tot oud). Mede op basis van die indeling zijn marktsegmenten benoemd. De promotie-instrumenten zijn daarop afgestemd. De marketing van belevingen is centraal gesteld. Er wordt gebruikgemaakt van alle mogelijke mediakanalen van internet, sociale media, de bekende, populaire tijdschriften, diverse aanvullende themafolders tot en met tv-rapportages en documentaires. Er wordt wel gewaakt voor de samenhang, eenheid en evenwicht in het promotiebeleid (bijvoorbeeld geen overkill aan folders!).

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan kiest voor een integrale visie en aanpak voor gebiedspromotie met een aantal gemeenschappelijk vastgestelde doelgroepen als basis. De basis hiervoor ligt in de conclusies en de aanbevelingen van het rapport 'Nationaal Landschap Drentsche Aa – Interpretatie Analyse – (Steeghs& Gjaltema, 2009).

Argumentatie

Het toeristisch product van Drentsche Aa-gebied bestaat uit een veelvoud van producten aangeboden door een groot aantal aanbieders. Een integraal promotieplan draagt bij aan een helder gebiedsimago, een betere inzet van promotiegelden, meer samenhang e.d.

Maatregelen

- Herijking van de promotieactiviteiten met alle betrokken partijen.
- Een taakverdeling instellen in promotieactiviteiten.
- Jaarlijks maken en verspreiden van Op Stap-krant rond het Paasweekend (oplage 35.000).

Stimuleren van dagrecreatie

Streefbeeld

Er is in 2020 fors geïnvesteerd in dagrecreatieve bedrijvigheid, voor een deel door bedrijven afkomstig uit de agrarische sector. Daarbij is rekening gehouden met de grote diversiteit aan doelgroepen die het gebied bezoeken. Avontuur en beleving krijgen veel aandacht in het aanbod van de dagrecreatiebedrijven. Beheerders van natuur- en bosgebieden zoeken hiervoor welwillend naar mogelijkheden binnen hun terreinen. Ook wordt door dagrecreatieve bedrijven ingespeeld op lopende ontwikkelingen als cultuurtoerisme, plattelandstoerisme en Drents Goed. De kwaliteit van deze dagrecreatieve voorzieningen is goed.
Door adequaat beleid wordt zwerfvuil goed bestreden.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan stimuleert het ontwikkelen van een netwerk van diverse dagrecreatieve voorzieningen voor alle onderscheiden doelgroepen (met hun gewenste activiteiten en wensen).
Thema en inhoud mogen geen afbreuk doen aan de kernkwaliteiten van het beekdallandschap van de Drentsche Aa. Hechte samenwerkingsvormen tussen de verschillende aanbieders van dagrecreatieve voorzieningen zijn wenselijk om het netwerk tot een succes te maken. Boerderijen kunnen hier (op vrijwillige basis) een goede bijdrage aan leveren, bijvoorbeeld met behulp van een picknicktafel, een informatiepaneel of door excursies te organiseren. Het Overlegorgaan stimuleert deze samenwerkingsvormen. Ook zal het Overlegorgaan beleid voeren om het probleem van het zwerfvuil tegen te gaan.

Argumentatie

De hedendaagse bezoeker wil originele en afwisselende vormen van (actieve) beleving. Er is ook niet meer sprake van één doelgroep maar van verschillende doelgroepen met uiteenlopende wensen en eisen. Om deze te kunnen

bedienen is een samenhangend netwerk nodig van dagrecreatieve mogelijkheden in het gebied, met een goede verdeling over het gebied. Op die wijze kan de bezoeker uit het samenhangende aanbod een eigen flexibel pakket van recreatieactiviteiten samenstellen.

Maatregelen

- De werkgroep 'Educatie, Communicatie en Recreatie' (ECR), waarin naast de recreatiesector onder meer ook vertegenwoordigers van Staatsbosbeheer en de landbouw zitting hebben zal een gemeenschappelijke visie ontwikkelen op dagrecreatieve activiteiten in het gebied: belevingsvormen, doelgroepen, zonering, bemensing, opzetten doorverwijsfunctie, ontwikkeling van innovatieve dagrecreatieve producten, kwaliteitsverbetering van bestaande producten, het dagrecreatieve netwerk compleet maken, et cetera.
- Afstemming en intensivering van beleid tussen de gemeenten organiseren over zwerfvuil.
- Jaarlijks promoten van en stimuleren deelname aan de landelijke 'Opschoondag' (voorjaar) van de stichting Nederland Schoon.

Kwaliteitsverbetering verblijfsrecreatie

Streefbeeld

De ondernemers in deze sector werken continu aan verbetering van de kwaliteit van hun product. Diverse bedrijven hebben bedrijfsomgevingsplannen gemaakt en uitgevoerd. Hier is op de campings/bungalowparken vooral aandacht geschonken aan een goede landschappelijke inpassing en grotere standplaatsen. Er is een totaaloverzicht beschikbaar van de grondbehoefte die daarvoor nodig is. Daarbij staat de specifieke sfeer, beleving en persoonlijke service centraal. Accommodaties passen bij de karakteristieke streekeigen bebouwing. Gastheerschap, milieu en duurzaamheid staan bij alle verblijfsrecreatie hoog in het vaandel. De Greenkey wordt door alle recreatiebedrijven als meet- en verbeterinstrument gebruikt.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan blijft ook in de komende periode de recreatiesector uitnodigen om de kwaliteit van het recreatieve aanbod verder te verhogen. Een economisch gezonde bedrijfsvoering is daarbij een punt van aandacht. De gekozen oplossingen dienen zowel de kwaliteit van de accommodatie als per saldo ook de kwaliteit van de omgeving te verhogen en positief bij te dragen aan de specifieke kenmerken van het Drentsche Aa-gebied.

Het Overlegorgaan zal meewerken aan het verschaffen van daadwerkelijke ruimte voor kwaliteitsverbetering. Het Overlegorgaan streeft er naar dat alle recreatiebedrijven in het gebied de Greenkey als meet- en verbeterinstrument gebruiken.

Argumentatie

Veel van de bestaande verblijfsaccommodaties hebben behoefte aan kwaliteitsverbetering. De klant heeft behoefte aan meer ruimte, comfort en een specifieke sfeer op de verblijfsaccommodatie. Daarnaast kan de landschappelijke inpassing in veel gevallen veel beter. Hiervoor is vaak extra ruimte nodig. Om dit proces in goede banen te leiden is het wenselijk dat ondernemers bedrijfsomgevingsplannen maken waarbij een visie wordt ontwikkeld op kwaliteitsverbetering die past binnen de specifieke natuurlijke en landschappelijke kwaliteiten van het stroomdallandschap. Soms kan verplaatsing van een bedrijf een goede optie zijn als de mogelijkheid zich voordoet. Vrijkomende boerderijen bieden in dit opzicht kansen. Dit vraagt om economisch sterke bedrijven en dat is dus ook voor de overige partners in het Overlegorgaan een punt van aandacht.
De Natuur en Milieufederatie Drenthe en Recron zijn in samenwerking met de Provincie Drenthe, de Drentse gemeenten en het Recreatieschap het project 'Natuurlijk Recreatie Drenthe' gestart om dit proces van innovatie en vernieuwing te stimuleren.

Maatregelen

- Continuering bestaande inzet op het realiseren van kwaliteitsverbeteringen recreatievoorzieningen door verbeteren van gastheerschap en milieuzorg. De 'Green Key' is voor dit laatste aspect een belangrijk instrument. Hierbij optimaal gebruik maken van het project 'Natuurlijk Recreatie Drenthe' om te innoveren.
- Verduurzaming recreatiesector in het Nationaal Park en het Nationaal Landschap Drentsche Aa: toewerken naar 'Charter for sustainable tourism Europarc', met het label 'Green Key' als basis.
- De ervaringen worden regelmatig onder de beroepsgenoten uitgewisseld. Succesvolle ondernemers worden extra in het zonnetje gezet. Het streven is dat in 2020 nagenoeg alle bedrijven meedoen.

Bereikbaarheid en ontsluiting

Streefbeeld

De ontsluiting voor allerlei vormen van langzaam verkeer in het gebied is sterk verbeterd. Uitgangspunt is een goede bereikbaarheid van het gebied, rekening houdend met de kwetsbaarheid. De kwaliteit van het wandelpadennetwerk is toegenomen. Daardoor zijn wandelen en fietsen als activiteit sterk toegenomen. Tevens zijn er diverse mogelijkheden voor paardrijden. Alle landschapsvormen kunnen optimaal worden beleefd. Op diverse strategische punten in het gebied zijn grotere of kleinere 'toegangspoorten' ontwikkeld, waar men de auto kan parkeren, informatie kan inwinnen, koffie kan drinken en eventueel een fiets kan huren. Bezoekers worden via bebording naar deze toegangspoorten geleid. Het zijn de toegangspoorten tot het Drentsche Aa-gebied. Diverse deelgebieden zijn autoluw gemaakt. Dit heeft de beleving van rust verbeterd. Onveilige situaties in het gebied zijn in het gebied weggewerkt.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan streeft naar een goede ontsluiting en zonering van het gebied voor met name langzaam verkeer. De specifieke gebiedskwaliteiten van het Drentsche Aa-gebied worden

optimaal beleefbaar gemaakt voor fietsers, wandelaars en paardrijders. Het Overlegorgaan blijft inzetten op het terugdringen van het autoverkeer, met name op de zandpaden in het gebied. Hierbij houdt zij wel rekening met het behoud van een goede ontsluiting per auto voor bewoners, landbouwverkeer, ouderen en gehandicapten. Een gezamenlijk gebruik van parkeervoorzieningen kan helpen om de dorpen van overtollig autoverkeer te ontlasten. Ten slotte heeft ook de veiligheid van het recreatieve verkeer op landbouw- en ruilverkavelingswegen de aandacht van het Overlegorgaan.

Argumentatie

Een goede ontsluiting voor langzaam verkeer hoort bij de kernkwaliteiten van het gebied. Er is veel vraag naar en behoefte aan een actieve beleving van de natuur en het landschap. Hierbij dienen de specifieke natuur- en landschapswaarden te worden ontsloten mits de natuur- of landschapswaarden niet onevenredig worden aangetast. Rust en stilte zijn belangrijke belevingsaspecten. Een (auto) mobiliteit beperkend beleid past goed bij het karakter van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap. Naar het oordeel van het Overlegorgaan dient het gebied wel goed toegankelijk te blijven voor hen die voor werk of woning va het gebied afhankelijk zijn en voor ouderen en gehandicapten, die voor hun mobiliteit van de auto afhankelijk zijn.

Bij actieve vormen van beleving gaat het om variatie en originaliteit: naast fietsen en wandelen ook mogelijkheden voor mountainbiken, paardrijden, struinen en spannende doorsteken door de beek. Op deze wijze ontstaat een netwerk van diverse mogelijkheden voor langzaam verkeer. Deze netwerken worden ontsloten en gepromoot door zogenoemde (kleinschalige!) natuurtransferia: dit zijn de knooppunten of de poorten in het netwerk, waar auto's kunnen worden geparkeerd, fietsen kunnen worden gehuurd en (route)informatie kan worden ingewonnen.

Maatregelen

- Inrichting nieuwe recreatieve toegangspoorten in Deurze (2013). Hier vooral het thema water goed uitwerken, zodat mensen weten waar ze naar toe kunnen als ze de beek willen beleven. Hier wordt ook aansluitend het Drentsche Aa-familiepad gerealiseerd door de gemeente Assen, onder meer ten behoeve van mindervalide mensen.
- Aansluiten bij ontwikkelingen Gasselterveld (zie ook Gebiedsvisie Gasselterveld.)
- Inrichten toeristische knooppunten Balloo en Kymmelsberg (Schipborg). Het ontwerp en de uitvoering van het knooppunt Balloo vinden in 2013 plaats in het kader van de herontwikkeling van de schaapskooi en omgeving
- Uniform beheer ontwikkelen voor recreatieve toegangspoorten en knooppunten uit het Levend bezoekersnetwerk.
- Ontwikkelen van routes voor specifieke sportieve vormen van langzaam verkeer (mountainbiken, paardrijden, skaten, hardlopen, struinen e.d.), passend binnen de voorgenomen recreatiezonering. In dat kader ook: het realiseren van een 2e fase ATB-route Drentsche Aa Noord, zodat een complete verbindingsroute ontstaat met bestaande ATB-route Drentsche Aa Zuid.
- Uitbreiden en kwaliteitsverbetering van de bestaande fiets- en wandelroutes (set kwaliteitseisen omtrent breedte, verharding, belevingaspecten van alle landschapstypen). De uitbreiding dient vooral te worden gezocht in de vorm van herstel van oude (historische) wegen en paden.
- Verkennen mogelijkheden voor herstel van de wandelroute 'Wandelspoor' rondom Anderen, met als onderdeel de doorsteek door het Andersche Diep / Rolderdiep.
- Aanleg van meer zitbanken in het gebied, op basis van sponsoring en/of adoptie (onderhoud) door dorpen
- Het stelsel van wandel- en fietspaden wordt zoveel mogelijk aangesloten op het dagrecreatieve voorzieningennetwerk.
- Kansen benutten om kerkpaden en schouwpaden voor wandelaars open te stellen
- Afsluiten van zandwegen voor gemotoriseerd verkeer.

Zie ook pag 48 over regulering van de mobiliteit.

Tegengaan permanente bewoning van recreatiewoningen en stacaravans

Streefbeeld

De permanente bewoning van recreatiewoningen en stacaravans behoort door een planmatige aanpak, goede voorlichting en een strenge handhaving in 2020 tot het verleden. Enkele ongewenste locaties zijn gesaneerd.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan zet in op het tegengaan van permanente bewoning, door goede voorlichting en strenge handhaving.

Argumentatie

Permanente bewoning van recreatiewoningen wordt vanuit de diverse overheidsinstanties tegengegaan. Gemeenten hebben hiervoor sinds kort ruimere mogelijkheden gekregen.

Maatregelen

- Het geven van voorlichting aan bewoners en ondernemers van recreatiecomplexen. Daarbij wordt de nadruk gelegd op strengere controle en handhaving
- Geld en middelen vrijmaken voor handhaving
- Uitwerken en opzetten van een Recreatiefonds waarmee een 'warme sanering' kan worden gerealiseerd.

9. Communicatie en educatie: beleving, betrokkenheid en participatie

Toekomstbeeld

In het toekomstbeeld voor communicatie en educatie speelt het informeren en betrekken van mensen bij het gebied een grote rol. De volgorde is ongeveer als volgt: beleving à interesse wekken à voorlichting geven à educatie à betrokkenheid en participatie. Na de eerste kennismaking volgt een betrokkenheid op allerlei niveaus.

Betrokkenheid en participatie van bezoekers zijn dus belangrijke elementen in de communicatie en educatieproducten. Er wordt veel aandacht geschonken aan de bewoners en ondernemers van het gebied zelf. Er wordt regelmatig gecommuniceerd over beleid en beheer en over de uitvoeringsprojecten van het Nationaal Landschap. Bewoners en ondernemers worden daarin betrokken. Dit heeft geleid tot een sterke betrokkenheid bij het gebied en groot draagvlak onder bewoners en ondernemers in het gebied. Er wordt op een goede manier samengewerkt met de andere thematische belangen in het gebied.

Thematische uitwerking

Kennis, beleving, betrokkenheid en participatie

Streefbeeld

De communicatie en de educatie zijn gericht op een intensieve betrokkenheid en participatie van zowel bewoners en ondernemers als bezoekers van het gebied. Betrokkenheid en participatie worden opgebouwd in de volgorde van:

1. interesse wekken en mensen van het gebied laten genieten;
2. kennis van het gebied;
3. betrokkenheid en draagvlak vergroten;
4. actieve deelname aan de gebiedsontwikkeling (participatie).

De bewoners en bezoekers genieten van de natuur en het landschap, de cultuurhistorie van het gebied, de ontwikkelingen in de landbouw en de onderlinge relaties tussen de samenstellende delen in het gebied van de Drentsche Aa. Er is kennis over het ontstaan ervan. Men begrijpt de diverse maatregelen die ten behoeve van de gebiedsontwikkeling worden genomen en er is interesse in het resultaat. Bewoners en regelmatige bezoekers nemen actief deel aan activiteiten die hiermee samenhangen.

De communicatie en educatie richt zich op het totale 'Nationaal Landschap Drentsche Aa'. Door de inzet van communicatie en educatie ontstaat in het gebied een gezamenlijk gevoel van trots om bij te dragen aan het product 'Drentsche Aa'.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan wil de aspecten communicatie en educatie langs de genoemde lijn verder uitwerken door de ontwikkeling van een breed pakket van producten die betrekking hebben op zowel het aanbieden van aantrekkelijke belevenissen (ervaren) als op het aanbieden van inhoudelijk kennis (weten) en mogelijkheden voor actieve betrokkenheid en participatie (zich verantwoordelijk voelen). De producten richten zich, naast de bezoeker, op de bewoners en de ondernemers in het gebied. Het Overlegorgaan zal de samenwerking en de professionalisering van de diverse participanten rond communicatie en educatie bevorderen.

Argumentatie

Uit ervaring blijkt dat effectieve communicatie en educatie niet alleen uit kennisoverdracht bestaan. Beleving en interesse wekken, zijn minstens zo belangrijk en vaak een voorwaarde voor kennisoverdracht en later ook: verantwoordelijkheid nemen. Een actieve inzet van bewoners, ondernemers en andere betrokkenen om het Nationaal Landschap tot een succes te maken, is het uiteindelijke doel van de communicatie en de educatie. Een goede regie tussen de diverse aanbieders is daarbij een belangrijke succesfactor.

Vooral in de eerste BIO-plan periode is veel energie gestoken in het betrekken van de bewoners en de ondernemers bij de ontwikkelingen in het gebied. De gebiedspromotie is op poten gezet en er is een netwerk gecreëerd van samenwerkende ondernemers, de Tourist Infopunten (TIP's), vrijwilligers, terreinbeheerders en anderen die communicatie en educatie aanbieden. Uit het bewonersonderzoek

uit 2010 is gebleken dat het Drentsche Aa-gebied onder de namen Nationaal beek- en esdorpenlandschap en Nationaal Landschap Drentsche Aa een grote naamsbekendheid heeft. Het beleid is veel minder bekend.

Kansen voor communicatie en educatie over het gebied zijn er ook door het aangaan van slimme combinaties, bijvoorbeeld door het Drents Museum meer bij de voorlichting over de archeologie in het gebied te betrekken. Het Hoger Onderwijs zou lespakketten en studieopdrachten kunnen verzorgen in het Drentsche Aa-gebied en daarmee kunnen bijdragen aan de kennis over het gebied.

Het communicatie- en educatiebeleid staat overigens onder druk. De communicatie- en educatietaken van Staatsbosbeheer worden niet meer standaard vanuit het Rijk gefinancierd. Het geld hiervoor zal elders moeten worden verdiend.

Maatregelen

- Actualiseren van het huidige communicatieplan (2006 – 2010)
- Ondanks financieel moeilijke tijden instandhouden van het bestaande netwerk van aanbieders van communicatie en educatie: naast de NME-sector behoren ook de Tourist Infopunten (TIP's), diverse ondernemers en de natuurorganisaties daartoe. Het IVN draagt zorg voor de regie tussen de diverse activiteiten.
- Op peil houden en ontwikkelen van een breed pakket van communicatie- en educatieproducten dat inspeelt op zowel gevoel en beleving als op kennisverbreding en op actieve betrokkenheid en participatie, veldwerk of organisatie.
- Promotie van het Gebiedsfonds Drentsche Aa en koppeling aan de gedachte van een sterk gebiedsmerk. Bezoekers, vakantiegangers, inwoners en ondernemers wordt gevraagd via een 'vrije gift' een donatie te doen aan het Gebiedsfonds Drentsche Aa. (Zie ook par. 11.2.3).
- Ook in de nieuwe planperiode gebiedsbewoners specifiek blijven betrekken bij het operationele beheer van natuur en landschap. Idem bij het waterbeheer.
- Voortzetting van het Drentsche Aa gidsennetwerk en excursieprogramma. Dit is het opleiden en coördineren van breed georiënteerde en onderlegde Nationaal Park gidsen, die elk daarnaast hun eigen specialiteit hebben (water, landbouw, natuur, recreatie, cultuurhistorie, et cetera), afhankelijk van hun achtergrond of interesse.
- Voortzetten van het leertraject voor gastheerschap voor gebiedsondernemers en andere aanbieders van communicatie- en educatieproducten.
- Jaarlijks promoten van en stimuleren deelname aan de landelijke 'Natuurwerkdag' (najaar).
- Ontwikkelen van een kaart van het werkgebied van de verschillende vrijwilligersorganisaties ('Vrijwilligerskaart Drentsche Aa'). Met de samenwerking tussen Provincie, IVN, de werkgroep Siepelveen, Staatsbosbeheer, Landschapsbeheer Drenthe, de Natuur- en Milieufederatie Drenthe, de lokale boermarke, Dorpsbelangen en Drentsche Aa gastheren en -vrouwen als voorbeeld, nieuwe mogelijkheden verkennen en in beeld brengen.
- Voortzetting vijfjarige Cyclus van draagvlak- behoeften- en recreatieonderzoek.
- Organiseren, ontwikkelen en of verzorgen van cursussen voor diverse doelgroepen zoals een 'Drentsche Aa bewonerscursus' en een cursus 'Drentsche Aa flora en fauna'.
- voortzetting van Drentsche Aa thema-avonden voor gebiedsbewoners en overige geïnteresseerden.

Doelgroepen

Streefbeeld

De communicatie en de educatie in het Drentsche Aa-gebied zijn al op korte termijn toegespitst op:

- de bewoners van het gebied,
- de bezoekers van het Nationaal Landschap en
- diverse vormen van onderwijs.

Er zijn daarnaast middelen en programma's uitgewerkt voor de volgende specifieke doelgroepen:

- kinderen,
- diverse onderwijssectoren (BO + VO + beroepsonderwijs + RUG),
- bestuurders en
- ondernemers.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan zal het doelgroepenbeleid in bovengenoemde zin uitwerken.

Argumentatie

Voor een optimale communicatie en educatie is een breed en samenhangend doelgroepenbeleid onontbeerlijk. Deze onderling samenhangende visie moet bij alle betrokken aanbieders 'tussen de oren zitten'. Hiervoor kan de huidige professionele ondersteuning niet worden gemist. De huidige bemensing wordt vooral vanuit het Rijk gefinancierd voor het oorspronkelijke Nationale-park gedeelte. Vanuit de gezamenlijke filosofie voor het gehele Drentsche Aa-gebied is een formele uitbreiding van het werkgebied gewenst
De keuze van de doelgroepen is hierboven reeds beargumenteerd.

Maatregel

- Continueren van de betaalde communicatie- en educatie-inzet door het IVN in 2013 en daarna, door het Rijk en aanvullend gefinancierd door verschillende partners voor inzet in het totale Drentsche Aa-gebied.

Middelen

Streefbeeld

Bij de communicatie en educatie wordt in 2020 gebruikgemaakt van een mix van mediavormen: zowel schriftelijk, audiovisueel, digitaal en in de vorm van cursussen en activiteiten. Er zijn onder meer folders, een internetsite,

documentaires, free publicity, populaire tijdschriften en informatiepunten ontwikkeld. Ook wordt er gebruik gemaakt van nieuwe (sociale) media om het gebied onder de aandacht te brengen. Er is een scala aan activiteiten die een beroep doen op de beleving van mensen (horen, zien, voelen en ruiken). Deze mix is optimaal op elkaar afgestemd. Er wordt gewaakt voor 'overkill'; een evenwichtig aanbod is essentieel. De juiste mix wordt bereikt door evaluatie en onderzoek vergezeld van een hechte samenwerking van alle betrokkenen. Er is een duidelijke taakverdeling tussen de diverse partners. Communicatie, educatie en promotie leidt tot een verhoogde interesse bij bewoners en bezoekers van het gebied. Deze worden gestimuleerd om het gebied actief te ontdekken. Communicatie heeft daarmee tegelijkertijd een sturende functie in het gebruik en zonering van het Nationaal beek en esdorpenlandschap. Daarom zijn de communicaties- en educatieproducten afgestemd op de kwetsbaarheid van het gebied. De middelen passen bij het idee van een tweezijdige communicatie. Er is voldoende budget voor innovatieve productontwikkeling. Er is flink geïnvesteerd in de ontwikkeling van de digitale informatievoorziening.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan kiest bij de inzet van middelen voor een evenwichtige mix van verschillende mediavormen. Daarbij is afstemming nodig met het 'levend' netwerk van informatiepunten (zie 9.2.4). Er wordt gewaakt voor een 'overkill' aan informatie (bijvoorbeeld een woud van folders). De waardering van bewoners en bezoekers voor dit aanbod wordt regelmatig gepeild. Onderzocht wordt hoe de nieuwe (sociale) media voor het gebied kunnen worden ingezet. Gebruik en onderzoek kunnen aanleiding geven voor bijstelling van de middelen.
Het Overlegorgaan zal zich inzetten voor het op peil houden van de financiering van de communicatie en de educatie.

Argumentatie

Door in te zetten op een mix van mediavormen worden veel doelgroepen bereikt. De diverse mediavormen kunnen elkaar versterken. Moderne mediavormen, zoals internet, bieden mogelijkheden voor tweezijdige communicatie. Een 'overkill' aan informatie werkt echter averechts of wekt zelfs irritatie op bij de ontvangers. In 2012 is een communicatieplan opgesteld, dat voor de inzet van communicatie- en educatiemiddelen de basis vormt.

Bestaande sociale media zijn: www.facebook.com/DrentscheAa en twitter: @npdrentscheaa. Begin 2013 is de eerste downloadbare route online gegaan op www.annodrenthe.nu.

Maatregelen

- Het continueren van een goede mix van kwalitatief hoogwaardige communicatie- en informatievoorzieningen en informatiepunten over het Nationaal beek- en esdorpenlandschap. Hierbij aandacht voor het bestand aan folders, de beschikbaarheid van een internetplek, free publicity en media-aandacht in de dag- en weekbladen en de regionale huis-aan-huisbladen. De website www.drentscheaa.nlblijft hiervoor de basis.
- Ontwikkelen, onderhouden en vernieuwen van specifieke communicatie- en educatieactiviteiten, zoals cursussen, workshops, excursies, bijeenkomsten voor bewoners, ondernemers, bestuurders, ambtenaren en specifieke activiteiten voor jeugd en jongeren, bewonersdagen, fairs/Nationaal Park dagen, etc.
- Ontwikkelen van een visie op inzet van het reguliere onderwijs (BO/VO/HBO en WO) ten behoeve van de betrokkenheid bij het Drentsche Aa-gebied. In dat kader ook het ontwikkelen van maatwerkactiviteiten en onderwijsproducten die aansluiten op het onderwijscurriculum.
- Het zoeken en vinden van aanvullende vormen van financiering.
- Inzetten op informatievoorziening via nieuwe (sociale) media, zoals de (reeds bestaande) facebookpagina en de Twitter-account, mogelijk ook LinkedIn.
- Uitwerken en realiseren van een 'Drentsche Aa-app'.
- In jubileumjaren extra oplage van Doorstroom en/of Op Stap-kranten uitgeven. Bij voorbeeld om ook heel Assen eenmalig Doorstroom te kunnen toesturen.
- Ontwikkelen van educatieve arrangementen met kenniscentra in de omgeving, zoals het Drents Museum, historische verenigingen en Drents Archief.

Het Levend bezoekersnetwerk

Streefbeeld

De functie van 'bezoekerscentrum' wordt in het Nationaal beek- en esdorpenlandschap – anders dan gebruikelijk – ingevuld door het zogenoemde 'Levend bezoekersnetwerk', een samenhangend netwerk van informatiepunten. Communicatie en educatie zijn daardoor over het gehele gebied verspreid. Het Levend bezoekersnetwerk gaat uit van de gedachte dat het totaal aan informatiepunten (gastheren en -vrouwen, infozuilen, etc.) gezamenlijk het bezoekerscentrum vormen en dat de mensen die in het gebied wonen en werken daar zelf nauw bij betrokken zijn (voor zover men wil en kan). Het netwerk wordt gefaseerd over een aantal jaren opgezet en onderhouden.

Een deel van dit netwerk bestaat uit vaste concentratiepunten van communicatie en educatie. Per dorp kan een winkel, koffie- en theeschenkerij, TIP, land- of tuinbouwbedrijf, kampeerterrein of werkschuur als informatiesteunpunt worden ingericht. Elk steunpunt brengt zijn eigen specialisme in, gebaseerd op een totaalplan voor het gehele netwerk. De thema's hebben bijvoorbeeld betrekking op 'water', 'landbouw', 'natuur en landschap', 'cultuurhistorie' en 'recreatie'.
Het vaste netwerk kent ook een aantal informatiezuilen Bij Toegangspoorten en Knooppunten. Het vaste deel van het

netwerk kent bovendien informatiepanelen en educatieve grondwatermeters op geschikte plaatsen in het gebied.

Het netwerk kent daarnaast een flexibel deel. Dit bestaat vooral uit activiteiten van (groepen) mensen. Er is een Drentsche Aa gidsengroep inzetbaar voor verschillende groepen. Ook voor onderwijs en educatie van bezoekende groepen en scholen zijn gidsen paraat. In en rond de onderdelen van het netwerk worden diverse communicatie- en educatieproducten aangeboden. Centraal in de informatievoorziening staan op een aansprekende manier de achtergronden van de ontwikkeling van het beek- en esdorpenlandschap, de rol van de landbouwers en de natuur- en waterbeheerders. Mede ten behoeve van deze communicatie en educatie zijn folders en ander voorlichtingsmateriaal beschikbaar. De ondernemers geven vorm aan goed gastheerschap.
Tenslotte kan een bijzondere invulling van het flexibele netwerk komen uit de culturele en de expressieve hoek. Oudere bewoners kunnen als cultuurhistorische dorpsgids optreden of ergens op een markante plek in het veld of aan de gelagtafel over de streek vertellen. Lokale toneelverenigingen, verhalenvertellers, straattoneel, openluchtvoorstellingen en kunstworkshops dragen elk bij aan de cultuurexpressie van het gebied, evenals literaire natuur- en dorpswandelingen.

Via het onderwijs zijn in dit streefbeeld projecten opgezet voor de schooljeugd (BO en VO) waardoor inzicht ontstaat in het ontstaan, de ontwikkeling en het gebruik van het Drentsche Aa-gebied. Diverse agrarische bedrijven zijn opengesteld om bezoekers een beter begrip bij te brengen van de rol van de landbouw in het gebied.

Er is voldoende oog voor de betaalbaarheid van deze voorzieningen. Het totale netwerk wordt gecoördineerd door het IVN, i.c. door de Coördinator Communicatie en Educatie.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan zet de ontwikkeling van een 'Levend bezoekersnetwerk' in de vorm van een samenhangend netwerk van informatiepunten voort, in plaats van de meer traditionele invulling van één enkele centrale ontvangst- en tentoonstellingsruimte. Er is in de eerste periode van het BIO-plan begonnen met een basisnetwerk, in de loop van de tweede BIO-plan periode wordt het uitgebreid tot het hierboven beschreven streefbeeld. De belangrijkste punten in het netwerk dienen bemenst te zijn. Het basisnetwerk is gekoppeld aan bestaande voorzieningen, zoals horecagelegenheden, TIP's en bezoekboerderijen. Daarnaast streeft het Overlegorgaan er naar om ook andere, bestaande voorzieningen bij het netwerk te betrekken. Hier is niet voorzien in extra personeel, maar het Overlegorgaan zal zich inzetten voor voldoende training op inhoud en gastheerschap van het betrokken personeel.

Elk steunpunt heeft een specifiek thema, afgeleid van de directe omgeving waarin dit steunpunt is gevestigd, naast een deel algemene informatie over het gebied. De informatiepunten dienen door het gebruik van het logo van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap duidelijk herkenbaar te zijn.
Voor de steunpunten wordt een uitgebreid activiteitenprogramma ontwikkeld. Dit programma is ten dele geschikt gemaakt voor scholen die in de regio gevestigd of op bezoek zijn. De aansluiting van de diverse steunpunten op het wandel- en fietspadennet is voor de commissie een aandachtspunt.

Argumentatie

In het eerste BIO-plan besloot het Overlegorgaan géén centraal bezoekerscentrum, maar een verspreid liggend, kleinschalig en actief vanuit de ondernemers ontwikkeld netwerk op te zetten: het 'Levend bezoekersnetwerk Drentsche Aa'. Eind 2012 maakten meer dan 60 bedrijven hier deel van uit en zijn ruim 90 gastheren en gastvrouwen opgeleid.
De reden is dat Het Drentsche Aa-gebied zich door zijn grootte en zijn ligging tussen diverse bevolkingscentra minder goed leent voor een centraal bezoekerscentrum. Een duidelijke en vanzelfsprekende 'natuurlijke entree' als vestigingsplaats ontbreekt in het gebied. Een centraal bezoekerscentrum kost erg veel geld en is duur in de exploitatie. Ook veroorzaken de betere bezoekerscentra periodiek grote verkeersstromen, wat voor dit gebied minder wenselijk is. Daar staat tegenover dat juist een initiatief als het Drentsche Aa-gebied zich uitstekend leent voor een netwerk van kleinere voorzieningen, in de dorpen en bij ondernemers. Dit biedt ook de mogelijkheid om per voorziening een thema te kiezen. Een netwerk van thematische steunpunten geeft bovendien variatie en nodigt uit tot een verkenning van het gebied door een rondtocht langs de verschillende steunpunten.

Maatregelen

- Blijven investeren in het Levend bezoekersnetwerk Drentsche Aa om filosofie, kwaliteit en het netwerk van gastheren en gastvrouwen in stand te houden, uit te breiden en te vernieuwen. Er wordt gewerkt aan een verdere professionalisering, onder meer door middel van cursussen over gastheerschap.
- Voortzetting van de training, scholing en coördinatie van het netwerk van gastheren en gastvrouwen.
- Benutten van de mogelijkheden/voorzieningen van het Openbaar Vervoersknooppunt Gieten als onderdeel van het Levend bezoekersnetwerk Drentsche Aa
- Onderzoeken in hoeverre nieuwe media kunnen bijdragen aan de doelen van het Levend bezoekersnetwerk, zoals 'augmented reality' en specifieke 'apps'.
- Jaarlijks organiseren van een ondernemersdag voor gastheren en gastvrouwen in het Drentsche Aa-gebied.
- 2 keer per jaar de nieuwsbrief Doorstroom huis-aan-huis verspreiden in het Nationaal Landschap Drentsche Aa (oplage 22.500).
- 6 keer jaar een digitale nieuwsbrief via www.drentscheaa.nl.

10. Wonen en leefbaarheid in de dorpen

Toekomstbeeld

De dorpelingen zijn zich op termijn bewust dat een gezamenlijk actieve inzet nodig is om de dorpen in de toekomst leefbaar te houden. Er is een duidelijke structuur, zowel binnen de dorpen als daartussen. Zij gebruiken hiervoor onder meer het platform van overleg vanuit het Nationaal beek- en esdorpenlandschap. De dorpsgemeenschappen zijn actief betrokken bij de ontwikkeling van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap. Hun grote lokale kennis is hiervoor van essentieel belang. Er is hierdoor een groot draagvlak voor het beek- en esdorpenlandschap. Er worden diverse instrumenten ingezet om vorm te geven aan het behoud van de unieke landschappelijke en culturele identiteit van de dorpen. Er is veel aandacht voor instrumenten die de leefbaarheid in de dorpen bevorderen. Beheerste groei en ontwikkeling van de dorpen zijn mogelijk voor zover nodig om de dorpen leefbaar en vitaal te houden. Voor alle dorpen zijn, samen met de bevolking, dorpsomgevingsplannen opgesteld en uitgewerkt, waardoor de omgevingskwaliteit aanzienlijk is verbeterd. Ook zijn met betrekking tot het bouwen in het groen diverse innovatieve projecten gerealiseerd. Het gaat hierbij om kleinschalige nieuwe bebouwing die optimaal past in het landschap.

Thematische uitwerking

Dorpsomgevingsplannen

Streefbeeld

Voor verscheidene dorpen zijn, samen met de bevolking, dorpsomgevingsplannen opgesteld en uitgewerkt. Deze plannen richten zich, langs de weg van een lokaal ontwikkelingsprogramma, op zowel de leefbaarheid als op de beeldkwaliteit van de dorpen. In deze tweede BIO-plan periode richten de dorpen zich op de uitvoering van de plannen. Er is in deze plannen veel aandacht voor de specifieke kenmerken van het landschap en voor de cultuurhistorie van het gebied. In dit kader wordt geëxperimenteerd met de ontwikkelingsgerichte landschapsstrategie 'Behoud door vernieuwing'. Op grond van het ontwikkelingsprogramma zijn diverse deelprojecten in uitvoering genomen.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan stimuleert de uitwerking van de dorpsomgevingsplannen - met de bovengenoemde kenmerken - voor alle dorpen in het gebied.

Argumentatie

Dorpsomgevingsplannen zijn een goed instrument om de ontwikkelingsgerichte landschapsstrategie en de betrokkenheid van de dorpsgemeenschappen vorm te geven. Voor een succesvolle ontwikkeling is personele en financiële ondersteuning nodig vanuit de overheden.

Maatregelen

- Uitwerken van de dorpsomgevingsplannen. Hierin onder meer de volgende aandachtspunten:
- auto-ontsluiting, ontsluiting voor langzaam verkeer, verkeersveiligheid en parkeren in de dorpskern;
- de harmonie van bebouwing en gehanteerde bouwstijlen, ontwikkelingsgericht aansluitend bij de bestaande structuren;
- verbetering van het groen in de leefomgeving, zowel ecologisch als recreatief;
- versterking van de structuur van het beek- en esdorpenlandschap;
- milieu en duurzaam bouwen;
- behoud van culturele en maatschappelijke functies, bij voorbeeld door samenwerking en multifunctioneel gebruik;
- afkoppeling regenwater van het rioolstelsel waar dit kan.
- Gefaseerd beschikbaar stellen van budget voor plannen en uitvoering.

Landschappelijk bouwen

Streefbeeld

Nieuw- en verbouw in de dorpsranden en in het buitengebied geschieden uitsluitend met de nodige zorg voor het omringende landschap. Er is hierover voldoende kennis beschikbaar. Gemeenten werken mee om dit via voorlichting en handhaving tot een succes te maken. Nieuw- en verbouw vinden bovendien plaats op basis van duurzame bouwtechnieken. Dit sluit vernieuwing en eigentijdse elementen niet uit; uitgangspunt is dat de nieuw- en verbouw goed harmonieren in de omgeving en de bijzondere kenmerken en kwaliteiten daarvan niet aantasten.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan wenst alleen mee te werken aan ontwikkelingen als het dorp beschikt over een gereed dorpsomgevingsplan, zoals bedoeld in het vorige thema. De integrale landschapsvisie vormt hierbij een belangrijk uitgangspunt.

Argumentatie

Zie pag 47

Maatregel

- Aandacht geven aan genoemde punten in de dorpsomgevingsplannen (zie pag 47).

Dorpen in het groen

Streefbeeld

In 2020 liggen alle dorpen in een groene omgeving. Storende dorpsranden komen niet meer voor. Ook Assen heeft een groene rand gekregen, in de vorm van een uitloopgebied met rijke natuurwaarden en opvang van stedelijk water van goede kwaliteit (project 'Assen aan de Aa').

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan zal de ontwikkeling van groene dorpsranden en een groene rand van Assen stimuleren, mits deze plaatsvindt in het kader van de ontwikkelingsgerichte landschapsstrategie, gericht op versterking van de kenmerken van het beek- en esdorpenlandschap.

Argumentatie

De ontwikkeling van de dorpsranden is van grote invloed op het karakter van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap en dient daarom met zorg te gebeuren. De ontwikkelingsgerichte landschapsstrategie 'behoud door vernieuwing' wordt hiervoor een goed kader geacht. De ontwikkeling kan worden ingepast in de dorpsomgevingsplannen, maar de overheden behouden hier een belangrijke toetsende en stimulerende verantwoordelijkheid.

Maatregelen

- Aandacht geven aan genoemde punten bij de ontwikkeling van dorpsomgevingsplannen.
- Projectmatig aanpakken van de groene stadsrand van Assen (project 'Assen aan de Aa'). Gemeente Assen is hierbij trekker.

Regulering mobiliteit

Streefbeeld

Mobiliteit is ook in het Nationaal Landschap goed gefaciliteerd. Verschillende verkeersstromen zijn zo veel mogelijk gescheiden. Recreanten en toeristen worden verleid om uitsluitend te voet of per fiets het gebied in te trekken. Voor dit doel zijn er op logische plaatsen aan de rand van het gebied vier nieuwe toeristische overstappunten ('toegangspoorten') ingericht:'Wedbroeken' bij Tynaarlo, 'Homanshof' in Anloo, 'Onder de Molen' in Rolde en 'De Aanleg' in Deurze, de laatste eind 2013.
Overlast van geparkeerde en rijdende auto's in dorpskernen is uitgebannen. Wegen in het buitengebied zijn veilig. De wegen zijn bovendien functioneel voor de agrarische en andere ondernemers in het gebied. Het gebied blijft goed bereikbaar met openbaar vervoer. Ook het Gasselterveld, in combinatie met het Boomkroonpad, is onderdeel van het Levend bezoekersnetwerk Drentsche Aa.

Operationele uitwerking

Mobiliteit is in het Nationaal beek- en esdorpenlandschap noodzakelijkerwijs vooral gebaseerd op autoverkeer. Het Overlegorgaan wil daarnaast het gebruik van de fiets stimuleren, omdat dit beter past bij de waarden van het gebied. Dat geldt zeker voor de recreanten die het gebied bezoeken. Voor deze categorie wil het Overlegorgaan het autogebruik beperken, door voorzieningen aan de randen van het gebied en uitstekende faciliteiten voor langzame vormen van vervoer, zoals wandelen en fietsen. Knelpunten en onveilige situaties in de dorpen en daarbuiten moeten worden voorkomen.

Het Overlegorgaan is ook van mening dat bij het ontwikkelen van mobiliteitsbeperkende maatregelen in het gebied voldoende aandacht moet bestaan voor de positie van de agrarische bedrijfsuitoefening.

Argumentatie

De economie van het gebied heeft veel te danken aan de recreatie en het toerisme. Deze mensen komen specifiek voor de rust en de ruimte. Auto's en andere vormen van gemotoriseerd verkeer passen daar slecht bij. Daar staat tegenover dat de bewoners van het gebied zelf juist baat hebben bij een goede bereikbaarheid, ook of juist per auto, maar ook bij rust en veiligheid in de dorpen. De (agrarische) ondernemers hebben op hun beurt veel belang bij veiligheid én een goede kwaliteit van de wegen op het platteland. In het Nationaal beek- en esdorpenlandschap is het dus schipperen tussen de verschillende mobiliteitswensen. Uitgangspunt is dat recreanten en toeristen verleid worden om het gebied zoveel mogelijk wandelend of per fiets te verkennen. Dit betekent wel dat bewoners en ondernemers rekening moeten houden met forse hoeveelheden langzaam verkeer in hun gebied.

Maatregelen

- Continuering van de bestaande inzet op:
- Instellen 60 km zones buiten de bebouwde kom
- Behoud zandwegen
- Auto- en motorluw maken van wegen in natuur- en recreatiegebieden
- 'Ontknopen' van de menging van landbouwverkeer, forensen en recreanten op landbouwwegen en (ruilverkaveling)wegen in het buitengebied
- In het mobiliteitsbeleid ruimte behouden voor agrarisch werkverkeer en mogelijkheden voor verbetering van de ontsluiting voor agrarisch verkeer nagaan.
- Aanpak Knooppunt (brink) Zeegse in combinatie met Schipborgerweg - Zeegsersteeg – Ruiterweg (Schipborg)

Inzet lokale kennis

Streefbeeld

De lokale kennis van de dorpelingen wordt bij het beleid van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap optimaal ingezet. Daardoor voelen dorpelingen zich actief betrokken bij 'hun' gebied en zijn zich bewust van het unieke gebied waarin ze wonen. De aandacht voor de kwaliteit van de leefomgeving is een vanzelfsprekend onderdeel geworden van de belangenbehartiging.

Participatieprogramma's zijn geënt op bestaande sociale netwerken in de regio's. Vooral de medewerking van zogenoemde domeinorganisaties (dorpsbelangen, boermarken, plattelandsvrouwen) zijn daarbij essentieel.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan hecht zeer aan de participatie van de dorpsgemeenschappen en de bestaande sociale netwerken in het gebied. Zij stimuleert de activiteiten die daarop gericht zijn, waaronder de uitwerking van de dorpsomgevingsplannen door de dorpen zelf en de sectorale uitwerking van dit BIO-plan 2.0 door de genoemde netwerken.
Nieuwe beleidsontwikkelingen in het gebied worden op dezelfde open manier met de regio besproken als de ontwikkeling van dit BIO-plan 2.0.

Argumenten

De betrokkenheid van de lokale bevolking bij het Nationaal beek- en esdorpenlandschap is van groot belang voor het succes als 'levend landschap' en voor de ontwikkeling van realistische plannen.

Lokale kennis is met name van belang bij het ontwikkelen van de 'ontwikkelingsgerichte landschapsstrategie', met name waar het de eco-historische en cultuurhistorische kennis van de bewoning van het landschap betreft.

Maatregelen

Stimuleren dat dorpsgemeenschappen en de bestaande sociale netwerken meedenken over de ontwikkelingsgerichte landschapsstrategie van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap. Dorpsomgevingsplannen en concrete projecten zijn hierbij belangrijk, maar ook de diverse communicatiemiddelen die het Overlegorgaan tot haar beschikking heeft (Nieuwsbrieven, regionale bladen, dorpskranten e.d.).
Stelselmatig nieuwe beleidsontwikkelingen in het gebied bespreken met de diverse dorpsgemeenschappen en sociale netwerken.
Realiseren van een digitale historische dorpsatlas voor het Drentsche Aa-gebied.

11. Organisatie van beheer en bestuur

Toekomstbeeld

Het Overlegorgaan is het platform waarin verantwoordelijke overheden en instanties met elkaar afspraken maken over de invulling van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa: zowel het Nationaal Park als het Nationaal Landschap. Voor het Nationaal beek- en esdorpenlandschap gelden de uitgangspunten van het nationale parkenbeleid, waarin natuur en landschap, natuurgerichte recreatie, voorlichting & educatie en ondersteunend onderzoek de pijlers vormen. Het Overlegorgaan vult dit in vanuit de verbrede doelstelling die voor dit gebied is gekozen en vanuit het motto 'Behoud door ontwikkeling'.

Het Overlegorgaan kent een brede vertegenwoordiging. Het werkt op basis van consensus. De deelnemende organisaties zorgen voor een doorvertaling van de genomen besluiten naar hun eigen beleid en voor voldoende ambtelijke ondersteuning.
Het Overlegorgaan laat zich adviseren door de Projectgroep Drentsche Aa, ondersteund door de werkgroep ECR. Er is een onafhankelijke voorzitter.

Samen zorgen de vertegenwoordigers van het Overlegorgaan en de werkgroepen dat de doelen van dit BIO-plan worden gehaald. Ook zorgen zij voor voldoende draagvlak bij de bewoners en betrokkenen bij dit mooie gebied. Het Overlegorgaan werkt voor buitenstaanders transparant. Ideeën van derden zijn welkom.

Het Overlegorgaan streeft er naar dat ook in de toekomst voldoende investeringen worden gedaan in de kwaliteiten van het gebied. Behalve de al genoemde thema's betreft dit ook de landbouwstructuur en de leefbaarheid in het gebied. Gezien de grote veranderingen in de financieringsstromen die aanstaande zijn, vergt dit de nodige creativiteit van alle betrokkenen.

Thematische uitwerking

Organisatie

Streefbeeld

In het gebied is een Overlegorgaan actief, dat is samengesteld uit vertegenwoordigers van de volgende geledingen:

- de gemeenten Assen, Aa en Hunze, Haren en Tynaarlo
- de Provincie Drenthe
- het Waterschap Hunze en Aa's
- het Waterbedrijf Groningen, mede namens de Waterleidingmaatschappij Drenthe
- de landbouw
- Staatsbosbeheer
- Natuur en Milieufederatie Drenthe, mede namens Het Drentse Landschap en Natuurmonumenten
- de recreatie en het toerisme
- de dorpsgemeenschappen
- Het Ministerie van Economische Zaken (adviseur).

Er is een voorzitter die niet is gebonden aan enig sectorbelang in het gebied.

Het Overlegorgaan vormt een platform dat de gezamenlijke filosofie van 'Behoud door ontwikkeling' bewaakt en bevordert. Het Orgaan heeft tot taak de regie te voeren over de ontwikkelingen binnen de begrenzing van het Nationaal Landschap. De diverse participanten in het Overlegorgaan behouden echter elk hun eigen verantwoordelijkheden. De vertegenwoordigers hebben voldoende mandaat om deze regiefunctie naar behoren te kunnen vervullen en om in dat kader gezamenlijk tot afspraken te komen.

Het Overlegorgaan laat zich ondersteunen door een ambtelijke projectgroep. Het secretariaat van het Overlegorgaan berust bij de Provincie Drenthe.

Voor de uitvoering van projecten werkt het Overlegorgaan aan de hand van een meerjarenactieprogramma. Op basis hiervan worden de beschikbare en nog te verwerven middelen geïntegreerd en gecoördineerd ingezet.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan zet zich in voor een goed functionerende overlegstructuur en voldoende middelen om het overeengekomen BIO-plan ook in deze tweede termijn voortvarend uit te voeren. De Provincie zorgt voor een secretaris van het Overlegorgaan. Het Overlegorgaan wordt ondersteund door een projectgroep. Een communicatieadviseur maakt eveneens deel uit van deze projectgroep. De projectgroep heeft tot taak de diverse besluiten van het Overlegorgaan ambtelijk voor te bereiden. Ook bereidt de projectgroep de monitoring en de evaluatie van de voortgang van de acties in dit BIO-plan 2.0 voor.

De 'Projectgroep Drentsche Aa' adviseert het Overlegorgaan op inhoudelijke onderdelen, vooral over inrichting, beheer en ontwikkeling van het Drentsche Aa-gebied. De projectgroep bestaat uit – veelal ambtelijke – vertegenwoordigers van:

- Provincie Drenthe
- Gemeenten Aa en Hunze, Assen, Haren en Tynaarlo
- Waterschap Hunze en Aa's
- Staatsbosbeheer
- Recreatiesector (Recron/Recreatieschap)
- Noordelijke Land- en Tuinbouw Organisatie (LTO-Noord)

- Brede Overleggroep Kleine Dorpen (BOKD)
- Waterbedrijf Groningen
- Dienst Landelijk Gebied (adviseur)
- IVN Consulentschap Drenthe (coördinator voorlichting en educatie)

Daarnaast is er de 'Werkgroep ECR'. Deze coördineert de activiteiten op het gebied van educatie, communicatie en natuurgerichte recreatie en ontwikkelt hierop haar visie.
In de werkgroep zijn vertegenwoordigd:
- IVN consulentschap Drenthe
- Secretariaat Nationaal Park en Nationaal Landschap Drentsche Aa
- Gemeente Tynaarlo (mede namens Aa en Hunze, Assen, Midden-Drenthe en Haren)
- Recreatiesector
- Waterschap Hunze en Aa's
- Gebiedsbewoner
- Staatsbosbeheer
- LTO-Noord
- Het Drentse Landschap

NB. Landelijk verzorgt het IVN (Vereniging voor natuur- en milieueducatie) de coördinatie van voorlichting en educatie binnen de Nationale Parken.

Argumenten

In de periode van het eerste BIO-plan heeft het begrip 'Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa' vorm gekregen. Door de geïntegreerde en gecoördineerde inzet van middelen kon goed worden ingespeeld op toekomstige beleidsontwikkelingen. Het Drentsche Aa-gebied is als Nationaal beek- en esdorpenlandschap deel gaan uitmaken van het stelsel van 18 nationale parken in Nederland. Hierdoor zijn extra financiële middelen vrijgekomen voor de uitvoering van het meerjarenactieprogramma. Er is veel in het gebied geïnvesteerd, zowel in financiële zin als in de sfeer van betrokkenheid en inzet van de bewoners. De verbrede doelstelling is van meerwaarde gebleken.

Het Overlegorgaan heeft zich in de afgelopen periode laten bijstaan door twee (deel ambtelijke) werkgroepen: de 'projectgroep en een werkgroep ECR (Educatie, Communicatie en Recreatie). In de praktijk blijkt dit een werkbare, efficiënte adviesstructuur, met voldoende dekking van de diverse beleidsthema's. Er is een thematische indeling, maar de samenstelling is in elke werkgroep breed, met voldoende evenwicht tussen de diverse geledingen in het gebied.

De Visitatiecommissie Nationale Parken, die het gebied op 12 oktober 2012 bezocht, had een zeer positief oordeel over de huidige organisatie van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap:
"De samenwerking tussen de partners wordt als goed en positief beoordeeld". (...). "De organisatorische opzet die is gekozen lijkt bijzonder efficiënt en effectief: er zijn korte lijnen en geen onnodige 'praatgroepen'. De sterke focus op de realisatie van projecten draagt bij aan dit beeld van een slagvaardige organisatie. In verband met de lopende decentralisatie van rijkstaken zal het vasthouden van de huidige, succesvolle organisatie in de komende tijd een belangrijk aandachtspunt moeten zijn. Wij pleiten ervoor met de provincie afspraken te maken die neerkomen op herbevestiging en misschien zelfs uitbreiding van de bevoegdheden van het Overlegorgaan".
En:
"De commissie heeft de indruk dat de (continuïteit van de) ambtelijke ondersteuning een belangrijke succesfactor vormt in de gebiedsontwikkeling die in de Drentsche Aa plaatsvindt. Alle partners hebben zich naar onze indruk, niet alleen bestuurlijk maar ook ambtelijk, goed gecommitteerd aan het gebiedsproces. Het lijkt van groot belang die ondersteuning voor de komende tijd goed te zekeren".

Maatregelen

- De werkwijze van een breed samengesteld Overlegorgaan en twee adviserende werkgroepen (Projectgroep Drentsche Aa en Werkgroep ECR) blijft gehandhaafd. In de samenstelling en taakopdrachten van deze groepen wordt voorlopig geen wijziging aangebracht.
- De voorzitter van het Overlegorgaan Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa is per 1 januari 2013 herbenoemd door Gedeputeerde Staten van Drenthe. Zijn opdracht is de belangen van het totale Drentsche Aa-gebied te behartigen. Door dit BIO-plan Drentsche Aa 2.0 door GS te laten vaststellen wordt ook beleidsmatig goedkeuring verleend aan het geformuleerde beleid. Het Overlegorgaan behoudt in de komende zijn ambtelijke ondersteuning.

Werkwijze

Streefbeeld

Het Nationaal beek- en esdorpenlandschap kenmerkt zich door een breed bestuurlijk draagvlak en een grote betrokkenheid van de deelnemers aan de organisatie. Hetzelfde geldt voor de bewoners en de ondernemers in het gebied. Dit is mede het gevolg van een enthousiaste en transparante werkwijze in de communicatie over de werkwijze en de resultaten van het Overlegorgaan. De huidige openheid wordt ook in de toekomst voortgezet.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan streeft naar een grote betrokkenheid van de bevolking van het gebied bij de ontwikkeling van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap. Daarvoor betracht zij optimale openheid van bestuur en een heldere communicatie over doelen en in te zetten middelen.
De vergaderingen van het Overlegorgaan zijn in beginsel openbaar. Deze worden tijdig via de plaatselijke media bekend gemaakt. Niet-leden hebben recht van inspreken. De vergaderstukken liggen voorafgaand aan de vergaderingen van het Overlegorgaan ter inzage.
Van de plannen en de voortgang van het beleid voor het Nationaal beek- en esdorpenlandschap zal een aantal keren per jaar verslag worden gedaan in de nieuwsbrief 'Doorstroom, die in de streek wordt verspreid.

Het Overlegorgaan draagt tevens zorg voor de verslaglegging in de vorm van een jaarverslag over de inzet van instrumenten en middelen: in de oneven jaren een korte opsomming van de resultaten en in de even jaren een uitgebreid verslag.

Het Overlegorgaan streeft tenslotte naar een duidelijk herkenbare identiteit van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap, zowel ruimtelijk als in schriftelijke uitingen en in de besluitvorming.

Argumenten

De Visitatiecommissie Nationale Parken schreef over de werkwijze van het Overlegorgaan als samenwerkingsverband: *"Nieuwsbrieven, bewonersdagen, Levend bezoekersnetwerk, excursies, cursussen, etc.: er wordt veel uit de kast gehaald om een goed draagvlak te behouden. Dat men niet alleen met de natuursector, maar ook met de agrarische- en de recreatiesector op goede voet staat, vloeit rechtstreeks voort uit de brede integrale aanpak die wordt gepraktiseerd".*

Het Beheer-, Inrichtings- en Ontwikkelingsplan (BIO-plan) kent vele acties en uitwerkingsprojecten. Voor een geïntegreerde inzet van middelen en om te voorzien in een bruikbaar toetsingskader is het noodzakelijk enkele projecten bij voorrang te ontwikkelen. De genoemde projecten schragen de integrale benadering die in dit gebied zo wordt gewenst.

Een aantal aanbevelingen uit het eerste BIO-plan is opnieuw benoemd om het Overlegorgaan een moderne, democratische vorm te geven. Hiertoe behoren onder meer een heldere en open structuur met inspreekmogelijkheden, een heldere communicatiestructuur en het afleggen van verantwoording.

Maatregelen

- Voortzetting van de huidige transparante werkwijze.
- Desgewenst presentaties verzorgen tijdens dorpsavonden
- Continueren jaarplanning nieuwsbrieven (met aandacht voor het gebruik van de nieuwe media).

Gebiedsfonds Drentsche Aa

Streefbeeld

Als één van de mogelijke financieringsbronnen maakt het Nationaal beek- en esdorpenlandschap gebruik van het gebiedsfonds van de Stichting Gebiedsfonds Drentsche Aa. Doel is vanuit de kwaliteit van het Nationaal Landschap Drentsche Aa eigen inkomsten te genereren en deze gezamenlijk te bundelen in het Gebiedsfonds. Via de Stichting Gebiedsfonds Drentsche Aa worden deze inkomsten weer in het gebied geïnvesteerd. Diverse participanten dragen aan dit fonds bij en de in het gebied werkzame vrijwilligers en ondernemers fungeren bij publieksactiviteiten als 'ambassadeur' van dit fonds. Het fonds staat ook open voor publieke financiering, bijvoorbeeld als cofinanciering van private investeringen in de gebiedskwaliteit.

Operationele uitwerking

Het Overlegorgaan zal het Gebiedsfonds actief onder de aandacht brengen.

Argumenten

Het Gebiedsfonds Drentsche Aa heeft een belangrijke symboolwaarde. Het geeft betrokkenheid bij het Drentsche Aa-gebied vorm en versterkt daarmee het draagvlak voor de ontwikkeling van het gebied. Het onderstreept dat het mooi houden van het gebied niet een zaak is van de overheid alleen, maar dat burgers, boeren, bedrijven en overheid het samen moeten doen. De rol van de vrijwilligers die in het Drentsche Aa-gebied 'als gastheer/gastvrouw en ambassadeur' werkzaam zijn is hierbij essentieel.

Maatregelen

- Actieve promotie van het Gebiedsfonds Drentsche Aa
- De Stichting Gebiedsfonds Drentsche Aa legt jaarlijks in het Overlegorgaan verantwoording af op basis van de jaarrekening.

12. Monitoring

Toekomstbeeld

Voor het Overlegorgaan is het van belang om goed zicht te hebben op het gebruik van het gebied, evenals op de ontwikkelingen in de diverse sectoren. Er is bovendien behoefte aan onderzoek dat het beheer van het gebied ondersteund (beheerondersteunend onderzoek). Het gewenste toekomstbeeld is daarom dat het Overlegorgaan op onderzoek gebaseerd, gefundeerde beslissingen kan nemen.

Thematische uitwerking

Argumenten

In het eerste BIO-plan is beperkt aandacht geschonken aan het aspect 'monitoring'. De Visitatiecommissie Nationale Parken schrijft hierover in haar advies:
"Het is een bekend beeld dat de Nationale Parken in ons land maar sporadisch toekomen aan het zelf entameren van (wetenschappelijk) onderzoek. Dat dit in De Drentsche Aa ook zo is achten wij niet verwonderlijk. Tegelijkertijd hebben we vastgesteld dat er een interessante aanzet is gemaakt met monitoring. Monitoring lijkt, juist bij dit park met zijn vele doelstellingen en projecten, van groot belang. Het ware te onderzoeken of hier op pragmatische wijze een vervolg aan kan worden gegeven. Vooral monitoring gericht op aspecten waar "door de partners aan de knoppen gedraaid kan worden", kan meerwaarde opleveren".

In 2007 is het lopende monitoringsonderzoek gerapporteerd. In deze rapportage is een systematische rubricering gemaakt van alle beschikbare monitoringsinspanningen in het Drentsche Aa-gebied, gekoppeld aan de doelstellingen in het eerste BIO-plan (zie bijlage 7. De thematische indeling van de doelstellingen uit dit plan is gebruikt om hierin ordening aan te brengen. In de samenvatting zijn enkele aansprekende voorbeelden uit het basisrapport gepresenteerd die de 'doel-maatregel–effectketen' illustreren. Voor sommige indicatoren kon zelfs een trend worden weergegeven. Voor andere indicatoren is in 2007 de nulmeting vastgelegd. In het najaar 2011 is vanuit het Drentsche Aa-gebied een werkbezoek gebracht aan het Nationaal Park Hoge Kempen & Regionaal Landschap Kempen en Maasland. Een van de conclusies daarvan is het belang van monitoren van bezoekersstromen. Door te laten zien hoeveel mensen jaarlijks naar het Drentsche Aa-gebied komen is de economische betekenis daarvan in beeld te brengen en daarmee het belang voor alle partijen om in het gebied te blijven investeren.

Maatregelen

- Herhalen van de monitoringrapportage uit 2007 met referentiejaar 2012
- Opzetten van een systematische monitoring van bezoekersstromen: auto's, wandelaars, fietsers en ruiters in samenwerking met Sensor City in Assen.
- Met enige regelmaat onderzoeken naar wensen en activiteitenpatroon van de doelgroepen.
- Het monitoren en met enige regelmaat evalueren wat de waardering van de ontvangers is voor de diverse mediavormen en andere voorlichtings- en educatieproducten is hiervan onderdeel.

13. Meerjarenactie-programma

Het onderstaande meerjarenactieprogramma is de voorlopige keuze van het Overlegorgaan voor de in te zetten acties. In de komende jaren zal het Overlegorgaan, net als in de voorafgaande periode, jaarlijks een meer gedetailleerde en voortschrijdende meerjarenbegroting opstellen. Als uitwerking daarvan wordt eveneens ieder jaar een bestedingenplan opgesteld voor het eerstkomende jaar. Beide worden jaarlijks vóór 1 december vastgesteld. Daarbij kunnen, al naar gelang de inzichten van dat moment, andere prioriteiten worden gesteld. Ook kunnen desgewenst nieuwe projecten worden toegevoegd of genoemde worden afgevoerd. De te financieren projecten moeten passen binnen het jaarlijks te besteden budget.
Het Overlegorgaan zal jaarlijks bepalen welk overleg er met de Provincie Drenthe en anderen nodig is over de (mede) financiering van de voornemens. Er is op dit moment over de financiering van projecten nog geen zekerheid te geven. Het meerjarenactieprogramma is met opzet ambitieus. Dat vraagt om de inzet van alle participanten bij de uitvoering, niet op de laatste plaats ook bij de financiering ervan.

Eind 2012 heeft de Provincie Drenthe voor het Nationaal Landschap Drentsche Aa een eenmalig Investeringsbudget beschikbaar gesteld van € 330.000,- met als voorwaarde dat hiermee een drievoudige investering wordt gerealiseerd door cofinanciering van onder meer de partners uit het Overlegorgaan.

In dit hoofdstuk zijn de diverse acties en maatregelen uit de voorgaande hoofdstukken samengevat in een meerjarenactieprogramma. Het programma geeft aan wie voor de uitvoering de eerstverantwoordelijke instantie is en wie bij de uitvoering dienen te worden betrokken. Tevens benoemt het programma de prioritaire acties van het Overlegorgaan.

Veel van de in dit BIO-plan genoemde acties zijn nog niet voldoende concreet om de kosten ervan nauwkeurig te kunnen schatten. In vrijwel alle gevallen zal cofinanciering vanuit andere bronnen noodzakelijk zijn.

Algemene projecten			
Nr	Actieproject	Primair verantwoordelijke	Overige betrokkenen
	Prioritaire acties		
1	**Zoeken naar nieuwe financieringsvormen via het Gebiedsfonds Drentsche Aa**	**Stichting Gebiedsfonds Drentsche Aa**	**Alle participanten**
2	**Inspelen op ontwikkelingen, zoals Regiopark (Regio Groningen-Assen) en Geopark de Hondsrug**	**Overlegorgaan**	**Alle participanten**
	Overige acties		
3	**Investeren in cultuur van samenwerking**	**Overlegorgaan**	**Alle participanten**
4	**Contact onderhouden met Provincie Groningen**	**Overlegorgaan**	**Provincie Drenthe**
5	**Nieuwsbrief en website blijven inzetten**	**Overlegorgaan**	**Alle participanten**
6	**50 jaar Gedachtenplan Drentsche Aa in 2015**	**Overlegorgaan, BOKD, RUG en provincie**	**Alle participanten**

Watersysteem centraal

Nr	Actieproject	Primair verantwoordelijke	Overige betrokkenen
	Prioritaire acties		
6	Uitvoeringsplan GGOR	Waterschap	Staatsbosbeheer, LTO
8	Uitvoeren waterbergingsopgave WB21	Waterschap	Provincie Drenthe, SBB, LTO
9	Prioriteiten verdrogingsbestrijding	Provincie	Staatsbosbeheer, Waterschap en LTO-Noord
10	Afronden KRW-maatregelen 1e fase	Waterschap	
	Overige acties		
11	Visie inbrengen in Watersysteemplan	Overlegorgaan	Waterschap
12	Herformuleren strategie waterbeleid	Waterschap	Overlegorgaan, Alle participanten
13	Projectmatig herstel genormaliseerde beken (KRW)	Waterschap	Staatsbosbeheer
14	Peilverhoging, waar zonder bezwaar en vervolg project "bomen in de beek" -> dynamiek beeklopen	Waterschap	Staatsbosbeheer
15	Hoofdwatergangen buiten natuurgebieden herdimensioneren	Waterschap	Staatsbosbeheer, LTO-Noord
16	Aankoppelen oude meanders	Waterschap	Staatsbosbeheer
17	Kansen benutten voor onderzoek naar minimaliseren van de effecten van de grondwaterwinning.	Waterbedrijven	Staatsbosbeheer, provincie en waterschap
18	Heroverwegen beheer en onderhoud oevers	Waterschap	Staatsbosbeheer, LTO
19	Hergebruik stedelijk afvalwater en afkoppelen	Gemeenten	
20	Uitvoeren projecten Landschapsvisie zichtbaarheid beken	SBB	Waterschap, Provincie
21	Kansen benutten om oevers en schouwpaden toegankelijk maken	Waterschap	Staatsbosbeheer
22	Terugdringen diffuse bronnen	Waterschap en Waterbedrijf Groningen	
23	Vervolg project 'Schone bron Drentsche Aa'	Provincie Drenthe, Waterschap en Waterbedrijf Groningen	LTO-Noord
24	Handhaving verbod mest en gewasbescherming langs oevers (spuitvrije zone)	Waterbedrijf Groningen en Provincie Drenthe	LTO-Noord

Landbouw: kiezen voor perspectief

Nr	Actieproject	Primair verantwoordelijke	Overige betrokkenen
	Prioritaire acties		
25	Inzet op structuurversterking d.m.v. kavelruil, met aandacht voor de identiteit en kernkwaliteiten van het landschap	Bestuurscommissie Planmatige Kavelruil Drenthe	LTO, Provincie
26	Leren van GLB-pilots en benutten voor Drentsche Aa	LTO-Noord en Overlegorgaan	Provincie, Staatsbosbeheer, ANV-Drenthe
	Overige acties		
27	Inspelen op mogelijkheden GLB voor versterking landbouwstructuur en aantrekkelijkheid Drentsche Aa-gebied	LTO-Noord	Provincie, Staatsbosbeheer
28	Uitplaatsing stimuleren voor boeren die dit willen	Provincie	LTO-Noord, Staatsbosbeheer
29	Vervanging asbestdaken door zonnepanelen	LTO-Noord	Provincie
30	Stimuleren 'Kwaliteit in bouwen'	Provincie en gemeenten	LTO-Noord
31	Uitvoering geven aan afspraken over archeologie	Provincie	LTO, gemeenten

Landbouw: kiezen voor perspectief			
32	Inspelen op mogelijkheden voor groene en blauwe diensten	ANV Drenthe, LTO-Noord	Waterschap, Provincie, SBB
33	Stimuleren streekproducten 'Drents Goed'	Provincie, gemeenten en Overlegorgaan	LTO-Noord
34	Innovatieve teelten, onder andere op de essen	LTO-Noord	
35	Stimuleren bijzondere teelten en afzet	LTO-Noord	
36	Verwaarding van biomassa (reststromen en 2e generatie energiegewassen)	LTO-Noord	
37	Uitwerken thema 'Proef de Drentsche Aa'	LTO-Noord	Recreatieondernemers
38	Uitplaatsen varkens- en pluimveehouderijen	Provincie	LTO-Noord, Staatsbosbeheer
39	Soepel omgaan met ruimtelijke oplossingen, indien deze bijdragen aan het versterken van de kernkwaliteiten van het Drentsche Aa-gebied.	Provincie en gemeenten	LTO-Noord, Staatsbosbeheer

Natuur en landschap: landschap als strategie			
Nr	Actieproject	Primair verantwoordelijke	Overige betrokkenen
	Prioritaire acties		
40	Inzet op 'Behoud door ontwikkeling'	Overlegorgaan	Alle participanten
41	Uitvoering geven aan plan 'Assen aan de Aa': deelproject Anreeper- en Deurzerdiep	Gemeente Assen	Alle participanten
	Overige acties		
42	Continueren aandacht cultuurhistorie, hydrologie en ecologie	Staatsbosbeheer + Waterschap	Alle participanten
43	Uitvoeren visie a) Ballooërveld en b) Strubben-Kniphorstbosch en vervolg uitvoering Belvedères	Staatsbosbeheer	Alle participanten
44	Landschapsherstel Eelde-Paterswolde en Glimmen	Provincies Drenthe en Groningen	Natuurmonumenten, Het Groninger Landschap
45	Project 'Nieuwlanden – Gasterse Duinen	Provincie Drenthe	SBB, HDL
46	Archeologische verwachtingskaarten Aa & Hunze, Assen, Haren en Tynaarlo gebruiken	Gemeenten	
47	Beekdalen beschikbaar krijgen voor herstel beekdal-graslanden	SBB	Provincie Drenthe
48	Vitale natuur in brongebied Geelbroek en boswachterijen Hooghalen-Grolloo-Schoonloo	Staatsbosbeheer, water-schappen en provincie	Provincie Drenthe
49	Evaluatie landschapsherstelplan Amerdiep en Anlooërdiepje (in 2013) à bijstellen visie beheer houtwallen en landschapsherstel	ANV Drenthe	Staatsbosbeheer, provincie
50	Actieve inbreng in Natura 2000 beheerplan	Overlegorgaan	Alle participanten
51	Actieve lobby voor Natura 2000 financiering	Overlegorgaan	Provincie, natuurorganisaties
51	Wegwerken knelpunten versnippering	Provincie Drenthe, Waterschap	SBB
53	Beheer en onderhoud beken en oevers heroverwegen i.v.m. verbindende functie voor dieren	Waterschap	
54	Invloed uitoefenen op benedenstroomse planvorming i.v.m. optrekmogelijkheden vis en andere dieren	Overlegorgaan	Waterschap, SBB, Provincie Drenthe
55	Invloed uitoefenen op planvorming i.v.m. ecologische verbindingen naburige natuurkernen	Overlegorgaan	Provincie Drenthe, Waterschap, SBB
56	Afstemmen milieu- en waterbeleid op afgesproken natuurdoelen	Provincie Drenthe, Waterschap	SBB

Natuur en landschap: landschap als strategie			
57	Wegnemen knelpunten milieu en verdroging	Provincie Drenthe, Waterschap	SBB
58	Indien nodig handhavingsoverleg voeren	Overlegorgaan	Diverse participanten
59	Voldoende capaciteit voor toezicht en handhaving	Gemeenten, provincie en Overlegorgaan	Diverse participanten
60	Handhaven op illegale en ontsierende reclame en uitwerken projecten die bijdragen aan behoud en beleving van duisternis	Gemeenten en Overlegorgaan	NMFD, diverse participanten
61	Afvoer illegale stortingen	Gemeenten	SBB

Recreatie en toerisme: van stroomdal naar droomdal			
Nr	Actieproject	Primair verantwoordelijke	Overige betrokkenen
	Prioritaire acties		
62	Ontwikkelen nieuwe toeristische Drentsche Aa-producten	Recreatieondernemers	IVN en secretariaat
63	Uitwerken thema water bij/op Toegangspoort 'De Aanleg' in Deurze + realisatie familiepad (Amelte)	Gemeenten en Overlegorgaan	Waterschap en Waterbedrijf Groningen
64	Realisatie 'Knooppunt Balloo' en Kymmelsberg	Gemeente en Overlegorgaan	Dorpsbelangen, Recreatieschap en Staatsbosbeheer
	Overige acties		
65	Ontwikkelen visie op toeristische producten (inspiratie internationaal)	Werkgroep ECR	Recreatieondernemers
66	Herijken promotieactiviteiten en taakverdeling	Werkgroep ECR	Recreatieondernemers
67	Ontwikkelen visie op dagrecreatieve activiteiten	Werkgroep ECR	Recreatieondernemers
68	Afstemming beleid inzake zwerfvuil	Overlegorgaan	Gemeenten
69	Continueren gastheerschap en milieuzorg	Recreatieondernemers	IVN
70	Verduurzaming recreatiesector	Recreatieondernemers	
71	Uitbreiding netwerk recreatieondernemers	IVN en secretariaat	Recreatieondernemers
72	Aansluiten bij ontwikkelingen Gasselterveld	Overlegorgaan	Gemeente en Geopark de Hondsrug
73	Ontwikkelen uniform beheer toegangspoorten en knooppunten	Overlegorgaan	SBB, gemeenten
74	Ontwikkelen routes voor mountainbiken etc.	Staatsbosbeheer en Recreatieschap	Gemeenten, mountainbike verenigingen
75	Verkennen mogelijkheden wandelroute 'Wandelspoor' (Anderen)	Staatsbosbeheer	Waterschap
76	Sponsors werven voor zitbanken en adoptie van beheer	Secretariaat Overlegorgaan	SBB
77	In stand houden en kwaliteitsverbetering wandel- en fietspaden (zie uitkomsten Masterplan fietspaden, 2012)	SBB	Gemeenten
78	Aansluiten wandel- en fietspaden op dagrecreatieve voorzieningen in combinatie met een goede beweg-wijzering er naar toe à fietsknooppuntennetwerk	Staatsbosbeheer en gemeenten	Secretariaat
79	Kansen benutten om kerkpaden en schouwpaden voor wandelaars open te stellen	Gemeenten, Waterschap	Staatsbosbeheer
80	Afsluiten zandwegen voor gemotoriseerd verkeer	Gemeenten	Staatsbosbeheer
81	Voorlichting over permanente bewoning recreatie-woningen en stacaravans en geld en middelen vrijmaken voor handhaving	Gemeenten	
82	Opzetten Recreatiefonds voor warme sanering	Overlegorgaan	SNN, Recreatieondernemers, gemeenten

Communicatie en educatie: beleving, betrokkenheid en participatie			
Nr	Actieproject	Primair verantwoordelijke	Overige betrokkenen
	Prioritaire acties		
83	Actualiseren communicatieplan	IVN en secretariaat	Werkgroep ECR
84	Onderhouden, stimuleren en uitbouwen Levend bezoekersnetwerk Drentsche Aa	IVN en secretariaat	Recreatieondernemers, LTO
85	Realiseren 'Drentsche Aa-app'	IVN + secretariaat Overlegorgaan	Werkgroep ECR
	Overige acties		
86	In stand houden netwerk aanbieders van communicatie en educatie	IVN	Werkgroep ECR
87	Breed pakket van communicatie- en educatieproducten	IVN	Werkgroep ECR
88	Omwonenden nog intensiever betrekken bij beheer natuur en landschap en bij waterbeheer	SBB, Waterschap	Overlegorgaan, gemeenten
89	Voortzetten Drentsche Aa-gidsennetwerk	IVN	
90	Leertraject gastheerschap voor aanbieders communicatie- en educatieproducten	IVN	
91	Vrijwilligerskaart Drentsche Aa à samenwerking tussen partijen om zo gebiedsgericht vrijwilligers te ondersteunen.	Secretariaat	IVN, Landschapsbeheer Drenthe, Natuur- en Milieufederatie Drenthe, Het Drentse landschap en Natuurmonumenten
92	Verkenning mogelijkheden opzetten landschapscentrum (samenwerking TBO's en gemeenten) à een ontmoetingsplek voor vrijwilligers, onderzoekers, beheerders, studenten, etc.	Landschapsbeheer Drenthe , Staatsbosbeheer en gemeenten	Alle participanten
93	Continueren betaalde V&E-coördinatoren	Overlegorgaan	Provincie Drenthe
94	Goede mix van kwalitatief hoogwaardige voorzieningen en informatiepunten	IVN	Werkgroep ECR
95	Ontwikkelen en vernieuwen communicatie- en educatie-activiteiten	IVN	Werkgroep ECR
96	Ontwikkelen visie op betrekken regulier onderwijs	IVN	Werkgroep ECR
97	Informatievoorziening via sociale media	IVN + secretariaat	Werkgroep ECR
98	Extra oplage Doorstroom en/of Op Stap in jubileumjaar tbv groter verspreidingsgebied	secretariaat	Werkgroep ECR
99	Educatieve arrangementen met kenniscentra	IVN	Werkgroep ECR
100	OV-knooppunt Gieten inzetten als onderdeel van het 'Levend bezoekersnetwerk Drentsche Aa'	Overlegorgaan	Werkgroep ECR
101	Jaarlijks organiseren van een Ondernemersdag voor Drentsche Aa gastheren&gastvrouwen	IVN en secretariaat	
102	Jaarlijks promoten van en stimuleren deelname aan de landelijke 'Natuurwerkdag' (najaar).	IVN en Secretariaat	Werkgroep ECR
103	Aansluiten bij open monumentendag (bv Strubben-Kniphorstbosch)	Staatsbosbeheer	IVN

Wonen en leefbaarheid in de dorpen

Nr	Actieproject	Primair verantwoordelijke	Overige betrokkenen
	Prioritaire acties		
104	Aanpak knooppunt Zeegse	Gemeente Tynaarlo	Dorpsorganisaties
105	Instellen 60-km zones buiten bebouwde kom	Gemeenten	
	Overige acties		
106	Uitwerken of actualiseren dorpsomgevingsplannen	Gemeenten	Dorpsorganisaties
107	Gefaseerd beschikbaar stellen financiering	Overlegorgaan	
108	'Ontknopen' van landbouwverkeer, forenzen en recreanten op wegen in het buitengebied	Gemeenten, Provincie Drenthe	
109	Ruimte houden voor agrarisch werkverkeer	Gemeenten, Provincie Drenthe	LTO
110	Beleidsontwikkelingen bespreken met dorpsgemeenschappen en sociale netwerken	Gemeenten, waterschap	Dorpsorganisaties
111	Realiseren kleinschalige projecten ism dorpsbelangen, boermarken en/of vrijwilligersgroepen.	Dorpsbelangen, boermarken en Overlegorgaan	Staatsbosbeheer, gemeenten en Gebiedsfonds Drentsche Aa
112	Jaarlijks promoten van en stimuleren deelname aan de landelijke 'Opschoondag' (voorjaar) van de stichting Nederland Schoon.	Secretariaat, Dorpsbelangen, Boermarken	

Organisatie van beheer en bestuur

Nr	Actieproject	Primair verantwoordelijke	Overige betrokkenen
	Prioritaire acties		
113	Herbevestiging taakopdracht Overlegorgaan	Overlegorgaan	Provincie Drenthe
114	Voortzetting ambtelijke ondersteuning Overlegorgaan	Provincie Drenthe	
115	Actieve promotie Gebiedsfonds Drentsche Aa	Overlegorgaan	Alle participanten, IVN
	Overige acties		
116	Voortzetting huidige transparante werkwijze	Overlegorgaan	
117	Presentaties houden op dorpsavonden	Secretariaat Overlegorgaan	
118	Nieuwe jaarplanning nieuwsbrieven	Overlegorgaan	Werkgroep ECR
119	Vermelden postadres etc. in publieksuitingen	Overlegorgaan	
120	Verantwoording Gebiedsfonds Drentsche Aa	Stichting Gebiedsfonds Drentsche Aa	Overlegorgaan

Monitoring

Nr	Actieproject	Primair verantwoordelijke	Overige betrokkenen
	Prioritaire acties		
121	Herhalen monitoringrapportage uit 2007	Overlegorgaan	Projectgroep
122	Opzetten systematische monitoring bezoekersstromen	Overlegorgaan	Gemeenten, Recreatieschap
	Overige acties		
123	Wensen en activiteitenpatroon doelgroepen onderzoeken	Overlegorgaan	IVN
124	Waardering bezoekers voor communicatie en educatie nagaan	Overlegorgaan	IVN
125	Jaarlijks bespreken notitie RO-ontwikkelingen in het Nationaal Landschap Drentsche Aa in het Overlegorgaan.	Secretariaat en gemeenten	Projectgroep
126	Landschapbelevingsonderzoek Hart van Drenthe (brongebied Drentsche Aa)	Staatsbosbeheer	Overlegorgaan

14. Bijlagen

1. Literatuur

- ARCADIS, 2002. Beheer-, Inrichtings- en Ontwikkelingsplan Drentsche Aa. Overlegorgaan Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa
- Ecorys, november 2012. Toerisme in Drenthe verdient meer, De economische betekenis van toerisme en recreatie in Drenthe. In opdracht van het recreatieschap Drenthe.
- Gedeputeerde Staten van Drenthe, juli 2007. Uitvoeringsprogramma Nationaal Landschap Drentsche Aa, pMJP-Gebiedsopgave 2007-2013
- Gedeputeerde Staten van Drenthe, juni 2010. Omgevingsvisie Drenthe.
- Gedeputeerde Staten van Drenthe, versie 22 september 2012. Provinciale omgevingsverordening Drenthe.
- Gemeente Aa en Hunze (2009). Toeristisch recreatief ontwikkelingsplan 'Aa en Hunze doet wat met je' 2009 - 2014 (TROP)
- Gerritsen, A.L., W.J.H. Meulenkamp, H.J. Agricola, E. Westein& J. Stoker, 2004. Kansrijk! Een integrale kansen-kaart voor het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa. Wageningen, Alterra-rapport 999
- Grontmij Vandertuuk, maart 2010. Nationaal Landschap Drentsche Aa Recreatieonderzoek 2009. Grontmij, Drachten
- Jongsma M, oktober 2010. Rapportage Bewonersonderzoek Nationaal Landschap Drentsche Aa. Kien Onderzoek, Groningen.
- Overlegorgaan, juli 2012. Ambitiedocument Drentsche Aa 2020. Overlegorgaan Nationaal Landschap Drentsche Aa
- Projectgroep Natuurlijke Recreatie, september 2007. Natuurlijke recreatie Drenthe. Recron, Natuur en Milieufederatie Drenthe
- Provincie Drenthe, 11 gemeenten & LTO, afdeling Drenthe, dec. 2011. Convenant archeologisch erfgoed in agrarisch gebruik
- Rabobank Noord-Drenthe en UNO Bedrijfsadviseurs BV, december 2012. Eindverslag discussiebijeenkomsten 'Toeristisch Noord-Drenthe'.
- Steeghs, M en O. Gjaltema, augustus 2009. Nationaal Landschap Drentsche Aa – Interpretatie Analyse - Steeghs Advies, Amsterdam
- Stroo A. 2012. PAS-analyse Herstelstrategieën Drentsche Aa. Dienst Landelijk Gebied
- Strootman Landschapsarchitecten (2004). Landschapsvisie Drentsche Aa. Staatsbosbeheer. Rapportnummer 2004-1.
- Van Gent Van der Reest, oktober 2004. Plan van Aanpak voor een Levend Bezoekersnetwerk in het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa. Van Gent Van der Reest Apeldoorn
- Van Grunsven Latour, februari 2008. Stand van zaken Monitoring Drentsche Aa 2007. Van Grunsven Latour, Apeldoorn.
- Vos, A (2010). IVN/SNP Basis- en Pluspakket Communicatie en Educatie Nationale Parken 2011 – 2015. Uitgave IVN en Samenwerkingsverband Nationale Parken.
- Waterschap Hunze en Aa's, 2007. Watersysteemplan Drentsche Aa.

Hoogtepunten

1 **Vogelrijkheid Peterswolde:** uitzicht op zeldzaamheidsvogels, kans op ijsvogel en visarend.

2 **Kolpersberg:** uitzicht vanaf een hoog zanddune op de meanderende Drentsche Aa. Een plek met 'vaste': generaties recreanten gingen er voor.

3 **De Stuiten Grolloerbosch:** de prehistorische grafheuvels en hunebedden in dit archeologisch reservaat vormen een haast mystieke combinatie met de eeuwenoude grillige eiken.

4 **Eenzaat bij Oudemolen:** in mei en juni staan de hooilanden vol met de bloemen van onder meer zwartblauwe rapunzel en brede orchis.

5 **Anloërveenplas:** intiem beheerd meer omgeleend gaat houtwalleslandschap.

6 **Anloo:** fraai dorpsgezicht met romaanse Magnuskerk, een van de oudste van Drenthe.

7 **Eexterveen:** markant esdorp met Saksische boerderijen rond de brink, die nog zijn dobbe (vijver) heeft.

8 **Zuidwest Gasteren:** uitzicht over karakteristiek hollende es met het dorp op de achtergrond, dan de andere kant het bestaat met daarachter het Balloërveld: het esdorpenlandschap compleet.

9 **Hunebed van Loon:** een van de best bewaarde hunebedden.

10 **Balloërveld:** uitgestrekte heide, omheind door twee armen van de Drentsche Aa. Met de grootste schaapskudde van Drenthe, zeldzame grafheuvels, eeuwenoude karrensporen, tankgrachten uit WO II en mooie natuur.

11 **Slenken Valthermond:** Kunstwerk bestaande uit een gematen rail met vier kijkgaten. Elk kijkgat richt een blik op een van de kenmerkende onderdelen van het landschap van de Drentsche Aa: het hunbrid van het Tonsilbrugdenkmal

P Nat.Park Drentsche Aa

Informatiecentra

1 Hornanshof Anloo (Staatsbosbeheer)
2 Schaapskooi Balloo
3 TIP 'Onder de Molen' te Borger
4 Buitencentrum Boomkwekerspad (Staatsbosbeheer)

Toegangspoorten

Het Nationaal Park Drentsche Aa (gebied binnen de zwarte stippellijn) heeft drie 'toegangspoorten' ideale plekken om de auto even te zetten en per fiets of te voet het gebied in te trekken.

Toegangspoort 'Stadlanden' bij Tynaarlo (Zuidlaarderweg 37): volg de bruine verwijzingen vanaf de A28 afslag Tynaarlo/Vries of N34 afslag Tynaarlo/Zuidlaren. Voorzien van informatiezuil en bloemenpluk-tuin.

Toegangspoort 'Hornanshof' in Anloo (Lemmerhof 20): volg de bruine verwijzingen vanaf de N34 afslag Anloo. Voorzien van informatiezuil en ontbrand informatiecentrum Hornanshof.

Toegangspoort 'Onder de Molen' in Borger (Zuidere 50): volg de bruine verwijzingen vanaf de N35 afslag Borger. Voorzien van informatiezuil en Toeristisch Informatie Punt (TIP).

Kaart 1. Topografie Nationaal Landschap Drentsche Aa

de akkers op de Balloërrea, de heide van het Balloërveld, de kerktoren van Roide. De zuil is een monument ter nagedachtenis aan landschapsarchitect Harry de Vroome (1924-2001), die veel voor het gebied heeft betekend.

12 **Oostermoerstumpi**: dit bijzondere stuifzandgebied is het eerste aardhuudige monument van Drenthe.

13 **Rodelbaanpad**: wonderlijk tussen de boomtoppen.

14 **Herinneringsgedenkteken Kamp Westerbork**: kijkt op indringende wijze de herinnering aan een zwarte bladzij levend.

15 **Uitkijktoren Holtingerkoekoeksbroek**: Vanuit de veertien meter hoge houten toren heeft u een fascinerend uitzicht over twee boomrijke stukjes, het beekdal daartussen en de heide met vennen van het Hijkerveen en het Grollooerveen.

16 **Wandelpad door het Grollooerveen**: met droge voeten dwars door het veen.

LEGENDA

Kaart 2. Integrale kansenkaart Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa

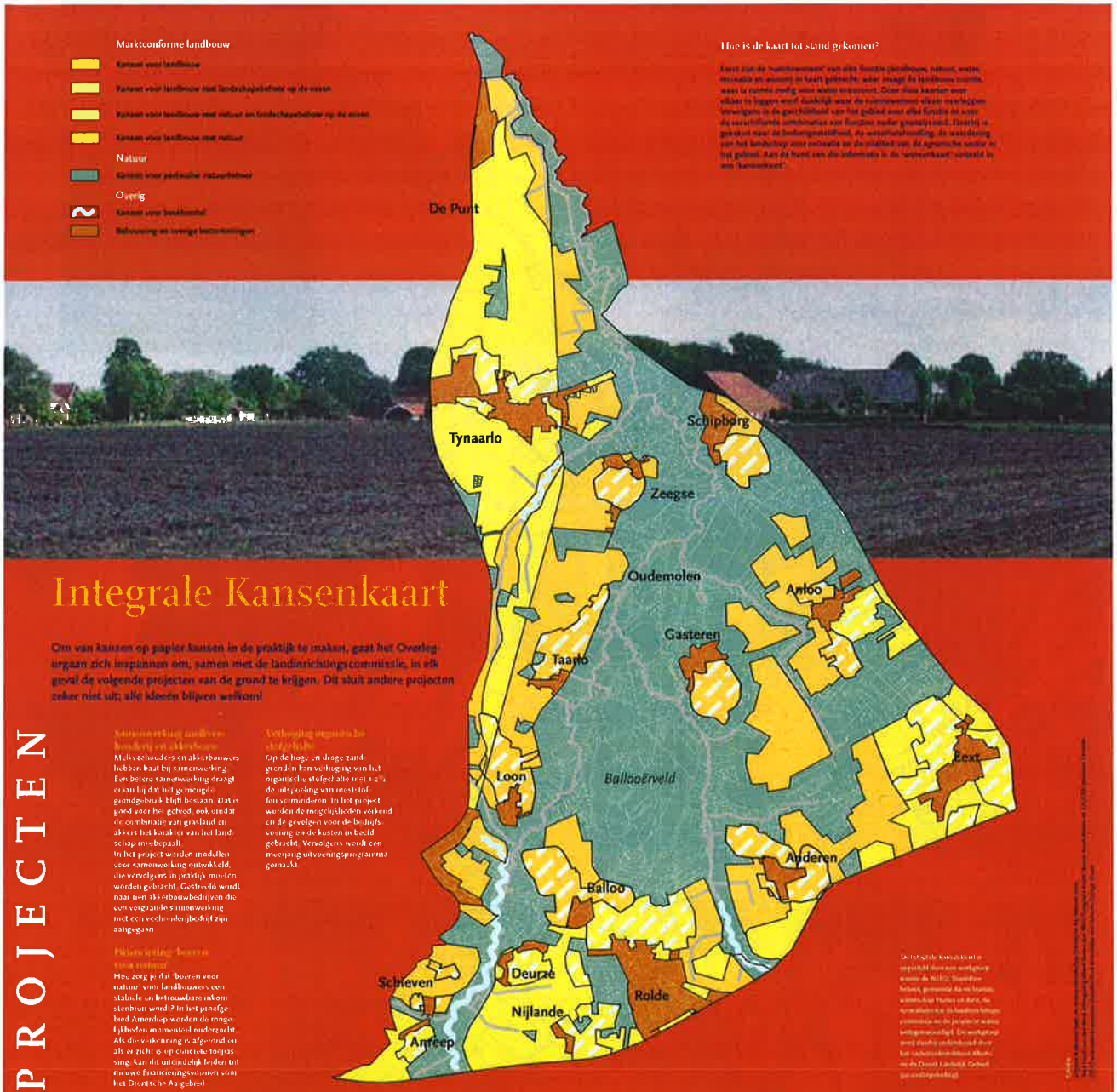

Integrale Kansenkaart

Om van kansen op papier kansen in de praktijk te maken, gaat het Overleg-orgaan zich inspannen om, samen met de landinrichtingscommissie, in elk geval de volgende projecten van de grond te krijgen. Dit sluit andere projecten zeker niet uit; alle ideeën blijven welkom!

PROJECTEN

Samenwerking melkveehouders en akkerbouwers

Melkveehouders en akkerbouwers hebben baat bij samenwerking. Een betere samenwerking draagt er aan bij dat het gemengde grondgebruik blijft bestaan. Dat is goed voor het gebied, ook omdat de combinatie van grasland en akkers het karakter van het landschap mede bepaalt. In het project worden modellen voor samenwerking ontwikkeld, die vervolgens in praktijk moeten worden gebracht. Gestreefd wordt naar tien akkerbouwbedrijven die een vergaande samenwerking met een veehouderijbedrijf zijn aangegaan.

Verhoging organisch stofgehalte

Op de hoge en droge zandgronden kan verhoging van het organische stofgehalte met 1 à 2% de uitspoeling van meststoffen verminderen. In het project worden de mogelijkheden verkend en de gevolgen voor de bedrijfsvoering en de kosten in beeld gebracht. Vervolgens wordt een meerjarig uitvoeringsprogramma gemaakt.

Plattelandsbeeld en natuur

Hoe zorg je dat 'buiten voor natuur' voor landbouwers een stabiele en betaalbare uit een stenbron wordt? In het proefgebied Amerdiep worden de mogelijkheden momenteel onderzocht. Als die verkenning is afgerond en als er zicht is op concrete toepassing, kan dit uiteindelijk leiden tot nieuwe financieringsvormen voor het Drentsche Aa gebied.

Onderzoek marktgerichte verbreding landbouw

Het produceren voor de 'traditionele' agrarische markt zal in de kleinschalige delen van het Drentsche Aa gebied economisch minder kansen bieden. In het project wordt bekeken hoe de landbouw in deze delen van het gebied kan worden versterkt door verbreding met niet-agrarische activiteiten, zoals recreatie en zorg. Speciaal zullen de kansen worden verkend om ook inkomsten uit deze verbreede activiteiten uit de markt te halen in plaats van uit subsidies. Het is de bedoeling de mogelijkheden die het onderzoek oplevert verder uit te werken in studiegroepen van landbouwers.

Boerderijverplaatsing

Boerderijverplaatsing kan bijdragen aan de landbouwbedrijven een betere toekomst geven en tegelijk bijdragen aan het realiseren van andere doelen voor het gebied. In het project wordt uitgezocht welke landbouwers correct hun bedrijf willen verplaatsen. Als zij aan de eis voldoen dat de verplaatsing bijdraagt aan de doelen voor het Nationaal Landschap Drentsche Aa, worden in overleg met hen de mogelijkheden onderzocht.

Extra stimulering kwaliteit

Kwaliteit is een belangrijk middel om grondeigenaren en grondgebruikers in staat te stellen de aangegeven kansen te benutten. Door het werk van de landinrichtingscommissie en de Kwaliteitsrondtafel wordt kwaliteit al gestimuleerd. Het is de bedoeling die inspanning van de commissie te verbreden.

Stimulering particulier natuurbeheer en groene, blauwe en andere diensten

De mogelijkheden die er zijn voor particulier natuurbeheer (particuliere eigenaren 'produceren' natuur op hun eigen grond) worden nog te weinig benut. Dat geldt ook voor 'groene', 'blauwe', recreatieve en archeologische diensten: particuliere organisaties kunnen een grotere rol spelen in het beheer van natuur, cultuurhistorie enzovoort op terreinen van anderen. Het project moet vraag en aanbod inventariseren en bij elkaar brengen. Het beoogde resultaat: op de helft van particuliere gronden die daarvoor in aanmerking komen wordt particulier natuurbeheer uitgevoerd en de helft van de mogelijke groene en andere diensten wordt geleverd.

Dorpen en uitgeverij

In de Landschapsvisie, een andere belangrijk document voor het Nationaal Landschap Drentsche Aa, staan ideeën om de landschappelijke samenhang binnen dorpen en hun omgeving te herstellen waar deze zijn verstoord. Het voorstel is deze ideeën uit te werken in een plan van aanpak. Daarbij kan de benadering worden gebruikt die bijvoorbeeld eerder in Drenthe al is ontwikkeld. De maatregelen zelf kunnen vervolgens worden uitgewerkt in bijvoorbeeld dorpsontwikkelingsplannen.

Versterking samenwerking

Het succes van het Nationaal Landschap Drentsche Aa is afhankelijk van samenwerking tussen alle betrokkenen. De formele overlegstructuur is geregeld, maar informele ontmoetingen zijn minstens zo belangrijk. Daarom wordt voorgesteld eder jaar een of meer ontmoetingen, bij voorkeur in de vorm van excursies, te organiseren waar bestuurders, ambtenaren en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties elkaar en een ongelooogen sfeer kunnen bijpraten. Daarnaast moet een vorm worden gevonden om de bewoners gemakkelijk toegang te geven tot de besturende instanties.

Verplaatsing of uitbreiding van recreatiebedrijven

Sommige recreatiebedrijven kunnen niet uitbreiden terwijl dat wel zou moeten om de noodzakelijke kwaliteitsverbetering te kunnen doorvoeren. Oplossingen zijn van kwestie van maatwerk, waarbij het soms nodig kan zijn uitzonderingen onder voorwaarden van het planologisch beleid af te wijken. Ook verplaatsing van een recreatiebedrijf kan problemen helpen oplossen.

Vrijkomende agrarische gebouwen

Het aantal landbouwbedrijven neemt af. Ook in het Drentsche Aa gebied stoppen er boeren, waardoor boerderijen, stallen en schuren leeg komen te staan. Verkrotting dreigt, tenzij voor deze gebouwen een passende nieuwe functie kan worden gevonden, bijvoorbeeld een kleinschalig bedrijf, zorgboerderij of informatiepunt. Karakteristieke gebouwen blijven dan behouden en de leefbaarheid krijgt een impuls.

Voorbeeldbedrijf Drentsche Aa

Kansen voor landbouwbedrijven in het beheer van natuur, landschap en water, ze zijn er, maar ze moeten zich voor een groot deel nog in de praktijk bewijzen. Een voorbeeldbedrijf kan hiervoor een leerschool zijn. In het project wordt het instellen van zo'n bedrijf voorbereid.

Beektrajectoren en landbouw

Op de Integrale Kansenkaart zijn beektrajecten aangegeven die in aanmerking komen voor herstel van het natuurlijke karakter. In dit project wordt bekeken hoe dit zo kan worden aangepakt dat landbouwers hun op natuur gericht een betere kans krijgen 'buiten voor natuur' en blauwe diensten.

Vrienden van de Drentsche Aa

Het zou goed zijn als mensen – bezoekers en bewoners – die zich betrokken voelen bij het Nationaal Landschap Drentsche Aa, die betrokkenheid kunnen uiten door lid of donateur te worden van een vereniging of stichting 'Vrienden van het Nationaal Landschap Drentsche Aa' of iets dergelijks. Onderzocht wordt of zo'n organisatie er kan komen en in welke vorm.

Meedoen?

Hebt u belangstelling om aan één of meer van deze projecten mee te doen? Heeft u suggesties voor aanvullingen of ideeën voor andere projecten? Of wilt u meer weten over projecten of over andere aspecten van de Integrale Kansenkaart? Neem dan contact op met het secretariaat van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa:

Koos Folkertsma
T 0592-369864
Herman Thijs
T 0592-369860
E drentscheaa@drenthe.nl
I: www.drentscheaa.nl
Postbus 122
9400 AC Assen

Kaart 3. Afgeronde projecten 2002 - 2012

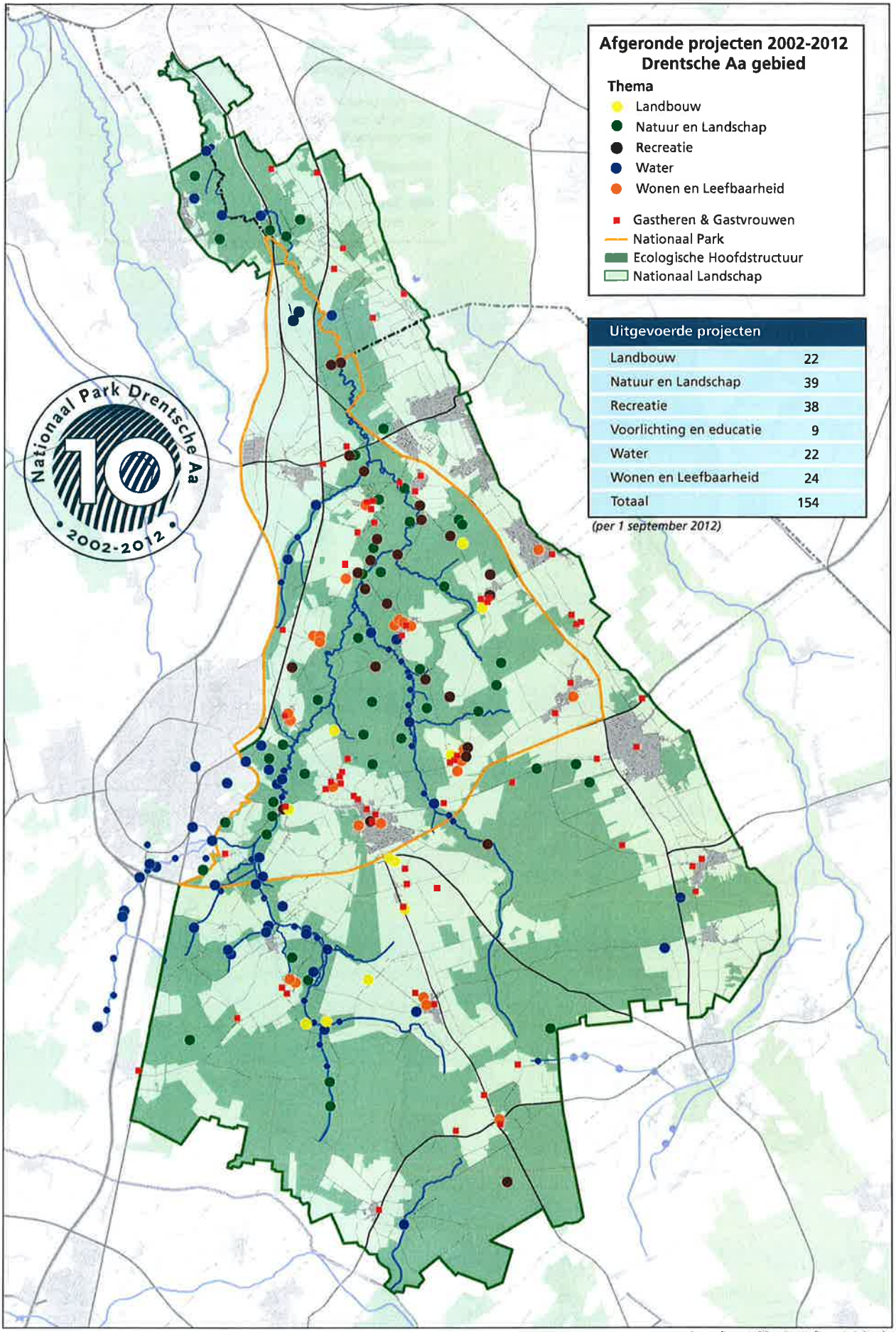

Uitgevoerde projecten	
Landbouw	22
Natuur en Landschap	39
Recreatie	38
Voorlichting en educatie	9
Water	22
Wonen en Leefbaarheid	24
Totaal	154

(per 1 september 2012)

Cartografie: sectie GIS en Cartografie, provincie Drenthe

Kaart 4. Ecologische Hoofdstructuur en Natura2000-gebieden

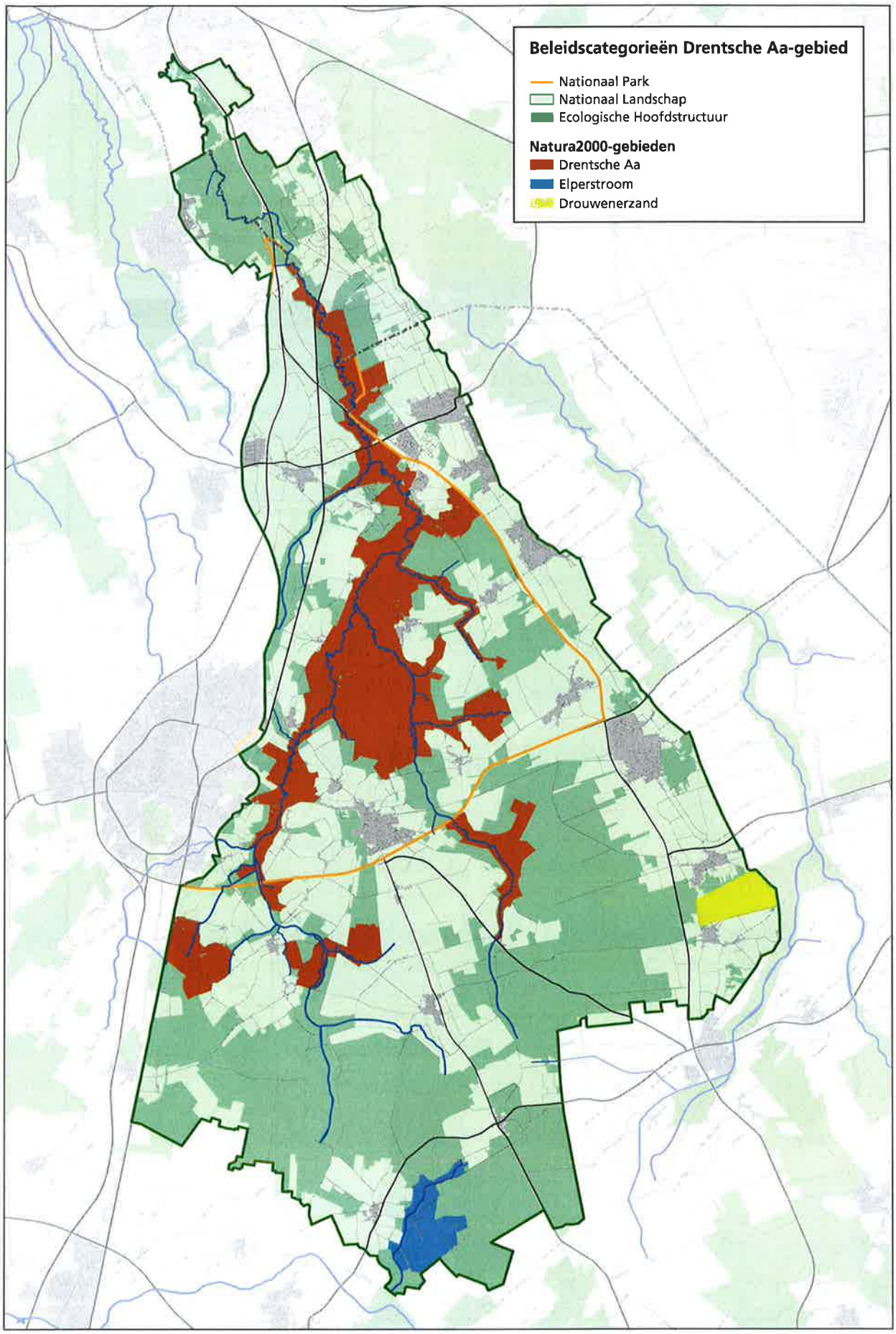

BIP NP Drents-Friese Wold

Woud zonder grenzen

Definitief eindconcept

Vastgesteld in het Overlegorgaan Drents-Friese Wold op 22 november 2012

Nationaal Park
Drents-Friese Wold

COLOFON

Versie 9 november 2012

In opdracht van het **Overlegorgaan Nationaal Park Drents-Friese Wold**, waarin vertegenwoordigd: Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Het Drentsche Landschap, Maatschappij van Weldadigheid, de kleine eigenaren, de landbouw, provincies Drenthe en Fryslân, gemeenten Westerveld, Ooststellingwerf en gemeente Midden-Drenthe, Recreatieschap Drenthe, Waterschap Reest en Wieden en recreatieondernemers.

Projectteam:

Gertjan Elzinga	EOPM, project- en procesleiding (tevens teksten economie)
Wolter Werkman	secretaris Nationaal Park, provincie Drenthe
Yolt IJzerman	namens Terreinbeheerders, Staatsbosbeheer
Nico Driessen	IVN (tevens teksten educatie, communicatie en marketing)
Christina Schipper	DLG/N2000 projectleider BP N2000
Rienko vd Schuur	DLG/N2000 (teksten natuur)

Adviseurs:

Tineke Witteveen	Onafhankelijk voorzitter Nationaal Park Drents-Friese Wold
Hans Dekker	Provincie Drenthe
Albert Kerssies	gebiedsdeskundige (was jaren werkzaam bij Natuurmonumenten)
Frits Foekema	DLG
Hans Westra	DLG

Zwarte specht

De zwarte specht heeft het formaat en de kleur van een zwarte kraai aangevuld met een rode kruin. Het is een imposante verschijning, als je hem tenminste ziet, want door zijn verborgen leefwijze in het bos wordt hij vaker gehoord dan gezien. Zwarte spechten hebben graag wat ouder bos met voldoende dikke bomen (liefst beuken) om nestholtes in uit te hakken. Zo'n sterke snavel komt ook goed van pas bij het zoeken naar voedsel. Met zijn snavel hakt de zwarte specht boombast weg waaronder insecten zitten. Met zijn kleverige tong worden de larven of kevers dan opgepakt en opgegeten. De zwarte specht is de aannemer van het bos. Door zijn gehak ontstaan er veel holtes in bomen waar ook andere vogels van profiteren. In het bosrijke Drents Friese-Wold is hij overal waar bos zit aanwezig met de nadruk op de oudere bossen.

Nationaal Park Drents-Friese Wold

INHOUD

Samenvatting 1

1 Inleiding 5
1.1 Aanleiding en voorgeschiedenis 5
1.2 Opgave en thema's BIP 2012 - 2022 6
1.3 Vorm en status BIP 2012 7
1.4 Leeswijzer 8
2 Visie 9
2.1 Visie lange termijn 9
2.2 Visie 2022 11
2.2.1 Natuur en Landschap 2022 12
2.2.2 Educatie, communicatie en marketing 2022 15
2.2.3 Duurzame economie 2022 16
2.2.4 Draagvlak en financiering 17
3 Maatregelen en uitvoering 19
3.1 Natuur: meer ruimte en minder beheer 19
3.2 Educatie, communicatie en marketing 25
3.3 Duurzame economie 29
3.4 Organisatie en financiering 35

Bijlage 1 historisch perspectief 37
Bijlage 2 Resultaten informatie-avonden 39
Bijlage 3 Natura 2000 40

Bezoekerscentrum NP Drents-Friese Wold - Buitencentrum Staatsbosbeheer

Het bezoekerscentrum van het Nationaal Park Drents-Friese Wold trekt jaarlijks bijna 200.000 bezoekers en is daarmee tevens een van de grootste dagattracties in de provincie Fryslân. Het centrum is bij de instelling van het Nationaal Park gebouwd en wordt beheerd door Staatsbosbeheer als buitencentrum (www.np-drentsfriesewold.nl) . In deze zelfde periode is in Diever het Toeristisch Informatiepunt Diever gerealiseerd

SAMENVATTING

Het Drents-Friese Wold is een bijzonder en uniek gebied voor Nederland en Europa. Het is het op één na grootste aaneengesloten bosgebied in ons land, met veel zeldzame dier- en plantensoorten. Het is één van de weinige plekken waar je stilte en duisternis kan ervaren in ons dichtbevolkte land. De soms ruige natuur is indrukwekkend en soms te vanzelfsprekend en gewoon voor de mensen die er wonen, werken en leven. Bovendien gaat het hier om een natuurgebied waarin beken ontspringen die vanaf het Drents Plateau stromen naar Noordwest-Overijssel. Deze beken verbinden diverse Nederlandse natuurparels op korte afstand met elkaar: naast het Drents-Friese Wold, het Dwingelderveld, Wieden-Weerribben, het Fochteloërveen en het Holtingerveld. Het Drents-Friese Wold levert daarnaast in samenhang met het aantrekkelijke omliggende landschap een flinke economische meerwaarde voor de omliggende dorpen en vakantiecentra. De status als Nationaal Park en als Natura 2000 gebied benadrukt het bijzondere karakter van het Drents-Friese Wold.

Visie: rewilding
Het lange termijnbeeld voor het Drents-Friese Wold is een voor Nederlandse begrippen zo natuurlijk mogelijk gebied, oftewel "rewilding". Een van oorsprong hier voorkomende wildernis en de natuurkrachten die daaraan ten grondslag lagen: water, wind, leven en doodgaan van flora en fauna, inclusief zwervende kuddes. De natuur kan, binnen bepaalde grenzen, zoveel mogelijk haar gang gaan. Daarvoor is het wel van belang de van oorsprong hoge grondwaterstand te herstellen. Als gevolg van de aanleg van ontwatering, vervening, waterwinning en verdampend naaldbos is de grondwaterstand afgelopen honderd jaar namelijk sterk gedaald. Het (deels) terugdraaien van deze ingrepen draagt bij aan herstel van een klimaatbestendig natuurlijk brongebied met schoon water voor mens, plant en dier. Regenwater kan op natuurlijke manier wegzakken naar het grondwater en wordt zo weinig mogelijk via sloten afgevoerd. Het grondwater stijgt weer tot een hoger en meer natuurlijk peil. Bossen worden, na omvorming, zoveel mogelijk met rust gelaten, waardoor veel variatie in leeftijd en soortensamenstelling ontstaat. Dit is karakteristiek voor natuurlijke bossen van onze klimaatzone. Referentie hiervoor zijn de oerbossen van Duitsland en Polen.

Hoe ziet dat natuurlijke bos er in de toekomst uit?
Het beekwater zoekt haar eigen weg in een natuurlijke bedding door bos, heides, bloemrijke graslanden en moerassige laagtes. Het stuifzand in de Kale Duinen leeft en veranderd voortdurend van gezicht. Groot wild zwerft in kuddes of roedels door het bos, over beekdalgraslanden en door de heide op zoek naar voedsel. Zo wordt het Drents-Friese Wold uiteindelijk in het "aangeharkte Nederland" één van de weinige gebieden in Nederland waar een wildernisbeleving mogelijk is. Natuurlijker dan de meeste andere bossen in Nederland. Een woud zonder grenzen, met nieuwe kansen voor natuur, natuureducatie en werkgelegenheid.

Waar staan we nu?
Sinds de instelling als Nationaal Park in 2000 is er veel veranderd. Er kwam een nieuw bezoekerscentrum, een schaapskooi en langs de Vledder Aa en in het Aekingerbroek is natuur hersteld. De samenwerkende partijen in het Nationaal Park legden vele nieuwe fiets-, wandel- en ruiterroutes door het gebied aan. Het "bestuur" van het park, het Overlegorgaan Nationaal Park Drents-Friese Wold gaf de afgelopen dertien jaar leiding aan deze maatregelen. Op dit moment is de vorming van meer natuurlijk bos in Berkenheuvel en de Hertenkamp het meest gevorderd. Het experiment Prinsenbos met de omvorming van een monotoon voormalig productiebos naar een natuurlijk bos door middel van boskap en begrazing met runderen en paarden is in volle gang. In en rond het Aekingerbroek is een voorzichtig herstel merkbaar van moerassige laagtes die worden gevoed door schoon grondwater. Ook in de komende 10 jaar zal het Nationaal Park Drents-Friese Wold, ondanks bezuinigingen van de Rijksoverheid, blijven bestaan. Er verandert wel veel voor bezoekers van dit gebied.

Maatregelen de komende 10 jaar

Natuurbeheer
De komende jaren staat herstel van de natuurlijke waterhuishouding centraal. In vergelijking met begin vorige eeuw is het Drents-Friese Wold nu veel droger. Er is al veel verbeterd op dit punt, maar niet genoeg. Onder regie van de provincie Fryslân wordt binnen het Nationaal Park gewerkt aan een

natuurlijke inrichting van De Oude Willem als onderdeel van het herstel van het brongebied van de Vledder Aa. Dit doen we door sloten zoveel mogelijk te dempen en de ontwatering via de Tilgrup zoveel mogelijk te stoppen. Daarbij wordt regenwater opgevangen in natuurlijke laagtes en vervolgens langzaam afgevoerd naar de Vledder Aa. We vormen de voedselrijke landbouwgrond daarbij zoveel mogelijk om van voedselrijke landbouwgrond naar schralere bloemrijkere graslanden door middel van uitgekiend langjarig maaibeheer in combinatie met mineralengift (uitmijnen). In combinatie met natuurlijke begrazing ontstaat daarmee een natuurlijke overgang tussen grasland, spontane bosopslag en bestaand bos. In de middenloop van de Vledder Aa wordt de beek in zijn oorspronkelijke bedding hersteld, wordt de verrijkte bovenlaag op sommige plekken afgegraven en worden sloten gedempt. De waterwinning Terwisscha moet vanwege Natura 2000 doelen minimaal tot de helft worden beperkt, waardoor meer grondwater en kwel in het gebied beschikbaar komt.

De terreinbeheerders zoals Staatsbosbeheer stoppen de afvoer van water via sloten en greppels in de bossen en vormen het hoge aandeel aangeplante naaldbos uit de vorige eeuw langzaam om naar een meer natuurlijk loof- en gemengd bos. Daarbij blijven overigens enkele naaldbosreservaten behouden mede in verband met verwachtte waarden voor paddenstoelen. Het voordeel van een meer natuurlijk loofbos is meer variatie en minder jaarlijkse verdamping, waardoor het grondwaterpeil zal stijgen. Ter hoogte van de N381 mag de komende 10 jaar spontaan nieuw bos ontstaan op de voormalige landbouwgronden in De Oude Willem.

Maar de ontwikkeling van natuurlijk bos betekent ook een natuurlijke begrazing. Het beheer van de bossen van Berkenheuvel en Hertenkamp, maar ook van het Prinsenbos en omgeving laten zien hoe een natuurlijk bos kan ontstaan door middel van begrazing door runderen en paarden. De komende 10 jaar breiden Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten deze begrazing uit met runderen en paarden die qua afstamming dichter staan bij het oorspronkelijke oerrund en –paard. In Berkenheuvel, de Hertenkamp, het Wapserveld en op termijn ook het Dieverderzand ruimen Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer veerasters tussen deze gebieden zoveel mogelijk op. Daarbij wordt ook de Bosweg oversteekbaar gemaakt. Hiermee ontstaat de komende 10 jaar de mogelijkheid voor vrij zwervende kuddes in een aaneengesloten gebied van meer dan duizend hectare: iets wat redelijk uniek is voor Nederlandse begrippen.

Overigens blijft rondom Doldersum een intensief beheer in stand van het karakteristieke cultuurhistorische esdorpenlandschap. Hier gebeurt dat door intensieve begrazing met een gescheperde schaapskudde en schotse hooglanders door Het Drentse Landschap. Dit in contrast met de rest van het Drents-Friese Wold waar beheer juist langzamerhand extensiever wordt en waar sprake is van een "Rewilding". Rewilding betekent in dit opzicht ook het op termijn terugbrengen van grazers, zoals: wilde paarden, wilde runderen, edelherten, everzwijnen en eventueel wisenten. Er komen hoe dan ook geen permanente rasters voor edelherten om het Drents-Friese Wold, zoals die op de Veluwe (nog) wel voorkomen. Voorwaarde hierbij is afstappen van het huidige "nulstandbeheer", een goed afschotbeleid en vergoedingsregelingen bij schade. Dit zal primair op provinciaal niveau geregeld moeten worden de komende jaren. Bij een positieve uitkomst van een nadere verkenning kiezen Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer voor wat betreft het edelhert en de wisent voor het instellen van een experimenteergebied in het Drents-Friese Wold van een paar honderd hectare met een (tijdelijke) omrastering. Dit is bedoeld als praktijkproef om zowel de dieren als de bevolking te langzaam te laten wennen, waarna de rasters voor de Edelherten worden opgeruimd.

Educatie, communicatie en marketing
Rewilding wordt ook het centrale thema in de educatie, communicatie en marketing voor de komende periode. Dat betekent uitleg over oerbos, zandverstuivingen en overstromingen. Het Nationaal Park benut de experimenten met zowel edelhert als wisent om het Drents-Friese Wold dichter bij de beleving van mensen te brengen. De boodschap daarbij is dat het Drents-Friese Wold niet alleen één van de grootste wildernisgebieden is in Nederland, maar dat hier bovendien binnenkort vier soorten van de Nederlandse big five zijn te spotten door de gemiddelde recreant, dus vanaf de fiets, te voet of te paard. Hiermee krijgt het Drents-Friese Wold een eigen publiekstrekker in een regio waarbij andere Nationaal Parken, zoals het Dwingelderveld, de Weerribben-Wieden en andere gebieden als het Fochteloërveen/Veenhuizen, het Holtingerveld en Frederiksoord op steenworp afstand liggen. Marketing en promotieactiviteiten over het Drents-Friese Wold worden de komende jaren ondernomen in een breder verband met omliggende Nationale Parken, de Friese Wouden en Zuidwest-Drenthe als toeristische regio.

Het IVN zet het huidige educatieprogramma van het Nationaal Park voor de komende 10 jaar voort, waarbij individuele educatieprogramma's van afzonderlijke terreinbeheerders in het grotere geheel van het Nationaal Park als een gezamenlijk programma wordt gepresenteerd. Het educatieprogramma van het Nationaal Park is gericht op de omwonenden van het gebied, scholen, recreanten en toeristen en vrijwilligers. Bij de uitvoering van het educatieprogramma werkt het IVN intensief samen met de terreinbeherende organisaties, de gastheren van het Nationaal Park, de vrijwilligers en lokale afdelingen van het IVN. Daarnaast wordt marketing en promotie van het Nationaal Park bij voorkeur ondergebracht in regionaal en intergemeentelijk verband Zuidwest Drenthe en Ooststellingwerf en gebruik makend van Marketing Drenthe en Fryslân Marketing.

De komende periode wordt benut om de dorpen sterker een onderdeel te laten uitmaken in het Nationaal Park. Hierdoor gaat het Nationaal Park nog meer functioneren als een economische motor voor de dorpen en wordt het daar ook beter zichtbaar. In reclame-uitingen en promotie worden ondernemers en bevolking in dorpen als Diever, Vledder, Hoogersmilde en Appelscha sterker verbonden met het Nationaal Park als onderdeel van het gemeentelijk toeristisch beleid.

Duurzame economie
Door consistent natuurbeheer, aansprekende natuurbeleving en -educatie en een daaraan gekoppelde marketing wordt de economie rondom het Nationaal Park de komende 10 jaar sterker en duurzamer. De start werd hiervoor gelegd tijdens de werkconferentie ter gelegenheid van het 10- jarig bestaan van het Nationaal Park in 2010. Er zijn ook de komende 10 jaar nog veel kansen voor ondernemers die in willen spelen op de bijzondere natuurlijke kwaliteiten van het Drents-Friese Wold. Het is met name de toeristische sector die een steeds belangrijker aandeel heeft in de werkgelegenheid van de regio, met een navenant toenemende financiële betekenis.

Maar als gevolg van bezuinigingen zijn terreinbeheerders en gemeenten met de huidige middelen niet in staat de recreatieve basisvoorzieningen als fietspaden en parkeerplaatsen op een kwalitatief goed peil te onderhouden. Een belangrijke ambitie voor Nationaal Park Drents-Friese Wold is dan ook om hiervoor in gezamenlijkheid aanvullende middelen te verwerven. De komende jaren werkt het Nationaal Park Drents-Friese Wold vanuit het profijtbeginsel: inzet van menskracht en middelen van gebruikers en ondernemers.

Gemeenten en terreinbeheerders financieren het beheer en de ontwikkeling van fietspaden, parkeerplaatsen en overige recreatievoorzieningen de komende 10 jaar mede uit inkomsten van de toeristisch-recreatieve sector. Recreatieve beheerlasten binnen het Nationaal Park die nu vooral voor rekening komen van de terreinbeheerders en gemeenten worden daarmee sterker gekoppeld aan het recreatieve profijt van gebruikers van de natuurterreinen. De gemeenten nemen hierin het voortouw. Voor een evenredige bijdrage van alle ondernemers worden naast overnachtingen (huidige toeristenbelasting) ook dagtochten belast met een bijdrage voor recreatieve voorzieningen. De werkgroep Recreatie van het Nationaal Park onderzoekt de komende periode de wijze waarop dit het beste plaats kan vinden. Mogelijke varianten zijn een mobiliteitsvignet gekoppeld aan parkeren (veel dagjesmensen komen met de auto) of entree voor bepaalde voorzieningen.

De verwachting is dat naast bekostiging van onderhoud binnen het Nationaal Park ook vernieuwing van recreatieve basisvoorzieningen aan de randen van het Nationaal Park nodig is. Nieuwe toeristische investeringen zijn de komende 10 jaar primair gericht op voorzieningen in de dorpen om het Nationaal Park heen. Nieuwe routes en paden worden bij voorkeur in en rondom de dorpen gerealiseerd, variërend van dorpsommetjes tot verdichting van het fietspadennet rondom dorpen, buiten de huidige begrenzing van het Nationaal Park. In dat verband worden in Hoogersmilde, Appelscha en Diever projecten gestimuleerd waarin dagrecreatieve activiteiten worden ontwikkeld. Hierbij zullen per dorp bestaande en nieuwe dagrecreatieve activiteiten worden gebundeld in een kwalitatief herkenbaar concept van toegangspoorten. Referentiegebied daarvoor is het Nationaal Park Hoge Kempen[1] in België, waarbij alle omliggende dorpen fungeren als poort met een bundeling van educatie en dagrecreatie (www.nationaalpark.be).

Een nieuw onderdeel in de duurzame economie rondom het Drents-Friese Wold is het kudde- en wildbeheer. Komende jaren wordt de samenwerking tussen terreinbeheerders, agrariërs, middenstand

[1] **Benefit enyoment of the Parc**: Nationaal Park Hoge Kempen België, Johan van den Bosch.

en restaurants versterkt, waarbij vlees van vee en wild in en rondom het Drents-Friese Wold onder een eigen label wordt verkocht en opgediend.

Om bezuinigingen op natuurbeheer de komende 10 jaar op te vangen wordt geïnvesteerd in nieuwe bronnen van inkomsten uit terreinbeheer. Terreinbeherende organisaties werken de komende 10 jaar aan initiatieven om met behulp van biomassa nog meer energie op te wekken. Dit kan worden gecombineerd met lagere beheerlasten doordat bijvoorbeeld houtsnippers en maaisel van kostenpost verschuiven naar opbrengsten. Exploitatielasten van publieke voorzieningen als zwembaden in de omgeving kunnen worden gedrukt als de inkoop van energie wordt gekoppeld aan dergelijke initiatieven rond biomassa. Uiteraard biedt dit kansen voor profilering en marketing van het Nationaal Park. Daarnaast zal in het Drents-Friese Wold de komende jaren nog hout worden geoogst, voor een groot deel door het dunnen van de blijvende bossen, verder door het omzetten van bos in open terrein. Ongeveer een derde van het Drents-Friese Wold heeft in de komende 10 jaar nog de doelstelling "bos met houtproductie", overwegend in beheer bij Staatsbosbeheer en Maatschappij van Weldadigheid. De houtopbrengsten in het Drents-Friese Wold blijven een belangrijke bron van inkomsten voor beheerders. Om de omgeving optimaal bij het Park te betrekken zullen lokale ondernemers zoveel mogelijk bij het natuur- en recreatiebeheer in het Drents-Friese Wold worden betrokken. Het gaat dan bij voorbeeld gaan om inscharing van vee van agrariërs, of onderhoud van routes en paden door (recreatie)ondernemers.

Draagvlak en financiering
De huidige werkwijze van het Nationaal Park wordt vereenvoudigd en sterker dan voorheen gekoppeld aan het Nationaal Park Dwingelderveld en het Holtingerveld. Er wordt een duidelijker onderscheid gemaakt in de financiering van natuurbeheer, natuureducatie en recreatiebeheer en de verantwoordelijkheden daarbij van alle deelnemende overheden. Er komt daarbij sterker de nadruk te liggen op langjarig en duurzaam beheer door de terreinbeherende organisaties. Voor inrichtingsprojecten is de hoofdlijn uit dit BIP leidend en zijn de gemeenten primair het aanspreekpunt voor bewoners en ondernemers. Natuureducatie blijft voor zover mogelijk landelijk gekoppeld aan het Nationale Parken stelsel. Het IVN treedt daarin coördinerend op voor Nationaal Park Drents-Friese Wold. Het te verwachten tekort op middelen voor een goed beheer van recreatievoorzieningen wordt deels gedekt door invoering van het profijtbeginsel in het Nationaal Park. Het ligt daarbij voor de hand dit principe niet alleen voor het Drents-Friese Wold in te zetten maar voor de combinatie van Drents-Friese Wold, Dwingelderveld en Holtingerveld.

==========

1 INLEIDING

Voor u ligt het concept beheer- en inrichtingsplan (BIP) van het Nationaal Park Drents-Friese Wold (NP DFW). Het Drents-Friese Wold is een bijzonder en uniek natuurgebied. Het is één van de grootste aaneengesloten bosgebieden in ons land, met veel bijzondere dier- en plantensoorten. Bovendien is het in potentie één van de meest natuurlijke brongebieden voor schone beken en schoon grondwater in Nederland. Binnen het 6.000 hectare grote Drents-Friese Wold wisselen dicht bos, halfopen bos, beekdalen, heide en stuifzand elkaar af: met recht een grenzeloos woud. Dit bijzondere karakter is nationaal en internationaal erkend in de vorm van een Nationaal Park status en de status van Natura 2000 gebied. Het Drents-Friese Wold levert daarnaast in samenhang met het aantrekkelijke omliggende cultuurlandschap een flinke economische meerwaarde voor de omliggende dorpen en vakantiecentra.

1.1 Aanleiding en voorgeschiedenis

Nationale Parken zijn wereldwijd een begrip. Het eerste National Park ter wereld, Yellowstone, werd in 1872 ingesteld. In 1930 werd het eerste Nationaal Park in Nederland ingesteld: de Zuidelijke Veluwezoom. Inmiddels zijn in Europa alle Nationale Parken verenigd in EUROPARC. Nagenoeg alle Europese landen kennen Nationale Parken, die een belangrijk visitekaartje vormen voor de natuurlijke rijkdom van het betreffende land. Nederland telt inmiddels 20 Nationale Parken, die zijn verenigd in het Samenwerkingsverband Nationale Parken.

Op 23 mei 1996 heeft de minister van Landbouw, Natuur en Visserij het natuurgebied Drents-Friese Woud als "Nationaal Park in oprichting" aangewezen. Toen is ook het "Overlegorgaan Nationaal Park i,o. Drents-Friese Woud" geïnstalleerd. Dit Overlegorgaan had als eerste taak een "Beheer- en Inrichtingsplan" (BIP) voor het gebied op te stellen. Dat BIP kwam in 1998 gereed. Daarna heeft het Drents-Friese Wold, na goedkeuring van dit BIP door de minister, in 2000 de definitieve status Nationaal Park gekregen. De looptijd van een BIP is 10 jaar. In 2008 had dus een nieuw BIP moeten worden opgesteld. Dat dit voor het Drents-Friese Wold nog niet is gebeurd heeft te maken met de afspraken in het Overlegorgaan over de afstemming met het planproces Beheerplan voor het Natura 2000 gebied "Leggelderveld en Drents-Friese Wold": het BIP volgt op het Beheerplan Natura 2000.

Op 4 november 2010 werd het 10-jarig bestaan gevierd van het Nationaal Park met een drukbezochte werkconferentie. Er is die dag veel informatie uitgewisseld en er zijn werkafspraken gemaakt over het thema "versterking economie door verduurzaming". Het meer betrekken van de regionale economie bij het park en andersom was daarbij het kernpunt. Diverse afspraken zijn in uitvoering. Afspraak was dat de informatie en de werkafspraken uit de werkconferentie de komende planperiode zouden worden uitgewerkt in de inrichting en het beheer van het Nationaal Park en zijn omgeving. Daarvoor is dit nieuwe BIP het aangewezen en verbindend instrument. Het BIP houdt bovendien rekening met de

randvoorwaarden die onder andere in het Beheerplan Natura 2000 worden vastgelegd (zie bijlage 3). Het BIP is daarbij wel veel breder dan Natura 2000 voor wat betreft de thematiek: aan de ene kant omvat het BIP meer natuur- en landschapsdoelen dan alleen de Natura 2000 doelen, aan de andere kant bevat het BIP ook sociaaleconomische doelen voor de omgeving.

1.2 Opgave en thema's BIP 2012 - 2022

Het Nationaal Park Drents-Friese Wold werd aangewezen als Nationaal Park omdat het tot een exemplarisch voorbeeld kan uitgroeien van een bepaald soort natuur en landschap in Nederland en in Europa. Het gebied is daarbij vooral onderscheidend voor wat betreft de variatie en schaalgrootte, ruimte voor grootschalig en natuurlijk bos. Dit in combinatie met het gegeven dat binnen het Nationaal Park niet alleen beken liggen, maar ook hun brongebieden. Dat de regionale bevolking Nationale Parken van belang vindt, blijkt onder andere uit een recent panelonderzoek in Drenthe[2]

De rijksoverheid heeft m.i.v. 1 januari 2013 haar Nationale Parkenbeleid beëindigd. Het is aan de regio om hier verder invulling aan te geven. Deze regio vindt het een belangrijke opgave in het Nationaal Park voor de periode 2012 – 2022 om een ***verbinding te leggen tussen de bijzondere natuur- en landschapswaarden enerzijds en sociaaleconomische doelen*** **in het omringende gebied anderzijds.**

In het kader van het nieuwe BIP zijn najaar 2011 en 2012 in totaal negen publieksbijeenkomsten georganiseerd waarbij breed is verkend welke opgaven er vanuit bewoners en bedrijven liggen voor de komende 10 jaar. Ook de terreinbeheerders is gevraagd wat zij van belang vinden. De langetermijndoelen uit het BIP 1998 sturend: consistent en van lange adem.

[2] Opiniepeiling Drents Panel: "Drentse natuurbeleving"

Uit diverse gesprekken in het gebied zijn de volgende centrale thema's en opgaven benoemd voor de komende 10 jaar:

1. **Inrichting en beheer van natuur en landschap**
   De nadruk ligt de komende 10 jaar op het instellen van een meer natuurlijk watersysteem, het stimuleren van een meer natuurlijke bosontwikkeling door de uitbreiding van de begrazing zowel in oppervlakte als in diersoorten. De opgaven vloeien onder andere voort uit Europese verplichtingen in het kader van Natura 2000 en Kaderrichtlijn Water (KRW). In de afgelopen periode is het project "herstel waterhuishouding brongebied Vledder Aa" uitgevoerd, evenals hydrologisch herstel van het Aekingerbroek. Er is de afgelopen periode veel onderzoek verricht naar het watersysteem (Geraedts e.a., 2012). Daarbij is duidelijk geworden dat voor het halen van de oorspronkelijk gestelde natuurdoelen, ook de komende periode vooral nog veel watermaatregelen nodig zijn. Tenslotte streven we naar minder intensief en meer natuurlijker beheer met minder ingrijpen door de mens.

2. **Educatie, communicatie en marketing**
   Marketing, communicatie en educatie zijn belangrijk voor maatschappelijk draagvlak het Nationaal Park. Er is over het algemeen tevredenheid over de wijze van communicatie de afgelopen 10 jaar. De opgave is om de komende periode communicatie en natuureducatie sterker te verbinden met een goede gebiedsmarketing en de omgeving van het Nationaal Park. Bijvoorbeeld de middenstand in de dorpen om het Nationaal Park kunnen meer dan nu worden betrokken bij het uitdragen van de bijzondere kwaliteiten van het Drents-Friese Wold.
   Voor het aantrekken van toeristen en nieuwe ondernemers naar het gebied is een sterkere combinatie tussen marketing, communicatie en educatie van groot belang. Als het gaat om marketing kunnen verschillende Nationale Parken in het buitenland kunnen als voorbeeld dienen voor de wijze waarop dit beter kan. Een positief imago van het Nationaal Park is mede voorwaarde voor een sterke ecologie en economie. Er is al samenwerking op landelijk en noordelijk niveau en voor de komende jaren wordt het accent gelegd op het regionale schaalniveau Zuidwest-Drenthe en Ooststellingwerf.

3. **Verduurzaming economie in en rondom het Nationaal Park**
   Een sterk park is gebaat bij een sterke economie. Een natuurgebied als het Drents-Friese Wold levert de regio banen op. Toerisme is een belangrijke pijler voor de lokale economie. In Westerveld is één op de vijf banen van de werkende bevolking afhankelijk van het toerisme. In Ooststellingwerf en in Midden-Drenthe is dit niet veel minder. Hoewel toerisme niet de enige economische factor is, is het wel de belangrijkste in en rondom het Nationaal Park. Daarnaast levert ook bosbouw, de zorgsector (Boschoord) en inschakeling van ondernemers bij terreinbeheer (o.a. agrariërs) werkgelegenheid op. Om het natuur- en recreatiebeheer in de toekomst mogelijk te blijven maken zal sterker worden gezocht naar een financieringsbasis vanuit het Nationaal Park en de regio. Dit kan heel goed samengaan met het versterken van een duurzame economie in en om het Drents-Friese Wold. Dat was ook één van de conclusies tijdens de werkconferentie bij het 10-jarig bestaan van het Nationaal Park. Voorbeelden zijn toerisme, zorg, bio-energie, productie van grondstoffen zoals hout en schoon water en wildbeheer.

4. **Organisatie en financiering van beheer en inrichting binnen het Nationaal Park**
   De financiering van natuur, landschap en recreatie zal sterk veranderen gezien de bezuinigingen en decentralisatie van het rijksbeleid naar de provincies. Beheer en inrichting zal slimmer georganiseerd en gefinancierd moeten worden, waarbij provincies en gemeenten meer invloed krijgen in Nationaal Park Drents-Friese Wold ten opzichte van de rijksoverheid. Een belangrijke opgave daarin is om meer concrete resultaten met elkaar te bereiken met minder bestuurlijke drukte.

1.3 Vorm en status BIP 2012

Het langetermijnperspectief voor natuur uit het BIP van 1998 blijft ongewijzigd het uitgangspunt. Dit langetermijnperspectief en de daarbij behorende achtergrondinformatie is voldoende beschreven in het BIP 1998. Het voor u liggende BIP 2012-2022 is dan ook compacter in vorm en inhoud, en bevat het programma voor inrichting en beheer tot 2022. De thema's beslaan natuur en landschap, educatie,

communicatie en marketing en duurzame economie. Het beschrijft een gezamenlijke ambitie voor de komende 10 jaar op deze thema's van de samenwerkende overheden en beheerders. Het BIP is in vergelijking met het Beheerplan Natura 2000 weliswaar niet wettelijk, maar wel integraler en bevat naast natuuropgaven ook opgaven voor de regionale economie. De inhoud van het BIP is voor wat betreft het natuurdeel afgestemd op het Beheerplan Natura 2000.

Het Overlegorgaan Nationaal Park Drents-Friese Wold stelt het BIP vast als gezamenlijke agenda met oplossingsrichtingen voor beheer en inrichting de komende 10 jaar. Het is aan de samenwerkende partijen in het Overlegorgaan zelf om deze oplossingsrichtingen hard te maken. Vanuit een gemeentebestuur redenerend zal deze de visie op hoofdlijnen delen, maar zich het recht voorbehouden om een separaat onderbouwd voorstel aan de raad voor te leggen ten aanzien van uitvoerings- of besluitvormingsonderdelen. Uiteindelijk beslist een Raad van Toezicht, een gemeenteraad hierover. Het BIP biedt deze ruimte.

1.4 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 bevat de visie voor de lange termijn. Hoofdstuk 3 schetst de visie voor zowel de korte als lange termijn. In hoofdstuk 3 worden de maatregelen voor de periode 2012 – 2022 weergegeven. Hoofdstuk 4 ten slotte beschrijft de organisatie en financiering. In bijlage 1 treft u een historisch perspectief aan van het Drents-Friese Wold. Bijlage 2 de uitkomsten van de startbijeenkomsten met bewoners, ondernemers, gebruikers en beheerders op basis waarvan de opgaven zijn benoemd. Beleidskaders kunt u vinden in het Beheerplan Natura 2000, Omgevingsvisie Drenthe, Streekplan Fryslân en de diverse ruimtelijke en economische beleidsplannen van gemeenten[3].

[3] Internetsite provincies Drenthe en Fryslân en gemeenten Westerveld, Ooststellingwerf en Midden-Drenthe.

2 VISIE

2.1 Visie lange termijn

Het lange termijn beeld is een voor Nederlandse begrippen zo natuurlijk mogelijk gebied. Dat wil zeggen dat **natuur**, binnen bepaalde grenzen, zoveel mogelijk haar gang kan gaan. Regenwater kan op natuurlijke manier wegzakken naar het grondwater en wordt zo weinig mogelijk via kunstmatige sloten afgevoerd. Het grondwater stijgt op termijn weer tot een hoger en meer natuurlijk peil. Bossen worden op termijn zoveel mogelijk met rust gelaten, waardoor er variatie en een hoge mate van natuurlijkheid ontstaat. Grote grazers en wild zwerven in kuddes of roedels door het natuurlijk bos op zoek naar voedsel. Het zand in de Kale Duinen mag weer stuiven. Het Drents-Friese Wold wordt op lange termijn in het "aangeharkte Nederland" één van de weinige gebieden in Nederland waar een wildernisbeleving mogelijk is.

Maar het landschap in de omgeving van het Nationaal Park Drents-Friese Wold is eveneens bijzonder. Een bijzonder contrast met het verder te ontwikkelen natuurlijk bos vormen de kleinschalige es- en verveningsdorpen en het bijbehorende landschap er omheen. Dorpen als Doldersum, Diever, Hoogersmilde en Appelscha vertellen het verhaal van boeren, ontginners en bosbouwers uit de afgelopen eeuwen. Recent is de bijzondere geschiedenis van de koloniën van Weldadigheid (Veenhuizen en Frederiksoord) genomineerd voor de Unesco Werelderfgoedlijst.

De bijzondere natuurwaarde van het Drents-Friese Wold schept ook verplichtingen. Onze Nationale Parken vertellen **het verhaal van de Nederlandse natuur**. Het Drents-Friese Wold vertelt het verhaal van een zo natuurlijk mogelijk bos van de zandgebieden in Nederland. Om dit verhaal te vertellen aan bewoners en toeristen, ouderen en kinderen is natuureducatie, communicatie en marketing nodig. De visie daarbij is dat op termijn iedere generatie van jong tot oud uit de omliggende dorpen, steden, campings en vakantieparken ooit kennis heeft kunnen maken met de bijzondere natuurwaarde van het Drents-Friese Wold. Bewoners, toeristen en ondernemers voelen zich steeds sterker verbonden met het gebied. Om die reden wordt het Nationaal Park in dit BIP niet alleen beschouwd als het natuurgebied sec, waar het vorige BIP eigenlijk alleen om ging, maar wordt het aangevuld met een grote schil eromheen. Juist die samenhang is van belang voor de lokale economie.

Juniorrangers Nationaal Park Drents-Friese Wold

Tenslotte is rondom het Drents-Friese Wold op termijn mede dankzij de hiervoor genoemde punten een **duurzame economie** ontstaan. Naar verwachting zal de werkgelegenheid in en rondom het park binnen enkele decennia nog sterker dan nu afhankelijk zijn van het Nationaal Park. De regio is mede op de kaart gezet vanwege de Nationale Parken Drents-Friese Wold, Dwingelderveld, Weerribben-Wieden en Holtingerveld, Fochteloërveen en de cultuurhistorisch belangrijke gebieden rond Veenhuizen en Frederiksoord. Tussen deze natuurgebieden bevindt zich daarnaast een toeristisch zeer aantrekkelijk cultuurlandschap met daarbinnen Unesco werelderfgoed en enkele van de mooiste dorpen in Nederland.

Horeca in Diever

2.2 Visie 2022

In de komende 10 jaar zal het Nationaal Park Drents-Friese Wold, ondanks bezuinigingen van de overheid, blijven bestaan. Er gaat wel veel veranderen voor bewoners en bezoekers van dit gebied. Enerzijds wordt er waar mogelijk bespaard op eenmalige en jaarlijkse lasten. Anderzijds zal het profijtbeginsel worden ingevoerd. Het principe daarbij is een zo evenredig mogelijke bijdrage naar rato van gebruik.

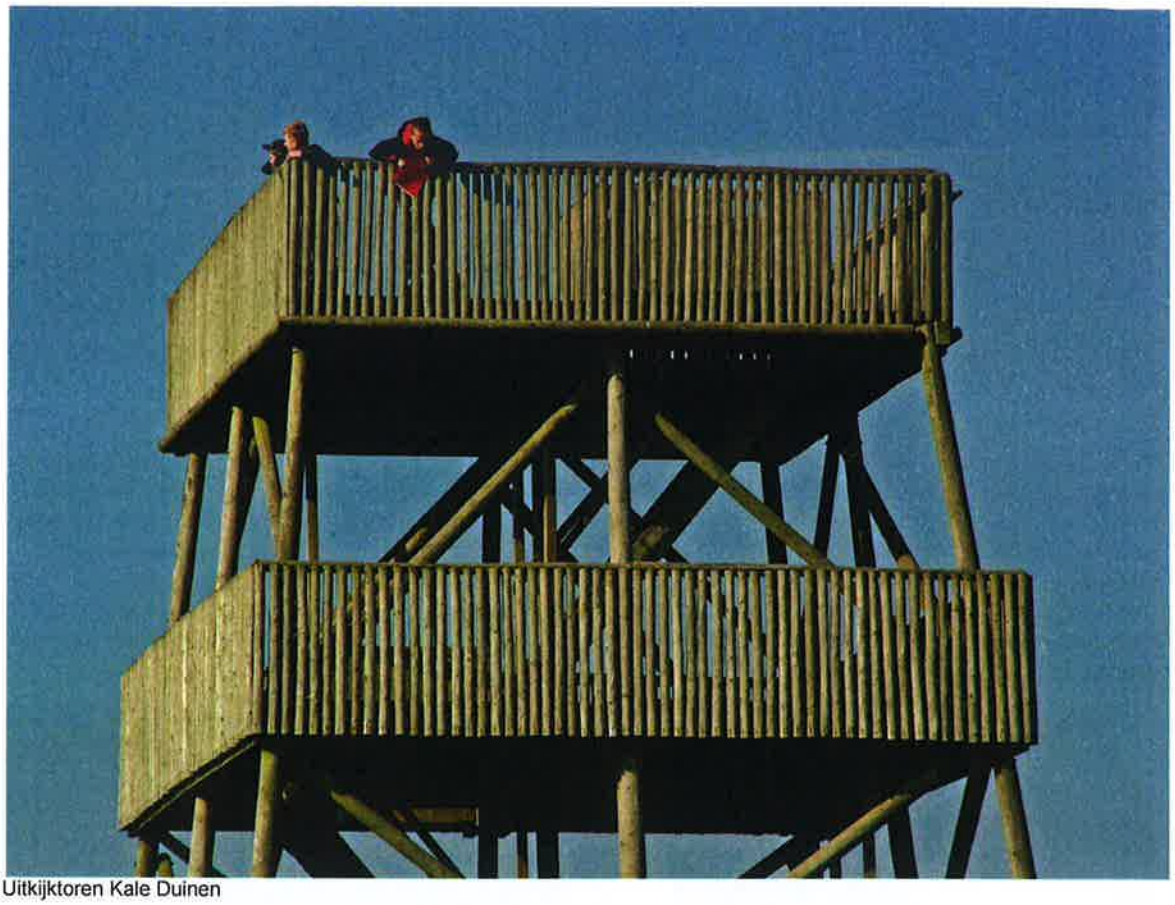

Uitkijktoren Kale Duinen

Het Nationaal Park Drents-Friese Wold verbindt verschillende sectoren in en rondom het park met elkaar en met de ruimere omgeving van het park. Meer dan de afgelopen 10 jaar wordt daarbij de verbinding gelegd met gebieden als het Dwingelderveld, Weerribben-Wieden, Holtingerveld en Fochteloërveen/Veenhuizen en Frederiksoord. Er is een sterke relatie tussen natuur, educatie, communicatie, marketing, economie en organisatie binnen dat regionale verband.

Het Drents-Friese Wold is de afgelopen eeuwen voortdurend in verandering geweest en zal ook in de toekomst weer veranderingen doormaken. Maatschappelijke veranderingen zullen hun invloed hebben op het gebied zoals ze dat ook de afgelopen honderden jaren hebben gehad. Functies als zorg, recreatie, verkeer, landbouw, waterwinning en houtteelt zijn alle sterk onderhevig aan veranderende maatschappelijke behoeften. Het is de uitdaging om de natuurlijke basis van het gebied daarbij continu en op lange termijn zoveel mogelijk te behouden en te versterken. Ook landschap, cultuurhistorie en archeologie kunnen daarvan meeprofiteren en andersom.

De opgaven op het gebied van beheer en inrichting zijn te clusteren en wel op de volgende wijze (zie ook volgend schema):

1. Het Drents-Friese Wold is primair een **natuur**gebied. De productie van voedsel en grondstoffen is daaraan ondergeschikt: De bijzondere natuurwaarden vormen de basis.
2. De bijzondere natuurwaarden van het Drents-Friese Wold maken vervolgens met steun van **natuureducatie** en marketing ook een sterkere duurzame economie mogelijk en omgekeerd;
3. De bijzondere natuurwaarden van het Nationaal Park Drents-Friese Wold hebben voordeel bij sterke en **duurzame economie** in omliggende dorpen en steden;
4. En door een sterke en duurzame economie kan beheer en inrichting ook weer slimmer worden **georganiseerd en gefinancierd**.

Om bovengenoemde redenen wordt het Nationaal Park nu **breder gedefinieerd**: inclusief de maatschappelijke en fysieke omgeving. Het wordt op die manier veel meer dan in het verleden mogelijk om ecologie en economie op een voor beide profijtelijke wijze aan elkaar te verbinden. Het volgende schema geeft deze relatie weer.

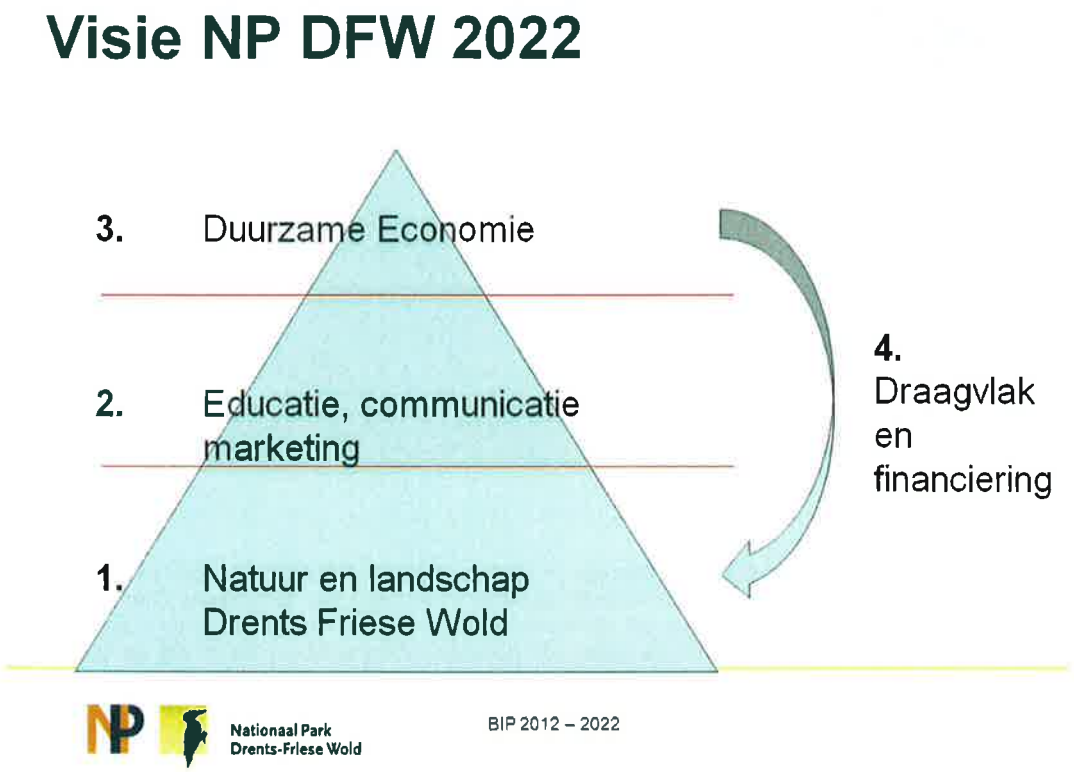

2.2.1 Natuur en Landschap 2022

Wensbeeld Lange termijn (2100)
Voorop staat dat het in 1998 geschetste streefbeeld voor 2100 onveranderd de horizon vormt waar binnen het Nationaal Park Drents-Friese Wold naar toe wordt gewerkt. Voor het grootste deel van het Drents-Friese Wold geldt: herstel van natuurlijke processen onder begeleiding van de mens waar dat nodig is. Dat betekent meer natuurlijk bos met veel variatie van jonge en oude bomen van overwegend inheemse soorten. Kruidlaag, struiklaag en kroonlaag zijn goed ontwikkeld. Omgevallen bomen en overig dood hout blijven in het bos achter. In het bos wordt natuurlijke variatie bevorderd door begrazing door runderen, schapen, paarden, reeën, wisenten, edelherten en wilde zwijnen.

In de bovenloop en middenloop van de de Vledder Aa stroomt schoon en helder water. In natte tijden is sprake van overstromingen op plaatsen waar dat kan en in droge tijden kan de beek uiteindelijk droog vallen in delen van de bovenloop. Waar in de oorspronkelijke situatie het hoogveen zorgde voor

hoge grondwaterstanden, gebeurt dit nu door een uitgekiende hydrologische inrichting. Herstel van hoogveen is in gang gezet maar speelt nog geen rol bij de waterberging. Hoogveen groeit langzaam en het zal eeuwen vergen voordat hoogveen weer een rol van betekenis voor het landschap zal spelen. Door de ingezette vernatting is in een aantal vennen de hoogveenvorming met een keur aan veenmossen en andere kenmerkende planten al goed op gang gekomen. Slechts in beperkte delen van het Drents-Friese Wold blijft de mens ingrijpen. Dit zijn dan met name de heidevelden in combinatie met vennen (oa. Doldersummerveld en delen van Wapserveld), historische elementen (Vloeiweide bij Wateren) en de zandverstuivingen (Kale Duinen). Deze zijn ontstaan als gevolg van menselijk handelen en vragen daarom een blijvend beheer door de mens. De wind zorgt op de Kale Duinen telkens weer voor nieuwe patronen in het stuifzand. Meer dan 150 vennen liggen verspreid door het hele gebied. Een aantal daarvan, zoals de Ganzenpoel, herbergen veel zeldzame planten en dieren waardoor ze landelijk en europees van grote waarde zijn. Alles bij elkaar voldoende aanleiding om het Drents-Friese Wold als Natura 2000 gebied te benoemen, een predicaat voor Europese topnatuur!

Wespendief

De wespendief is binnen de roofvogels een buitenbeentje. In plaats van dode of levende zoogdieren of vogels te eten, beperkt het dieet van de wespendief zich tot insecten en meer in het bijzonder, tot wespen. Qua uiterlijk lijkt de wespendief op een buizerd. De kop en snavel zijn echter kleiner waardoor de kop van de vogel in de vlucht wel wat wegheeft van een duif. Het is een typische zomer- en bosvogel. Wespendieven keren pas uit Afrika terug als het blad alweer aan de bomen zit. Hun leven speelt zich voornamelijk in en boven het bos af waardoor de vogel lastig is waar te nemen. Wespendieven broeden en foerageren het liefst in loofbossen of gemengde bossen met oude bomen. Met hun poten graven ze op de grond of in vermolmd hout wespennesten op. Alhoewel ze niet immuun zijn voor wespensteken ondervinden ze weinig last van de wespen die hun nest verdedigen. In het Drents-Friese Wold broeden gemiddeld zo'n 2 tot 3 paar verspreid over het bos. Dit aantal is de laatste jaren redelijk constant.

De door de provincies Drenthe en Fryslân gestelde natuurdoelen in het Nationale Park zijn in 2100 gehaald met een doelmatige inzet van middelen. De schaarser wordende overheidsmiddelen hebben voor het Drents-Friese Wold niet geleid tot een lagere natuurambitie, maar er is andersom gewerkt aan het halen van de gestelde natuurambitie met beperktere middelen. Er is voortdurend gestreefd naar een zo efficiënt mogelijk beheer. Daarbij zijn eenmalige inrichtingsmaatregelen voorafgegaan aan een extensiever beheer. Doordat het gebied namelijk eerst optimaal voor de natuur is ingericht, kan daarna meer dan voorheen de natuur zelf zijn werk doen zonder al te veel beheer door mensen.

Wensbeeld 2022

De komende 10 jaar zijn mede bepalend voor het realiseren van het lange termijn perspectief 2100. Natuurbeheer vergt een lange adem en een consistente aanpak over meerdere generaties.

De komende periode tot 2022 staan primair in het teken van het inrichten van een veel natuurlijker watersysteem. De nog resterende sloten en watergangen worden voor een groot gedeelte gedempt. Na het project "herstel waterhuishouding brongebied Vledder Aa" in 2003 gaat het project "beekherstel middenloop Vledder Aa" van start. Van groot belang voor de voeding van dit beeksysteem is het instellen van een meer natuurlijke waterhuishouding in het brongebied. Het gaat dan vooral om de Oude Willem. De voorgenomen beëindiging van de verdrogende werking van de waterwinning Terwisscha zal op langere termijn het sluitstuk vormen op het hydrologisch verbeterprogramma.

Bij het herstel van een natuurlijk watersysteem hoort ook de al ingezette omvorming van de naaldbossen naar een meer natuurlijk gemengd bos en loofbos. Het nu nog dominante naaldbos met sparren, dennen en lariks wordt geleidelijk omgevormd naar meer natuurlijk gemengd bos en loofbos met geleidelijke overgangen naar de heidevelden en de beekdalen. Overigens zullen grote delen van het Drents-Friese Wold ook na omvorming in 2022 nog een groot aandeel grove den kennen. Door de omvorming van naaldbos naar gemengd bos en de omvorming van bos naar open terrein, maar ook door het blijven dunnen van de resterende naaldbossen zal er de komende 10 jaar nog steeds sprake zijn van een substantiële houtoogst.

Bij een zo natuurlijk mogelijk bos hoort ook een natuurlijke begrazing, zoals die van oorsprong ook in de natuurlijke bossen van Noordwest Europa voorkwam. In het wensbeeld voor de komende 10 jaar volgt de natuurlijke begrazing op het hiervoor beschreven herstel van de waterhuishouding en de bosomvorming. Het streefbeeld is een zo natuurlijk mogelijk evenwicht tussen aangroei en begrazing. Te snelle invoering van natuurlijke begrazing met te veel dieren kan spontane kieming van loofbomen en daarmee de natuurlijke variatie onderdrukken. Voor het beheer betekent dit een gedoseerde inzet van zo natuurlijk mogelijke runder- en paardenrassen, te beginnen in die terreinen waar er al een gevarieerder en natuurlijker bos is ontstaan zoals in Berkenheuvel. In deze al meer natuurlijke bossen is het van belang de komende jaren te starten met begrazingsbeheer in lage dichtheden en in grotere eenheden. Het doel is om de komende 10 jaar een groot aaneengesloten begrazingsgebied te realiseren bestaande uit Berkenheuvel, de Hertenkamp, het Wapserveld en op termijn ook het Dieverderzand. Dit vanuit de visie om heidebeheer en bosbeheer meer vloeiend in elkaar te laten overgaan, zonder dat dit ten koste gaat van de openheid en bijzondere kwaliteiten van heidegebieden als het Wapserveld. Dat is overigens ook niet wenselijk gezien de doelstellingen op het gebied van Natura 2000 voor dergelijke terreinen. Door het instellen van dergelijke grotere graasgebieden verdwijnen veel tussenliggende rasters, iets wat aansluit bij de wens van recreanten.

Het wensbeeld voor 2022 voorziet behalve de al genoemde vergroting van natuurlijke begrazing ook in het herbergen van wilde grazers, zoals edelhert, damhert, mogelijk wisent en wild zwijn. Dit is vanuit het oogpunt van natuurbeheer niet zozeer een prioriteit voor de komende 10 jaar, maar wel op lange termijn. Voor de komende 10 jaar bieden experimenten op dit vlak wel volop kansen bij de verbinding tussen mens en natuur. Groot wild zorgt, als zichtbaar onderdeel van rewilding, voor een unieke natuurbeleving bij bezoekers van Nationaal Park Drents-Friese Wold. Soorten als het edelhert en de wisent spreken nu eenmaal meer tot de verbeelding dan runderen en paarden.

De uitkomsten van de informatieavonden in het kader van dit BIP geven aan dat de mensen liever geen rasters in of om het park zien. Er is daarbij overigens veel verschil tussen rasters. De ook nu al gebruikte veerasters bestaan uit paaltjes met daartussen één of twee draden waar de mens zo overheen stapt of via veeroosters kan passeren. Een dergelijk veeraster lijkt ook voor de Wisent geschikt. Maar een raster voor edelherten is minimaal 2 meter hoog.
Het wensbeeld voor 2022 is een Nationaal Park met zo weinig mogelijk (zichtbare) rasters. Er komen om meerdere redenen hoe dan ook geen permanente rasters voor edelherten. Om op termijn wilde soorten als edelhert of wild zwijn onderdeel te laten uitmaken van de natuurlijke begrazing, zal het huidige nulstandbeheer in de provincie Drenthe en Fryslân moeten worden aangepast. Zodra deze dieren momenteel bijvoorbeeld via Duitsland in de provincie Drenthe geraken, moeten ze verplicht worden afgeschoten (nulstandbeheer). In het wensbeeld 2022 is dit huidige beleid afgeschaft en vervangen door een vergoedingsregeling voor door wilde dieren veroorzaakte schade in combinatie met gericht afschotbeleid.

2.2.2 Educatie, communicatie en marketing 2022

In 2022 kent het Drents-Friese Wold als natuurgebied een herkenbaar profiel. Dit profiel wijkt voor wat betreft natuurlijkheid duidelijk af van alle (minder natuurlijke) bossen in Nederland, Duitsland en België. Het centrale thema in 2022 is rewilding in de brede zin: wildernis en natuurkrachten die daaraan ten grondslag liggen: water, wind, leven en doodgaan van flora en fauna, inclusief zwervende kuddes. Daarmee ontstaat ook een buitengewoon spannend contrast met het aantrekkelijke, sterk door de mens beïnvloede cultuurlandschap rondom dit "Woud zonder grenzen". Deze essentie vormt het verhaal van de natuur in het Drents-Friese Wold zoals dat de komende 10 jaar wordt uitgedragen.

Wat betreft communicatie en natuureducatie activiteiten is de koers van de afgelopen 10 jaar ook het wensbeeld voor de komende 10 jaar, maar wel met enkele belangrijke wijzigingen. Deze wijzigingen hebben dan vooral betrekking op het toepassen van sociale media, digitale communicatie in het algemeen en het nog laagdrempeliger maken van communicatie en natuureducatie. Het in contact brengen van mensen met de natuur blijft één van de beleidsuitgangspunten van de overheden en terreinbeheerders. Gezondheid en duurzaamheid zijn daarbij belangrijke uitgangspunten. Communicatie en educatie blijft één van de belangrijkste activiteiten van het Nationaal Park. In de komende periode zal dan ook wederom een beroep worden gedaan op de expertise het IVN voor coördinatie van het programma communicatie en educatie en de afstemming met de andere Nationale Parken en Nationale Landschappen op dit terrein.

De belangrijkste nieuwe koers in het wensbeeld 2022 betreft de koppeling tussen communicatie, natuureducatie en marketing in regionaal verband. De samenwerking tussen terreinbeheerders, IVN en gemeenten in de trits natuureducatie, communicatie en marketing wordt versterkt door allerlei activiteiten. Het verhaal van de natuur gaat de content vormen in de regiomarketing door gemeenten en beide provincies. Het IVN blijft uitvoering geven aan het landelijke basisprogramma Communicatie & Educatie voor de gezamenlijke Nationale Parken. Het IVN werkt het educatieprogramma ieder jaar uit in een concreet programma met activiteiten voor scholen, omwonenden, recreanten en toeristen, recreatieondernemers en vrijwilligers. Meer en meer worden ondernemers betrokken bij de uitvoering van projecten. Het netwerk van gastheren vormt een belangrijk intermediair richting recreanten en toeristen.

Ook in 2022 is het Nationaal Park Drents-Friese Wold nog herkenbaar als samenhangend gebied zoals is ingesteld in 2000. Maar meer dan voorheen hoort de randzone om de huidige begrenzing heen bij het Nationaal Park. En meer dan voorheen wordt er een koppeling gelegd met de andere waardevolle gebieden in de omgeving.

In 2022 maken de omliggende dorpen veel sterker een onderdeel uit van het Nationaal Park. Hiervoor is het nodig dat er continu aandacht is voor draagvlak bij omwonenden. Voldoende draagvlak is voor het park wenselijk in de vorm van begrip, trots en actieve steun. Draagvlak is van belang om het park goed te kunnen beheren: dat regels om natuur te beschermen worden nageleefd, dat nieuwe maatregelen en ontwikkelingen vlot tot stand kunnen komen en dat er, indien nodig, een beroep op de hulp van vrijwilligers mogelijk is. De lokale bevolking en ondernemers vormen ook het visitekaartje voor bezoekers uit binnen- en buitenland. Die voelen zich meer welkom als lokale mensen een positief geluid over hun gebied kunnen laten horen. Anderzijds realiseert de lokale bevolking zich ook terdege dat het Park fungeert als belangrijke motor voor de lokale economie. In de communicatiestrategie richten we ons dan ook op het behouden en versterken van de steun van de bevolking, en op de zorg dat zij trots op het Nationaal Park (kunnen) zijn en dat ze besef hebben van zowel de belangrijke ecologische als de economische waarde van het park. Bezoekers krijgen al bij de ingangen van de dorpen het gevoel dat ze een Nationaal Park inrijden. Dat heeft ook consequenties voor de samenwerking tussen Nationaal Park en de middenstand in de dorpen. Dit is in 2022 duidelijk van de grond gekomen door middel van diverse samenwerkingsprojecten en de Nationaal Park producten zijn bij wijze van spreken in elk dorp bij de plaatselijke middenstand te koop. Opbrengsten daaruit komen voor een deel ten goede aan de middenstand en voor een deel aan het Nationaal Park. Het netwerk van recreatie gastheren is verder uitgebreid is er een intensieve samenwerking met deze groep. Arrangementen en productontwikkeling in de recreatiesector bevorderen de samenwerking tussen de ondernemers en samen vertellen zij ;*'Het verhaal van de Nederlandse Natuur'* en dragen zo bij tot een duurzame, gezonde samenleving. De vernieuwde marketinginspanningen, gericht op rewilding, hebben er in 2022 ook voor gezorgd dat het aantal overnachtingen rondom het nationaal sinds 2012 weer is toegenomen.

2.2.3 Duurzame economie 2022

Door consistent natuurbeheer, aansprekende natuureducatie en een daaraan gekoppelde marketing wordt de economie rondom het Nationaal Park de komende 10 jaar sterker en duurzamer. De start werd hiervoor gelegd tijdens de werkconferentie ter gelegenheid van het 10- jarig bestaan van het Nationaal Park in 2010. Daar werd de basis gelegd onder vier uitwerkingsrichtingen van een duurzame economie: duurzame recreatie, biomassa en grondstoffen, duurzame landbouw en gezondheid. In 2022 zal toerisme hierin de belangrijkste economische drager zijn. Meer dan een kwart van alle banen in dorpen rondom het Drents-Friese Wold zal naar verwachting direct en indirect gerelateerd zijn aan toerisme.

In 2022 is de onderhoudssituatie van bestaande recreatievoorzieningen in het Nationaal Park kwalitatief goed en is de als gevolg van bezuinigingen dreigende achteruitgang voorkomen. In 2022 zijn er vooral in de dorpen nieuwe op dagrecreatie gerichte voorzieningen ontwikkeld, gekoppeld aan het Nationaal Park. Hierdoor is een kwaliteitsimpuls uitgegaan van het Nationaal Park en zijn er allerlei initiatieven op het gebied van **duurzame recreatie** die inspelen op de bijzondere natuurlijke kwaliteiten van het Drents-Friese Wold: "benefit enjoyment of the parc[4]". Zo wordt het beheer van recreatieve voorzieningen in 2022 in het gebied voor een deel gedragen door inbreng van menskracht en middelen van gebruikers en ondernemers in een recreatiefonds. Als gevolg hiervan is er in 2022 ook een sterkere medezeggenschap van gebruikers en ondernemers bij de kwaliteit van fiets-, wandel- en ruiterpaden. Met het recreatiefonds zijn voorzieningen rond de dorpen in 2022 uitgebreid met dagrecreatie, nieuwe fietsverbindingen en korte ommetjes. Er zijn mede door de nieuwe koers ook nieuwe ondernemers in het gebied neergestreken die investeren in een kwaliteitsverbetering van het toeristische product. Ondernemers[5] zijn in 2022 zoveel als mogelijk ingezet bij zowel natuur- als recreatiebeheer. Het feit dat ondernemers actief betrokken zijn bij duurzame recreatie, wordt ook actief gecommuniceerd en komt tot uiting in gezamenlijk initiatieven.

Maar een duurzame economie is niet alleen afhankelijk van inkomsten uit toerisme. In 2022 is er rondom het Drents-Friese Wold een versterkte economie rondom **biomassa en grondstoffen**, waarbij bijvoorbeeld houtsnippers en maaisel zorgen voor energieopwekking en verwarming bij publieke en toeristische voorzieningen als zwembaden. Mede hierdoor is er sprake van een verdere verduurzaming van de economie. Houtsnippers en maaisel hoeft niet langer over grote afstanden te worden getransporteerd, exploitatielasten van publieke voorzieningen kunnen worden gedrukt en de al bestaande inkoop van energie wordt omgebogen ten gunste van natuurbeheer door de terreinbeherende organisaties binnen het Nationaal Park. Uiteraard biedt dit ook kansen voor de profilering en marketing van het Nationaal Park. Daarnaast zal in het Drents-Friese Wold ook in 2022 jaarlijks nog een flinke hoeveelheid hout worden geoogst. In totaal kent ongeveer een derde van het Drents-Friese Wold voor de komende 10 jaar nog de doelstelling "bos met houtproductie", overwegend in beheer bij Staatsbosbeheer.

Een nieuw onderdeel in de duurzame economie rondom het Drents-Friese Wold is de koppeling tussen grote grazers, natuurbeleving en streekproducten: de economie van het wild. De komst van kuddes grote grazers als edelherten en wisenten kunnen voor de lokale economie uiterst profijtelijk zijn blijkt uit ervaringen in binnen- en buitenland (Innovatienetwerk Groene Ruimte, 2012). De aanwezigheid en beleving van groot wild genereert nieuwe mogelijkheden voor toeristische diensten en producten. De samenwerking tussen terreinbeheerders, agrariërs en restaurants is in 2022 versterkt, waarbij vee en wild in en rondom het Drents-Friese Wold onder een eigen label wordt verkocht en opgediend. In 2012 was overigens de helft van al het vee in de natuurterreinen van het Drents-Friese Wold in eigendom bij particulieren en agrariërs uit de streek via losse contracten.

Natuur heeft een positieve uitwerking op de mens. In 2022 realiseren zorgverzekeraars zich nog meer dan nu dat het investeren in de natuur hen een aanzienlijke besparing oplevert in de gezondheidskosten. In 2022 maakt het thema Natuur en Gezondheid een vast onderdeel uit van het activiteitenprogramma van het Nationaal Park, mede gefinancierd door zorgverzekeraars. Ook voor (recreatie) bedrijven biedt de koppeling tussen natuur, bewegen en gezondheid volop kansen. Zo is het aantal buitensport activiteiten toegenomen aan de rand van het Nationaal Park en is daarbij sterker dan voorheen de koppeling met gezondheid gelegd.

---

[4] Citaat van Johan van den Bosch van Nationaal Park Hoge Kempen tijdens viering 10 jarig bestaan NP DFW
[5] Agrariërs, recreatieondernemers, dienstverleners, loonbedrijven

2.2.4 Draagvlak en financiering

Het Nationaal Park is er in 2022 behalve voor de natuur ook voor mensen "as a public park or pleasuring ground for the benefit and enjoyment of the people". Deze grondgedachte van de eerste Amerikaanse parken moet ook toegepast worden op de Drents-Friese Wold en dat betekent het gebied is van de mensen die er wonen, werken, recreëren en op bezoek komen. Toepassen van de grondgedachte betekent een verbrede doelstelling dus meer in vergelijking met de regionale parken elders in Europa waar de dorpen onderdeel uitmaken van het park. Het Drents-Friese Wold is topnatuur samen met de andere 19 nationale parken als 1 stelsel Nationale Parken Nederland.

Draagvlak wil zeggen meer betrekken van bewoners, ondernemers en locale bestuurders in een nieuwe organisatorische opzet. De taak van het Nationaal Park is, naast het blijven garanderen van de topnatuur, het faciliteren, ook financieel, van vernieuwende initiatieven van bewoners, ondernemers en locale bestuurders. Vanwege decentralisatie door het Rijk van natuur en nationale parken naar de provincies, verandert met de organisatie ook de financieringsstructuur. De provincie Drenthe wil de parken in Zuidwest-Drenthe meer in samenhang gaan benaderen. De provincie Fryslân laat hierbij voor wat betreft het Drents-Friese Wold het initiatief bij de provincie Drenthe. Een voorwaarde hierbij is participatie en inbreng van de overige gebiedspartners.

Het wensbeeld 2022 is dat bezuinigingen en het terugtrekken van de Rijksoverheid niet heeft geleid tot een achteruitgang van de bijzondere kwaliteiten van het gebied voor natuur en de mens. Er is wel een sterkere noodzaak ontstaan om het Nationaal Park slimmer te organiseren en financieren. De organisatie en financiering van de drie gebieden Drents-Friese Wold, Dwingelderveld en het Holtingerveld is in 2022 sterker aan elkaar gekoppeld. Voor wat betreft organisatie is deze koppeling een efficiëntieslag. Niet alleen voor de ambtelijke ondersteuning, maar ook wat betreft het aantal overleggen van bestuurders. Voor wat betreft financiering biedt deze koppeling ook de nodige kansen, met name voor wat betreft de verbinding met een duurzame economie. Daarbij kan onder andere gedacht worden aan het opschalen van het recreatiefonds voor het Drents-Friese Wold naar een hoger schaalniveau. Momenteel wordt een koppeling tussen Drents-Friese Wold, Dwingelderveld en Holtingerveld onderzocht. Door deze opschaling doen zich kansen voor om te komen tot de instelling van een gebiedsfonds vergelijkbaar met dat van Nationaal Park Drentsche Aa. Op projectniveau moet vervolgens lokale betrokkenheid worden geborgd, zoals dat de afgelopen periode is opgebouwd.

Voor wat betreft de financiering van het Nationaal Park Drents-Friese Wold wordt onderscheid gemaakt tussen natuurbeheer, natuureducatie en duurzame economie.

Thema	Beheerlasten per jaar	Financiers en trekkers
Natuurbeheer	€ 1,2 mln	Provincie Drenthe en Terreinbeheerders
Natuureducatie, communicatie en marketing	€ 0,2 mln	IVN (via Rijk), gemeenten en terreinbeheerders
Duurzame economie en recreatiebeheer	€ 0,6 mln	Gemeenten, terreinbeheerders, provincie en gebruikers en ondernemers via recreatiefonds.

Het wensbeeld voor 2022 is dat in ieder geval de huidige beheerlasten ook de komende 10 jaar financieel kunnen worden gedragen. Daarbovenop is het de wens om door slimmer organiseren en financieren minimaal € 0,15 mln vrij te spelen voor nieuwe ontwikkelingen en voorzieningen. Dat zal mede afhankelijk zijn van de invoering van het eerder genoemde profijtbeginsel.

Edelhert

Zonder ingrijpen van de mens zou Nederland overwegend een bosgebied zijn, zoals het ooit ook was. Typische grazers in bossen zijn de edelherten. In Nederland is het edelhert het grootste in het wild levende landzoogdier. Mannetjes dragen een gewei dat steeds groter wordt naarmate het dier ouder wordt. Edelherten eten gras, zeggen, blad en knoppen van bomen, knollen wortels, vruchten en zaden. Het zijn herkauwers die hun menu aanpassen aan het aanbod van de omgeving en het seizoen. Als grazers leven edelherten vooral in open gebieden als beekdalen, graslanden en heidevelden, maar wel in de nabijheid van bossen waarin ze zich terug kunnen trekken. Ze zorgen voor de nodige variatie en verjonging van het bos. In Nederland komen ze voor op de Veluwe, waarbij ze via de in 2012 gerealiseerde ecoducten het Veluwemassief kunnen verlaten. In de Oostvaardersplassen leven ze binnen omheiningen zodat ze niet kunnen uitzwermen. De aantallen worden door middel van afschot gereguleerd. Door migratie van dieren uit populaties in Duitsland (Bentheim en Dammerwald) steken Duitse edelherten ook steeds vaker de kop op in het oosten van het land. Voor het Drents-Friese Wold zou het edelhert een welkome aanvulling zijn op de al aanwezige grazers. Hun aanwezigheid zorgt voor extra variatie in het bos en vormt een extra attractie voor de bezoekers van het Nationale Park.

3 MAATREGELEN EN UITVOERING

Het vorige hoofdstuk beschreef het wensbeeld, oftewel de ambitie voor 2022. In dit hoofdstuk leest u welke maatregelen nodig zijn om deze ambitie te halen.

3.1 Natuur: meer ruimte en minder beheer

De in deze paragraaf beschreven maatregelen zijn aan het eind van de paragraaf samengevat in een kaartbeeld. Voor de komende 10 jaar zal op de eerste plaats ingezet worden op maatregelen ter verbetering van de waterhuishouding. Uitgangspunt is om het oorspronkelijke bekensysteem zoveel mogelijk te herstellen met twee bovenlopen: vanuit de Oude Willem en het Aekingerbroek. Beide sluiten aan op de middenloop van de Vledder Aa. Dat is nodig omdat regionaal nog steeds sprake is van toenemende verdroging. Het natter worden van de heide resulteert bovendien in een uitbreiding van vochtige heide. Het omvormen van naaldbos naar loof- en gemengd bos zal verder gaan, evenals de uitbreiding van het stuifzandgebied van de Kale Duinen. Om de heidegebieden en stuifzanden open te houden en om afwisselende overgangen van bos- naar hei en beekdal in stand te houden zal de begrazing worden uitgebreid naar grotere eenheden waarbij zo veel mogelijk rasters verdwijnen. Naast huisvee als runderen en schapen zullen ook wilde grazers als ree, edelhert, wild zwijn en mogelijk wisenten een prominente rol gaan spelen bij de begrazing.

De komende 10 jaar wordt gewerkt aan een verdere verbetering van de hydrologie. Het doel is om zo veel mogelijk het oorspronkelijke bronsysteem van de Vledder Aa te herstellen. In de huidige situatie is er sprake van verdroging die wordt veroorzaakt door vijf factoren:
1. Inrichting Oude Willem
2. Drinkwaterwinning bij Terwisscha
3. Aanwezigheid naaldbos en detailontwatering
4. Inrichting middenloop Vledder Aa
5. Omgevingsinrichting buiten het Nationaal Park (inrichting landbouw)

Vier van de vijf factoren liggen binnen het NP. Voor de vijfde oorzaak geldt dat deze als vaststaand gegeven beschouwd dient te worden. Berekeningen van het Wetterskip Fryslân geven aan dat het opzetten van het waterpeil in de randgebieden van het Drents-Friese Wold nauwelijks winst oplevert voor het NP. Bovendien zijn de maatschappelijke en economische consequenties van een dergelijke verhoging niet acceptabel. De resterende vier factoren worden de komende 10 jaar door middel van de volgende maatregelen aangepakt.

1. Inrichting Oude Willem

De Oude Willem was, net als het Aekingerbroek/Drentse Broek, oorspronkelijk een hoogveengebied dat fungeerde als bron voor de Vledder Aa. Door het afgraven van het veen en het inrichten van het gebied met diepe sloten ging de bronfunctie van het Nationaal Park grotendeels verloren. Het hoogveen fungeerde als buffer, waardoor er in het hele Nationaal Park veel hogere grondwaterstanden waren. Bovendien werkte het als een spons, die in staat was om regenwater heel geleidelijk af te laten voeren, ook in droge tijden. Zonder hoogveen maar met drainerende sloten wordt grond- en regenwater in de Oude Willem, en daarmee ook in de wijde omgeving, in natte tijden snel afgevoerd waardoor er in droge tijden onvoldoende water meer is om de bronbeek van water te voorzien. Het gevolg is een gemiddeld veel te lage waterstand die bovendien ook nogal fluctueert.

In de Oude Willem wordt daarom de komende 10 jaar ingezet op het verhogen van de grondwaterstand zonder dat hierbij problemen ontstaan met de bestaande infrastructuur (weg, bebouwing, landbouw). Momenteel wordt verkend in hoeverre vanaf de Friese grens tot aan de Bosweg Noord de komende 10 jaar al een start kan worden gemaakt met de natuurinrichting. In dat geval kan het bosomvormingexperiment Prinsenbos en de daarbij behorende begrazing worden uitgebreid met dit deel van de Oude Willem. De uitvoering van maatregelen en grote grazers kunnen door middel van observatieplekken worden aangegrepen om "rewilding" aan het grote publiek uit te leggen om daarmee het draagvlak voor natuurbeheer te vergroten. Aan de Drentse zijde blijven de eerstkomende 10 jaar de weg en de woningen voorzien van "droge voeten". Dit kan door gericht

sloten te dempen en hier en daar maatregelen te treffen om de infrastructuur droog te houden. Dit vergt echter de nodige precisie en afstemming in de uitvoering. Langs de randen met het bos wordt de overgang tussen bos en open gebied meer gevarieerd. De strakke bosrand in de Oude Willem die nu aanwezig is verdwijnt. Hier en daar worden stukken uit het bos gekapt, hier en daar mag het bos verder de Oude Willem ingroeien. Natuurlijke begrazing versterkt vervolgens dit rafelige effect. Met name langs de N381 kan extra bos ontstaan op de voormalige landbouwgronden. Door middel van uitmijnen wordt de verrijkte bovengrond in Oude Willem de komende 10 tot 20 jaar "verarmt". Uitmijnen is een techniek om door middel van het inzaaien en oogsten van gewas fosfaat aan de bodem te onttrekken. Daarbij worden andere voedingsstoffen (stikstof, kalium etc.) in overmaat toegevoegd. De andere meststof, stikstof is goed in water oplosbaar en spoelt vaak wel met het regenwater wel uit. Fosfaat bindt zich sterk aan grond, waardoor deze meststof zich in de bodem ophoopt en het lang duurt om de overmaat fosfaat kwijt te raken. Bovendien betekent afvoer van fosfaat via uitmijnen dat dit met het maaisel wordt afgevoerd, en dus niet later alsnog benedenstrooms (Vledder Aa), in natuurgebieden terecht komt.

2. Drinkwaterwinning Terwisscha

Aan de noordkant van de Kale Duinen, bij Terwisscha wint waterleidingmaatschappij Vitens sinds 1961 drinkwater voor haar klanten in Friesland. Deze onttrekking van grondwater zorgt voor een grondwaterstanddaling in een cirkel met een straal van zo'n vijf kilometer rondom de winlocatie (Concept Beheerplan Natura 2000). De effecten direct rondom het pompstation zijn het sterkst. Door de aanwezigheid van een laag potklei ten noorden van het waterwinningsstation zijn de verdrogende effecten daar veel minder dan aan de zuidkant van het station waar deze laag ontbreekt. Het gevolg van de waterwinning is een permanent verlaagde grondwaterstand waardoor "natte" vegetaties zoals natte heiden en in het verleden blauwgrasland, plaats maken voor "droge" vegetaties zoals droge heide. In vennen die afhankelijk zijn van grondwater zakt het waterpeil en stroomt geen kwelwater meer toe.

Een tweede effect van de waterwinning is dat het Aekingerbroek/Drentse Broek veel minder wateraanvoer krijgt en in veel geringere mate zijn oorspronkelijke bronfunctie voor de Vledder Aa vervult. Het minimaal halveren van de waterwinning heeft met name als resultaat dat het Aekingerbroek en de vennen ten oosten en ten zuiden van de Kale Duinen aanmerkelijk meer watertoevoer vanuit de ondergrond gaan krijgen. Grondwater wordt verrijkt met kalk gedurende stroming door de ondergrond. Met name waar sprake is van verrijking met kalkrijk grondwater bij voorbeeld de Ganzenpoel, Meeuwenpoel, Aekingerbroek en Groote Veen is qua natuurwaarden forse winst te boeken. Het effect van de toevoer neemt met de afstand tot de waterwinning uiteraard af.

Er is in het verleden bestuurlijk besloten om de waterwinning op de huidige locatie te beëindigen en te verplaatsen (Ontwikkelagenda Appelscha). De waterwinning in Terwisscha levert drinkwater voor Friesland maar heeft nadelige hydrologische effecten op de natuur in het algemeen en op de Natura 2000-doelen in het bijzonder. En het halen van de Natura 2000-doelen is een Europese verplichting. Het verplaatsen van de waterwinning is lastig. Er zijn in Friesland weinig geschikte alternatieven voorhanden en het is bovendien kostbaar. Uit onderzoek blijkt dat het verminderen van de waterwinning met 50% al leidt tot een aanzienlijke verbetering van de hydrologische situatie. In combinatie met overige hydrologische maatregelen kunnen zo de Natura 2000-doelen worden gehaald. Mede om deze reden is in ieder geval het in 2013 op te leveren Beheerplan Natura 2000 richtinggevend ten aanzien van maatregelen om de negatieve verdrogingseffecten op te heffen.

Op welke termijn één en ander te realiseren valt is echter lastig te voorspellen. Het verplaatsingsproces zal tijd kosten, omdat goede alternatieven moeilijk te vinden zijn en het de nodige tijd vergt om nieuwe bronnen in productie te nemen. Het is wel zaak de vermindering van de waterwinning zo snel mogelijk door te voeren: elke vorm van reductie is winst ten opzichte van de huidige situatie.

3. Bosomvorming en stoppen detailontwatering

Elke plant neemt water uit de grond op. Een gedeelte daarvan wordt verdampt waardoor het verdwijnt in de lucht. Niet iedere soort vegetatie verdampt dezelfde hoeveelheid. In ons klimaat verdampt naaldbos 650 mm water per jaar, loofbos 550 mm en heide 400 mm (Runhaar e.a., 2000). Naaldbos zorgt dus voor meer verdamping dan loofbos. Loofbos zorgt weer voor meer verdamping dan heide. Het gevolg van veel (naald)bos is dus dat er in een gebied netto minder regenwater in de bodem terechtkomt dan wanneer er zoals bij heide, geen bos aanwezig zou zijn. Het grondwater wordt dus

minder gevoed. Er stroomt ook minder grondwater naar de lagere delen, met als gevolg een verschuiving van plantengroei van nat naar minder nat of droog.
Toen honderd jaar geleden het bos werd aangelegd was de alom aanwezige heide nog erg nat. Ten behoeve van een verbeterde boomgroei zijn toen rabatten (een dicht greppelpatroon in een bosperceel) aangelegd om droge stroken grond te krijgen waarop de bomen konden worden geplant. Ook zijn er veel sloten gegraven. Ook dat zorgt voor een versnelde afvoer van water. Veel van deze sloten in het Drents-Friese Wold zijn inmiddels gedempt, waardoor het drainerende effect verdwenen is. De nog resterende sloten en greppels zullen in kaart worden gebracht en zo veel mogelijk worden gedempt of afgedamd.

Het bos in het Drents-Friese Wold wordt nu nog gedomineerd door naaldbomen als spar, lariks en den. Dit bos is in het begin van de 20^{e} eeuw aangeplant om heidevelden ten nutte te maken en om te voldoen aan de vraag naar productiehout. Naaldbos komt van nature slechts beperkt in Nederland voor en dan niet in een monocultuur zoals in delen van het Drents-Friese Wold. Bij het streven naar een meer natuurlijk bos ligt het voor de hand om het naaldbos geleidelijk te vervangen door gemengd bos en loofbos, dat hier van oorsprong wel voorkomt. Een belangrijk voordeel van deze omvorming van naald- naar loofbos is dat door de geringere verdamping meer grondwater beschikbaar komt. Niet alle naaldbomen zullen verdwijnen. Grove den komt van nature wel in de Nederlandse bossen voor en zal ook na omvorming aanwezig blijven in het Drents-Friese Wold.

De omvorming van naald- naar loofbos vindt geleidelijk plaats, waarbij de waardevolle stukken naaldbos zo veel mogelijk gespaard blijven in naaldbosreservaten. Naaldbos heeft zijn eigen specifieke waarden voor bijvoorbeeld paddenstoelen, (korst)mossen en bepaalde vogelsoorten die alleen gedijen in naaldbos. Deze waarden dragen bij aan de totale biodiversiteit van het gebied en dus willen we ze zo veel mogelijk behouden.

Een andere vorm van bosomvorming betreft het kappen van bos om plaats te maken voor heide of andere lage begroeiing zoals schrale graslanden. Dit omvormen heeft twee doelen. In de eerste plaats worden de nu nog geïsoleerd in het bos liggende open gebieden (vennen, heiden en stuifzanden) met elkaar verbonden. De biodiversiteit heeft hier baat bij. Met name vlinders en reptielen kunnen zich zo beter door het gebied verplaatsen en zich vestigen op plaatsen waar ze nu niet kunnen komen. Op de tweede plaats is het nodig om de winddynamiek rondom de Kale Duinen te vergroten. Hoe groter het stuifzandgebied hoe beter de wind er vat op heeft. Op kleine gebieden heeft de wind veel minder vat met als resultaat dat deze, zonder beheer, veel sneller dichtgroeien.

In kleine stukken, vooral centraal in het gebied zal bos gekapt worden ten behoeve van een open verbinding tussen het Aekingerbroek, Oude Willem en het Doldersummerveld/Wapserveld. Hier verdwijnt bos waarvoor heide en open parkachtig landschap voor in de plaats komt met "rafelige" overgangen van bos naar gras- en heidevegetatie. Veel dode stammen blijven staan of liggen om dienst te doen als nestgelegenheid en voedselbron voor allerlei dieren. De al genomen maatregelen in het Prinsenbos dienen hiervoor als referentie. Ook rondom de Kale Duinen zal gefaseerd bos gekapt worden om plaats te maken voor open, droge vegetaties zoals stuifzandheide met struikhei, droge heide en kraaiheide. Het verlies aan bos zal ten delen worden gecompenseerd door bij Oude Willem, langs de N381 en bij het Canadameer nieuw (loof)bos te laten ontstaan.

Het is wel zaak de uitbreiding van het stuifzandgebied gefaseerd op te pakken. Tapuiten broeden in de Kale Duinen in konijnenholen maar door de sterk wisselende konijnenstand neemt het aantal beschikbare holen af. Stobben van gekapte bomen bieden hiervoor een alternatief. De wortels van de stobben verrotten waardoor er holen ontstaan waar de tapuiten in kunnen broeden. Uiteindelijk verdwijnen deze holen weer wanneer de stobbe geheel vergaan is. Door gefaseerd te kappen blijven er gedurende lange tijd voldoende holen voor tapuiten beschikbaar.

Bosomvorming naar open terrein dient tenslotte ook om de vennen meer ruimte te geven. De komende jaren wordt het bos tot vijftig meter uit de oevers gekapt en worden geleidelijke overgangen tussen oever en bos bevorderd. Hierdoor verbetert de de aanvoer van regen- en grondwater naar de vennen en komt er meer water in de vennen terecht. Dit leidt tot een hoger waterpeil in de vennen wat de kwaliteit zeer ten goede komt. Ook hebben de vennen zo minder last van schaduw en van bladinval, wat weer goed is voor de waterkwaliteit.

4. *Inrichting middenloop Vledder Aa*

De Oude Willem en het Aekingerbroek/Drentse Broek vormden oorspronkelijk de bronnen van de Vledder Aa. De Vledder Aa was 100 jaar geleden een ondiepe, smalle en kronkelende beek die door toestroom van water uit de omgeving stroomafwaarts steeds breder werd. Ten behoeve van de landbouw is de oorspronkelijke beek, in de jaren vijftig van de vorige eeuw, genormaliseerd. Dat wil zeggen dat de beek is verbreedt en verdiept, de kronkels er uit zijn gehaald en een aantal stuwen is geplaatst. Hierdoor kon het wat sneller worden afgevoerd en konden lagere peilen ingesteld worden. Voor de natuur betekende deze ingreep dat natte vegetaties plaats maakten voor droge vegetaties. De bovenloop van de Vledder Aa tussen Wateren en Doldersum is in de eerste jaren van deze eeuw weer opnieuw ingericht, waardoor deze nu weer min of meer zijn oorspronkelijke loop volgt.

De herinrichting van de middenloop bestaat uit herprofilering van de beek in zijn oorspronkelijke bedding en het gedeeltelijk afgraven van de verrijkte bovenlaag van voormalige landbouwpercelen. Daarnaast wordt het water langer vastgehouden en geborgen in natte situaties. Ook worden er sloten gedempt of geherprofileerd. Het Waterschap Reest en Wieden is voornemens om de herinrichting in 2014 en 2015 uit te voeren, op voorwaarde van financiering.

Overig beheer

Na het nemen van de hiervoor genoemde maatregelen zal de natuur op veel plekken in het Drents-Friese Wold haar gang kunnen gaan. In beperkte delen van het Drents-Friese Wold blijft beheer noodzakelijk, ook op langere termijn. Vooral voor de open gebieden met heide en stuifzand is en blijft beheer noodzakelijk. Zonder maaien, begrazen en het verwijderen van opslag groeien open gebieden dicht, met als eindresultaat bos. Omdat heideterreinen en stuifzanden een heel eigen, zeer waardevolle gemeenschap van planten en dieren hebben is het nodig om deze door beheer in stand te houden. Dit beheer bestaat voornamelijk uit het intensief laten begrazen door schapen en koeien. Graasdieren eten het gras en de jonge bomen op waardoor voorkomen wordt dat de opslag uitgroeit tot bos.

Naast begrazing worden ook op beperkte oppervlaktes geplagd en gemaaid. Heides, stuifzanden en schraalgraslanden worden gekenmerkt door voedselarme omstandigheden. Industrie, verkeer en landbouw zorgen voor extra aanvoer van vermestende stikstof via de lucht. Een ongewenste ontwikkeling want extra aanvoer van stikstof betekent dat andere planten (veelal grassen) de plaats van heide en (korst)mossen innemen. Om dit tegen te gaan kan periodiek de bovenlaag van de grond met de vegetatie worden verwijderd (plaggen), waarna zich op het kale zand weer opnieuw heide, stuifzand of schraalgrasland kan ontwikkelen. Begrazing heeft als doel om structuur en openheid in de plantengroei te brengen of te handhaven. Graasdieren zorgen ervoor dat vegetaties kort en gevarieerd blijven en dat struiken en bomen minder makkelijk kunnen uitzaaien. Het meest zichtbaar is het effect van begrazing op heideterreinen. Zonder begrazing groeien heideterreinen snel dicht en maken plaats voor bos.

In het Drents-Friese Wold wordt begrazing de komende 10 jaar op twee manieren ingezet. Op de eerste plaats om open gebieden open te houden op een beperkt aantal plaatsen, zoals hierboven beschreven. Dat gebeurt in relatief hoge dichtheden, zodat daadwerkelijk de meeste opslag wordt opgegeten. Daarnaast wordt begrazing, in heel lage dichtheden, ingezet in bossen, die al een vrij grote mate van natuurlijkheid hebben. Een extensieve begrazing, zoals die nu al plaatsvindt in Berkenheuvel, versterkt de natuurlijke variatie en bosstructuur.

We kunnen graasdieren daarnaast onderscheiden in "wilde" dieren (zoals het ree en het konijn) en "gehouden" dieren: koeien, schapen, paarden. Ieder graasdier heeft zijn eigen specifieke wijze van begrazen. Schapen houden in open gebieden vegetaties vooral kort. Runderen zijn vooral graseters maar zijn ook niet bang zich in het bos te wagen. Schapen prefereren droge vegetaties, koeien zijn vaker in wat nattere gebieden te vinden. Reeën zijn typische snoeiers die vooral houtige gewassen eten en dus in bossen en bosranden te vinden zijn. Edelherten zijn variabele grazers die afhankelijk van het aanbod in open gebieden en bossen kunnen grazen. Wisenten zijn wilde dieren die hier in de oertijd ook voorkwamen maar die al heel lang geleden hebben plaatsgemaakt voor huisvee. Over de effecten van begrazing door wisenten is steeds meer bekend dankzij ervaringen in het Rothhaargebirge (Dld) en het Kraansvlak (Nl). De eerste ervaringen hier zijn positief. Het natuurlijke (graas)gedrag door wisenten lijkt aanvullend te zijn op de overige soorten. Zo kan de wisent een belangrijke rol spelen in het open maken van de bodem (zandbaden), waardoor de natuurlijke variatie wordt vergroot binnen hun leefgebied.

Paarden zijn ook graseters, maar geen herkauwers, hun vertering is daardoor minder efficiënt dan van herkauwers als schapen, runderen en herten. Wilde zwijnen zijn geen echte grazers maar alleseters. Zij vinden hun voedsel vooral door in de bodem te wroeten. Het gewroet heeft echter wel veel invloed op de plantengroei en daarmee het beheer. In bepaalde landschappen zoals open stuifzanden en duinen heeft het konijn een behoorlijke invloed op de vegetatie.

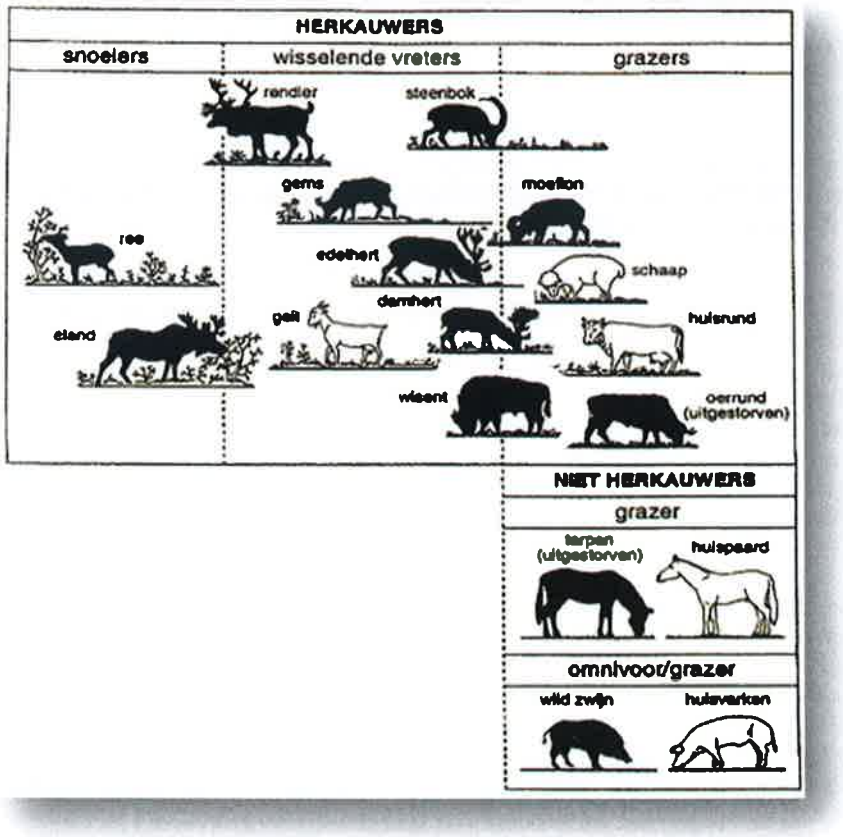

Afbeelding: Karakteristieken van verschillende graasdieren

Rewilding, begrazing en groot wild: een gefaseerde aanpak
Voor de komende 10 jaar ligt de nadruk in het Drents-Friese Wold op rewilding en het ruimte geven aan natuurlijke invloed van water, wind, wilde flora en wilde fauna. Dat zal stapsgewijs gebeuren, gezien het belang van acceptatie en draagvlak. Grote grazers maken dan onderdeel uit van de wilde fauna en beïnvloeden het uiteindelijke karakter van het bos (open plekken, bosranden en dicht begroeide plekken). Er wordt bij de keuze voor grazers zoveel mogelijk aangesloten bij natuurlijke processen en van oorsprong in dit gebied voorkomende soorten.

Welke nieuwe soorten kunnen komen, wordt momenteel verkend. Afhankelijk van deze verkenning wordt een uitgewerkt plan van aanpak gemaakt met daarin afspraken over soortkeuze, aanpassing rasters, schaderegeling, inrichting drinkplekken, wildobservatieplekken, wildbeheer (afschot) etcetera. Hierbij moeten ook mogelijke risico's in kaart worden gebracht. In dit plan van aanpak wordt ook de volgorde van maatregelen uitgewerkt. Om te kijken of wilde grazers een geschikte aanvulling zijn voor het Drents-Friese Wold wordt onderzocht of er een tijdelijk proefgebied met tijdelijke rasters om een paar honderd hectare kan worden ingericht voor soorten als de wisent en/of het edelhert. Op basis van ervaringen met het tijdelijk proefgebied kan de komende 10 jaar gewenning ontstaan en alsnog de keuze worden gemaakt om deze soorten wel of niet in grotere delen van het Drents-Friese Wold in te zetten. Voor het edelhert geldt daarbij overigens dat voorafgaand aan het instellen van een proefgebied afspraken moeten zijn gemaakt over het afschaffen van het nulstandbeleid in het Drents-Friese Wold en/of daarbuiten.

Verder is het streven om in het Drents-Friese Wold zo min mogelijk gebruik te maken van rasters. Rasters beperken de toegankelijkheid van het gebied en worden als "niet natuurlijk" ervaren. Rasters zijn echter nodig op specifieke plaatsen als het Doldersummerveld om een cultuurhistorisch bepaald heideveld op te houden daar middel van begrazing met schotse hooglanders als aanvulling op de gescheperde kudde.

Voor het grootste deel overige deel van het Drents-Friese Wold worden grote begrazingseenheden gevormd, toewerkend naar één begrazingsgebied voor het hele gebied. Als tussenstap breiden Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten de komende 10 jaar deze begrazing uit met runderen en paarden die qua afstamming dichter staan bij het oorspronkelijke oerrund en –paard. In Berkenheuvel, de Hertenkamp, het Wapserveld en op termijn ook het Dieverderzand ruimen Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer veerasters tussen deze gebieden zoveel mogelijk op. Daarbij wordt ook de Bosweg oversteekbaar gemaakt. Hiermee ontstaat de komende 10 jaar de mogelijkheid voor vrij zwervende kuddes in een aaneengesloten gebied van meer dan duizend hectare: iets wat redelijk uniek is voor Nederlandse begrippen en wat uitstekend past bij het centrale thema "rewilding".

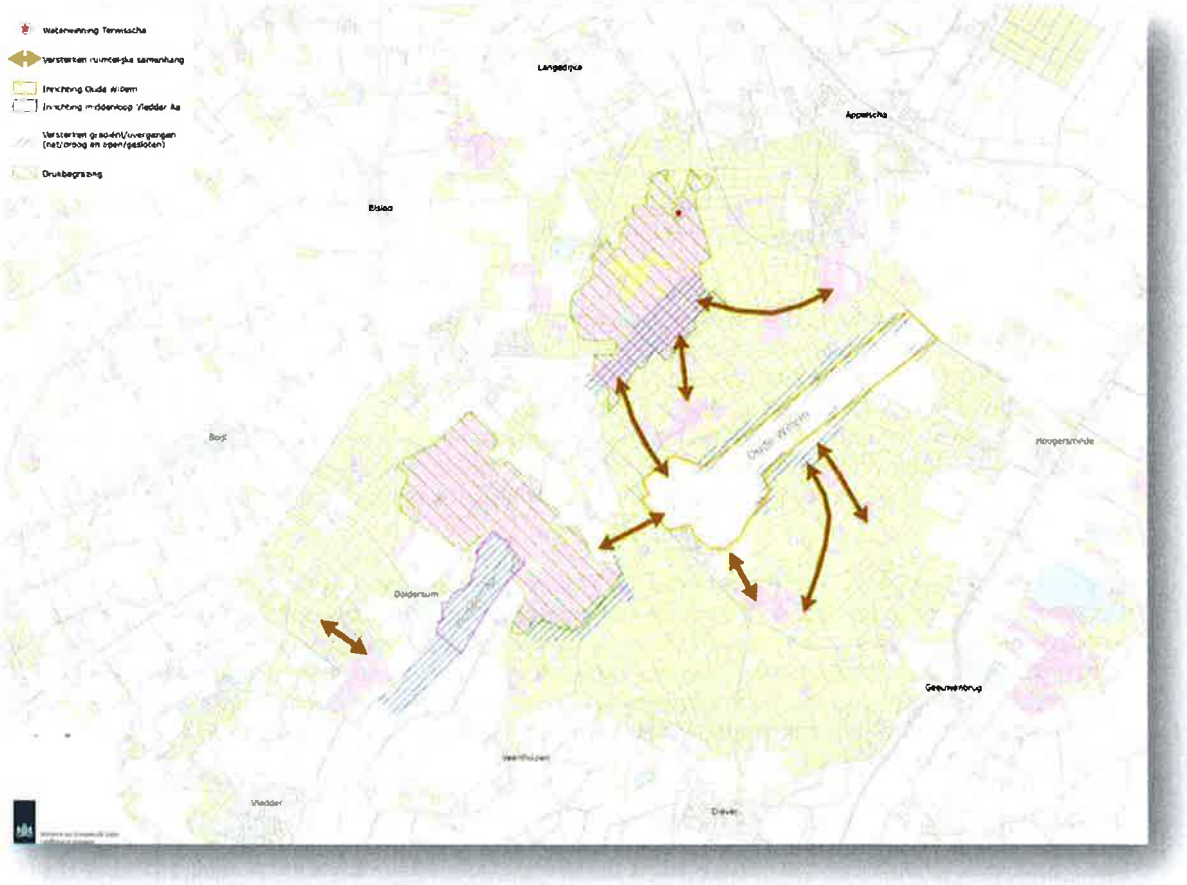

Afbeelding: Maatregelen natuur op een rij

3.2 Educatie, communicatie en marketing

Met de decentralisatie van het rijksbeleid op het gebied van natuur, nationale parken en vitaal platteland, komen deze taken nadrukkelijker op regionaal niveau bij provincies te liggen. Voor wat betreft natuurbeheer en –educatie ligt de basis bij de terreinbeherende organisaties. Voor het onderdeel educatie, communicatie en marketing liggen daarbij ook veel koppelingsmogelijkheden met sociaal-economische doelen en taken van gemeenten. De gemeenten Westerveld, Ooststellingwerf en Midden-Drenthe zijn allen actief op het gebied van regiomarketing en het Nationaal Park Drents-Friese Wold biedt kansen voor het sterker op de kaart zetten van deze gemeenten. Het IVN kan hierin vervolgens door middel van concrete activiteiten een brugfunctie vervullen tussen natuureducatie en regiomarketing, tussen activiteiten van terreinbeheerders en gemeenten en tussen activiteiten in het Drents-Friese Wold en Nationale Parken elders in binnen en buitenland.

Handhaven en uitbreiden basispakket
In alle Nationale Parken in Nederland wordt gewerkt met hetzelfde basispakket communicatie en educatie. Dit komt de gezamenlijke presentatie van de Nationale Parken ten goede. Er is een Nationaal Park huisstijl. Toepassing van deze huisstijl wordt bewaakt door de coördinator C&E van het Nationaal Park. In alle parken draaien scholenprogramma's en is er sprake van doorlopende leerlijnen voor alle groepen uit het onderwijs. Het IVN toetst de kwaliteit van deze programma's aan de hand van een kwaliteitsmeter. Het initiatief om te komen tot een netwerk van Gastheren komt voort uit het Nationaal Park Drents-Friese Wold. Inmiddels behoren Gastheren tot het basispakket van alle Nationale Parken. Tussen alle coördinatoren en medewerkers communicatie en educatie vindt twee maal per jaar landelijk afstemming plaats, gecoördineerd door het IVN. Ideeën en initiatieven worden uitgewisseld en zo mogelijk toegepast in het eigen park.

Educatie
In de komende 10 jaar wordt het huidige niveau van natuureducatie in stand gehouden door inzet van IVN en partners. IVN zorgt voor interne afstemming en gezamenlijke presentatie van het gehele programma communicatie en educatie en uitwisseling met de andere Nationale Parken en Nationale Landschappen en Internationale contacten via EUROPARCS.
Ontwikkelingen in het gebied bieden kansen voor communicatie en educatie. Zo zal de mogelijke introductie van grote wilde grazers bijdragen aan een grotere natuurbeleving als onderdeel van het thema "rewilding" in de komende 10 jaar. Hierdoor ontstaan weer nieuwe impulsen voor het C&E basispakket.

Bestaande programma's voor het onderwijs als Woordvoerders van de Natuur , Natuur Dichtbij en Scholen voor Duurzaamheid worden in een groter gebied aangeboden om leerlingen meer met het Nationaal Park kennis te laten maken. Hierbij is de insteek dat elke leerling minimaal één keer in zijn schoolcarrière in het Nationaal Park Drents-Friese Wold natuureducatieve activiteiten heeft uitgevoerd. IVN zoekt voortdurend naar vernieuwende methodieken, aansluitend bij de kerndoelen die geformuleerd zijn door het Ministerie van Onderwijs en toetst de programma's aan speciaal ontwikkelde kwaliteitsmeters.

In het Drents-Friese Wold is in 2011 gestart met een groep JuniorRangers (13 – 18 jaar). In 2012 is met een tweede groep gestart. Deze groepen volgen een programma dat afgeleid is van de programma's van Europarc en in Nederland wordt uitgevoerd door het IVN. Gestreefd wordt om jaarlijks te starten met nieuwe groepen. Voor de oudere groepen is er een internationaal uitwisselingsprogramma. Zie ook: www.juniorranger.nl. Uitbreiden van het aantal groepen JuniorRangers en uitwisseling met de JuniorRangers in binnen- en buitenland. De JuniorRangers gaan in de toekomst mede het beeld bepalen van draagvlak voor natuurbeheer en het Drents-Friese Wold en zij zijn een inspiratie voor leeftijdgenoten. Ook de JuniorRangers vertellen het verhaal van de natuur van het Drents-Friese Wold.

Communicatie
Een Nationaal Park is meer dan natuur. Dat was al zo, maar daar gaan we nu nog veel meer op inzetten. De omliggende dorpen zijn de voorportalen van het Nationaal Park. In de komende 10 jaar wordt sterker dan voorheen ingezet op behoud en versterking draagvlak bij omwonenden, ondernemers en lokale bestuurders. Een goede communicatie en interactie met omwonenden is daarvoor essentieel. C&E activiteiten zullen ook dichter bij de bewoners in de dorpen worden uitgevoerd. Initiatieven van bewoners en ondernemers worden zo veel mogelijk ondersteund. Met

omwonenden en ondernemers wordt gewerkt aan een eigen identiteit van het Nationaal Park. Een nieuwe cursus gastheerschap voor recreatie ondernemers ligt op de plank. Naast recreatieondernemers worden ook andere ondernemers gestimuleerd om zich als gastheer te gaan presenteren na het volgen van de cursus gastheerschap die het IVN in alle Nationale Parken verzorgt.

Marketing
Het Nationaal Park Drents-Friese Wold gaat sterker onderdeel uitmaken van regiomarketing in Zuidwest-Drenthe en Ooststellingwerf. Daarbij wordt de nadruk gelegd op de rijkdom aan Nationale Parken, natuurgebieden en cultuurlandschap in dit gebied. De gemeente Westerveld heeft recent een regiopromotieplan vastgesteld en neemt initiatieven voor een sterkere positionering van de Nationale Parken in de regiopromotie en –marketing. Het Drents-Friese Wold wordt daarbij nationaal en internationaal gepromoot als een Nationaal Park met hoge natuurwaarden van Europese betekenis en liggend in een mooi cultuurlandschap met prachtige dorpen. Het natuurlijke bos in het Drents-Friese Wold onderscheidt zich daarbij van andere bosgebieden doordat het in het "aangeharkte Nederland" een unieke wildernisbeleving mogelijk maakt: Een natuurlijk woud zonder grenzen.

Kortom een uniek gebied voor fietsers, wandelaars en ruiters die er ***grenzeloos kunnen genieten***. Natura 2000 moet worden gezien als een extra erkenning voor de unieke natuurwaarden van het gebied waar men trots op kan zijn. Er komt een groot aanbod rond 'actief in de natuur': versterken van de relatie met initiatiefnemers van sportevenementen. Natuur en gezondheid is een belangrijk thema met alle sociaal- economische ontwikkelingskansen die daarbij horen.

Publicaties en internet
Alle NP-websites zijn herkenbaar als websites van de Nationale Parken. De website www.np-drentsfriesewold.nl trekt jaarlijks 47.000 bezoekers. Via de website wordt een digitale nieuwsbrief verspreid naar 450 mailadressen. IVN beheert de content van de website en draagt zorg voor het actueel houden. De website wordt steeds meer dé informatiedrager van het Nationaal Park. De website wordt omgezet naar een meer dynamisch, interactief geheel, compleet met interactieve kaart, filmpjes en fotopresentaties. Digitale communicatie en sociale media zijn de afgelopen jaren steeds belangrijker geworden en zullen ook bij het Drents-Friese Wold een grotere plaats innemen: dit kan de kosten voor drukwerk sterk verminderen. Daarnaast genereert het input voor meer persoonlijke communicatie gericht op "volgers" of fans van het Nationaal Park. Uit de ervaringen van Staatsbosbeheer met haar weblog voor het Drents-Friese Wold blijkt hoe snel het opbouwen van een 'fanbase" kan gaan. Wandelroutes worden ook aangeboden via applicaties voor smartphones. Door de toepassing van Quick respons codes (QR-codes) in het gebied kan in de toekomst het aantal informatieborden mogelijk worden gereduceerd. Staatsbosbeheer heeft hiervoor al een proef lopen.

Maatregelen:
- Uitwisseling en afstemming met educatieteams van de andere nationale parken (continuering landelijk overleg coördinatoren en medewerkers communicatie en educatie;
- Bestendigen en uitbreiden aanbod scholenprogramma's;
- Uitbreiden natuurgerichte recreatieve programma's van de bedrijven en het Nationaal Park samen (arrangementen);
- Organiseren va natuureducatieve en natuurgerichte activiteiten ín de dorpen (winteravondlezingen, cursussen, activiteiten voor gezinnen, jongeren);
- Ontwikkeling marketingconcept dat aansluit bij andere initiatieven in de regio; Uitvoering poorten in de huisstijl Nationaal Park in de dorpen tezamen met de bewoners en belanghebbenden;
- Formuleren pay-off, werken aan beeld van het NP, symboliek, (mascotte), Unique Selling Point(s), in samenwerking met regiomarketing- en promotieplannen van gemeenten Westerveld, Ooststellingwerf en Midden-Drenthe;
- Via deze gemeenten ook samenwerken met Marketing Drenthe en Fryslân Marketing;
- Samenwerking Noordelijke omliggende Nationale Parken en natuurgebieden zoals Dwingelderveld, Holtingerveld, Fochteloërveen en Weerribben-Wieden;
- Samenwerking in ZW Drenthe verband, inbedding in promotiecampagnes van gemeenten;
- Samenwerking met partners en organisaties die kunnen bijdragen aan het thema Natuur en Gezondheid. Rond dit thema worden verschillende activiteiten en arrangementen ontwikkeld;

- Samenwerking met landelijke koepelorganisatie en uitwisseling met EUROPARC; Promotie benutten van EUROPARC en twinningprojecten met Nationale Parken in het buitenland;
- Beter benutten mogelijkheden digitale communicatie en sociale media (ook in productontwikkeling), zoals: GPS routes, geocatching en webcams die de natuur dicht bij brengen, interactieve website, Youtube, Facebook, Twitter etc.

3.3 Duurzame economie

De belangrijkste pijler onder de duurzame economie van het Drents-Friese Wold wordt gevormd door duurzame recreatie. Daarnaast willen we andere peilers stimuleren als biomassa en gezondheid.

Duurzame recreatie
Toerisme en recreatie is voor het Nationaal Park Drents-Friese Wold en omgeving de belangrijkste economie geworden. Dit thema is mede in verband met groeiende werkgelegenheid in deze sector topprioriteit voor de gemeenten Westerveld, Ooststellingwerf en Midden-Drenthe. Het gebied richt zich in toenemende mate door middel van marketing op profilering van de bijzondere gebiedskwaliteiten waaronder de indrukwekkende hoeveelheid nationale Nationale Parken en natuurgebieden op korte afstand van elkaar. Desondanks is het aantal overnachtingen in met name de gemeente Westerveld de afgelopen jaren afgenomen, waarschijnlijk als gevolg van twee belangrijke oorzaken: het inmiddels verouderde kampeerproduct en een achterblijvend dagrecreatief aanbod.

Het initiatief voor de aanpak van de eerste oorzaak ligt bij de ondernemers zelf, in combinatie met meer ontwikkelingsruimte in bestemmingsplannen. Wat betreft het achterblijvend dagrecreatief aanbod kan het Nationaal Park belangrijke ondersteuning bieden. Daarin staan de volgende maatregelen centraal van binnen naar buiten gedacht:

1. Versterking van een unieke wildernisbeleving met edelherten of wisenten in het hart van Nationaal Park Drents-Friese Wold in samenhang met natuurherstel Oude Willem;
2. Versterking van de entrees en bijbehorende economie *in* de dorpen *rondom* het NP;
3. Versterking van de samenhang (zowel fysiek als promotioneel) met omliggende natuurgebieden en cultuurlandschap.

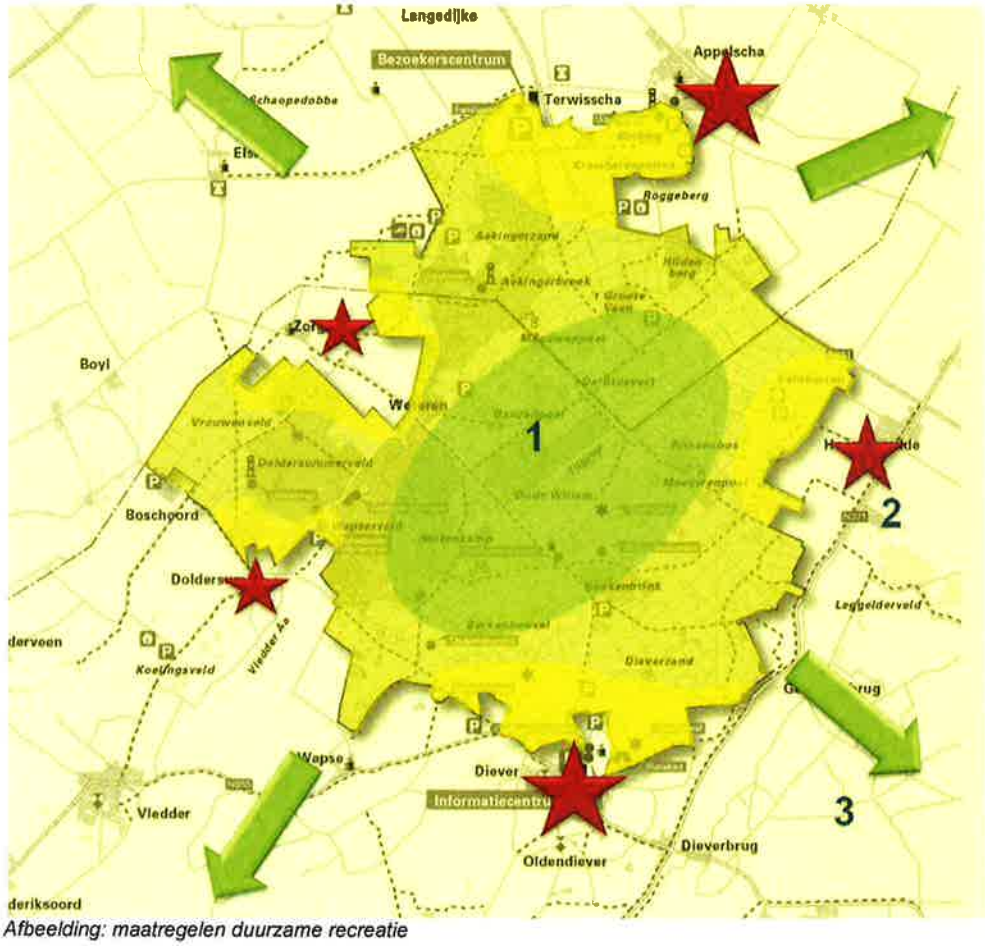

Afbeelding: maatregelen duurzame recreatie

Unieke wildernisbeleving
De kern van het Drents-Friese Wold met Oude Willem wordt binnen het 6000 hectare grote Nationaal Park de komende 10 jaar alvast ten dele ingericht voor een bijzondere wildbeleving. Hier ontwikkelt zich binnen het grenzenloze woud een stille kern, waar sprake is van een ongerepte natuurbeleving die uniek is binnen Nederland. In deze stille kern kunnen wilde kuddes (mogelijk zelfs wisenten of edelherten) worden beleefd vanuit observatieposten. Hieraan gekoppeld kunnen één of twee bestaande recreatiebedrijven aan de rand van de stille kern (nabij de twee Boswegen) zich verder ontwikkelen met een bijzonder horecaprofiel. Ze bevinden zich qua beleving midden in de natuur en liefst met uitzicht op groot wild of grazers. Referenties hiervoor zijn het panorama-restaurant "de Blaauwe Kamer" in Rhenen (uiterwaarden) of paviljoen "de Posbank". Bij voorkeur bezoeken recreanten de stille kern per fiets, te voet of te paard en laten de auto staan in één van de omliggende dorpen. Vanuit communicatie en educatie worden speciale programma's ontwikkeld die bijdragen tot een bijzondere vorm natuurbeleving. Zo zullen er speciale wildernis- en wild-belevingstochten als arrangement worden ontwikkeld i.s.m. ondernemers binnen het Nationaal Park.

Belangrijke maatregel voor de komende 10 jaar is het verder optimaliseren van de ontsluiting van het Nationaal Park Drents-Friese Wold voor dagrecreatie. Optimaliseren wordt hier bedoelt zoals het begrip aangeeft: niet meer, maar beter. Hiervoor is door het Overlegorgaan eerder al een besluit genomen op basis van het advies Recreatieroutes Drents-Friese Wold uit 2006. Binnen het Nationaal Park is het routenetwerk voor fietsers, wandelaars en ruiters inmiddels redelijk vervolmaakt en op enkele uitzonderingen na is het hiervoor genoemde advies daarbij richtinggevend geweest. De opgave wordt om deze voorzieningen de komende 10 jaar op een kwalitatief goede wijze in stand te houden. Daarnaast heeft het genoemde advies zich gericht op versterking van routes om de dorpen en omliggende verblijfsrecreatieve centra. Deze maatregelen kunnen de komende 10 jaar versterkt worden uitgevoerd, mits er voldoende inkomsten zijn uit invoering van het profijtbeginsel.

Het Nationaal Park is op geen enkele plek afgesloten voor mensen, hooguit zijn bepaalde delen van het gebied minder goed ontsloten. Het is daarbij wel van belang dat recreanten op de routes en de paden blijven en niet dwars over bijvoorbeeld het Doldersummerveld lopen te voet of te paard. Bebording en toezicht zal op dergelijke plekken worden gecombineerd met fysieke inrichtingsmaatregelen (geleiding) om rustplekken te waarborgen.

LEGENDA

- Fietspaden hoofdstructuur
- Nieuwe fietsroute
- Vervallen fietsroute
- Nieuwe wandelroute
- Vervallen wandelroute
- Ruiterpadenstructuur
- Vervallen ruiterpad
- 500 : 500 Dichtheid van bosvakken in meters
- Nieuwe locatie uitkijktoren
- Vervallen locatie uitkijktoren
- Geen toegang gemotoriseerd verkeer
- Startpunt wandelroute
- Vervallen startpunt wandelroute

Afbeelding: Uitsnede uit voorstel ontsluiting voor dagrecreatie (Nationaal Park Drents-Friese Wold 2006)

De huidige recreatieontsluiting binnen het Nationaal Park zoals in onderstaande afbeelding weergeven wordt de komende 10 jaar zoveel mogelijk in stand gehouden. Wel vind er een clustering plaats van het recreatievoorzieningen aan de noordzijde: Canadameer, Kale Duinen, Bezoekerscentrum bij Terwisscha, Bosberg en gebied ten oosten van N381.

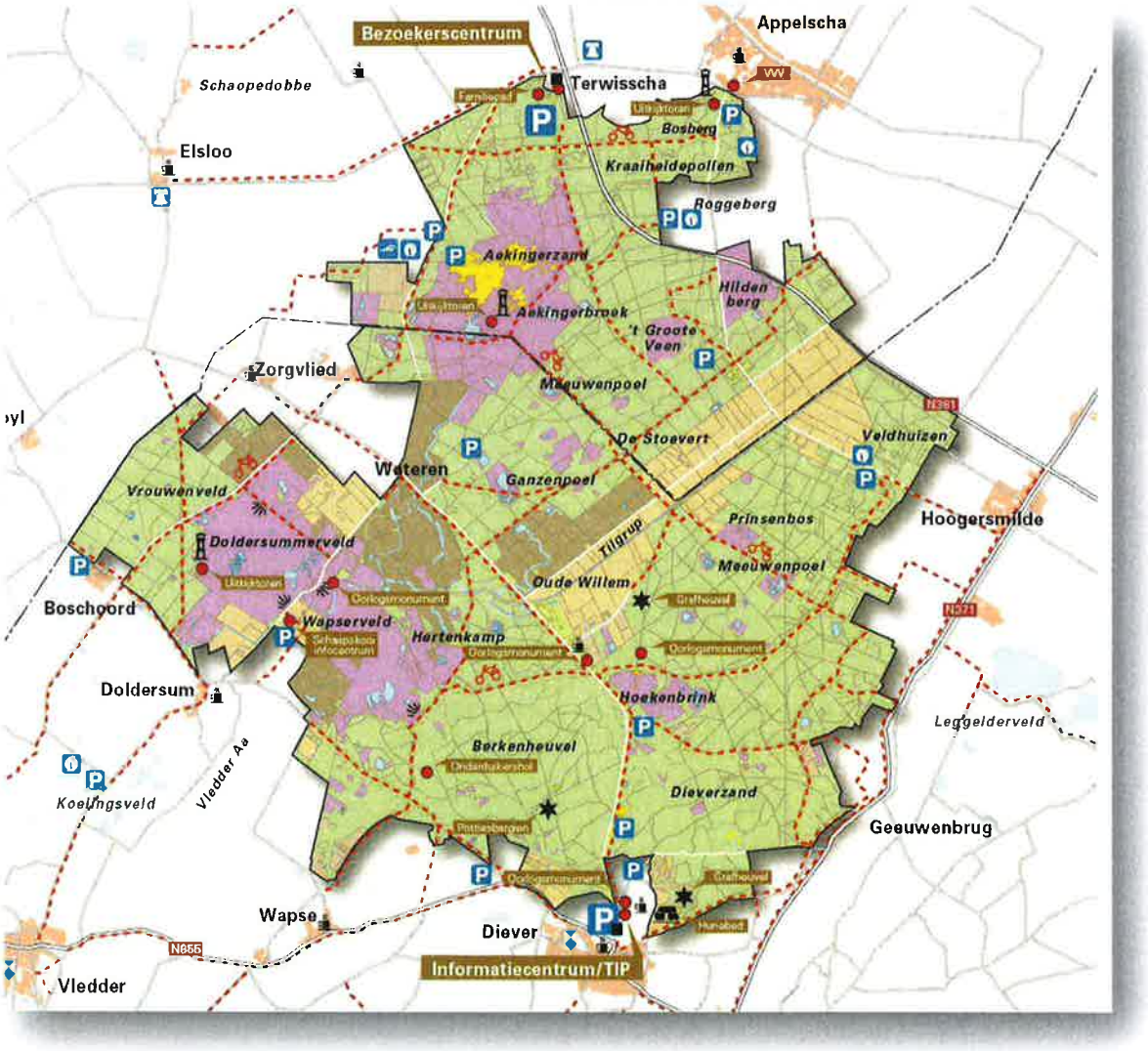

Entrees in de dorpen
Daarnaast ligt voor de komende 10 jaar het accent op recreatieve versterking van **entrees via de dorpen** rondom het Nationaal Park. Het huidige bezoekerscentrum wordt opgezet als Buitencentrum en versterkt de relatie met het dorp Appelscha. Naast de genoemde hoofdpoort in Appelscha, worden de entrees in Diever, in Hoogersmilde, in Dieverbrug en bij het Canadameer.versterkt, waarbij voor de betreffende dorpen de aanduiding "Nationaal Park" direct bij de entree van de bebouwde kom borden wordt geplaatst

In de randzone wordt in de komende 10 jaar volop ruimte geboden voor de ontwikkeling van op het Nationaal Park georiënteerde bedrijven. Het gaat dan om campings en vakantieparken, leisure en outdoor-bedrijven, maneges, zorgbedrijven etcetera. Vooral de dagrecreatieve sector moet in de randzone versterkt worden met enkele nieuwkomers op het gebied van outdoor en natuursporten. E.e.a. zal niet ten koste gaan van de (landschappelijke) kwaliteiten van het Drents-Friese Wold. Om de randzones te versterken, worden vooral rondom de dorpen ontbrekende fietsverbindingen gerealiseerd in combinatie startpunten (poortfunctie) en recreatieve ommetjes. Hierdoor worden de recreatiemogelijkheden en opvangcapaciteit voor toeristen vergroot in de randzone om het natuurgebied heen en zal de kern zo mogelijk rustiger worden. De ambitie is dat ondernemers zich

presenteren als *ambassadeur van het Nationaal Park* en zijn aangesloten bij het netwerk van Gastheren van het Nationaal Park Drents-Friese Wold.
De ambitie is daarnaast om in zowel Appelscha, Hoogersmilde, Diever als Vledder als entrees in samenwerking met (nieuwe) ondernemers meer dagrecreatieve voorziening te ontwikkelen gericht op beleving van het Nationaal Park. De Hoge Kempen in België dienen daarbij als referentie. Elke ontwikkeling in de randzone is daarbij gecombineerd met investeringen in ruimtelijke kwaliteit: landschap, architectuur, duurzame materialen etcetera.

Opschaling marketing en poortenmodel in regioverband
Het Drents-Friese Wold ligt in een groter verband van gebieden met een bijzonder hoge recreatiewaarde. De gebieden tussen de genoemde parken en natuur- en cultuurgebieden zijn daarbij ook van groot belang. Het zijn juist deze tussengebieden waar de uitbreiding van verblijfsrecreatie hand in hand kan gaan met aantrekkelijkere landbouwgebieden, neveninkomsten voor de landbouw, een betere recreatieve ontsluiting en een aantrekkelijker landschap. Voor de periode 2012 – 2022 wordt het poortenmodel voor Zuidwest Drenthe verder ontwikkeld, waarbij de samenhang tussen het Drents-Friese Wold en de omliggende natuurgebieden en het cultuurlandschap verder wordt versterkt (Recreatieschap Drenthe, 2012). Op het schaalniveau Zuidwest Drenthe worden de volgende poorten per gebied met elk een eigen thema verder versterkt (Vandertuuk en Gjaltema, 2012)

Poort	Gebied	Kernboodschap
Appelscha	Drents-Friese Wold	Grenzenloos woud in brongebied
Frederiksoord	Mij van Weldadigheid	Ontginning om arme gezinnen uit Westen te helpen
Ruinen en Spier	Dwingelderveld	Oneindig nat heideveld aan voet Drentse Hooglanden
Havelte	Holtingerveld	Oerlandschap gekneed door ijs en oorlog
De Wijk	Reestdal	Idyllisch natuurrijk boerenland langs grensrivier

De koppeling tussen de nationale parken Drents-Friese Wold, het Dwingelderveld en De Weerribben wordt de komende 10 jaar verder versterkt. Ditzelfde geldt voor de verbinding tussen Drents-Friese Wold, Holtingerveld, het Fochteloerveen, Veenhuizen en Frederiksoord. Appelscha en Diever komen daardoor als recreatiekern veel centraler te liggen als uitvalsbasis naar de omliggende gebieden. De ontwikkeling van regionale poorten naar het gebied Zuidwest-Drenthe en Ooststellingwerf ligt dan ook voor de hand. Daarbij heeft Appelscha zich, mede dankzij het Bezoekerscentrum, sterk ontwikkeld met onder andere activiteiten gericht op outdoor en natuuractiviteiten.

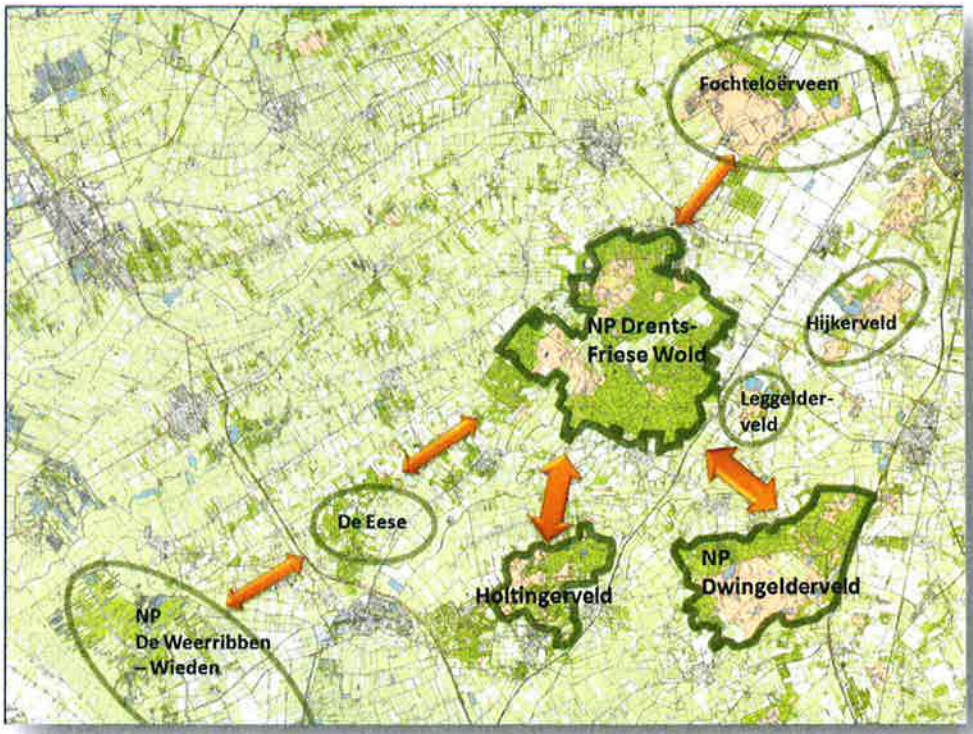

Invoering profijtbeginsel

Het beheer en de ontwikkeling van fietspaden, parkeerplaatsen en overige recreatievoorzieningen wordt de komende 10 jaar mede gefinancierd uit inkomsten van de toeristisch-recreatieve sector. Recreatieve beheerlasten binnen het Nationaal Park die nu vooral voor rekening komen van de terreinbeheerders en gemeenten worden daarmee sterker gekoppeld aan het recreatieve profijt van gebruikers van de natuurterreinen. Hiervoor wordt een recreatiefonds opgericht. Dit fonds zal worden gevuld met bijdragen vanuit de huidige beheermiddelen van terreinbeheerders en gemeenten, een bijdrage van de provincie Drenthe (via het Nationaal Park) en een bijdrage via gebruikersbijdragen. De gemeenten zullen hierin het voortouw nemen. Voor een evenredige bijdrage van alle ondernemers worden naast overnachtingen (huidige toeristenbelasting) ook dagtochten belast met een bijdrage voor recreatieve voorzieningen. De wijze waarop wordt de komende periode nader onderzocht. Mogelijke varianten zijn parkeerbelasting (veel dagjesmensen komen met de auto) of entree voor bepaalde voorzieningen.

De verwachting is dat vanuit dit recreatiefonds naast bekostiging van onderhoud binnen het Nationaal Park ook vernieuwing van recreatieve basisvoorzieningen aan de randen van het Nationaal Park mogelijk is. Toeristische investeringen zijn de komende 10 jaar primair gericht op voorzieningen in de dorpen om het Nationaal Park heen. Nieuwe routes en paden worden bij voorkeur in en rondom de dorpen gerealiseerd, variërend van dorpsommetjes tot verdichting van het fietspadennet rondom dorpen, buiten de huidige begrenzing van het Nationaal Park. In dat verband worden in Hoogersmilde, Appelscha en Diever projecten gestimuleerd waarin dagrecreatieve activiteiten worden ontwikkeld. Hierbij zullen per dorp bestaande en nieuwe dagrecreatieve activiteiten worden gebundeld in een kwalitatief herkenbaar concept van toegangspoorten. Referentiegebied daarvoor is het Nationaal Park Hoge Kempen[6] in België, waarbij alle omliggende dorpen fungeren als poort met een bundeling van educatie en dagrecreatie.

Biomassa en grondstoffen
Terreinbeheerders maken onderdeel uit van de regionale economie. Om de bezuinigingen op natuurbeheer de komende 10 jaar op te vangen wordt geïnvesteerd in nieuwe bronnen van inkomsten uit terreinbeheer. Terreinbeherende organisaties ontplooien bijvoorbeeld de komende 10 jaar initiatieven om met behulp van biomassa energie op te wekken. Dit kan worden gecombineerd met lagere beheerlasten doordat bijvoorbeeld houtsnippers en maaisel van kostenpost verschuiven naar opbrengsten. Exploitatielasten van publieke voorzieningen als bijvoorbeeld zwembaden in de omgeving kunnen worden gedrukt en de al bestaande inkoop van energie wordt gekoppeld aan initiatieven van terreinbeheerders. Uiteraard biedt dit ook volop kansen voor de profilering en marketing van het Nationaal Park. Daarnaast kent ruim 2.000 hectare van het Drents-Friese Wold voor de komende 10 jaar nog de doelstelling bos met houtproductie, overwegend in beheer bij Staatsbosbeheer.

Streekeigen producten
Een bescheiden, maar nieuw onderdeel in de duurzame economie rondom het Drents-Friese Wold kan het kudde- en wildbeheer worden. Via samenwerking tussen terreinbeheerders, agrariërs en restaurants wordt vee en wild uit het Drents-Friese Wold onder een eigen label wordt verkocht en opgediend. Voor wat betreft duurzame economie zal uitvoerend beheer, voor zover dat plaatsvindt in het Drents-Friese Wold meer worden uitbesteed aan ondernemers en particulieren. In 2012 was overigens de helft van al het vee in de natuurterreinen van het Drents-Friese Wold in eigendom bij particulieren en agrariërs uit de streek via losse contracten. Komende jaren wordt mede in het kader van het project "Neem de Tijd" geïnvesteerd in de ontwikkeling en versterking van de keten terreinbeheerders , agrariërs, supermarkten en horeca. Hierbij kan worden aangehaakt bij initiatieven van de Maatschappij van Weldadigheid in Frederiksoord.

Gezondheid
Natuur heeft een positieve uitwerking op de mens. In en rond het Nationaal Park Drents-Friese Wold vonden de afgelopen jaren geregeld diverse activiteiten plaats op het gebied van sport en bewegen. Zo is de jaarlijkse Drents-Friese Wold Marathon uitgegroeid tot een nationaal evenement. Verder zijn hier te noemen: de meerdaagse wandel- en fietsevenementen, de Grenzeloze Woldtocht, de Ruiter-

[6] **Benefit enyoment of the Parc:** Nationaal Park Hoge Kempen Belgë, Johan van den Bosch.

en mendagen, activiteiten samen met de Alzheimerstichting. Er is toenemende interesse voor ontspanning in de vorm van stilte wandelingen, mindfulness, fitwalk, taichi in de natuur. Ook voor (recreatie) bedrijven zijn deze vormen van natuurbeleving kansen voor het ontwikkelen van verschillende arrangementen. In Nationaal Park verband wordt dan ook de ontwikkeling van buitensportactiviteiten vanuit de omliggende dorpen gestimuleerd door middel van samenwerkingsvormen tussen ondernemers en terreinbeheerders. De komende jaren maakt het thema Natuur en Gezondheid een vast onderdeel uit van het activiteitenprogramma van het Nationaal Park, mede te financieren door zorgverzekeraars via het hiervoor genoemde recreatiefonds. Om het thema Natuur en Gezondheid vorm te geven is samenwerking gezocht met partners die in het gebied werkzaam zijn: Provincie Drenthe, Marketing Drenthe, Nationaal Park Dwingelderveld, GGD Drenthe, Recreatieschap Drenthe, IVN consulentschap Drenthe, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Het Drentse Landschap, gemeenten Westerveld, Ooststellingwerf, Midden-Drenthe en De Wolden, Sport Drenthe en de RECRON. IVN consulentschap Drenthe is procestrekker van dit thema.

3.4 Organisatie en financiering

Vanwege decentralisatie door het Rijk van natuur en nationale parken naar de provincies, verandert de organisatie en financieringsstructuur van de Nationale Parken. De Rijksregeling Nationale Parken is beëindigd per 1 januari 2013 met als gevolg dat ook de Rijksfinanciering is komen te vervallen. In de brief van het Ministerie van ELI van 11 april 2012 betreffende decentralisatie Nationale Parken zijn de gevolgen hiervan beschreven. Provincies kunnen zelf bepalen of en hoe zij rijksbevoegdheden oppakken die komen te vervallen. Provincie Fryslân heeft in de nota "Natuer en lanlik gebiet" aangegeven de Nationale Parken "Alde Feanen" en "Schiermonnikoog structureel financieel te blijven ondersteunen en verwacht van beheerders, gemeenten en recreatieondernemers medefinanciering in de toekomst. Voor het Drents Friese Wold levert de provincie Fryslân geen financiële bijdrage en laat dit over aan de provincie Drenthe. Provincie Drenthe reserveert vooralsnog jaarlijks een provinciaal bedrag voor brede plattelandsontwikkeling vanwege het belang voor het economisch en toeristisch profiel van Drenthe. Daarmee wordt onder andere een provinciale bijdrage geleverd aan de Nationale Parken Drentsche Aa, Drents-Friese Wold en Dwingelderveld, Nationaal Landschap Drentsche Aa en Landschapsbeheer Drenthe. De provincie Drenthe wil de Nationale Parken Drents-Friese Wold en Dwingelderveld en het Holtingerveld meer in samenhang gaan benaderen. Mede om die reden is gestart met een verkenning samen met overheden en terreinbeheerders naar het slimmer organiseren en financieren van deze gebieden. Hierover wordt buiten het kader van dit BIP een besluit genomen. De uitkomsten hiervan zullen gevolgen hebben voor de uitvoering en financiering van maatregelen zoals beschreven in dit BIP. Bij de totstandkoming van dit concept BIP is regelmatig de vraag gesteld: Wat kost het beheer van het 6000 hectare grote Nationale Park en wat levert het vervolgens op? In deze paragraaf is een poging gedaan vanuit diverse bronnen de cijfers op een rij te krijgen, voor zover bekend nog niet eerder op deze wijze op gebiedsniveau berekend. Deze globale schattingen zijn uiteraard voor verbetering en aanscherping vatbaar. De primaire opgave is om een kwalitatief goed natuur- en recreatiebeheer in het Nationaal Park zeker te stellen. Een daarvan afgeleide opgave is om inrichtingsmaatregelen voor natuur te nemen voor zover die een effectief natuurbeheer ondersteunen. Het in 2013 op te leveren Beheerplan Natura 2000 bevat de financiële kaders voor het overgrote deel van de inrichtingsmaatregelen voor de komende 10 jaar. Voor economie en toerisme geldt dat nieuwe voorzieningen kunnen plaatsvinden zodra kwalitatief goed recreatiebeheer is gewaarborgd. Nieuwe voorzieningen zullen in dat geval aan de rand van het Nationaal Park plaatsvinden in de dorpen om daarmee de economie te stimuleren. De bedragen zoals hieronder genoemd is de geschatte begroting voor de periode 2012 - 2022.

Onderdeel Beheer	Beheer/jaar	Dekking/jaar
Natuurbeheer 6.000 hectare	€ 1.200.000,-	Deels SNL regeling [7]
Inkomsten exploitatie terreinen		Eigen opbrensten[8]
totaal	**€ 1.200.000,-**	**€ 1.200.000,-**

Onderdeel	Beheer/jaar	Dekking/jaar
Personele inzet IVN in Nationaal Park	€ 100.000,-	Blijvend via Rijk
Personele inzet secretariaat NP	€ 50.000,-	Provincie Drenthe
Website, natuurkrant, bladwijzer etcetera	€ 50.000,-	Sponsor/reclameopbrengsten
totaal	**€ 200.000,-**	**€ 200.000,-**

Onderdeel Beheer	Beheer/jaar	Opbrengsten/jaar
Beheer (fiets)paden, bebording etcetera[9]	€ 200.000,-	SNL, gemeenten, fonds
Beheer bezoekerscentrum DFW	€ 320.000,-	Extra inkomsten SBB[10],-
Schaapskooi Doldersum recreatief deel	€ 30.000,-	Subsidies[11] en recreatiefonds
Steunpunt Diever	€ 50.000,-[12]	Subsidies en recreatiefonds
Totaal	**€ 600.000,-**	**€ 600.000,-**

[7] uitgaande van gemiddeld € 100,-/ha/jr op basis van SNL
[8] Houtopbrengst, verpachting, leden, donaties, goede doelen fondsen, bio energie en opbrengsten terreinen en gebouwen.
[9] Inclusief ureninzet boswachters
[10] bijvoorbeeld parkeergeld 50% van bezoekers met auto a € 2,- parkeren: schatting € 200.000,- Daarnaast inkomsten uit pacht horeca, gebruik toiletten nieuwe verdienmogelijkheden
[11] Reservering provincie Drenthe voor gescheperde kuddes juli 2012
[12] Schatting exclusief bemensing

BIJLAGE 1 HISTORISCH PERSPECTIEF

Genese van het Drents-Friese Wold

Het karakter van het Drents-Friese Wold is in belangrijke mate beïnvloed door de esdorpencultuur. Grote delen zoals het Doldersummerveld, Aekingerzand, Berkenheuvel en Wapserveld werden eeuwenlang door de boeren uit de omliggende dorpen gebruikt voor begrazing met schapen. Door deze eeuwenlange begrazing en het afsteken van plaggen voor de potstalcultuur, werden mineralen afgevoerd en verschraalden grote delen van de zure zandgrond. Op die plaatsen ontstonden heidevelden en soms stuifzand: vandaar de naam de 'Kale duinen'. Grote delen van het Drents-Friese Wold waren eeuwenlang gemeenschappelijk bezit van de boermarken uit de omliggende dorpen. Het toenmalige landbouwkundig gebruik van het gebied (potstalcultuur), leidde tot een uiterst schrale bodem van heide en stuifzand. Met name op die stuifzanden ontstonden kleine heuveltjes of duintjes, die tegenwoordig nog terug te vinden zijn bij Appelscha en bij Diever. De esdorpencultuur in het Drents-Friese Wold duurde vanaf de vroege middeleeuwen (400 tot 900 na Chr.) tot circa 1900. Bijna duizend jaar lang gebruikten boeren uit dorpen als Diever, Wapse, Vledder, Doldersum en Diever grote delen van het Drents-Friese Wold voor extensieve landbouw.

Vanaf 17^{e} eeuw (Smildiger Venen) tot aan de 19^{e} eeuw (Veengronden Appelscha en Fochtelo) werd het om het Drents-Friese Wold gelegen hoogveen ontgonnen. Aan de noordoostzijde van het Drents-Friese Wold is tot begin vorige eeuw turf uit hoogveen gewonnen als brandstof. Na de turfwinning werd het de gronden voornamelijk ingericht voor de landbouw. De landbouwenclave Oude Willem in het hart van het Drents-Friese Wold is hiervan een direct gevolg.

Later, in de 19e eeuw, na de uitvinding van kunstmest, werden de stuifzanden en heideterreinen (of 'woeste gronden') bebost. De voormalige gemeenschappelijke gronden werden vanaf begin 19^{e} eeuw door de boermarken verkocht aan particulieren en de staat. Zo werd Berkenheuvel vanaf 1880 ingepland met bos door landgoedeigenaar A.C. van Daalen. Ook aan de noordwestzijde was het particulier initiatief dat leidde tot het huidige bosareaal. In 1818 werd de Maatschappij van Weldadigheid opgericht door generaal Johannes van den Bosch die de armoedige gezinnen uit andere delen van Nederland na de Franse overheersing wilde helpen. Van den Bosch kocht in Drenthe woeste grond aan zodat de armen deze konden ontginnen. Het Landgoed 'Westerbeeksloot' in het huidige Frederiksoord, werd het bestuurlijk centrum van de Maatschappij van Weldadigheid. De boswachterijen Hoogersmilde en Appelscha ontstonden door plantwerkzaamheden van Staatsbosbeheer. Ook nu nog is Staatsbosbeheer de grootste terreinbeheerder binnen het Drents-Friese Wold. De ontginning van het Drents-Friese Wold en de sterke nadruk op productie van grondstoffen en voedsel ging overigens door tot ver in de 20^{e} eeuw.

Zo lagen de plannen voor het ontginnen van het Doldersummerveld door de Maatschappij van Weldadigheid al op de plank toen in de jaren zestig van de 20^{e} eeuw de stemming omsloeg in Nederland ten gunste van natuurbescherming. Zo werd in 1964 het beroemde kroonbesluit van kracht dat het voortaan verbood om woeste grond te ontginnen. Het besluit haalde een streep door de plannen van de Maatschappij met het Doldersummerveld en de Stichting Het Drentse Landschap in 1967 kreeg de kans het veld te kopen. In de jaren daarna is ook de Maatschappij van Weldadigheid zich zelf gaan ontwikkelen tot een organisatie die natuur en natuurontwikkeling hoog in het vaandel heeft. Deze zelfde omwenteling deed zich eveneens voor bij Staatsbosbeheer, waardoor voor grote delen van het Drents-Friese Wold de nadruk kwam te liggen op natuurbeheer.

Vanaf medio vorige eeuw is het natuurbeheer voor het Drents-Friese Wold ingezet en werd het gebied gaandeweg (inter)nationaal erkend als een bijzonder waardevol gebied voor natuur en landschap. De Vledder Aa neemt een bijzondere plaats in in dit nationale park. Deze beek is de enige in Nederland die zijn bovenloop volledig in een natuurlijke omgeving heeft liggen.
Het instellen van nationale parken is eveneens ingezet vanaf medio vorige eeuw en voortgekomen uit de behoefte landschappen en natuurgebieden veilig te stellen en te bewaren voor de toekomst. De in 1948 opgerichte International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN) heeft in 1969 voorgesteld het begrip Nationaal Park te reserveren voor gebieden die primair als natuurgebied worden gekarakteriseerd. Als ondertekenaar van deze IUCN-resolutie, is Nederland in 1971 begonnen met het opzetten ven een Nationaal Parkenbeleid. In 1975 resulteerde dit in de aanbieding van de

Nota Nationale Parken aan de Tweede Kamer. In deze Nota werden 21 potentiële nationale parken genoemd, waaronder het Drents-Friese Woud. Uiteindelijk leidde dit na ruim een halve eeuw beleidsvorming door het Rijk tot de instelling van het Drents-Friese Wold als Nationaal Park vanaf 2000.

Eind 2011 heeft de Rijksoverheid, onder het huidige kabinet besloten, natuurbeleid af te stoten en over te dragen aan provincies. Nationale Parken zijn daarbij vanaf eind 2011 geen rijksbeleid meer. Het initiatief ligt nu bij de provincies Fryslân en Drenthe die de regie en coördinatie voeren over de EHS inclusief de nationale parken als Drents-Friese Wold.

Eigendom en beheer

In het gebied zijn verschillende eigenaren aanwezig: Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Stichting Het Drentse Landschap, De Maatschappij van Weldadigheid en diverse particulieren.

De verdeling qua oppervlakte is als volgt:

Eigenaar	Oppervlakte (ha)
Staatsbosbeheer	4150
Natuurmonumenten	950
Stichting Het Drentse Landschap	450
Particuliere eigenaren	400
Maatschappij van Weldadigheid	200
Totaal	6.150

BIJLAGE 2 RESULTATEN INFORMATIE-AVONDEN

In het najaar van 2011 zijn in totaal zeven informatie-avonden georganiseerd (zie ook www.np-drentsfriesewold.nl). In 2012 zijn vervolgens in het voorjaar nogmaals 2 informatieavonden georganiseerd. Tijdens deze informatieavonden zijn bewoners en ondernemers belang gevraagd hun mening te geven over het gewenste beheer voor de komende 10 jaar. Daarnaast zijn diverse overleggen gevoerd met de werkgroepen Beheer en Onderzoek en de Recreatie, voorlichting en educatie. Ten slotte zijn er diverse vooroverleggen geweest met het gebruikersplatform Drents-Friese Wold. Hierin zijn zowel de dorpen als verschillende gebruikersgroepen georganiseerd. Gedurende de looptijd van circa één jaar is er met tientallen organisaties en meer dan honderd individuen contact geweest op het voor u liggende BIP. Hieruit kwamen de belangrijkste thema's zoals die in dit BIP verder zijn uitgewerkt:

Ruimte voor natuurlijke processen:
- Algehele visie is men niet op tegen;
- Bevolking is uiterst nuchter en praktisch;
- Huenderweg oogst waardering: koeien prima!
- Visie is prima, maar communiceer maatregelen!
- Denk aan massale kap
- Ook herten niet onbespreekbaar, maar koppel dat aan schaderegeling: geen hekken!
- Zorg dat paden begaanbaar blijven.

Voorzieningen, recreatie en educatie:
- Waardering voor IVN activiteiten;
- Idem voor natuurkrant en bladwijzer
- Fietspaden met stip erg belangrijk!
- Meer accent op voorzieningen i.p.v. activiteiten
- 40 studenten Van Hall: gebouw BC blijft behoefte
- Maak dorpen onderdeel van Nationaal Park

Betrokkenheid en draagvlak:
- Tijd van gast die informatie haalt is voorbij;
- Nu gerichter informatie brengen i.c.m. marketing;
- Sterkere koppeling met ideeën financiering

Financiering terreinbeheer
Met bezuinigingen komende 10 jaar worden forse tekorten verwacht.
Suggesties die tijdens de bewonersavonden werden gedaan zijn:
- Gebruik nieuwe media icm dierenwebcam en gebiedssponsoring "natuurproduct"
- Adopteer "Simon de Specht" en doe veel meer met merchandising
- Zet Nationaal Park borden vóór de dorpen, niet erna! (zie merchandising) uitwerking poortenmodel
- Commerciële exploitatie bezoekerscentra
- Vraag "conservation fee" bij ingangen van gebied
- Ondernemersplein Bedrijfsinvesteringszone;
- Integraal Beheerschap BV/Franchise/ZBO DFW
- Gastheren meer benutten bij BV DFW
- Marketing, imagoversterking DFW (Piemonte)
- Groene rekening bij Horeca
- Gebruikersinzet in route-onderhoud

BIJLAGE 3 NATURA 2000

Het Europese Natura 2000-netwerk wil met het instellen en beheren van aangewezen gebieden in heel Europa een einde te maken aan de achteruitgang van de biodiversiteit. Hiermee krijgt natuurbescherming een wettelijke Europese status. Binnen de aangewezen Natura 2000-gebieden geldt dat het halen van de doelstelling prioriteit heeft en dat andere activiteiten alleen mogen plaatsvinden voor zo ver zij geen negatieve invloed hebben op de doelstellingen van dat gebied.

Natura 2000 is een kwaliteitskeurmerk voor natuur. In Nederland zijn 166 gebieden aangewezen als Natura 2000-gebied. Eén van die gebieden is het Drents-Friese Wold (en Leggelderveld). De begrenzing van het Natura gebied valt voor het grootste deel samen met de grens van het Nationale Park maar er zijn enkele verschillen. Zo vallen de Schoapendobbe, het Leggelderveld, delen van Boschoord, Koelingsveld en Vledderveld wel onder Natura 2000, maar maken ze geen onderdeel uit van het Nationale Park. Omgekeerd maken de Bosberg en Hezenesch wel onderdeel uit van het Nationale Park maar niet van het Natura 2000-gebied. Het Natura 2000-gebied Drents-Friese Wold is aangewezen als habitatrichtlijngebied en vogelrichtlijngebied. Niet alle natuurwaarden zijn overigens beschermd door Natura 2000. Veertien habitattypen, twee habitattichtlijnsoorten en negen vogelsoorten zijn als doel geformuleerd in het aanwijsbesluit. De doelen en de manier waarop de doelen gehaald gaan worden zijn beschreven in het Natura 2000 beheerplan. De Natura 2000 doelen richten zich met name op de open gebieden, zowel nat als droog: de vennen, de natte heides, de stuifzanden en de schraalgraslanden. Slechts één bostype, oud eikenbos, dat weinig voorkomt, is als doel opgenomen. Hetzelfde geldt voor de vogelsoorten: van de negen doelsoorten zijn er zeven gerelateerd aan open gebieden en twee aan bossen. Natura 2000 richt zich uitsluitend op de aangewezen doelen en is dus sectoraal. Andere, ook belangrijke doelen in het gebied zoals recreatie, overige natuur, rustbeleving, bewoning etc. worden in Natura 2000 alleen meegenomen voor zover ze invloed uitoefenen op de aangewezen doelen. Dat geldt ook voor alle vormen van (natuur)beheer. Natura 2000 bezit een wettelijke basis. De verantwoordelijke beheerders en bestuurders kunnen dus aangesproken worden op het aantasten, het niet realiseren of het niet nakomen van doelen en maatregelen die in het Natura 2000-beheerplan staan. Belanghebbenden kunnen ook zienswijzen indienen op besluiten in het kader van Natura 2000. Omdat Natura 2000 een wettelijke status heeft zijn de doelen van Natura 2000 leidend, dat wil zeggen dat maatregelen in het BIP niet strijdig mogen zijn aan de Natura 2000-doelen en deze moeten ondersteunen.

Wisent

De wisent is de Europese variant van de uit westernfilms bekende Amerikaanse bizon. De wisent is wat kleiner dan zijn Amerikaanse "neef". De wisent is erg onbekend, waarschijnlijk in Nederland het dier al vanaf de vroege middeleeuwen was verdwenen. Aan het begin van de 20e eeuw was de wisent ook in de rest van Europa in het wild uitgestorven. De laatste 56 dieren leefden in dierentuinen. Met deze dieren is men gaan fokken en langzamerhand werden weer wisenten in het wild uitgezet. Wisenten houden van een parkachtige halfopen landschap met gemengde of loofbossen. Als gevolg van de jacht is werd het dier van oorsprong teruggedrongen in bossen. Het is een herkauwer die zich voornamelijk voedt met gras maar hij eet ook regelmatig twijgen, knoppen bladeren en struiken. Ook eikels, beukennoten en heide staan op het menu. Als grazer onderscheidt de wisent zich van runderen en schapen doordat hij naast gras ook bomen en struiken eet en voorkomt in zowel bos als in open gebieden. Daarbij maken wisenten de bodem open bij het frequent nemen van zandbaden. Dit heeft een positief effect op de natuurlijke diversiteit van bijvoorbeeld loopkevers, zandhagedis, graafbijen, korstmossen etcetera. Wisenten zorgen voor extra diversiteit in bossen en in die hoedanigheid bestaat de wens om wisenten uit te zetten in het Drents-Friese Wold. Bovendien draagt de introductie van deze dieren in het Drents-Friese Wold bij aan de instandhouding van deze nog steeds in voortbestaan bedreigde diersoort. Daarnaast is de aanwezigheid van zeldzame wisenten een publiekstrekker van de eerste orde!